

groot zijn de varkens, *maogemo roue woela*, groot zijn de varkens.

1. rowi (vgl. *ori* [enz.]), w. t. v. *mate* (dood); *mamperousi*, w. t. v. *mampepate* (dooden).

S.

1. *sa* (vgl. 3. *si*), grondv. v. *isa* (een), eenheids-prefix, gevoegd voor zelfst. naamwoorden, die daardoor tot maatwoorden worden, één, ander, *samba'a*, *saogoe*, één stuk, *sambira*, *sambali*, de eene, de andere helft, *sambote*, de eene, de andere oever, *tabako samama*, één pruim tabak, *kina'a sangkakoe*, één greep rijst, *tave salipoe*, een heel dorp menschen, *tave salipoenja*, menschen v. e. ander dorp, *tave salipoe*², menschen van hetzelfde dorp, *santa'oe*, een jaar lang, *sangkaratanja*, met dat hij kwam, *saroeoe*, in één roef! *satee*, met één slag, *sarii*, in één val, *sapoeoe Mori*, ineens door tot Mori, *tave saana*, ouders en kinderen, *tave santoe'a*, oudere en jongere broeders en zusters.

2. *sa* (id. met 1. *sa*, vgl. Boeg. id.), uiting van ongeduld bij den Imperatief; verder verlevendigt het eene beschrijving, als een soort krachtwoordje: *oue sa!* houd toch op! *pondjii sa!* zwijg toch! *mapolontjomo sa lo'oe*, *aa!* loop dan toch heen, zeg! *mamporosemu sa!* roeit toch! *pai naraika sa molontjo*, en daar ging hij me toch aan 't loopen; ook in den vorm *ntja*, id., *pai nalapasaka ntja meparat*, en daar ging hij me aan het schelden!

1. *saa* (Sob. id.), P. en Meerstr., syn. met *mbe'i*; *ri saa?* waar? waarheen? *da ndjo'oe ri saa?* waar gaat ge heen? *da ndeki saa?* waarheen gaat ge opwaarts? *oengka ri saa?* van waar? *bara ri saa i Ine?* waar is Moeder? *da koeimba ri saa wa'a ntaoe setoe?* hoe zal ik al die menschen tellen? *ri saa da pantimakoe anoemoe?* hoe zou ik iets van je wegnemen?

Amp. *kasaa* = B. *noendjaa?* wat? *kasaa noeika etoe, gete?* — *ta ree kasaa*, wat doe je daar, vriend? — niets.

2. *saa*: *montjaa*², geluid van kraken of kletteren, *montjaa*² *ira mpa*, de bladeren der

2. *rowi*, Amp.; *koerowi-rowi*, *ta naaja sa'e*, ik heb hem beknord, maar hij gaf er weinig om. *rowo* (vgl. *rombo*); Lal. *marouo* = B. *marimbo* (hevig).

rijst ruischten; *kantjaa*², kletteren, zooals water dat neervalt, latten v. d. vloer waarover men loopt, *kantjaa*² *laero ndarompotaka*, de rotan klettert als ze wordt neergegoid.

3. *saa* (vgl. 2. *taa*); *kasaa-saaki*, stinkend, *kasaa'ki oe' nioeoe ntaoe mate*, het lijkvocht stinkt.

4. *saa* (uit 2. *saja*; [Mor. *saa*]); *masaa, mampasaa*, P., afleiden, in eene andere bedding leiden, *da tasaa oe', nakaoti*, we zullen het water afleiden, dat het droogloope.

Amp. *kanaa*² *oe' mata*, de tranen druppelen maar steeds.

5. *saa* (uit 2. *sja*). stempel, merk; *ndasaa kajoekoe, nakanoto ntoempenja*, de kokospalmen voorziet men van een merk, opdat de eigenaar bekend zij.

saatoe, zie *atoe*.

saba (vgl. 2. *sobo* [en Mor. *saba*]), w. t. v. *poera*, gedaan, af, klaar, biz. gebruikt bij het winnen van sago uit suiker- en sagopalmen, evenals *sopo*: *sabamo posambe mami, sangkadjo tabaro kapasaba*, onze sago-winning is afgeloopen, we hebben een sagopalm afgewerkt; *mesaba*, happen naar, met den bek grijpen naar; *mesaba kinamba, meweke pa'anja, mawaa*², de zwelling heeft hem aangegrepen, zijne bovenbenen zijn gezwollen, ze zijn rood; *nasaba*² *ngkinamba*, gedurig door zwelling aangetast, *mantjaba nganga ntaoe*, iemd. in de rede vallen, een ander niet aan 't woord laten komen, *se'i kabusenja mampoe, siko ne'e nosaba nganga*, het hoofd is thans aan 't woord, ge moet niet in de rede vallen, wdl. niet zijne stem ophappen, zooals een visch het aas, *opa ri peka nasaba booe*, het aas aan den haak heeft de visch opgehaapt. *sabala*, Todj., een kruid.

sabandara (uit het Mal. *sjah bandar*), vroeger

een waardigheid in de Mohammedaansche rijkjes aan de Tomini-bocht, 't ambt v. havenmeester.

sabande, zie *risabande*.

sabara (vgl. *bara*, tenzij het 't Boeg. *sabara* is); *montjabara*, onzeker, iets vermoedende, maar geen zekerheid hebbende, *montjabarapa rajakoe, bara jakoe anoe napaoe ntaoe setoe, intje'e anoe koepontjabaraka*, ik ben er niet zeker van of die menschen niet over mij praten, het is daarom dat ik er vermoeden van heb.

1. *sabe*, P. (vgl. 1. *kabe*); *mantjabe*, aannemen, iets dat wordt aangegeven of toegereikt, *sabemo anoe koetondjoeka siko*, neem aan wat ik je toereik; *mantjabeka*, iets overnemen v. iemand, met hem meedoen, hem navolgen, nadoen, *mantjabeka nganga ntaoe molinga*, de stem van zingende menschen navolgen, mededoen met zingende menschen, *paee joe-noe kasabeka*, wat de anderen zeggen, dat zeggen wij na, *be nasabeka pompaoekoe*, hij gaf geen bijval aan mijne woorden, ging er niet op in, *noesabeka paenja, noepompasambraka*, je neemt zijne woorden over, zoodat je zijne partij kiest, *toema manggala, we'a mantjabeka*, de mannen zetten den zang in, de vrouwen vallen in; *sintjabe*, eenstemmig, gelijk, *sintjabe polingata*, ons gezang is eenstemmig, *napasintjabe nganganja*, zij hebben eenstemmig gezongen [ook: *naposintjabe nganganja*]; *mbontjabeka*, maar steeds geven van anderen aannemende, zonder ze te vergelden.

pr. t. *nasinabe nto olito*, de jongelui hebben 't aangenomen.

2. *sabe*, in de uitr. *tave nasabr ngkariki*, L. Meerstr., zie 2. *sabi*.

3. *sabe*, P., een oudere vorm van *abr*, zie aldr.

4. *sabe* (uit het Boeg.), zijde, *topi sabe*, zijden sarong.

5. *sabe*, andere naam voor het kruid *toe'au*.

sabengke (uit het Mor.), lans met breed lemmet, dat ook aan elke zijde een punt heeft; afkomstig van *Oesoe* en *Matano*.

sabi (Mak. Boeg. Tag. Bis. Mag. Bik. Pamp.

id.) getuige, iemd. die iets zelf heeft gezien, gehoord, bijgewoond; *mantjabi*, getuigenis afleggen, getuigen, *siko da mantjabi jaoe, siko mangkita*, gij moet getuigen, gij hebt het gezien; *mamposabi*, tot getuige nemen, als getuige aanroepen, *mamposabi jangi*, den hemel tot getuige aanroepen, *mamposabi inenja*, zijne moeder tot getuige nemen, *tave ndaposabi, be napodjo, ndapakatoeka anoe tatogo*, als iemand tot getuige genomen wordt en hij wil niet, dan zendt men hem de drie dingen (1 duit, 1 kip, 1 stuk geklopte boombast); als hij die aanneemt, is hij verplicht op te komen.

tamposabi, bijnaam v. d. jaarvogel (*alo*), om zijn voortdurend luid geroep aldus genoemd.

2. *sabi* (vgl. Mal. *sabit* „sikkel”, of Bal. *sabit* „onder den arm dragen”); P. W.M.P. *tave nasabi ngkariki*, iemand die van af den schouder tot onder den arm aan de andere zijde met één zwaardslag is doorgehouden. L. Meerstr. *sabe*, zie 2. *sabe*.

sabira, zie *bira*.

sabo ([Mor. id.]; vgl. 1. *sava*); *montjabo*, leenen. *montjabo*, tijd, plaats, wijze v. leenen, *ne'e eua montjabo*² i *alo*, niet als het zoogenaamde leenen v. d. Jaarvogel; *koesabo doranganja*, ik heb zijne schuit geleend, *da koesabo enoemoe*, laat ik je kralen leenen. *montjabo salira, oease*, een wiefdijzer, een bijl leenen, d. i. iemand uitnoodigen om te komen helpen met wieden, met boomen rooien (Tor. II, 245); *mantjaboka*, vervangen, in de plaats treden van, voorloopig iets gebruiken, in bruikleen hebben v. e. ander, *banoea i nTama kami mantjaboka*, het huis van Oom hebben wij in bruikleen, *mantjaboka panta i nToe'a*, de erfstukken van Grootmoeder in hare plaats beheeren, *boi da poreme, mantjaboka poedja*, als maar niet de droogte invalt, als vervangster van den regentijd, *jakor da ndjo'oe mandior, siko da mantjaboka anakoe*, ik ga baden, neem jij zoolang mijn kind, *tima oeasekoe, siko da mantjaboka, to-djomo jakoe monouo*, neem mijne bijl. gebruik gij die in mijne plaats, ik ben moe

van het hakken, *ta'oe mantjaboka poreme*, het jaar dat volgt op de droogte; *mampasabo*, leenen, in bruikleen nemen (gezegd van velen), *ananggodi dja naposabo² ntaoe*, het kind wordt maar door iedereen in de armen genomen, *naposabo inenja pai papanja mampotiana ananja*, de moeder en de vader passen om beurten op het kind; *ommbesabo*, elkaar vervangen, *podo jakoe sampombesabonja*, alleen ik wissel met hem af. *mepasabo*, andere kleeven aantrekken, zich verkleeden.

sabo ja'a, iemand die alles van anderen na doet.

siba-sabo (vgl. *siba*), gezegd van den stiknaad van een regenmatje die niet recht loopt, *borne ndasiba*, *be simpontoe pomberatanja*, *dja siba-sabo*, het regenmatje wordt bestikt, maar de naden (aan 2 kanten begonnen) vallen niet in elkaars verlengde, ze loopen schuins op elkaar.

Amp. *mantjaboka*, oprvangen, *saboka baroe*, vang den palmwijn op; *ponjabo* (B. *paloen-gani*), de bak waarin de zoutzieders de pekkel oprvangen, waaruit zij het zout zieden, *koera riika ponjabo*, de pekkelbak wordt gemaakt van *koera*-bast.

1. *saboe* (vgl. *djapoe*) en *saboeli*, wat zijn kracht en invloed verloren heeft, *saboemo pakoeli*, *bemo montjo*, het geneesmiddel heeft zijn kracht verloren, het is niet goed meer, *saboelimu ngodjoe ntaoe setoe*, *i oici maria paoenja*, *waicase'i bemo naaja ntaoe*, de mond van dien man is krachteloos geworden, vroeger had hij veel praats, maar nu geven de menschen niet meer om hem; *masaboeli pakoelike*, *bar'emo montjo*, *maka natoetona ntaoe setoe pai koepamperapi kasaboeli mpakoelike*, *mboela samba'a*, mijn geneesmiddel is krachteloos geworden, niet krachtig meer, want een ander heeft er verwenschingen over uitgesproken, daarom vraag ik vergoeding voor het krachteloos worden mijner medicijn, één geit; *santjaboe moeni paoenoe*, ineens ga je weer praten; *monjaboe*, v. houden gezegd: van een anderen hond het eten oplokken, v. menschen: antwoorden terwijl een ander gevraagd wordt,

over eene zaak praten terwijl men er niets van af weet; *kanjaboe²*, onbehoorlijk er op los pratend.

Amp. *mosaboe*, doodenfeest vieren.

2. *saboe* (uit het Boeg. *saboenj*), zeep; *mampasabo*, tot zeep gebruiken, *lindaki kaposaboe*, *uotonja kakoe*, *kageseka ri koro*, *mouoera*, wij gebruiken *lindaki* tot zeep, we schrappen den stam af, wrijven het op het lichaam en dan schuimt het.

saboë; *mentjaboeë*, zie 1. *boë*.

saboerangkasi, Todj., een kruid.

sada, en *isada*, haak, bv. een tak die met een zijtak een haak vormt; *mesada*, haken, zich vasthaken, blijven haken, *joemai mesada ri pela ntaoe molioe*, de uiteinden der rotans haken in de huid der voorbijgangers; *mantjada*, met een haakvormigen tak lianen en ander struikgewas opruimen, *taoe mantjada inawoeti*, *da nakaronga ware*, *isadanja napa-totangka ri lokaja*, *ndasoe'a pai ndasada*, men bakt een stuk gewieden boschgrond schoon, opdat het struikgewas spoedig doorgehakt zij, den haak slaat men in de struiken, ze worden er uitgelicht en aan den haak gelagen, *taoe nasada lokaja*, iemand die door frambozenstruiken is aangehaakt, *toema mangampanggala*, *we'a mangantjada*, de mannen zetten den reizang in, de vrouwen sluiten daarbij aan; *da koepasadaka paoekoe ri paoe ngkabosenja*, ik zal mijn woord vasthaken aan het woord van 't hoofd.

mosada, een haak vormen, haken, *mosada toga*, *naposada noe joenja*, de armband haakt, hij is aangehaakt door een anderen armband; *posada*, haak, haakvormige tak, anker, *mamposada*, tot haak gebruiken; *tosada*, vastgehaakt, *mampatosada*, doen vastgehaakt zijn, *katosadanja*, de plaats waar iets is vastgehaakt.

sada ndaoepa, „vleermuizen-haak“, een liaan; magisch gebruik: Measa 76, 91; ook oogstmedicijn.

2. *sada* (uit het Boeg. *sada'*); de Moh. geloofsbelijdenis.

sadákoki: *masadaoki*, snoepzuchtig, onbetrouwbaar, oneerlijk.

sadawa (vgl. *soendawa*; uit het Boengk. of Mor.), kruiddamp, ook wel kruit, soms syn. m. *rangasoe* (rook), *naoenoe ntjadauca*, be-rookt, uitgerookt (een bijennest), *tesasada-waki talata ri koronja*, de witte huidplekken zitten overal op zijn lichaam.

sadee, zie *dee*.

sadi, pr. t., uit 1. *sangadi* (men heeft -ang- als infix gevoeld), eerst *als*, tenzij, niet voordat.

- sadi roendoemo goroja*, eerst als de honger komt,
- pai dantoemo baligoe*, en de geesten zijn gekomen,
- da mantandoekakoe loeja*, om mij pinang aan te reiken.

1. *sadja* (vgl. 2. *tadja*, Mal. *sajat*); *mantjadja*, aan kleine stukjes snijden, *ndasadja soeai*, de komkommer wordt aan stukjes gesneden; *santjadja*, een afgesneden stukje; *tesadjaka tando engo*, van de punt v. d. neus is een stukje afgesneden.

2. *sadja* (vgl. 2. *saja*, 1. *sala*), niet evenwijdig, scheef, uit de goede richting, eenigszins dwars.

3. *sadja*; *mosadja*, oogstterm, gezegd v. e. aantal geoogste bossen rijst, dat de behoorlijke maat heeft bereikt, eventallig met de vroeger geoogste hoeveelheid, *mosadjamo santjila*, het tiental is volledig, er zijn evengoed 10 bossen als gisteren, ook *mosadjamo ngungo*, het aantal bossen dat we oogsten moeten is bereikt (want 't is evenveel als dat van gisteren).

sadjo (Boeg. id.); *ndasadjo*, in beweging gebracht, aan 't schudden gebracht worden, *malose raja anitoe ane raposadjo banoeanja*, de tempelgoden worden boos als hun huis aan 't schudden wordt gebracht (als men in den tempel gaat, terwijl die gesloten is, omdat er van de dorpelingen op een sneltocht zijn); *mosadjo² ki se'a lipoe*, alle dorpen bezoeken, betreden.

sadjoe (Boeg. id., Jav. *sajoet*, Mak. *sajoe*), ver-stoken, ontbloot, ontdaan van, *sadjoe mpa*, verstoken van rijst, *sadjoe nggapasi jakoe pai koepamperapi*, ik ben ten einde met mijn naigaren en daarom vraag ik er om, *sadjoe*

popapamoe ri jakoe, vervallen is je recht om vader tot mij te zeggen, *sadjoe mbatoea*, of *sadjoe mpouatoea siko*, *be noeintjani mampatoeoe*, ge zijt vervallen van het recht op de familie-slaven, ge weet ze niet te onderhouden; *mampasadjoe*, iemand zijn recht op iets ontnemen, zijn recht doen vervallen, *napasadjoe mpoana taoe setoe*, *nato'oka*: *sadjoe mpoanamo siko*, *rongomoe noepalaika*, *be u'o'e noeposaki*, hij verklaarde dien man vervallen van zijn recht op zijne kinderen, hij zeide tot hem: ge zijt uw recht op de kinderen kwijt, ge hebt uwe vrouw verlaten en daarvoor geen boete betaald; *bara i senu mampasadjoeu*, *bemo nauai sampodjoejoenja*, de een of ander heeft hem er uit ontzet en staat niet meer toe dat hij er mee in deele.

sadôro (uit het Mak. *sadoro'*), email, verguldsel, bladtin, of derg. belegsel, *ndasadoro*, belegd met verguldsel, email, bladtin, kwik, enz., *besikeli ndasadoro*, *ndaole² pindani pai bar'e*, het blik is geëmailleerd, het ziet er uit als aardewerk, maar dat is het niet, *wiwi mpembajo ndasadoro mboejawa*, de lijst van den spiegel is verguld.

sae (Doer. Sa'd. *sai*); *masae*, langdurig, reeds lang bestaande, duurzaam, *masae pompuoenja*, hij heeft lang gesproken, *ne'e masae gaya*, neem niet te veel tijd, *masae nepa ria*, *eira poiwo mboerake*, 't duurt lang eer 't er is, zooals de voorbereidselen der priesteres; in verhalenden stijl staat *masae* vaak gelijk met *bar'e* *masae*, na eenigen tijd, *morongomo taw setoe*, *masae moanamo*, ze trouwden en na eenigen tijd kregen ze een kind; *kasae*, lange duur, *nakeni ngkasaenja*, op den langen duur, *ma'ai kasaenja*, het duurde erg lang; *mosae²*, lang werk hebben, niet voortmaken; *naposae² ka mangkeni goa*, hij heeft lang gewacht eer hij de mais gaf; *basae*, *to posae*, een zeurkous, iemand die lang werk heeft.

Amp. *to toe'a ntjae*, de voorouders.

sa'e (zie Sprkk.), een gedeelte, enkele(n), sommige(n), *sa'e malai*, *sa'e maroo²*, sommigen gaan heen, anderen blijven thuis, *tadjimo sa'e*, gooi een gedeelte weg, *maria kodjo paoenja*, *be koeaja sa'e*, hij had heel veel te vertellen,

een gedeelte er van geloof ik niet, *maria taoe madjoe'a*, *sa'e ma'ai*, er zijn vele zieken, sommigen zijn erg; *sa'enja*, de andere, de anderen die er bij behoren, *da ndjo'oe wo'oe*, *da noetima sa'enja*, ga nu ook nog de anderen halen.

saele (Mor. saele); *montjaele*, iets op de handpalmen dragen, iets ondersteunen met de naar boven gekeerde handpalmen, in *Dara mantjaele tana*, *tana mantjaele paja'ata*, de Aardgodin draagt de aarde op hare handpalmen, de aarde draagt onze voetsoelen, *ane linoegi*, *kapeboo* in *Dara*, *kato'oka*: *saele paja'a mami*, als er aardbeving is, roepen we de Aardgodin aan en zeggen tot haar: draag onze voetsoelen op de handen.

saemba, zie 1. emba.

saewe, zie eue.

sa'ewi: pr. t. *sa'ewinja* = B. *sa'enja* (anderen); parall. *sanoesanja*; [zie noesa].

saga, Amp. = B. *toka* (alles voorhanden).

sagala (Mak. Boeg. id.), pokken, *lara ntjagala*, pokputten, *kelara ntjagala*, pokdalig, *nakeni ntjagala*, aan de pokken heengegaan; w. t. *kasiria* (naamgenoot).

sagawoe, pr. t. = B. *katimba* (amomum).

sagena (uit het Boeg.), Str. B.; *masagena*, behoorlijk, ordelijk, geregeld in 't spreken, zodat men niet afdwaalt en spoedig weet waarop het aankomt, *masagena paoenja*, *napapota-ndo*, zijne toespraak zat goed in elkaar, hij heeft ze bondig gemaakt; *tapakasagena pompaeta*, *nakaronga roo*, laat ons ons gesprek goed regelen, opdat het spoedig afgelopen zij.

1. sagi (Boeg. Mal. id.); *pasagi*, grap, stopwoord, woordverdraaiing, *sono pasaginja*, *soea nga-nga*, *be nagori* *paoenja*, hij heeft vele grappen in zijn spreken, 't is een praatvaar, hij wikt zijne woorden niet, *pasagi ndaego*, de aardigheden van den reizang; *mompasagi*, woordverdraaien, taalgrappen maken, *wa'a mpaokoe napasagi*, al mijne woorden heeft hij verdraaid; *napasala-sagi*, hij maakt het bespottelijk; *napantjagi* *ndemr*, door de zon verbrand.

2. sagi, pr. t., *sagi ntjoeloe*, slapers in de oogen
Sagloe, pr. t. een plaatsnaam.

1. sago (vgl. 1. *tako*, *sanggo*, *ago*); *wa(nga)sago*,

mantjago, nemen wat je niet toekomt, iemands bezitting wegnemen, *masago ue'anta*, *ander-mans* vrouw wegnemen, *baroekoe nasago nTo Napoe*, de Napoeërs hebben mijn palmwijn weggenomen; *tesago*, voor den neus weggenomen, door een ander, die er 't eerst is bij geweest.

2. sago (Atj. *saga*, Lamp. Mal. *sēga*, Gaj. *sēgeu*, Mgkb. *sago*); *laero ntjago*, Calamus ornatus, Cl. 560, soort rotan, vooral in verhalen vermeld als een fraaie soort, *po'enja laero ntjago*, het bindsel is van sierrotan; volgens sommigen is het rotan die rood geveerd is. *sagoe* (Tag. Bis. Bik. Ilk. *sago*), lijkvocht; als adject.: bang, laf, flauwhartig, besluiteloos; *dja era sagoe*, 't lijkt wel lijkvocht (verachtelijk, om iets minachtends te zeggen); *ne'e sagoe toema*, een man moet niet laf zijn; *masagoe-ate*, wdl. „lijkvocht in de plaats van inwendige organen hebben”, innerlijk van de wijs, *baroe napasagoe-ate*, palmwijn heeft hem van de wijs gebracht, *i sema mampasagoe-ate madoekoe*? wie heeft mijne doerians opgegeten (en zal er tot zijne straf inwendig door verteren)? *kasagoe-atemoe setoe*, *ndaseko*, *be noepedongeka*, beroerde vent, men spreekt je aan en je luistert er niet naar; *tosagoe*, *motosagoe*, w. t. v. *tota'i*, *motota'i*, poepen.

sagoeri, verspreid, overal heen gespat, *sagoeri ta'i*, de drek is uitgespat.

sagoemboengi, Todj., een kruid.

1. sai (vgl. *tai*); *montjai*, krabben, zoals kippen in den grond, *manoe montjai*, *mampepali onti*, de kippen krabben in den grond om mieren te zoeken; *montjaiiti*, wegkrabben, wegvegen, wegbezemen, *taoe mantjaiiti rempoeti*, de menschen vegen het vuil weg; *manoe mampontjaika ananja*, de kip krabt in den grond voor hare kuikens.

masai, strepen trekken, *tali ndapesoele*, *nda-sai* *mbojo*, op den hoofddoek is een ruit geteekend, met een bamboe-pen is die er op afgeteekend, *rasai bonde lai katona*, *rapakamara*, *boi melele apoe*, de akker is afgeteekend op de grens, de grond is schoongemaakt, opdat niet het vuur zich verbreide; *mesai*, bladeren in reepen snijden tot vlechtmateriaal; *taoe ma-*

mpesai tole, men snijdt pandan-bladeren in reepen, *tole ndapesai*, de pandan wordt in reepen gesneden; *pompesai* (ook wel *pantjai*), het werktuig waarmee men bladeren aan reepen snijdt (zie 1. *dare*); *wojo woejoe rapompe-saika tole*, een ring van bamboe (aan den vinger), om er pandan-bladeren mee te ont-doornen; [*kantjai*?, zie *pole*].

tesai?, *tesai'ka uraka ngisi*, *waka ngkajoepa*, de sporen v. d. tanden, v. d. nagels staan er ingeprent; *katesai ntodinja*, de wijze waarop de schoonheidsstreepjes zijn getrokken.

mosai, een gebruik voltrekken aan een wild zwijn, dat men pas heeft buitgemaakt, welk gebruik dienen moet om de honden telkens weer te laten vangen. Tor. II, 358.

pr. t. *mosai ntjalewa lora*, met bonte dwarsstrepen (v. varkens); *napasosai ntomooe*, laten de kippen er in krabben.

Amp. *montjai*, vegen, *sai jaoe ara ndjoja*, *nakijongo*, veeg onder den vloer, dat 't er schoon worde; *pontjai*, bezem; *saia*, puntige bamboe, waaraan herten en varkens zich moeten verwonden (B. *ampa*).

2. sai (missch. oorspr. „gestreep”, vgl. 1. *sai*); Amp. *masai*, grijs, grijs, *masai salana lingkai sii ndjoee*, de broek van dien man daar is grijs.

1. *saia*, w. t. v. *kompo* (buik); *tosaia*, w. t. v. *tota'i* (poepen).

2. *saia*, in de uitdr. *sala saia*, Str. B. (aan 't Par. ontleend), syn. m. *sala lea*, zie 2. *lea*.

saille (Mak. Boeg. Sa'd. id., 't hoofd wenden, van ter zijde aankijken); *mantjaile Rano*, in een doelloe van de krokodillen in 't Meer, zie doelloe.

1. *saili*, in de Meerstr. voor *salili*, zie aldr.

2. *saili*, zie *ili*.

saimate, zie 2. *saja*.

saiwi, pr. t.; *ponaiuri mpano* [= B.] *pantindja taicala*, [(plaats van) het in den grond steken der lanssen].

1. *saja*, een boom, om zijn naam niet voor huisbouw gebruikt.

2. *saja* (vgl. 4. *saa*, *hala*, 1. *sala*), zijarm v. e. rivier, *saja mate*, vaak verkort tot *saimate* of *samate*, doode rivierarm, *taoe saja*, iemand

die niet weet wat hij doen moet; *ndasaja*, betwijfeld worden, *bar'e koesaja baolakoe sindjae*, ik twijfel er niet aan of die daar is mijn buffel, *bara noesaja jakoe*? twijfel je er aan wie ik ben? *nganga noe ananja be da nasaja*, de stem van haar kind zal ze wel niet betwijfelen; *kantjaja-ntjaja raja*, onzeker zijn van iets, twijfelen.

Als w. t. is *saja* (Nap. *sala*) = *rioe*, *rioenja*, eerst, vooreerst, voorlooppig (de eig. bet. is dan: niet voorgoed, niet ten eenenmale of voor altoos), *da noeoueno saja*, houd nu eerst eens op, *meosamo kita saja*, we zullen eerst eens uitrusten, *da talantoe joenoe saja*, we zullen eerst op de anderen wachten.

“*pāsaja*, „wat doet misloopen”, val voor herten en varkens: in de omheining van den akker wordt een klein stuk weggenomen en de heining aan de eene zijde daarvan laat men een weinig buitenwaarts loopen, een eind voorbij de gemaakte opening, evenwijdig met de bestaande heining, zoodat er een eindje gang wordt gevormd, waardoor de dieren binnen de heining kunnen komen; waar zij den akker binnentreden, staan gepunte bamboes die hen verwonden; *mampasaja*, doen afwijken, van het spoor brengen, water in eene andere bedding leiden, *mampasaja oe'e*, water afleiden, *rajanja napasaja noe baroe*, zijn gemoed is van de wijs gebracht door den palmwijn, *mampasaja pangipi*, een droom van zijn kracht berooven, een ongunstigen droom krachteloos maken, *mampasaja dja'a*, kwade gevolgen keeren; *madjoe'a jakoe*, *manoro angga mepasaja*, ik ben ziek, zeker is het een geest die in de war brengt: *tepasaja*, afgeleid, op andere gedachten gebracht, *ane mamongo*, da *tepasaja raja*, *tekaresaka*, *pai nakaroso moeni modjamaa*, als je sirih pruijmt, dan wordt je binnenste afgeleid, verstrooid, zoodat je weer flink gaat werken, *tepasaja raja* is ook wel = *malimpoe*, bewusteloos.

sintjaja, in strijd met wat men behoort te doen, gezegd van diëtfouten die men begaat, *sintjaja ri koera*, op den verkeerden weg wat den kookpot betreft, uit den ver-

keerden pot gegeten hebbende, verboden spijs genoten hebbende, *taoe be mangkoni uaroe*, *maoe dja tesintjaja ri koera*, *da madjoe'a*, als iemand geen varkensvleesch eet, al eet hij dan maar uit een pot waarin varkensvleesch is gekookt, dan wordt hij ziek, *icengi nare-mbe jakoe*, *tesintjaja ri lada masiroe*, *aoe be maja kookoni*, gisteren heb ik koorts gehad, ik had bij ongeluk kleine Sp. peper gebruikt, die ik niet mag eten, *tesintjaja ri ba-oela*, in afwijking van zijn dieet buffelvleesch eten.

sajaja (inf. -aj-); *masajaja*, er bij neer druipen, uitdruipen, afdruipen en naar verspillende kanten vloeien.

Amp. *mantjaja*, verbergen; *mesaja*, zich verbergen, *jaoe kita mesaja*, wij gaan ons verbergen.

sajaja, zie 2. *saja*.

sajako (vgl. 2. *sako*), een vlechtwijze die men toepast bij het maken van den bodem eener draagmand (*baso*) of voor een fuik.

sajama (vgl. *sama*); *masajama eo*, het zonnelicht is juist te zien, *peole reme*, *bara masasajamamo*, kijk eens naar de zon, of het al licht is, *masasajama malaimo jakoe*, heel vroeg ging ik weg.

sajapi, zie *japi*.

sajara, zie 1. *ara*.

sajasa; *masajasa*, ruig, ruw, *dopi ntongo masajasa*, *dja ndatarasi laboe*, de planken zijn nog ruw, ze zijn alleen nog maar met het kapmes bewerkt, *masajasa pelanja*, zijne huid is ruw, *kabilasa masajasa ara mpa'a*, *naborboesi ngkatado jara*, jongens die ruig zijn onder de bovenbenen, overgoten met fingegekookte pompoen, vaak terugkerende aardigheid in verhalen, waar een hoofd zijne slaven roept; *masajasa raja*, ongeduldig.

sajawa (vgl. 2. *tajawa*), *sarajojo*; *mantjajawa*, iets ophouden om er in op te vangen, *pontjajawa*, eten van een feest dat gebracht wordt aan iemand die moet thuis blijven, *taoe madjoe'a ndapontjajawaka*, voor een zieke wordt (een mandje) opgehouden (voor het eten v. h. feestmaal, dat men hem zal brengen), *baroe ndasajawaka tabo*, voor den palmwijn wordt een kokosnap opgehouden, *mantjajawamo sa*,

da koepangawangke, houd dan toch (je vat) op, dat ik (den palmwijn) inschenke, *noendjaa da koepantjajawa*, *bara tabo*, *bara tobongi*? wat zal ik ophouden, een kokosdop of een bamboekoker? *i sema da mantjajawa kapa-tenja*? wie zal de straf voor zijn dood op zich nemen?

1. *sajo*, pr. t. = B. *sajoe* (houwen, hakken); *pon-tjajoi lamba*, het doodhakken v. e. buffel.

2. *sajo*, pr. t., zie 2. *salu*.

1. *sajoe* (vgl. 1. *saloe*), goot of pijp (bamboe, gekloofde boomstam) waardoor een waterstraal wordt geleid, die een kunstmatigen waterval maakt, om onder te baden.

2. *sajoe*; *mesajoe*, hakken, doorhakken, doorslaan met zwaard of kapmes; *mantjajoe*, *masajoe*, id. tr., *ane momota ri naroe*, *be maja ndusajoe bara noendjaa² ri naroe*, als men oogst op den akker, mag er op den akker niets worden doorgebakt, *nasajoe le'enja sambela ware*, hij sloeg hem in één slag den hals door; *laboe ndapontjajoe ka djoe*, een kapmes, om takken mee af te hakken; *sajoe mpombesajoe²*, om strijd op elkaar inhakken.

mantjajoe raa wojo, wichelen, door een hond, die op den horizontalen stok v. e. rak lag, waaraan bamboe-latjes waren gebonden, den kop af te slaan en meteen de latjes door te hakken. Tor. I, 231, Measa, 76, 64. Zie ook *romoe*.

3. *sajoe*, Todj., een boom.

sajogi, in de uitdr. *sajogi mhatoe*, die niet meer wordt verstaan: vergelijking met *sajowi* geeft de vertaling: het midden der steenen.

sajolele, syn. met *saloe²*, pr. t., zie 2. *salu*.

sajombo, de lijn (liaan) die de veer van een strik voor wild gespannen houdt; *tolia nda-sajomboni*, de strik is van een lijn voorzien.

sajowi, in poëzie, wrsch. id. met *sajogi*, gebruikt in uitdr. als *sajowi ntasi*, *sajowi mbana*, in de zee, in 't woud, dus syn. met *oene raja*, *tongo*.

sajowö, Saloem., zie *sarajojo*.

1. *saka* (gemaakt van de uitdr. *mampobanoea-saka* „voorloopig als huis gebruiken”, vgl. *banoea*; men heeft dit opgevat als *mampobanoea saka*, eene *saka* tot huis gebruiken,

en daardoor aan *saka* de bet. gegeven van) voorloopig huis, noodwoning, beter dan eene hut, maar toch geen behoorlijk huis, *kami se'i dja mosaka*, *wa'anja saka banoea mami*, wij gebruiken maar een noodhuis, alleen maar een noodhuis is onze woning.

2. *saka* (vgl. 1. *paka*, 2. *sangka*; sgt. uit pref. *sa-* en pref. *ka-*), allemaal, alle, allen, *saka ndateka*, alle hoog, *saka ewa ogoe mpajoejoe kabangkja*, allemaal als een rijstvat zoo groot, *saka ewa toekakakoe pekonja*, allemaal zoo groot als mijn oudere broeder, *djo saka mondjiu²*, zij zwegen maar allen, *djo saka mombembedjawa*, zij fluisterden allen met elkaar, *saka matesi poera²*, allen zijn ze tot den laatste toe gestorven.

3. *saka* (vgl. 1. *soko*), pr. t.; *mantjaka doe'i*, den siri-hzak vasthouden.

4. *saka*, Str. B. (uit het Boeg. *djaka'*), de godsdienstige belasting der Mohammedanen. Tor. I, 335.

sakali, Amp., overlopend, overkokend, overschuimend, *sakali toele*, *boeke ntioe*, de palmwijn loopt over, (de koker is) te vol.

sakangi; *masakangi*, gulzig, snoepzuchtig, diefstichtig.

sakati, de lus die aan de scheede v. e. zwaard of hakmes zit, waarmede de band (*panggoeroe*) wordt vastgestrikt.

sake (Minah. t. id., Filip. t. *sakai* „bestijgen”); *sake-sake*, w. t. v. *maliga²*, vlug, maak voort, gebruikt bij het varen op de Poso.

sake'ori; *masake'ori*, wrang, stroef, ook wel w. t. v. *mapa'i* (bitter), *mamongo bare'e ndateolani masake'ori ndaepe*, pinang waarbij geen kalk is gevoegd maakt wrang, *masake'ori matakoe*, *bare'epa osa jorekoe*, mijne oogen zijn stroef, mijn slaap is nog niet over.

1. *saki* (Ment. id. „prijs”), boete die moet voldaan worden, schuld die nog te betalen is, *anoe masala*, *ntje'e kono ntjaki*, wie schuldig is, die wordt door de boete getroffen, *dja mangkelo-saki*, 't is maar boete uitlokken, *madago jakoe toempoe ntjaki*, *dja metete ri kami*, als ik nu nog de door de boete getroffen was, ze heeft zich maar tot ons uitgebreid (daar de heele familie aansprakelijk is),

metaka mpodago sakinja, *bangke salanja*, hij zit terdege aan de boete vast, hij heeft groot kwaad gedaan, *mombodoeli sakinja*, zijne boeten rollen over elkaar (hij vervalt van de eene boete in de andere), *wata ntjaki*, *ogoe ntjaki*, het eigenlijk bedrag der boete, *saki mporongo*, huwelijksprijs, bruidschat (Tor. II, 23); *mamposaki*, de boete op zich nemen, betalen, boete belopen, *ne'e*, *ndaposaki*, doe het niet, je loopt er boete mee op, *roomo naposaki indanja*, hij heeft zijne schuld al betaald, *pampeparakoe si'a koeposaki*, ik heb boete omdat ik hem heb uitgescholden, *saki mbatoanja kabosenja mamposaki*, *paikanja ane be da oeta² pampoposakinja*, *da napamposakino ngkalionja*, een boete van een slaaf van hem neemt het hoofd op zich, maar als zijn boete oploopen niet ophoudt, dan moet hij ze maar zelf betalen; *se'i mboela koeposakika ri siko*, hier is een geit, waarmee ik mijn boete aan je betaal; *ntongo kesaki jakoe*, ik heb nog een boete te betalen.

2. *saki* (Mal. enz. *sakit*, IN.), Amp., ziekte, *saki bae*, groote ziekte, melaatschheid; *masaki*, ziek.

sakili, PmB. = B. *sikili*.

sakiti, een liaan.

1. *sako* ([Mor. *sako*]; vgl. *sangko* en Nap. *hangko* „van af, tot aan”, syn. m. B. 1. *oengka*), zelfs, ja ook, *sako mobaoga be napodjo*, zelfs een schaamgordel dragen wilde hij niet, *sako ewonja poeramo majali*, zelfs het onkruid is er allemaal uit, *sako ngisi mbaroe be da tindja*, *pagonja taue*, zelfs een varken komt er met zijne tanden niet doorheen, te minder nog een mensch, *anoe be sako lo'e mompaoe*, *ntje'e da monoentoe*? iemand die niet eens goed kan spreken, moet die het woord voeren?

2. *sako*, Lal., *sako bantjoe*, het vlechtsel waarmede de rand van de opening der draagmand is berestigd. Vgl. Mol. Mal. *tjako*, vlechten.

1. *sakoe* (Jav. *sekol*, Mak. *songkolo*, Boeg. *soko*); *mosakoe*, sago kloppen uit het merg van den suikerpalm (Tor. II, 204); *posakoe*, tijd, plaats, wijze van sago kloppen uit den suikerpalm, het werktuig, een houten hamer, waarmede men dit doet (ook: *isakoe*).

2. *sakoe*; *montjakoe*, *masakoe* (tr.), steken, priemen, met een lans of iets dergelijks, die men daarbij in de hand houdt, *montjakoe wawoe*, een varken met de lans steken, *koesakomo ntaralakoe ri nganga ntjoelja*, ik stak hem met mijne lans in zijn hart, *montjakoe ri rajanja*, het zit vast in zijn hart, *montjakoe djoe'a ri dadakoe*, de ziekte zet zich vast in mijne borst; *sakoe ndaja*, voornemen, plan; *tesakoe ri raja*, vast in het hart, v. iets waaraan geen twijfel meer is, *ntje'e tesakomo ri rajanja*, dat stond bij hem vast; *ponjakoe*, tijd, plaats, wijze van steken, een soort korte lans, die men niet werpt, maar vasthoudt bij het steken; *mombesakoe ata banoea*, de daken der huizen stooten tegen elkaar.

sakoerio, een tooverwoord uit de formule *adi, adi, sakoerio*, hokus, pokus.

sakoti, een kruipplant, waarvan men de blaadjes kauwt als de tanden gekort zijn, maar voordat ze zijn zwart gemaakt; de tanden worden er zwart van; het kruid groeit aan den oever van waterplassen; ook geklopte boomschors wordt met kauwsel van *sakoti* bespuwd, om ze te zwarten; *sakoti bentji*, een niet-kruipende plant, groeit in Onda'e; *sakoti manoe*, een stinkend kruid, waarmee men water stinkend maakt, dat men dan op tabaksplanten giet om booze invloeden te keer te brengen. Tor. II, 79, 298, 319; Measa, 75, 111.

1. *sala* (vgl. *hala* en 2. *saja*, Mal. enz. *salah*), fout, misdrijf, verkeerdheid, *noendjaa sala-koe*? wat heb ik misdreven? *taoe nasoko noe garanggo, sangaja² re'e salanja*, iemand die door een krokodil is gepakt, heeft altoos schuld, *sala ngoedjoe anoe tatogo, mopoe'oe ri manoe, sala mpale anoe alima, mopoe'oe ri mboela, sala ngkoro anoe papitoe djanja, mopoe'oe ri baola*, voor misdrijven met de hand is 3 het gewone aantal stukken (der boete), te rekenen bij kippen, bij misdrijven met de hand 5, te rekenen bij geiten, voor misdrijven met het geheele lichaam 7, te rekenen bij buffels; *sala-donge*, verkeerd gehoord, *sala-basa*, verkeerd uitgesproken, uitgedrukt, *sala-mata*, verkeerd gezien, *ane bare'e sala-mata jakoe, intje'emo*, als ik niet

misgezien heb, is hij het, *sala-tana*, in 't verkeerde land", gezegd van menschen of dieren die in een ander land komen en daar niet aarden of tieren willen, *sala-toenda*, verkeerd geplaatst, verkeerd gebruikt (bv. een woord), *sala-ta'oe*, niet het rechte seizoen treffen, in de war zijn met het jaargetij (te laat planten, enz.), *sala ngkatoedoe pakatoekoe*, mijn geschenk is verkeerd terecht gekomen, *sala-soe-ntjoe*, verzwikt, uit het lid, v. ledematen; *sala maeta, mauaa, bare'e ndakamba*, 't zij het zwart of rood katoen is, het wordt niet door iets anders vervangen.

masala, schuldig, een fout begaan hebbende, ongelijk hebbende, *masala-ngoedjoe*, een fout met den mond begaan, *masala-donge*, betz. als *sala-donge* (zie boven), *bare'e masala kadjoe, dja oengka²nja kadjoe*, welke soort hout, dat komt er niet op aan, als 't maar hout is; *sala-sala*, niet goed, averechtsch, onhandig, *mepomai sala²*, hakken op onhandige wijze, *molaboe sala²*, zijn hakmes onhandig hanteeren; *mosisala*, onderling verschillen, ongelijk zijn, geschil hebben met elkaar, *mosisala paoe nTo Paloe pai paoe nTo Parigi pai be bangke posisalanja*, de taal der Paloeërs en die der Parigiërs verschillen, maar het verschil is niet groot.

pasala, een toovermiddel, dat den drager beschermt, omdat het al 't kwaad dat op hem afkomt doet missen (Tor. I, 234).

napasalamo lamoa mopasabi, nato'o: napa-rintjimo noe garanggo, napatoengkoemo berese, hij vergiste zich in de namen der goddelijke krachten bij het uitspreken van den eed, hij zeide: moge de bliksem mij bijten, mogen de krokodillen mij nederslaan.

tepasalaka, niet aaneensluitend, het een het ander niet rakend, *tepasalaka patana ri doa*, de oprangkoker sluit niet aan de bloemkolf.

mesala-oe, koppensnellen op het midden v. d. dag (op een ongewonen tijd dus), *taoe ndapasa-oe*, menschen die midden op den dag door koppensnellers overvallen zijn.

mesalari (intr.), *masalari* (tr.), verwonden, wonden toebrengen, *sono taoe nasalari, nawelahi*, aan velen heeft hij wonden toege-

bracht, hen gekwetst, *baola mesoea ri kawonja, nasalari*, een buffel kwam in zijn maïsveld, hij bracht hem een wond toe; *mombesalari*, elkaar verwonden, elkaar kwetsen; *masalapi, mantjalapi, masalahi, masalai*, ergens om heen loopen, om het te ontwijken of te ontloopen, *da tasalapi (-lahi, -lai) lipoe ntaoe setoe*, laat ons hun dorp ontwijken, *taoe mantjalapi djaja*, iemand die niet den gewonen weg neemt, *ndasalapi djaja*, er wordt een ongewone weg genomen, men gaat of maakt een anderen weg dan den gebruikelijken, men verlegt den weg.

salaa (suff. -a), schuld aan zich, op zich hebbende, met schuld berlekt, *salaamo siko*, ge hebt schuld, ge hebt u aan iets schuldig gemaakt; *mamposalaa*, door iets schuldig worden, iets doen waardoor men schuldig wordt, *napogelega taoe napanga'e, ntje'e naposalaa*, hij heeft den spot gedreven met een verslagene, daardoor heeft hij schuld op zich geladen, *ne'e noepepepara inemoe, da noeposalaa*, scheld je moeder niet uit, daardoor laadt ge schuld op je; Tor. I, 238, II, 360, Measa, 75, 86.

salapa, slechts, alleen maar, *salapa komi, kabosenja, maintjani sala ntaoe setoe*, slechts gij, hoofd, weet wat die man misdaan heeft, *bara montjo paoe mami, bara bare'e, salapa siko mampedongeka*, of onze woorden waar zijn of niet, slechts gij kunt het hooren. *salanami*, zie *tami*.

Amp. *rasalaki*, het wordt in haast gedaan, zooals 't maar uitvalt, *rasalaki, boi ma'i taoe borosi*, inderhaast wordt (de kop gesneld), opdat niet de dorpsbevolking kome aansnuellen.

2. *sala* (Mor. id.), pr. t. = B. *daja* (weg, voermiddel), *sala, angkataka ami*, voertuig, hef ons op; *poragiu koepsala*, den regenboog heb ik tot voertuig; *Mosala Langi*, door den Hemel gaande", mansnaam, *anoe da tanga mposala*, die op reis gaan.

salaba'i (Mak. Boeg. -jalalai, wrsch. overgenomen), een haan, die kam en pluimen heeft, maar verder het lichaam v. e. hen; zulke dieren paren niet.

salabengi, salabeti, zie 1. *labe*.

salaoe, zie *eo*.

salaga, Amp. kam; *mosalaga*, kammen.

salaka (uit het Boeg.), zilver.

salala (vgl. 1. *lala*, [djalala]); *montjalala*, haastig doen, zich snel door zijn taak heenwerken, *da tasalala kodjo morando, mosoemo posoesa*, laten we flink voortmaken met het beschilderen der kleedingstukken, het feest is ophanden, *dja noesalala mondjae karabakoe*, je hebt mijn jakje maar haastig afgenaaid. *salama*, eene huidziekte die groote witte plekken op de huid veroorzaakt, wat fraai wordt gevonden. Missch. Boeg. *salama'* (sèlamat). *salampe* (vgl. 1. *sampe* en Mal. *sèlampai*, Sa'd. Mak. *salampe*); *mosalampe, mesalampe*, los neerhangend, over één schouder en langs ééne zijde laten hangen, v. d. draagsarong, *dja noesalampe paoebamoe, naini da manawoe*, je draagt je sarong maar los over één schouder, straks zal ze vallen, *ndapesalampe*, wordt leeg, als een sjerp, om den schouder gedragen.

salana (uit het Mal. *tjelana*), broek (Tor. II, 222), *salana ede*, korte broek, *salana marute, s. gemboe, s. djengko*, lange broek; *mosalana*, een broek dragen, *we'a nTo Parigi mosalana*, de Parigi'sche vrouwen dragen broeken [onder de sarong]; *bare'epa masae posalananja*, hij draagt nog niet lang een broek.

salana padjama, of kortweg *padjama*, zijden of satijnen (korte) broek (uit het Boeg. *tjalana padjama*), *padjama lolo*, id. met stiksel van driehoeken (*peira mbojo*); *mopadjama*, een zijden broek dragen; *salana ndatobo*, betz. als *s. padjama*, vgl. Nap. *tobo* = B. *djama* (aanraken).

Amp. *genta ntjalana*, oude broek.

salangga, Str. B. (uit het Par.), stel van twee breede hangers, van silar-bladreepen gevlochten, haaks in elkaar gehangen, waarin men kommen of andere breekbare waar ophangt, voor de veiligheid.

salangka: Amp. *mosalangka*, krullend, van 't haar.

salangki, Amp. = B. *sakiti*.

salaoe (vgl. *luoe*), in de uitdr. *salaoe raja*, wdl. „naar beneden is het gemoed", *salaoe raja*.

koe madonge bambari ngkapate mpapakoe, ik ben terneergeslagen bij het hooren van het bericht van den dood mijns vaders. *nasabo doeangakoe*, be naeere moeni pai nakasalaoe ndajakoe, hij heeft mijne prauw geleend en ze niet weer stroomop gebracht, daarover ben ik verdrietig.

salaoeso, zie **oeso**.

salapa (uit het Boeg. *salpa*; vgl. Toli² *soelapat* en B. *gopa*, Balant. *magopat*, bevat wellicht het grondw. *opat*, vier), koperen pinangdoos, ingevoerd uit Java.

salapoeti (Mal. *salapoet*, Jav. Tob. Filip. t. Minah. t. Soend. *sapoet*, Boeg. Mak. *sapoe*), darmrok, het vlies dat de darmen bijeenhoudt, buikvlies, eivlies, helm (waarmee kinderen geboren worden), Tor. II, 46, pop van een insect: *mantjalapoeti*, omhullen, ompakken, *tambangoni nasalapoeti noe ajapa*, het kussen is met katoen omhuld, *manoro da rasalapoeti manta mbahsoe*, be da nakita pae ri bonde, *ane nakeni ntoempoenja salapoeti noe anangodi*, ongetwijfeld zullen de oogen der muizen omhuld worden en zullen ze de rijst op den akker niet zien, als de eigenaar den helm v. e. kind bij zich heeft.

salara (vgl. 2. *sara* en Nap. *harara* „onheilbrengend“), overspel, bloedschande, L. = *mosalura*, P. overspel, bloedschande bedrijven, Tor. I. 187, het houden met getrouwde of verloofde vrouwen, het houden m. e. slaaf of slavin (v. vrije lieden), *salara ri lungkeda*, het houden m. e. vrouw, wier weduwenrouw nog niet is opgeheven.

salasa (Ment. id.), een vloertje van gevlochten bamboe, hangend of liggend, om iets op te rooken of te drogen.

salawoeoe, Todj., een kruid.

sale (vgl. *salero* ¹) en Tontomb. *sale*, Mak. Boeg. *salle*, Tag. *sali* „deelnemen“): *mesale*, uitnoodigen tot het deelnemen aan gemeenschappelijk werk, vooral landbouw, vragen om mee te doen met wat men zelf doet, be *bangke pangkoni moe linggona*, be *noersale*, de gasten eten niet veel, je moedigt ze niet aan, *jakoe*

¹ Wsch. te schrappen, zie de van *salero* gegeven afleiding.

nasale mpadangka da moboetoro, ik ben door de handelaars uitgenoodigd om met hen te dobbelen; *pesale*, gemeenschappelijk werk op den akker, v. iemd. die dan gastheer is, *ane be da ndjo'oe jakoe ri pesale joenoe*, *bar'e wo'oe da ma'i ri pesalekoe*, als ik niet naar de landbouwfeesten van anderen ga, komen zij ook niet op de mijne; *mampesaleka pecauo*, een akkerfeest houden voor het wieden.

mosale, een gebruik bij tempelfeesten: in den nacht werden in den tempel gebracht een kleine wan met rijst, waaromheen het schelpensnoer (*baote rangka*) van den oorlogspriester was gelegd (*kina'a nggongga*), en een groote wan met enkel rijst; op de rijst van beide wannen werd schrapel van een gesnelde kop gestrooid, de wannen werden op de *paladoeroe* gezet en na een poos erafgenomen, waarop de rijst werd verdeeld onder de feestvierders; sommigen aten ze op, anderen smeerden ze op hunne kruin; aan zieken bracht men hun deel; *taoe mosale mamposaleka anitoe pai tadoenja*, *mangkoho anitoe*, bij het *mosale* eet men te samen met de tempelgoden en de oorlogspriesters, men stelt zich in verbinding met de goden, *naposaleka linggona*, be *napapalioe mangkoni ngkalionja*, hij heeft met de gasten gegeten, hij heeft ze niet alleen laten eten; ook het samen eten van bruid en bruidegom op 't trouwfeest heet *mosale*.

mopasale, deelnemen aan een gemeenschappelijke verrichting: *mampopasaleka baola*, opwekken tot meedoen aan het gezamenlijk slachten v. e. buffel: *mepasale*, vragen of men wil meedoen, aandeel nemen in.

saleko (vgl. *seko*), een heining met opening, die uitkomt op een fuik, gedeelte van het groote vischtoestel der Toradja's aan het Meer (Tor. II. 373) dat *waja* heet; *ndasaleko*, voorzien van zulk een heining.

salekoro, Str. B. (uit 't Boeg. *salekoro*); *mosalekoro*, soms uitgespr. *mosale Eoro*, soort kaartspel.

salele: *mosalele makoeni*, een gele draagsarong aanhebben, in een verhaal gezegd van den vogel *koriowala*.

salembai, **salembani**, zie 3. *lemba*.

salemboe [Mor. id.], het buidel- of zakvormig gedeelte dat zich vormt in de sarong, wanneer die op de wijze der Toradja-sche vrouwen om het middel wordt bevestigd (Tor. II, 217); *montjalemboe*, zulk een zakplooï maken bij het omdoen van de sarong; *mamparintjalemboe*, in die zakplooï doen.

salemoroe, pr. t., n. v. e. boom, *taoe noe ntjalemoroedi*, bladeren van de s.

salempa (vgl. 1. *lempa*); *tesalempati*, gehaakt, in een strik, touw of lian gehaakt, bv. met den voet, *tesalempati ritikoe ri waja pai nakaterompomo jakoe*, mijn voet is in een lian komen te haken, zoodat ik gevallen ben.

mosinalempa, twee sarongs dragen, die elkaar kruisen op de borst en op den rug; *alindasinalempa*, een mat, gevlochten van verschillende gekleurde bladreepen, die kruislings over elkaar gaan; *ali sinalempa*, *mompanggo*² *kateenanja*, een geruite mat, van welke het vlechtsel 't een over 't ander loopt (MS.); *karaba ndasinalempa*, een jakje dat kleurig is bewerkt (MS.).

PmB. Amp. *rasalempani*, *rasalempangi*, over den schouder geslagen, zooals een kleedingstuk, dat men over den schouder hangt; *raposalempangi rontoto we'a ri Parigi* (Amp.), de vrouwen in Parigi slaan een slip v. d. sarong over den schouder.

salémpori, zie *lempo*.

salena: *mantjalena ira loka*, pisangbladeren afscheuren langs de middennerf.

salenta: *mantjalenta*, verstrooien, uit elkaar gooien, verspreiden; *tesalenta*, *tesalentadi*, verstrooid, verspreid, uiteengeraakt; *sisalenta*, uiteen, uit elkaar, *mampasialenta*, maken dat de dingen uit elkaar raken, verstrooien, verspreiden.

sale'oe, zie 1. *le'oe*.

salero (vgl. *rera*, *rendo*, *rero*, en Mor. *rera*, niet tot handelen, werken Komend. *rero*, afgeleid, de kluts kwijt); *saleronja*, afleiding v. iets, verstrooiing, v. e. werk, een moeilijkheid, een gedrukte stemming; *mampasalero*, afleiden, verstrooien, *mampasalero raja*, zijne ge-

dachten, stemming, aandacht afleiden, *sindja-oe taoe noimba doi*, *ne'e noepasalero*, daar zijn menschen aan 't geld tellen, leid hunne aandacht niet af; *mepasalero*, verstrooiing zoeken, zich verstrooien, *mauila rajakoe pai koekandjo'oe mepasalero ri joenoe*, ik verveel me en daarom ga ik verstrooiing zoeken bij anderen; *anakoe bepa bangke*, *nepa napasalero topinja*, mijn dochtertje is nog niet groot, ze speelt nog maar zowat met haar sarong (draagt die nog niet geregeld).

tepasalero, afgeleid, verstrooid, *melindjamo sakodi kita*, *nakatepasalero ndajata*, laat ons wat gaan loopen, opdat onze stemming wat afgeleid worde, *oengka ri kapate noe anakoe bar'e'epa re'e katepasalero ndajakoe*, sedert den dood van mijn kind heb ik nog geen afleiding gehad.

1. **sali** (Mal. Jav. *salin*, Boeg. Mak. *saling*), een klein stukje, dat van iets is afgesneden, *natilaka joenoenja lagiranjata tesasantjati*, hij deelde aan zijne makkers zijn hertevleesch bij kleine stukjes uit; *lida sasali*, *roasali*, één rak, twee vakken v. e. bevroeld rijstveld (in deze bet. nog nieuw, daarom niet *-ntjati*), [zie *lidu*].

*masali*², gemengd onder andere stoffen (geen vloeibare), maar daarbij in de minderheid blijvende, *masali oera*, er is eenig grijs haar onder (zijne zwarte haren), *sabangke kina'a pai masali djole*, het meeste is rijst, maar er is maïs onder gemengd.

mantjali, *masuli*, *mantjalingi*, *mantjalini*, *masu*, spaarzaam gebruiken, zuinig omgaan met iets, *maoe maria paenja*, *dja nasali*², *montopanja nakoni*, *ntje'e nasalinika paenja*, al heeft hij veel rijst, hij spaart ze maar aldoor, hij eet van alles, daarmee spaart hij zijne rijst, *pai nakaronga mantja'a rengkonja*, *bar'e naintjani masalingi*, dat hare kleeren spoedig versleten zijn, is omdat zij ze niet weet te sparen.

2. **sali**: *mentjali*, pr. t. v. *mesuri* (opklimmen): *ntjali* = B. *suri* (opgeklommen, naar boven geklommen), *ntjalimo*, is boven gekomen; *pentjali*, tijd, plaats, wijze van boven komen; trap, ladder; *pentjalika*, kom er mee boven;

to mentjali, w. t. v. masapi (paling); [sontjali = B. sarri (MS.)].

salia (uit het Par.), Str. B., feest; mosalia, feestvieren; posaliu, tijd, plaats, wijze v. feestvieren; ganda mposalia, de trom die bij het feest wordt geslagen.

saliámbari, zie liámbari.

saliba(ri): masaliba (MS.), masalibari, vlug, vlot in het doen van iets.

salie, pr. t., wrsch. = B. salili; papontjalie gantimo, draagt de rotan-mand aan een band over den eenen schouder (Tor. III, 688, 286).

saligoemboengi, zie goemboengi.

salili (vgl. lili); montjalili, aan een band over den eenen schouder, aan ééne zijde dragen; de band wordt dan salili genoemd, marapa salili boroenja, de draagband van zijn regenmatje is gebroken (een kwaad voorteken), ook gezegd v. iemd. die gesneuveld is; da koesalili boroe ngkabosenja, ik wil het regenmatje van het hoofd dragen. d. i. ik wil het hoofd volgen op een handelsreis of een sneltocht, re'e anoe nasasalili, re'e lanting, hij heeft iets aan den schouder te dragen, hij heeft een rang. eo ndasalili kana, men houdt de zon aan de rechterhand; mantjalilingi, van een salili voorzien, salilingi tambego setoe, nakare'e ntjalilinginja, maak een band aan die mand. opdat er een draagzeel aan zij. koesalilingi rojo baroe, nakare'e mposalilia, ik heb den palmwijnkoker van een draagband voorzien, opdat men hem aan den schouder kunne hangen: simpasalili, elkaar voorbijgaande (ieder een anderen weg volgende), elkaar mislopende, ontwricht v. ledematen, niet op elkaar sluitende.

salimbawo, zie wawo.

salimoentoe (Mal. selimoet, Jav. salimoet), een sarong, over het hoofd gedragen, waarin men zich met hoofd en romp heeft gehuld, om zich te beschutten: mosalimoentoe, zich aldus in zijn sarong hullen.

salinggoja, pr. t., wrsch. omzetting v. saliongo, omhulsel, ompaksel, salinggoja ngkoralakor, een ompaksel voor mijn palmtak.

salingkoko, Amp. = B. saliongo.

salingoe, zie lingoe.

sallonggo, zie 1. onngo.

salira [Mor. saira], mes of schoffel waarmee men wiedt, door het onkruid vlak boven den grond af te snijden, Tor. II, 253, ane poeramo ewo, roo meoli oenja, bare'emo maja mangkeni salira ri podjamaa, dja wa'anja labor, salira ndadika ri ala, als het onkruid is afgewied en men de plechtigheid „meoli oenja" heeft verricht, mag men geen wiedzijzer meer meenemen naar den akker, alleen nog maar een kapmes; het wiedzijzer wordt in de rijtschuur opgeborgen; salira gose, een wiedzijzer (met het scherp naar rechts gekeerd) voor linksche menschen; mosalira, een wiedzijzer gebruiken.

salisi (Nap. tolisi; vgl. lisi), de schedelhuid van een menschenhoofd, scalp van een gesnelde kop.

1. salo, pr. t. (vgl. salopio en Mong. talog, Bis. salog, Tontomb. sale, Sang. ensali, Tag. sahig), vloer; salo dopi, ntjalo dopi, planken vloer.

2. salo, of sajo, pr. t. = B. sala, mis, misdrijf, en = B. saja, twijfelen; mesalo gontoe, verkeerd spreken; ba ndasalo, er wordt niet aan getwijfeld; bamo koepontjalo?, ik twijfel er niet meer aan.

salo ngkatoroendor, verkeerd terechtkomen,

salo ngkadoemantor, verkeerd aankomen.

a) ara a tasaloengi, zullen we er nog aan twijfelen?

b) ara a tasajolele, zullen we er nog over in twijfel zijn?

[mesalo is ook = mesapoe: anoe sintjalo bongimo, anoe sintjalo andomo, (geesten) die niet geren om nacht of dag (dappere geesten). (MS.)]

1. saloe (vgl. 1. saloe, sologi, 3. aloe en Mal. saloe, Bis. Tag. salog, Sang. saloe, saloehe, selihe, Ponos. solog, Gor. taloehoe, Mak. Boeg. saloe, Minah. t. salor, Negr. sajog), oud woord voor „rivier", nog over in riviernamen als Saloe Margo, S. Kaia, S. Koeira, S. Taa, S. Barki, S. mBangoe; saboea, goot, gegraven watergang; saloeui, goot of leiding waarin men rivier- of regenwater opvangt; montjaloeui, regenwater opvangen, pontjaloeui, hetgeen men daartoe gebruikt, ook een blad, dat

men zóó omvouwt, dat het als trechter werkt.

pr. t. mesaloe, baden; ndasaloeika ralima, de handen worden er mede bevochtigd.

2. saloe, een zelfstandig geworden voorvoegsel, gevoegd vóór adjectieven, bet. „eenigszins, nogal", saloe ede, nogal kort, saloe marate, tamelijk hoog, saloe bangke aboki, saloe kodi rojo masapi, aboki-bamboe is aan den grooten kant, paling-bamboe is aan den kleinen kant, saloe mapeni, tamelijk hard, saloe maeta, vrij zwart.

ndapakasaloebangke, 't wordt eenigszins vergroot, vermeerderd.

pr. t. saloe'anta (zie anta), van tijd tot tijd ophoudend, saloentjoendo, [zie soendo].

saloeangga(pi), zie 1. angga.

saloebeberi (vgl. boelebe); mosaloebeberi, nitsuilen, over iets heen puilen, mosaloebeberi joempinja, ka'ai ngkaboknja, de vetlaag puilt bij hem uit, zoo dik is hij, manengko gaga poalenja, mosaloebeberi sanganja, ze is te sterk ingesnoerd, het vleesch puilt over (den lijfband heen), mosaloebeberi woera baroe, het schuim v. d. palmwijn puilt uit den koker, mosaloebeberi lori mbawoe ndatawala, het vet van 't varken puilt er uit als 't met de lans wordt gestoken, mosaloebeberi katedo ri woto ngkoera beko, ane tedjompi, de pompoen borrel over den kookpot, als ze er (kokende) uitspuilt.

saloeedende, sjerp van fijne geklopte boomchors, die fraai beschilderd is, feestdracht bij de vroegere plechtigheden (Tor. II, 224).

Saloeengi Ralima, pr. t., naam v. e. man.

saloeëre (uit saloeuere, zie uere; L. niet); mosaloeëre, afdruipe, afvloeien, mosaloeëre silo panggere, de kaars druipet.

saloeigiwo, pr. t. = B. saloentengkoe, verschrikken.

saloeimboe (Mor. loewoe, saloeuoe'no, alle), veel, talrijk, in groot aantal, in groote hoeveelheid aanwezig, saloeimboe twoe, veel menschen, vele menschen, saloeimboe baroe, veel palmwijn, saloeimboe ajapanja, hij heeft veel katoenen goederen.

saloeendada, verschrikt, verbaasd.

saloeendanga, zie rangga.

saloeenggajo, zie gajo.

saloentengkoe, zie tengkoe.

saloentjoendo, pr. t., zie soendo.

saloko (Mak. Boeg. id.), kooi van open bamboevlechtwerk, zonder bodem, waarin vechthanden worden gehouden; wordt als een muts over het dier heen gezet; manoe ndasaloko, een haan, met zulk een korf overdekt; tabako ndasaloko, ndasango oengkoebi, bara ira ntea, de tabak wordt overdekt, er wordt een kokosdop of terap-bladeren overheen gelegd; ira leboni ndasalokoka, met leboni-bladeren wordt het overstulpt.

salondoe, zie londoe.

salonga, zie 2. longa.

salooe, zie looe.

salopio (uit salo (zie 1. salo), vloer, en pio = kio, klein; vgl. PmB. solokio, uit salo en kio), het bovendeel van de driekante vóór- en achterzijde van het dak v. e. Toradja-sch huis: gewoonlijk is dit bovenste stukje open.

salosoe metaka, Todj., een kruid, dat in water wordt geweekt waarmee koortslidgers worden gebaad.

sama [Mor. sama], 1) hetgeen opvangt of ondervangt, sama ngkantoe, sama doti, 't geen een toovermiddel ondervangt, de kracht v. e. toovermiddel breekt, zoodat het niet of niet geheel zijne uitwerking kan hebben, ane lue samanja, be da koepokaeka taoe mokantoe, da kono si'a kantoe, als er een tegenmiddel is, ben ik niet bang voor iemand die met toovermiddelen werkt, want dan treft het toovermiddel hem; mantjama, iets oprangen dat wordt toegeworpen, nasama sepa, natendelaku moeni, hij ving den bal en kaatste hem terug, nasama i Nygasi nuta ntjopoe, de Spookaap vieng de blaasroerpijltjes op, napasa'a unjo, nasama noe joe'a ntaralanja, hij droeg bamboe op den schouder en onderving (ondersteunde) ze met de schacht van zijne lans (over den anderen schouder gedragen); kapombesamaku tuor malmipoe, kadoengka'nja ri djoia, een man die flauw viel hebben wij opgevangen, toen hij op den vloer zou nederstorten.

2) montjama boroe, een regenmatje, dat uit een dubbele laag pandan-bladeren bestaat,

met zijne voering samenrijgen, dus v. e. onderlaag voorzien; het rijgen geschiedt met *bomba*, die daarom ook *pontjama* heet.

3) *sama* en *pontjama*, toom v. e. paard, een dik, stijf koord, v. rotan gevlochten, met beide einden onmiddellijk bevestigd aan het bit, zoodat men er den bek v. h. hier mee ondervangt, *ndasanamo njara*, het paard is al getoomd.

samaa [Mor. *sama'a*], een waterplant, welker bladeren en stengels eetbaar zijn, *Hydrilla verticillata*, Cl. 1849; geliefd voedsel der herten.

samaia, zie 1. *ia*.

samakoe: P. *rasamakoe njara*, het paard wordt (met een lus van het touw om zijn hals) de bek dichtgebonden.

samalele, zie 1. *lele*.

samapepe, zie 3. *pepe*.

samara (uit het Boeg. *tjamarā*), met witte wangen, of met een witte streep over den geheelen kop, v. buffels, honden en geiten.

samate, zie 2. *saja*.

samatoeroe, Str. B. (uit het Boeg. *samatoeroe*), eensgezind, het met elkaar eens zijnde.

1. **samba** (vgl. *ambati* en Boeg. *tjambang*), geheel omsluitend, bedekkend, omvattend; bakkebaard: *be samba paoba ri benggo ananggod*, de draagsarong sluit niet geheel om de billen v. h. kind, *bini ali, nakasamba, nakapia oja ndjoi*, spreid de mat uit, opdat zij goed bedekke, opdat de openingen tusschen de vloerlatten bedekt zijn, *be samba enoe ri palekoe*, het kralensnoer sluit niet om mijn arm, *be samba palekoe mantjakoesi*, mijne hand kan het niet omsluiten als ik het grijp, *ka'neri samba*, bedek het geheel en al, *ali se'i kolli gaga, be samba motoeroe tuor radoe*, deze mat is te klein, zij dekt niet voldoende (den vloer) dat twee menschen er op slapen; *mosamba*, omsluiten, omvatten, *djannggo mosamba*, bakkebaard; *mantjambati*, omsluiten, *ata ngkandep mosambatimo mbajaa*, het dak der hut is al overgroeid met lianen, *ananggod ndasambati mpaoba, boi da narara ndeme*, het kind wordt overdekt met een draagsarong, opdat de zon het niet

steke; *bini koemoe, da taposamba*, spreid de deksarong uit, dat wij er voldoende dek aan hebben; *mosamba-keke* (P.), zich tot over de schouders in de sarong hullen, *paobamoe dja mosaisamba-keke, be da poera rano?* je sarong sluit maar geheel om hals en schouders, zal ze dan niet spoedig op zijn?

[*sambangi*, omsluitend, *laeoka ari, be sambangi, telabr*, de draagsarong zit laag, zij sluit niet, zij is afgegleden.]

pontjambati jopo, een liaan.

Amp. *sambangi*, bakkebaard.

2. **samba**, Todj., een kruid, waarvan de bladeren gegeten worden.

sambaja, Str. B. (uit het Mak. *sambajang*), de 5 maal daags te verrichten rituele godsdienst oefening der Mohammedanen; *mosambaja*, deze ceremonie verrichten; Tor. I, 328; *ndasambajangi taoe mate*, voor den doode wordt deze plechtigheid verricht; *noendjaa noeposambajaka*, waarvoor buk je toch zoo?

sambakeke, zie 1. *samba*.

sambalagi (soms ook *sombalagi*, Boeg. *tjempa*, Mak. *tjamba*, Boeool *tamalagi*, Mngkb. *tjomalagi*, Bal. *tjlagi*, Jav. *kumalagi*, Iba. *kalamagi*, Ilk. *silumagi*, Bis. *sambalagi*, Mal. *muntjelaki*, Sawoe *helagi*), tamarinde, alleen aan de kust bekend, aangeplant; *Tamarindus indica*, Cl. 3301.

sambale (vgl. *sombe* en Mal. *sembelih*, Jav. *sambelih*, Mak. *samballe*, Boeg. *sampeleng*); *montjambale, monjambale*, den strot afsnijden, kelen; *montjambale akeka*, het offer brengen, dat de Moh. wet voor het heil der kinderen aanbeveelt; Tor. I, 348.

sambali, zie *bali*.

sambalikoe (uit *sambali* en *koe*, vgl. *ndekoe*; Koel. *haroblikoe*, Da'a-t. *sawalikoe*, Lind. *salikoe*), of *ri sambalikoe*, buiten, *ri sambalikoe banoea*, buiten het huis, buitenshuis, *ri sambalikoe mbaja*, buiten de omheining, *ri sambalikoe*, *ri s. mami*, buiten ons, buiten ons om, achter onzen rug (herinnering aan *talikoe*, rug, doet de bet. wel eens tot „achter” beperkt blijven), *ri sambalikoe bente*, buiten de dorpsomwalling; *mantjambalikoe, masa-*

mbalikoe, iets buiten zich plaatsen, iets van zich afschuiven, *jakoe nasambalikoe i mokole, be napapelongeka jakoe kaware nipa*, het hoofd heeft me in den steek gelaten, heeft mij geen beslissing mijner zaak laten hooren.

sámhangi, zie 1. *samba*.

sambaroeë (Kant. *hamoeroë*, bigamie, Par. *samaroeë*, [Mor. *samboeroë*], mede-vrouw v. één man); *posambaroeë ndaoa*, benaming van een toegift op den bruidschat; wanneer deze in de woning der bruid is gebracht, vraagt een der brengers: *mbe'i kanta, penai?* waar zijn schild en zwaard? Als ze gebracht zijn, legt hij daarom een lap zwart katoen, sirih, pinang en tabak. Dit is de *posambaroeë ndaoa* of *p. lamoa*. [Zie ook Tor. II, 24'.]

Tog. *mosambaroeë*, overspel doen.

1. **sambe** [Mor. id.]; *mosambe*, met de toppen der gekromde vingers een tik geven, bv. op 't hoofd v. e. ondeugend kind; sago hakken uit den stam van den sagopalm (*Metroxylon*), met een disselvormig houten werktuig (*isambe, posambe*), aan 't uiteinde voorzien v. e. ijzeren ring (Tor. II, 205); *isambe ndapasambeka tabaro*, een sagodissel, om er bij een sagopalm het merg mee uit te hakken; *ananggod nasambe ngkarana*, het kind wordt met de toppen der gekromde vingers getikt; *ane wongo, da koesambeti*, als hij stout is, zal ik hem een tik geven; *monjamba*, met de armen en handen de beweging maken van het zwemmen (op z'n Indisch), *djamo ponjambetnja*, hij haalde maar met de armen naar zich toe; *manjamberaka pulontjonja* (P.), met groote sprongen loopen.

sambe kola, iemd. die de roeispaan onhandig voert of zijn tol niet kan opzetten; wdl. „haal naar je toe, schep op” (het water), beschrijving van de linksche bewegingen.

2. **sambe**, pr. t.: *mosambe*, naar beneden springen.

[1] Op een andere plaats stond voor *posambaroeë* opgegeven: een soort zwart katoen, dat te zamen met sirih-pinang in een mandje ligt, bij de aanbidding van den bruidschat in Lage en Onda'e, en voor de gestorven familieleden is bedoeld. Schild en zwaard schijnen er dus niet altijd een rol bij te spelen.]

sambi, w. t. v. *waja* (omheining); *ndasambi*, tegengehouden, gestuit worden, *nasambi loemai*, tegengehouden door de doornige uiteinden der rotans; *tosambi*, gestuit, aangekomen bij, *tosambimo paee setoe ri jakoe*, dat gerucht is al tot me gekomen, *da koejauati baela, bare'epa tosambi jakoe, lieemo*, ik wilde den buffel tegenhouden, ik was nog niet op hem gestuit, of hij was al voorbij, *tosambi, bare'emo tepolioe lagira*, het hert is gestuit, het kan niet verder meer; *ndapatosambi podjamaa ri kadjo bese*, men laat den akker stuiten op het zware geboomte. **sambiero** (vgl. *icero*); *mosambiero*, hetz. als *monbero*, in trossen of bossen neerhangen, zooals kwastjes of and. versierselen, *mosambiero woea ntaripa*, de mangga-vruchten hangen in trossen aan den boom.

sambinoeka, zie 1. *woeka*.

sambinoro, zie *woro*.

sambo (vgl. 1. *sauo*); *soesue sambo*, vrouwenborst met breede aureool om den tepel: *mesambo ri banoea joenoe*, in het huis van anderen zich opschieten en daar veel plaats innemen; *mesamboi oeë* (L.), *mesambori oeë* (P.), het water treedt buiten zijne oevers, *nato'o mpadangka, kita da nasambori utasi*, de handelaars zeggen, dat de zee ons zal overstroommen, *pai napesamboi ngkoro oeë, sondo oedja maranguni, pai nakar'emo nuroe ntaoe nasamboi*, dat de rivier buiten de oevers treedt, is omdat er veel regen is bijgekomen, zoodat er akkers van de menschen zijn overstroomd.

samboe, Str. B. (uit het Par.; vgl. Mak. Mal. *samboeng* „aanlussen”); *mosamboe*, goedereen op crediet nemen en ze betalen als men ze heeft verkocht.

samboeë, pr. t. = B. *samba'a*, één.

samboeja, een boom, het hout dient voor huisbouw, maar is niet duurzaam.

samboeni, zie *woeni*.

samboeráragi: *ndasamboeraragi*, opgeschrikt worden, door een aanval of overval, of door andere onverwachte gebeurtenissen, *baeola nasamboeraragi ntaoe*, de buffel wordt door menschen opgeschrikt, *taoe nasamboeraragi noe oedja*, de regen schrikt de menschen op,

nasamboeraragi linggona, door gasten overvallen, *kami nasamboeraragi nTo Parigi*, *mosoemo nepa rakitasaka*, wij werden opgeschrikt door de Parigiërs, ze waren al dichtbij, toen ze pas werden ontwaard.

samboja, pr. t. = B. *loka*, pisang, *samboja ragi*, kleurige pisang, *mentjoegi lolo ntjamboja*, de toppen der pisangstruiken doemen op, *ndianti popa ntjamboja*, brengt een lap pisangbast.

sambole, zie *uole*.

sambonoe, struik met welriekende bladeren, gebruikt als *siga* (in de sarong gestoken ruiker).

samere (Boeg. *samere*), bladeren v. d. suikerpalm, aaneengeregen tot een mat, gebruikt als mat, regenmat, of om sago of sagovezels op uit te storten, soms ook om ze er in te pakken.

samoea (wrsch. terecht of ten onrechte gevoeld als afl. v. *uoea*, dus uit *samboea* „één stuk”, vgl. *sanyadi en ngala*), pr. t.; *mesamoea*, *mantjamoea*, optellen, opsommen, *rasamoea banoea*, het huis wordt ingewijd met een *roerak*-litanie, waarbij de onderdeelen alle bij name worden opgenoemd. Vgl. Boeg. *tjem-moea* „vol”, als w. w. „terdege doen”.

1. **sampa**, inzinking in een bergrug, bergzadel, terrein dat langs de binnenbocht eener rivier loopt, *podjamau santjampa*, een stuk akkergrond dat aan twee zijden aan de rivier ligt, *sampa manor*, de borst eener kip; *menampa*, langs de helling van een berg lopen, op de berghelling lopen, het belooft van den bergrug volgende, *menampa ri reme*, *be ndaboe* *uoeboenja*, de helling der zonnebaan volgen, niet de richting van haren loop, naar het N. of naar het Z. gaan; ook is *menampa* de naam v. e. plechtigheid, die ter genezing aan zieken wordt voltrokken (Tor. I, 408), waarbij ze worden aangeraakt met een doodshoofd aan de gewrichten: hierbij gaat het doodshoofd aan de eene zijde van het lichaam van 't hoofd naar de voeten, aan de andere zijde van de voeten naar 't hoofd, als langs een berghelling.

2. **sampa** (Sa'd. *sampa*; [vgl. *sempa*]); *monja-*

mpa (intr.), ontweien, aan stukken snijden, v. e. stuk wild of een slachtbeest, *montjampa*, id. (tr.), *naruta taoe monjampa*, *napeasi: noendjaa ndisampa?* hij trof menschen aan die bezig waren een dier te ontweien, en vroeg: wat ontweit ge daar? *naroenoelagiua*, *nasampa*, *naroro*, hij velde een hert met de lans, sneed het in stukken en bereidde het bij 't vuur, *siko da ndasampa?*, ze zullen je in stukken snijden (verwensching).

[3. **sampa** (Mak. *sompo*); *mosampa oge tasi*, er is hooge vloed (springvloed).]

sampada, pr. t. (Tor. III, 686, 216) = B. *bomba*. **sampangi**, Amp. (uit het Mak. *sampang*), gewone prauw, v. d. eenvoudigsten vorm.

1. **sampe** (Tag. Mal. *sampai*, Mak. *sampe*, Tontomb. *sampe*); *ndasampe*, over iets heen gelegd worden, zoodat het steunt, maar tevens afhangt, over een lijn of staak gelegd worden, *bavala rasampa*, *nepa rasampe ri bantiangi*, de buffel wordt in stukken gesneden en het vleesch wordt over een draagstok gehangen, *boti korpanagoentoe ngena koesampe ri kadjo*, *be kookoto mangkeni*, den aap dien ik zoeven heb geschoten, heb ik over een boomtak gehangen, ik kon hem niet meenemen; *wajua ndakodo*, *ndapasampeka ajaja*, een lijn wordt gespannen, om er het linnengoed overheen te hangen; *nakure uoejoeanja*, *napasampe ri talinga*, hij streek zijn haar op en deed het over (achter) zijne ooren hangen; *mesampe*, met den arm over iets heen hangen, *linggona mesampe ri palele lode*, *sikoenja napotambeka*, de gast hangt over het vensterkozijn, hij heeft zijne ellebogen er op gelegd; *mesampeka*, met zijn lichaam over iets heen hangen, bv. als men half hangende op iets zit; *tesampeka ri wajua koerata dode setor*, ik heb dat lapje gevonden hangende over de lijn.

mesampea (P.), met den arm op iets leunen; *mosampea*, *mosusampea* (P.), id.; *mosakoe sampera*, zie 2. *kaloe*.

pr. t. **sampe**, *montjampa* (Tor. III, 674, 184). 1) = B. *sampe*, neerleggen. 2) = B. *sompo*, neerspringen; *sampe ndjoi tanimboe*, neergekomen op den schedel; *sinampe*, neergelegd; *ombe pasampea loeni*, haal het rak (wontjea)

waaraan de *soi* hangt, naar je toe; *kasampe ntjoroë maja*, waar de koperen hoeden zijn neergelegd; *katosampe nta'i manoe*, waar de kippekop op den pijl is gestoken; *posampe laoe ri ngapa*, spring naar beneden op 't erf, *ilaoe oelo mosampe*, daar is een slang naar beneden gekomen.

2. **sampe**, Str. B. (doch ook reeds in 't Bovenland bekend), zeer, in hooge mate, *sampe kadugonja*, 't is zeer fraai.

sampela (P.), dwarshouten, aangebracht aan de buitenzijde eener omheining, vastgemaakt aan schuine stutten, die met deze dwarslatten op een ladder met wijde sporten lijken; dienen om de buffels te beletten over de heining te springen; *waja rasampela*, een aldus gewapende omheining.

sampera, zie 1. *sampe*.

sampi, w. t. v. *sebe*, ingescheurd, en daardoor dun of smal geworden, *ne'e ndatenga gaga nono*, *boi sampi tenganja*, kap de huispalen niet te diep uit, opdat hetgeen overblijft niet dun zij, *sampi rindate pewairo mami*, we zijn met 't wieden tot bovenaan (het terrein) gekomen; *mampasampi*, doen komen, doen bereiken, *lahoe roo ndapaloe*, *ndakiki*, *nepa ndapasampi ri watoe mpangasa*, het hakmes dat klaargesmeed is, wordt gevijld en dan op den slijpsteen dun gemaakt; *mompasampi joeno ri taoe*, iemand bij anderen aanklagen, w. t. v. *mampasebe*.

sampo (vgl. 2. *sompo*), wild, zwervend, buiten zijne grenzen gaand, *manoe sampo*, wilde kip, *nggaroe sampo*, verwilderde kat, *taoe maeka rajanja manangi*, *meurali sampo*, iemand die uit vrees gevluht is en verwilderd is, *sampomo ra'oe ri basokoe*, de ra'oe-vruchten komen over den rand van mijne draagmand (overvol); *mesampo* *oe ri koronja*, het water in de rivier loopt over de oevers, *mesampo baroe ri wajo*, de palmwijn loopt over den rand van den koker, *mesampo kudja'u nulanja*, hij is geducht boos.

sampo: *mesampo*, afgeknot, van het topeind of v. d. bovenste helft beroofd, vooral van boomen die door den wind geknakt zijn; *masampo kudjo*, *ngojoe mampakasampo*, de

boom is geknot, de wind heeft hem geknot; *ngojoe marimbo*, *popasampo kadjo*, de wind is zoo hevig, dat de boomen er van (zouden) doorbreken; *sampoetongo*, zie *tongo*.

masampo, *mantjampo laboe*, een mes slijpen of blank schuren (oorspr. bet. wrsch.: tegen iets aan wrijven).

sampoene, w. t. v. 2. *paka* (varensoort).

sampogeno, Str. B. Amp. (uit het Boeg.), het nekhaar, zoo lang dat het reikt tot de *pogenu*, plaats waar de halsketting loopt.

sampunga (vgl. 2. *tampunga* (si)), P., soort muggen, grooter dan de *kasisi*; *taoe melamba namamasi ntjampunga*, degenen die op buffels rijden, worden gestoken door deze muggen.

sampontji, zie *sapontji*.

Sana (Mal. Tag. Pamp. Mag. *tanak*, Ilk. Bik. *tanok*); *masanamo teola*, de kalk is fijn, tot poeder geworden, *pae anoe masae da masana ndapombadjo*, rijst die oud is zal fijn worden als ze gestampt wordt; *montjana*, *mantgasana teola*, kalk voor de sirihipruim blusschen en fijn maken, *ndasana teola*, *oe maramda ndaboeborsika*, *nakasana*, de kalk wordt fijn gemaakt, ze wordt begoten met warm water, opdat ze fijn worde.

manana, gaar, van gekookt eten. *mananamo*, *mangkonimo kita*, 't is gaar, laat ons eten, *mananamo taue montpo*, de kookster heeft het eten gaar, *moncoero ndekoe*, *baroe pa manana djelamo*, 's morgens vroeg op weg naar boven gaande, komt men tegen etenstijd (half 9) aan, *manana jaoe reme se'i*, de zon is vandaag echt heet, *mananamo dou nilarombi*, de suikerpalmkolf is al murw geklopt; *polimbi ndagallaka aroe*, *nakajonto nykanana*, het bastafkooksel waarin de geklopte boomschors wordt gedrenkt, wordt met asch vermengd, opdat de oplossing goed verzadigd worde; *mampakanana*, gaar maken, *da ndapakanana kodjo mampoeasi sula ntatoe setor*, de schuld van dien man moet grondig onderzocht worden.

Amp. *sana*, gaar.

sanaa, zie *naa*.

sana (vgl. *sono*); pr. t. *pesana*, geef er antwoord op.

1. **sanda** (Sa'd. *sandang*, Boeg. *sanra*, Soend. *sanda*), pandeling, iemand die tot afbetaling van schuld of boete tijdelijk slaaf wordt bij een ander; *sanda lele*, kind of slaaf, gegeven als pand voor een schuld welke men wil afdoen, zoodat men het kind of den slaaf terugkrijgt, wanneer de schuld is betaald; *sanda poeta*, vaste pandeling, die tot zijn dood slaaf blijft, omdat zijne schuld niet is betaald.

mamposanda, om eene schuld pandeling worden, *maoe bangke indamoe*, *bar'e da noe-posanda*, al is je schuld groot, ge zult er geen pandeling om worden; *mampakasanda*, tot pandeling maken, *bangke gaga indamoe*, *siko da napakasanda ntaoe pindamoe*, je hebt een groote schuld, je zult door je schuldeischer tot pandeling gemaakt worden.

2. **sanda**; *woentjanda*, *rintjanda*, *santjanda*, ineens, plotseling, *ntongo mongkodo² paoe joe-noe*, *santjanda moeni paoenja*, terwijl eens anders gesprek nog aan den gang is, werpt hij er ineens weer zijn woorden tusschen, *santjanda waja ntmboe naivero lamoa*, plotseling lieten de goden een liaan van boven neer; *kantjanda²*, in de lengte voortschietend, *kantjandu² wajan laembe*, de sirib-ranken schieten uit.

sanda'a, PmB. = B. *sindate*, daar boven. (Zie *nda'a*.)

sandadoe, zie 1. *dadoe*.

sandake (Mor. id.; vgl. 1. *take*), P., het vrouwenbaadje dat in L. *amboela* heet en gedragen wordt bij het feest *mompantlangka* (Tor. I. 366, II, 223); het bestaat uit een lap geklopte boomschors, met een gat in 't midden om het hoofd door te steken; de lap hangt dan af over rug en borst; *paoebanja dja naposandake*, hij heeft zijn draagsarong maar los omgehangen.

PmB. *sindake*, id.

sandana (Mong. *sondana*, Boeool *tonma*, Soend. *angsana*, Gor. *tonala*), een hooge boom, die alleen aan 't Meer wild groeit, elders aan-geplant, *Pterocarpus indicus*, Cl. 2833; het hout is geel met roode vlammen of ringen, en wordt alleen gebruikt voor zwaardscheeden;

het is nl. moeilijk te bewerken, daar de draad niet gelijk loopt; het sap wordt aangewend tegen tandpijn, de wortel tegen allerlei ziekten.

sandaraka, zie *sandari*.

sandari (Mal. *sandar*), buffel die geslacht wordt in plaats van iemand die behoorde gedood te worden, *ntje'mo sandarinja*, *pantjaroe ngkoronja*, dat is zijn plaatsvervanger, die hem vervangt; *mantjandari*, vervangen, in de plaats stellen, *aoe da ndapepare ndasandari baola*, *nakane'e mate*, die gedood moet worden, wordt vervangen door een buffel, opdat hij niet sterf, *ne'e noeroro baolamoe aoe tina*, *moreana da koesandari anoekoe laki*, slacht uwe buffelkoe niet, laat ik liever mijn stier in de plaats stellen, *ne'e ri baroega noe mokole da kajoremi*, *da koesandari kare'emi*, gaat niet in het hoofdenverblijf slapen, ik zal u een andere plaats geven, *nasandari garanggo pelindja doeanga*, de krokodil zwemt het vaartuig in den weg, bv. dwars of recht voor den boeg, *mesandari ri*, zich in de plaats stellen van, de plaats innemen van, *mesandari ri pelindja doeanga*, de plaats waar het vaartuig langs moet bezetten of versperren, *mesandari ri paoe joerne* of *mantjandari paoe joerne*, met zijne woorden tusschen die v. e. ander inkomen; *sandari* is dus ook w. t. v. *lempo*, *salempori*.

sintjandari ira nggoa, de bladeren v. d. mais zitten in elkaar gedraaid; *si'amo sandaraka ntaoe ri lipoenja*, hij is de plaatsvervanger zijner dorpsgenooten.

mombesandari, kruiselingen over elkaar heen lopen.

[**sandata**, w. t. v. *djambhoe*.]

sandéangi, PmB., w. t. v. *tauala*, lans.

sandé'i, pr. t. = B. *se'i*, *sare'i*, deze, dit.

Sandele mpada, pr. t., plaatsnaam.

sandémoe, dez. boom als *tendemo*.

sando (Mor. id. „priester”, Boeg. *sanro*), tooverdokter, man of vrouw die bijzondere krachten kan ontwikkelen, bv. regen lokken of verdrijven, den groei van gewassen bevorderen of tegenhouden; *sando mpepapoana*, vroedvrouw, die de middelen kent om eene bevalling te doen gelukken; *mantjandoi tuoe*, iemand met

zijne bijzondere wetenschap behandelen; *nasandoi oedja*, hij heeft den regen bezworen. Tor. I, 417, II, 45, 245, 261.

sandoe (Mal. *sendoek*), Amp., lepel, *mosandoe*, lepelen, opscheppen, *sandoemo ira ngkadjo*, *rapangkoni*, schep de toespijs op, dat men ze ete.

sandoendoe, pr. t. = B. *pasa*, soort riet, Tor. III, 685, 213, 214.

sandoja, pr. t., zie *solae*.

sandoe, ook *sindoe*, PmB., zie *ndoe*.

sanepa (Mor. *sanepa*), een lichtgekleurde vogel, iets grooter dan een specht.

sanepi, zie *sepi*.

sanes (vgl. *sese*, *sinese* [in *Masinese*, n. v. e. beek in het Todjo-sche, die in den grond verdwijnt (MS.)], *sanoso*), rimpeling v. 't water, gedeelte eener rivier waar 't water onrustig is, bv. aan den bovenrand van stroomversnellingen en watervallen; *masanes*, ruw, ruig, niet vlak of glad, gerimpeld, golvend, *masanes jojo ntampere*, pompoenranken zijn ruig, *masanes wairo mpela*, de opperhuid is ruw, *marimbo ngojoe*, *masanes wairo ntasi*, de wind is hevig, de zee is onrustig.

sanga (alg. in Midden-Selebes in de bet. „naam”, vgl. verder Boel. *wangat*, Bob. *sanggor*, Loin. *sanggo*, Gor. *tanggoelo*, Bocoel *tangoelo*, Peta. *sangori*, Doer. *tangan*, Mong. *tangoj*, die een grw. *sanggor*, *sangor* geven), inhoud, zoo- wel natuurlijke als aangebrachte, vleesch v. menschen, dieren, vruchten, *ber'e sanganja*, er zit geen vleesch aan, het heeft geen inhoud, er zit niets aan of in, *sanga mpidi*, het uitpuilende wangvleesch, bv. v. e. zwijn, *sanga mpe-lamba*, het ruggevleesch v. e. dier, *sanga boeroe*, de muis, het vleesch boven a. d. achterpoot, *sanga mpaoe*, de hoofdzaak der rede, *djamo sanga ntana*, *be keratoe*, slechts echte grond, niet steenachtig, *sanga ndjole*, de vrucht der mais, *sanga ntandje*, het geschenk (meestal een stuk katoen), dat iem. geeft aan zijne tegenpartij in eene rechtszaak, om dijn ander, die daartoe niet geneigd is, over te halen om de zaak ter beslissing aan een derde te geven (*notandje*).

mosanga, inhoud hebben, vleesch hebben,

be mosanga paoenja, zijne woorden zijn zonder inhoud, *mosangamo djolekoe*, mijne mais draagt al vrucht, *pangkonimo*, *naposanga ngkoromoe*, eet, opdat er vleesch op je lijf kome; *mentjan-ga*, vleezig, goed in 't vleesch zittend; *mampesangai*, van het vleesch ontdoen.

1. **sangádi** (Boeg. id., Mak. Min. t. *sangali*, Mor. *sangkadi(o)*, Nap. *ngkali*, tenzij, alleen wanneer; wrsch. dus uit *sangkali*, vgl. *sangkani*, dus wdl. „nog een keer, een anderen keer”), tenzij, behalve, uitgezonderd, eerst als, alleen in geval dat, *bar'e re'e anoe lo'e morando*, *sangadi inekoe*, er is niemand die het beschilderen van kleedingstukken verstaat, behalve mijne moeder, *sangadi momota taoe*, *nepa maja molaolita*, eerst als men oogst mag men verhalen vertellen, *bar'e da ware gombo*, *sangadi djela i Tama*, de zaak zal niet beslist worden, tenzij Oom komt, *be da koeoe² mesingara*, *sangadi noesompo indamoe*, ik zal niet ophouden met manen, dan alleen als ge uwe schuld betaalt; *mantjangadika*, uitzonderen, *wa'a ngkomi bar'e koeaja*, *koesangadika papamoe*, ik geef niet om jullie allemaal, ik zonder je vader uit, *kami napetitengo poera²*, *sauce manianja bar'e nasangadika*, hij heeft ons allen voor dom uitgemaakt, zelfs zijne schoonouders heeft hij niet uitgezonderd.

sangadi jo², vast bestanddeel van de toespraken die koppensnellers tegenover elkaar hielden op tempelfeesten, waarin zij op zeer overdreven wijze opgaven van hunne heldendaden, om goede voortekenen te scheppen voor een volgenden sneltocht, bv. *be da boeto taoe sindjo² or*, *da koegiati se'i*: *orjoe ngkakodjekoe loi Kinadoe sampoejoe koepepate*; *sangadi jo² (roekoe, neja koeore)*, de toeschouwers daar zullen er geen onheil door oploopen, als ik hierop roem: bij mijne eerste heldendaden op een tocht naar Kinadoe heb ik er 10 verslagen; eerst als ik krachteloos (van lichaam ben geworden, zal ik ophouden); *orjoe ngkakodjekoe ndeki Loindangi radoea koeoba*, *samb'a koetaurani*; *sangadi jo² . . .*, bij mijne eerste heldendaden op een tocht naar Loinan heb ik twee koppen in mijn draagsarong thuisgebracht en één krijgsgervangene gemaakt;

eerst als ik krachteloos . . . ; na dit *sangadi joë* deed de toegesprokene alsof hij schrikte en beiden gaven den oorlogskreet (*mepokoe*): *mosangadi-joë*, dit gebruik verrichten; *dja noesanga-sangadi-joëka*, je bluft er maar steeds op.

2. *sangadi*, pr. t., syn. met *sangala*, zie *ngala*, en parall. m. *samoea*, zie aldr.; *mantjangadi*, *mantjamoca*, *mes.*, tellen, opsommen, opnoemen. Wrsch. id. m. 1. *sangadi*.

sangamate, dez. boom als *tamampapoe*.

sangara, een groot soort pisang (Mal. *pisang tandoek*), bij voorkeur gepoft of op andere wijze voorbereid gegeten; and. naam *djolo aroe* „steek-in-de-asch“.

sangati, soort kralen als de *sogoti*, doch van gele kleur.

sangawoe: *masangawoe*, v. aardvruchten, smakelijk, doordat het vleesch v. d. knol blommig, melig is, *masusangawoe toraa*, de knollen zijn lekker blommig.

sangga (vgl. 2. *sangka*); *masangga*², gezegd van iemands gedrag, dat de grenzen te buiten gaat, *masangga² poicianja*, zijn gedrag is buiten de maat, hij gedraagt zich onbehoorlijk.

pananggari, dwingerig, iemand die zijn zin weet door te zetten, niet luistert naar afraden of verbieden, *taoe pananggari*, *ane re'e aoe napodjoerjoe*, *be nale'o ntjampodjoerjoenja*, een dwingeland, als hij iets samen met een ander heeft, krijgt zijn deelgenoot er niets van; *mboela se'i ma'ai kapananggarinja*, *ndaroemba se'i*, *ma'imo woe*, deze geit is bijzonder koppig, men jaagt ze weg en ze komt weer.

sanggarao: *mosanggarao*, zich storten, *lagira nadoedoeki asoe*, *mosanggarao ri ngojo*, het hert, door honden opgejaagd, stortte zich in den afgrond, *waja mani naposanggarao mba-toe anoe trandoeli oengka ma'i borjoe*, tegen onze heining zijn steenen gestort die van den berg zijn geroeld.

sangge: *kasangge*², onrustig, ongezeggelijk, ongeboorzaam.

sanggië, pr. t. = B. *salili*, aan een band over één schouder, aan ééne zijde van 't lichaam dragen; *ndusanggiëmo gantimo*, de rotan-

mand wordt aan een band over den eenen schouder gedragen.

sanggiri (vgl. *singiri*); *mampasanggiri*, bespotten, *matanja boela napasanggiri*, zij spotten met zijn blinde oog.

sanggo (Tontmb. *sangkor*; [vgl. 1. *sago*]); *mosanggo*, opratten, oppakken, wegnemen, *mosanggo paoe*, het woord voor een ander wegnemen, oer iets anders gaan spreken, terwijl de spreker nog niet is uitgesproken, antwoord geven op een vraag die aan een ander is gedaan, *ne'e noesanggo pompaoekoe*, *da koe-pompaoe anoekoe*, neem mij het woord niet weg, laat mij het mijne zeggen, *ne'e ndasanggo taoe moimba*, spreek er niet tusschen door, als iemand aan 't tellen is, *ne'anja nasanggo ntjamba'anja*, zijne vrouw is door een ander weggepakt, *nasanggo nganga ntiae mongajoe*, hij is ingevallen bij het zingen der anderen; *ne'e sala-sanggo*, ge moet 't niet verkeerd opratten; *papamoe da mompaoe pai setoe siko mesanggo*, je vader wil het woord nemen en daar ga jij het nemen; *banja ntje'e da pesanggoka*, ga dat (onderwerp) niet opratten; *kajori napasanggoka*, hij haalde er een versje bij aan; *nombesanggo-sanggo paoe*, de woorden van elkaar overnemen, *taoe mombepongi nombesanggo² ri raoo*, menschen die niet met elkaar spreken, nemen elkaars woorden op uit de lucht, d. i. als zij niet met elkaar willen spreken uit boosheid en toch iets aan elkaar moeten vragen en zich dan van de tusschenkomst v. e. voorwerp bedienen, bv.: paal, vraag eens aan dien man of hij ook sirih heeft; *kantjanggal²*, telkens tusschenin komen, door in de rede te vallen of op een ander onderwerp over te gaan, zijne woorden of zich zelf opdringen.

sanggoelera (uit het Par.), zie *tangkoerera*, de blimbing die groote vruchten draagt, Averrhoa Carambola, Cl. 380 ').

sanggoerio (vgl. Boeg. *tjaokeridi*), P., *nggoerio*, L., dezelfde vogel als *koriowala*.

sanggoli, zie *goli*.

sanggona, fluit van bamboe, die met den neus

[1] Oorspr. stond hier: A. Bilimbi, Cl. 379; zie 1. *tangkoerera* (ngi).]

geblazen wordt (Tor. II, 382); sinds de invoering v. h. fluitspel op de scholen heeten de mondfluiten ook *sanggona*; *mosanggona*, fluitspelen; *mamposanggonaka*, fluitspelen voor, wegens.

sanggoniki, [sanggoniiti], zie *sangkoniki*, [sanggoniiti].

sanggori (uit het Mor.), een versiersel van geel koper, gegoten in Mori en vandaar ingevoerd, in den vorm van een paling, spiraalvormig gewonden, met bij den naar binnen gekeerden kop een paar kleine, franje-achtige kieuwen; versiersel van mannelijke doodenpoppen, op de Morische doodenfeesten en de Toradja-sche *tengke*-feesten, ook wel in den oorlog gebruikt; Tor. II, 132, 225; afb. Tor. Atl. pl. bij hfdst. Lijkbezorging; Grub. Streifz., pl. 61; J. Kruyt, Bijdr. K. I. 80 (1924), bl. 198; Kaud. Cel. Ob. II, 90; *mosanggori*, zulk een versiersel dragen; *watoe ntjanggalori*, soort steen, gebruikt tot het schuren van metalen voorwerpen.

[sanggorio, zie *sanggoerio*.]

sangi (Mal. *sengit*, Jav. *sangit*), Amp.; *masangi*, vies ruikend, stinkend, naar lichaamsvuil, pis, enz.

sangira (Doer. *sangi*, Tontmb. *sangir*, slijpen), slijpsteen, *watoe ntjangira*, *ic. mpontjangira*, slijpsteen; *montjangira*, op een slijpsteen slijpen; *kadjoe ntjangira*, zie *kadjoe*.

sangiri; *mesangiri*, grommen, brommen of hard blazen, van een boos dier, zooals een hond of een kat, *asoe setoe to pesangiri*, die hond is een grommer.

1. *sangka* (vgl. 2. *sangka* en Mak. *saka*), lat, staak of balk, die twee dingen verbindt, opdat ze niet uiteenwijken, klamp, lassching, een stukje hout dat men voegt in de spleet v. e. plank, om verder splijten te voorkomen, lapje, op een kleedingstuk genaaid, om het voor inscheuren te behoeden, *sangka le'e*, oplegsel voor den hals, om den hals te beschermen tegen doorgehakt worden, benaming v. d. boete die een schuldige van de doodstraf bevrijdde, *montjanka le'e toema*, *re'e re'a anoe napakatiana*, *nadonge da ndapepate*, *lioë² naporongo*, *pasoeboe mata mpenai*, de man

beschermt den hals der vrouw die hij heeft zwanger gemaakt, hij hoort dat ze zal gedood worden en terstond trouwt hij haar, als tegenhouding van het zwaard, *mantjanka doeanga*, een prauw op een zwakke plaats met een oplegsel versterken, *ane ndasangka dopi*, *kasikadjoenja ndasangkaka*, als men eene plank lascht, doet men dat met hetzelfde hout.

2. *sangka* (vgl. *sangga*, 1. *sangka*, [2. *saka*] en Mak. *sangka*¹, Boeg. *sakké*, Mor. *sangka*, gerei, benoodigdheden), volledig bijeen, geheel voltallig, *sangkamo pareuanja*, al de onderdeelen zijn voorhanden, *laemo sangka² anoe ndapongo*, alle benoodigdheden voor het sirihpruimen zijn bijeen, *noenoe sangka²*, een groote ficus, met wijdspreidende takken, *sangka² -pourianja*, nu heeft hij de maat vol gemaakt! *mentjanka²*, zich groot en breed voordoen, *kadjoe mentjanka²*, een boom die zich omvangrijk voordoet, *taoe mentjanka² katoeroenja*, iemand die op grooten voet leeft, die het breed laat hangen; *mompasangkai*, alles in gereedheid brengen.

sangkala (uit het Mak.), voetblok, waarin gekken, heksen of misdadigers met de voeten worden gekneld, om hen gevangen te houden, ook wel een stuk bamboe of hout, tusschen de handen of de beenen gebonden; *taoe mepongko ndasangkala*, *boi molontjo*, de heks wordt in 't blok gezet, opdat ze niet vluchte.

sangkara, Str. B. (uit het Mak. *sangkara*), breedte v. e. stuk katoen, *kasadja anoe bangke sangkaranja*, rood goed van groote breedte.

sangke (vgl. *sangki*, *tangke* en Mal. *djangkit*); *montjange*, *monjange*, in de vlucht grijpen, zooals vogels met hun buit doen, *koejangi monjange*, *baoe ri tasi nasangke*, de vischarend grijpt zijn prooi in de vlucht, hij grijpt de visch uit de zee, *kongka mantjange poeroe*, een kiekendief die een kwartel grijpt; *taoe anoe mogantji nasangkeka mobalo gantji joemo*, degene die zijn tol gooit doet den tol der tegenpartij opvliegen.

mopasangke, *mepasangke*, elkaar versjes toezingen in de dagen die aan het oogstfeest voorafgaan (Tor. II, 284, III, 524), met het

doel om de kleederen en sieraden die opegehangen zijn aan de feestmasten aan elkaar te verkopen en aldus het handelen met de nieuwe rijst in te wijden. Vgl. Mor. *sangki* „antwoorden”.

sintjangke, *mombesangke* *nganganja ri raao*, hunne stemmen pakken elkaar in de lucht.

pr. t. *tediroi nletonangke*, ontwaken en goed wakker worden.

tediroi ntjamindoea, wordt tegelijk wakker, *katetonangke ntjocola*, nu de geesten

wakker zijn.

(Misschien doelt *tetonangke* op het gegrepen zijn van den levensgeest, die bij het ontwaken opnieuw in het lichaam komt. In dit geval zou het ook van *tangke* kunnen afgeleid worden. [Zie ook *tonangke*].)

sangkeda, Tog., soort vaarttuig.

sangkeniki, dez. roofvogel als *sangkoniti*.

sangkewawa (misschien van *sangke* en *wawa*, dus „grijp aan — neem mee”), een fabelachtig dier, volgens sommigen een kleine soort rivier-krokodil met 4 teenen, volgens anderen een roofvogel of een slang, gevaarlijk voor honden en kinderen.

sangki (vgl. *sangke* [en Mor. *sangki*, binden met een touw e. d.]). P. en Meerstr.: *mntjangki*, een dier (vooral een varken) bij den poot grijpen, om het te vangen, *sangki-kakoe* *icacoe sindjae*, *da koeroro*, pak me dat varken daar eens bij den poot, ik wil het slachten.

sangkina (vgl. *sinangka*, uit *sa-*, *ka-*, *-in-*), met dat, juist toen, zooveen, meteen, *sangkina malesa*, *ndakakoemo oengka ri montjoe*, met dat het was fijngestampt, werd het uit het rijstblok gepakt, *sangkina mebete reme*, juist toen de zon was opgegaan, *sangkina da re'e oe'e madago da tainoe*, *rata ri Tomasa*, zoo meteen zal er goed water zijn dat we kunnen drinken, als we aan de Tomasa komen, *ngkina koedonge*, *djo siko mampetoemboe*, juist zoo hoor ik het, nu gij het vertelt, *sangkina siluentengko jakoe*, *madonge bambari ngkapatenja*, zooveen werd ik opgeschrikt op 't hooren der tijding van zijn dood,

sangkina maraa, juist nog rood te noemen. *sangko*, in Ond. voor 1. *sako*.

1. *sangkoe* (Mong. *tangkob*); *montjangkoe*, opscheppen, van water, gepelde maïs, rijst, of wat ook, met een nap of kom, *nasangkoe oe'e*, *narioe korokoe*, hij schepte water en overgoot mijn lichaam, *tima tabo da noepontjangkoeka ura*, neem een kokosdop, om er gepelde rijst mee op te scheppen; *montjangkoe*, op een wan of een groote platte mand (*taroe*) garnalen opscheppen, op een plaats in 't water waar er veel zijn.

2. *sangkoe* (uit het Boeg. *sangkoeng*, bajonet), vuursteengeweer.

sangkoeadje, een waterinsect.

sangkoniki (Mor. *sanggoniki*), L., *sanggoniti*, P., ook *djomo*² genoemd, een vrij kleine roofvogel, met bruine veeren, die kippen pakt. [*sangkoniti*, zie *sangkoniki*.]

sango [Pad. id.], handfuik, waarmee men vissen vangt in ondiep water, door ze er mee te overstulpen en ze door de opening boven in de fuik er uit te halen (Tor. II, 372); *montjango*, met deze fuik vissen, *booe nasango*, visch die hij met de fuik heeft gevangen. *ndaombo Dongi*, *bar'e madago ndasango*, *ne'e boi re'e masungo*, de plas D. is met rouwbepaling belegd, men mag er niet met de handfuik in vissen, laat niemand met de handfuik er in vissen, *kita se'i poera² anoe nasango ntana pai jangi*, wij allen die tusschen hemel en aarde zijn gevat, *njara ndasango ri adjenja*, het paard wordt een touw om de kin gebonden, *ndasango noe bingka*, is overstulpt met een mand, *sa'e pai naka be djela ri pogombo*, *maka be nasango mpaee*, dat sommigen niet ter vergadering zijn gekomen, is omdat ze geen boodschap hebben ontvangen; *ne'e ndupasisango jakoe pai taee setoe*, vang me niet onder één hoed met die menschen, *taoe momota napasisangoka ombo*, tegelijk met den rijsttoogst viel de rouwtijd, *saroeanja naroe bangke*, *saroeanja naroe kod*, *be madago ndupasisango*, andere gebruiken op den grooten akker, andere op den kleinen, ze mogen niet onder één hoed gevangen worden.

sangoe; *mantjangoe*, ondervangen, ondersteu-

nen met een doek of iets derg., op de armen dragen, in de armen nemen, *ananggodi nasango noe inenja*, het kind wordt door de moeder in de armen gedragen; *nasangoeri adjenja*, hij steunt zijne kin in de handen, *nasangoeri ntali souonja*, ze heeft haren krop ondersteund met haar hoofdhoek (den hoofdhoek zóó om 't hoofd gebonden, dat de krop er in hangt); *mantjangoebaka*, aannemen, aanvaarden, *pesoembo'omoe koesangoebaka*, uw verzoeningsgeschenk aanvaard ik, *bar'e nasangoebaka goelele mani*, *be gana nato'o*, onze bijdrage (tot den bruidschat) heeft hij niet aangenomen, hij vond ze niet voldoende.

sango'o, zie o'o.

1. *sani* (uit 1. *sa* en *ni* = *-in-*), 1) in verbinding met nomina verbalia, juist, pas, met dat, *sani ngkarangkoe*, *pas aangekomen*, *ananggodi sani ngkabangke*, een kind dat juist groot wordt, *doe'o sani mpokoende*, de jonge vischjes zijn juist de rivier gaan opzwemmen, *sani ngkamate majoesapa koro ntaoe mate*, als het pas gestorven is, is een lijk nog zacht, *baeola sani mpaepnja kamasi ntasi pai naondobi sa*, als de buffels pas geproefd hebben dat het zee-water zout is, dan zuipen ze er van, *sani ngkdjoe'akoe*, met dat ik ziek was.

2) tusschenlaag, beschuttende laag, die men om iets heen legt, dat weder door iets anders wordt omsloten, om de klemming enger te maken, boomblad waarin men rijst pakt, om die in een bamboe te koken; *mantjani oease*, een stukje dierenvel, geklopte boomschors, lapje katoen leggen om den steel van een bijl, waar hij in het oog van 't bijlijzer steekt, om het vast te doen zitten, *nlasanja oease*, *pela lagira bara bentji ndasanika*, de bijlsteel wordt van een tusschenlaag voorzien, hij wordt omwonden met herte- of gemsbuffelvel, *koesani palekoe mangkekeni koera marameda*, ik beschut mijne handen bij het vasthouden van den warmen kookpot, *ura ndasani*, *nepa nda'atoerore*, rijst wordt in een blad gewikkeld en daarna in bamboe gekookt.

posani, een boom, waarvan de schors als zeep kan gebruikt worden, dez. als *alindaki* of *lendaki*; Tor. I, 352.

2. *sani* (uit het Boeg. *tjani*²), koepokstof. *sanilloe*, zie 1. *lioe*.

sanini, pr. t., zie *sini*.

sanoso, (P.) kraakbeenig deel der ribben, (Ond.) syn. met *sanese* (zie aldr.), rimpeling, golving v. stroomend water; *mosanoso oe'e*, *madjoli*, het water golft voort, stroomt snel.

santa (PmB.), *nasanta ndjoe'a*, door ziekte gekweld.

1. *santi*, zwarte verf, bereid uit palmwijnazijn, waarin men een heet gemaakt hakmes koelt, terwijl men er nog platgeklopte bast van jonge kokosnoten, mangga-pitten, *sidanta*-vruchten en *vio'a*-stengels bijvoegt en het mengsel eene maand laat staan (Tor. II, 330); met deze verf worden mandjes en de rug-belegels der regenmatjes gekleurd.

2. *santi* (Tomb. Tons. Tontmb. id., Loin. *sondi*), pr. t., zwaard.

santja, scheef, schuin, bv. een huis dat niet recht op den weg staat, een omhulsel dat niet goed om het ingepakte heen zit, een band of touw dat scheef om iets heen zit, *santja matanja*, zijne oogen zijn scheef; *mosantja*, *mesantja*, langs den rand gaan, bv. van 't water, van de zee, *nasantja irici ntjoembi*, *mampeole uraka mbacoe*, *du napanta'aka ampa*, hij loopt langs de opengekapte strook buiten de heining, om te zien naar sporen van varkens, om gepunte bamboes voor ze te plaatsen; *limbo ri jopo bar'e re'e posantjanja*, een plas in het bosch waar men niet langs kan loopen; *napasantjaka mampeole taee*, hij draaide de oogen scheef om de menschen te zien, *pai napampasantjaka banoea*, *boi kono naroeempa ndaja*, dat hij zijn huis heeft scheef gezet is, opdat de weg (die over die plek werd geleid) er niet tegenaan zou komen; *masantjamaka*, strooien, sprengelen, waarbij de hand die strooit een bepaalde lijn trekt.

santjali (L. onbek.) en *pontjantjali*, graafijzer, gebruikt als schop bij 't uitgraven van ijzererts; *montjantjali*, met zulk een werktuig ijzererts uitgraven.

santoe (Mor. id. „eensnarig tokkelinstrument”), soms gebruikt voor *doende*, eensnarige harp (Tor. II, 383); *doende ndasantoe*, *bara nda-*

talorloe noe igie, de harp wordt getokkeld, of met een palmbladnerf zachtjes geslagen. *sao*, grb. het geluid van strijken of vegen; *woe-sao*, nab. v. h. geluid van vegen. slepen, strijken of schuifelen; *montjao*, gras en struiken loskappen en bijeenschrapen, *pontjao*, veger, bezem, *salira pai laboe ndapopontjao*, wieden en kapmes dienen om onkruid weg te vagen, *montjao doi*, geld opstrijken, *anoe ri uriri* rond *nasao ntaoe mombadjoe*, wat op den rand van het rijstblok ligt, strijken de stampsters er af, *ndasao mpobarengko*, de stok wordt zóó gegooid, dat hij strijkt langs de voorwerpen naar welke gegooid wordt, *djoe'a montjao*, *eiea pontjao ngajoe sima'i*, de ziekte strijkt over 't land, zooals de wind komt aangestreden. *nasao ngang*, *nakeni*, hij strekt het op met den bek en nam het mee, *sakinja nasao ntopi mbe'anja*, van zijne boete is een deel weggeveegd door de sarong zijner vrouw, d. i. hij is zwaar beboet en nu is zijne vrouw met een verzoeningsgeschenk (*pesoembo'o*) naar den eischer gegaan en heeft verkregen dat de boete werd verminderd; *saukanja*, het opveegsel, wat men heeft bijeengevaagd of -gestreken.

paie nasaoobi oer moue, de overstroming heeft de rijst weggevaagd; *igie ngkonoe nduposaaki*, bladnerven van den suikerpalm worden gebruikt om te vegen; *mantjaoti ira ngkadjoe*, boombladeren opvegen; *pelveroe montjaoti eio*, de kogel strijkt langs het gras; *poera² ire'a nasauka mampoine*, alle vrouwen noemt hij maar gelijkelijk „moeder”; *anakoe papanja mantjaopaka*, de vader van mijn kind heeft het mij voor den neus weggehaald, *ua'a mbata melempo nasapaka noe oer*, alle dwarsliggende boomstammen zijn door het water weggevaagd; *tesao*, komen te slepen, *marate gaga topinoe*, *tesao² wirinja*, je sarong is te lang, de rand sleept.

mosaani, v. katten. coitus uitoefenen; *sor-mao* of *mosor-mao*, krolsch zijn. krols janken van katten.

saoa (Jav. Mal. Mak. Boeg. Tons. Bent. Tag. Bis. Bik. sava, Tontmb. sora, Mënt. sabu), python.

saoe (Boeg. *saoe*, overwinnen); *mampesaoe*, tegen iemand een uitdagende houding aannemen, *mampesaoe*, *mampesaoe² katoewoe-koe laoe setor*, die man neemt tegen iemand van mijn stand een uitdagende houding aan, wil mij overbluffen.

manjae, afgunstig, jaloersch, *manjae² rujanja marai boere*, hij heeft er spijt van zout gegeven te hebben.

sa'oe, in elkaar grijpend, elkaar pakkend, bv. lus en haak, *sa'oemo baorga*, de winding van den schaa mgordel zit goed in elkaar, *sa'oemo woejoea ndapoele*, het in een wrong gedraaide haar zit stevig ineen, *[ntongo] ururi [dja] pototoenja*, *sa'oepa wirinja*, hij spreekt nog niet vloeiend, zijne lippen zitten nog op elkaar; *melindja² utja'oe ri wojo*, *soelabi*, hij liep, haakte in een bamboe en kreeg een splinter in den voet; *santja'oe pela ri witi baola*, plotseling slaat de riem zich om den buffelpoot, *santja'oe me'onto*, opeens bleef hij stilstaan; *montja'oe*, haken, blijven vastzitten, *be montja'oe oninja*, *sangaja² djela ri kita*, het geluid er van blijft niet haken, het komt beslist tot ons, *marombo oedja*, *bemo montja'oe*, de regen valt in stroomen neer en blijft niet meer hangen; *kantja'oe² paoenja*, hij blijft telkens steken als hij spreekt; *tamosa'oe*, *[tamosa'oe]*, w. t. v. *raoepa*, vleermuis, omdat zij bij het rusten aan hare pooten hangt; *metingko² raoepa*, *mesa'oe*, de vleermuis hangen in trossen, zij haken zich vast; *tosa'oe*, vastgehaakt; [de 14e dag der maanmaand]; *napatosa'oe*, hij haakte het vast.

mantja'oeri, strikken, een lus om den bek leggen, *baola ndasa'oeri adjenja*, den buffel wordt een strik om de kin gelegd, *pela baola ndapontja'oerika tondoe baola*, een riem van buffelhuid dient om er een strik mee te leggen om de horens van den buffel, *baola mailu ndasa'oeri tondoenja ane da ndawali-ngkalekeri*, een wilden buffel wordt een strik om de horens gelegd, als hij weer een ring door den neus krijgt; *mantja'oeri* wordt ook gend, het „strikken” v. e. meisje, dat men met een man wil doen trouwen (*mantodoemaka*, zie *toedoe*); men lokt haar in zijn huis, door te zeg-

gen dat er een zieke is die haar wil zien; als zij dan gaat, houdt men haar vast, geeft haar mooie kleeren en verklaart haar voor de vrouw van den man.

mesa'oebaka, zich vasthaken, zich om iets heen leggen, om er achter te blijven haken; *tesa'oebaka*, zich komen om iets heen te leggen, zich komen vast te haken, *tesa'oebakamo pangkiro ri tongo ndo'oe*, de draagzeelen zitten al om 't voorhoofd, *tesa'oebaka pototoe ntaoe motengke*, de zang der doodenfeestvierders blijft telkens haken (de zangregels worden vaak plotseling afgebroken); [*masa'oepaka paoeba ri panga ngkadjoe*, *ri waja*, een draagsarong ophangen aan een gevorkten tak, een heining, *nakate'ajoeni kanee ngkinojo ri araa*, *pai ndapasa'oepaka pangkiro samba'a ri tongo ndo'oe*, opdat de zwaarte v. d. draaglast op de schouders verlicht worde, legt men nog een draagzeel over 't hoofd].

sara'oe; *montjara'oe*, *mantj.*, ophangen, aan een pen, tak, haak, *mantjara'oe dapo*, den palmwijnkoker ophangen, *mantjara'oe goema*, zijn zwaard ophangen, biz. in 't kamertje der verloofde, waarmee de huwelijksluiting is voltrokken (Tor. II, 19, 188); van een man die de vrouwen naloopt wordt ook gezegd: *dja mantjantjara'oe goemu*, zooals het van een meisje dat de mannen naloopt heet: *dja mantjantjara'oe djali*, zij hangt maar telkens hare oorknoppen op (bij de slaappleats v. c. man); *pontjara'oe*, haak, pen, tak waaraan men iets ophangt, tijd, wijze van iets ophangen, *imbe'i pantjara'oe penai*? waar wordt het zwaard opgehangen?

mesara'oe, trachten op te hangen, iets wat men zelf niet durft, toevertrouwen aan een ander, bv. het innen v. schuld, het vragen v. hulp, het eischen van boete; *ptoe nulasara'oe*, hetgeen men door een ander laat zeggen, daar men 't zelf liever niet doet; *osoe ntjara'oe*, het geschenk of loon voor zulk een zaakwaarnemer; voorgesteld als „losmaking van den haak” waaraan het door den waarnemer bereikte resultaat is opgehangen; *taoe setoe maeka rajanja da mesingara pai napesara'oe ri Papa i Melempo*; *noendjaa kodjo napesara-*

oeka? die man is bang om te manen en daarom heeft hij opdracht gegeven aan P. i M.; waarom heeft hij opdracht gegeven?

tosara'oe, gehaakt, vastgehaakt; *napatosa-ra'oe*, hij heeft het aan een haak gehangen. *nja'oe*; *manja'oe-nja'oe*, kortaf, oneerbiedig spreken over hetgeen men niet of slechts met eerbied noemt, *dja to'o ngkabosenja noenja'oe²*, de namen der hoofden spreekt ge zoo maar uit; *dja nanja'oe: jakoe be mepongko*, hij zeide kortaf: ik ben geen heksenmeester; *dja napaponja'oe²ka*, hij heeft het maar zonder schroom uitgesproken.

basa'oe, schaa mgordel, die bestaat uit een lap die tusschen de beenen door loopt en aan twee kanten gekneld zit tusschen een band die om het middel loopt; ook w. t. v. *baega*. *sa'oe jangi*, een kruipplant.

saoea, Str. B.; *mosaoea*, nog ruimte biedend. *mosaoea dja doeanga mami*, ons vaartuig heeft nog ruimte, is nog niet vol.

saoeli, pr. t., zie I. oeli.

saoeloe (Boeg. *tjaeloe*, Bengaalsch weefsel: vgl. *Careli*, Kern, Verspr. Geschr. IX, 303). een weefsel dat vroeger in Midden-Selebes is ingevoerd en bij godsdienstige plechtigheden werd gebruikt, doch thans niet meer voorkomt; *pesaoeloe*, schildering op foeja. volgens het patroon dezer stof. Zie Atl. pl. hfdst. Nijverheid.

saoemboe, zie *oemboe*.

sa'oepana (uit Boeg. *sapana* „staatsietrap”. door contaminatie met *sa'oe*); *edja ndasa'oepana*, trap die bestaat uit hellende planken met dwarslatjes, tegen het uitglijden der voeten; *dinja ndasa'oepani* (voor *ndusa'oepanani*), een weg waarin treden zijn uitgehaakt. *saoero* (P.); *mesaoero*, voordelig opgroeiend, voorspoedig groot wordend.

1. *saoeroe* (Boeg. *tjae*, Mak. *saoeroe* „iemand. de baas zijn”. Nap. *saoeroe* „kunnen”; het woord is niet alg. bekend); *mantjaeroe*, minachten, niet geven om, de vormen verwaarlozen tegenover iemand, *mantjaeroe kabosenja*, niet om de hoofden geven, *mantjaeroe adu*, de gewoonten verwaarlozen, *mantjasaoeroe taue*, niet geven om anderen.

koersaeroe siko, ik geef niet om je, *makoedja noesaeroe jakoe*, *mapone kajoekoe koe-djumbo*? waarom stoort ge u niet aan mij, door kokosnoten te halen uit een boom dien ik heb voorzien van verbodsteekens? *mesaeroe*, zich nergens aan storen; *bantjaeroe*, een vrijpostig, onhebbelijk, om niets gevend mensch, *topesaeroe*, id.

2. *saeroe*, zie 2. *eroe*.

saójangi; *mosaójangi*, de sarong om den hals dragen en van voren laten neerhangen, *naposaójangi paoebanja*, hij droeg zijn sarong om den hals.

saoko, zie *oko*.

saole, *montjaole*, over de oevers loopen, v. h. water, buiten de bedding treden, *pae napontjaole noe oe*, de rijst is door het water overstroemd; *mosaole*, langs den rand van 't water loopen; *posaole*, plaats, tijd, wijze van loopen langs den oever van zee, meer of rivier, *lai posaole nTongko da polioe*, langs het droge deel der bedding van de T. kan men voortloopen.

Sinaolen, wdl. „wat overstroemd is geworden“, n. v. e. zijrivier der Tomasa.

saoni (vgl. 1. *kasoni*), soort luis, die in 't bosch leeft en zich op menschen en dieren zet. Ze is weinig grooter dan de *katoengo* en komt op de lucht van aangebrande rijst af.

sapa (Tontmb. id. „wat?“), drek, vuiligheid, al wat vies is (wrsch. oorspr. een onbep. woord, weet-ik-wat), *eua sapa lionja*, 't lijkt wel drek, *ri ro'or ntjapanja kalaoe baeganja*, zijn schaamgordel zit op de plaats waar zijne vuiligheid uitkomt; *tosapa*, syn. m. *tota'i*, poepen; *tosapa dolo*, bloedafgang hebben; *mosapadolo*, gebruikt voor „eten“, in boosheid, *sema mamposapadolo pangkonikoe*? wie heeft mijn eten opgevreten? (wie zal er tot straf bloedafgang krijgen van mijn eten?); *mosapa*, *montjapa*, schelden, vuile woorden gebruiken, *ne'e mosapa*, *boi totando moiti*, gebruik geen grove woorden, opdat ge niet stoof op een boomstam onder water bij het afvaren; *nasapaki tio ntaw*, hij heeft gemeene woorden tot anderen gezegd; *bantjapa*, *bakasi bawela*, leelijke vreetzak, wegkaper van buffelvleesch (uit den kookpot)?

pr. t. *eua sinapa dawonja*, van boven ziet het er uit als weet ik wat.

sape (Tag. *sapit*), rondom sluitend, een sluitenden kring vormend, *be sape enoekoe*, mijn kralensnoer sluit niet, *mouose ri wisi nDano*, *roeambengi sapemo*, als men langs de oevers van 't Meer roeit, komt men in 2 dagen rond, *sape² ri ala*, geheel rondom de rijstschuur, *ri sape² Rano*, rondom het Meer; *bente nupasape ntaw moengko*, de dorpsomheining werd omsloten door de belegeraars.

sapeta (door het Mak. of Boeg. uit Port. *escopeta*), srt. geweer met langen loop.

1. *sapi* (uit 1. *sarapi*, met uitstootsing v. -ar-, alsof het 't frequent. infix ware); *manjapi*, doorzijgen, kleinzen, filtreren; *panjapi*, filtrer, leksteen.

2. *sapi*, Amp. (uit 't Boeg.), rund.

sapoe (vgl. *sompoe* en Minah. t. Filip. t. *sapoet* „inwikkelen“, Laj. *pisapoe* „ontkennen“); *sapoetongo*, halverwege bedekt, voorde eene helft onzichtbaar, [zie ook *tongo*], *sapoetongo lai tana penai*, voor de helft drong 't zwaard in den grond; *masapoe*, *mantjapoe*, 1) bedekken, overdekken, *tana nasapoe noe lee*, de grond is overdekt, overwoekerd door alang², *nasapoe ngkale ngkadjoe*, overdekt, overgroeid met boomwortels; 2) iets loochenen, ontkennen, tegenspreken, *koersapoe pantimakoe laboemo*, ik ontken dat ik je hakmes heb genomen, *nasapoe riornja*, *ntje'e napasaki*, hij heeft het eerst ontkend, daarvoor heeft hij boete gekregen, *norsapoe ntano paoe ndongmo*, je spreekt dus tegen wat je vrouw zegt; *mesapoe*, ontkennen, tegenspreken, loochenen, *ne'e mesapoe*, *bale*, *tungawano mbambamo*, spreek niet tegen, vriend, 't is duidelijk dat ge liegt, *be naoue² mesapoe paikanja wa'a mpesapoenja se'e bare'e re'e koeaja*, hij hield niet op te ontkennen, maar van al die ontkenningen van hem geloof ik er geen een; *mombesapoe*, tegen elkaar opspelen, elkaar de waarheid afstrijden, tegenover elkaar zijne beweringen staande houden, *masawano pombesapoe²nja*, *bare'e re'e anoe panangji*, nadat zij langen tijd hunne uitspraken tegenover elkaar hadden staande gehouden, gaf geen van beiden zich gewonnen.

mantaoe sapoe, zie 3. *taoe*; *basapoe*, *balantjapoe*, *borosapoe*, tegenspreker, gelijkzoeker, iemand die altoos 't laatste woord wil hebben; *mombesapoe*, zijne woorden tegenover elkaar volhouden, met elkaar kijven.

Amp. *sapoe* = B. *sompoe*, wat een lijk in de kist meekrijgt.

pr. t. *menapoe*, ontkennen, tegenspreken. *sapontji*, [risapontji, sampontji], srt. geweer, Flobert-buks ([uit het Mak. of Boeg. *lise-po-tji* (MS.)], wdl. „navellader“, vgl. Boeg. *lise* „laden“ en Mak. *po-tji*, Boeg. *posi* „navel“; het woord staat dus voor *lisapontji* [of *risapontji*]).

sapori, *montjapori*, steken met een lans, mes of zwaard, *montjapori lagixa*, een hert doodsteken; *mesapori*, een steek geven, steken geven; *mampesapori*, trachten iets, iemd. te steken, *tinongkei napesaporika*, met een gepunte bamboe trachtte hij hem te steken; *tobinesapori*, w. t. v. *tota'i*, poepen (vgl. [tobinensesi enz. op 2. *bente*]).

1. *sara* (Mak. Boeg. *salaga*, Tag. Bis. Sang. *sara* „scheiden, omperken“), kam, haarkam van sago-bladnerven, minder vaak van buffelhoorn (Tor. II, 187; Measa, 75, 105; afb. Grub. Streifz. 66, de 3 gelijke modellen met vlechtsel); *mosara*, kammen; *jakoe da ndisara*, ine, kamt u mij, moeder; *mombesara*, elkaar kammen, *mombesara ata rapo'oe*, de stukken dakbedekking liggen om en om op elkaar gebonden (zoodat de rug van 't een stuk den benedenrand van het andere dekt en de stukken als 't ware in elkaar grijpen, als de tanden van twee in elkaar geschoven kammen), *ata ndapapombesara*, men doet de atap's aldus op elkaar liggen (om ze gemakkelijker te dragen).

2. *sara* (Boeg. *sara*, kommer); *pae sara*, een zwarte rijstsoort, die snel groeit; *sara-sara*, vlug, haastig, *melindja sara*, haastig loopen; *masara*, vlug, snel, *ne'e masara*, wees niet haastig; *mampesara*, iemand telkens aansporen tot vlugheid, jachten, aandrijven, *dja noepesara*, *jakoe*, je doet maar niets dan me aandrijven; *mampasara*, in de uitdr. *bare'e koepasara*, ik had het niet zoo gauw verwacht,

aoe bare'e ndapasara, *ntje'e mewali*, wat men niet zoo gauw had verwacht, dat is gebeurd, *bara bare'e noepasara*, *maka kami djela ntjoroba*, je hadt ons misschien niet zoo snel verwacht, want we zijn plotseling gekomen.

pasara, *Coleus atropurpureus*, Cl. 838, een zeer snel opgroeiend kruid, waarvan zelfs de afgeplukte takjes lang blijven leven; wordt als toovermiddel gelegd bij de zaaijst en ook verder als zood. aangewend (Tor. I, 371, II, 177); *posara* (Tor. I, 415; Measa, 75, 119), *mate posara*, een snellen dood sterven, zonder of bijna zonder ziekte; zulk een sterfgeval wordt toegeschreven aan wraak der Voorouders wegens vergrjip tegen verbodsbepalingen, zooals het gebruik van gewijde voorwerpen of het ontwijden van gewijde plaatsen en tijden; de schuldige vervalt in de boete voor doodslag; zoolang de zieke nog leeft, worden geschenken uitgestald, om daarmede de vertoornde geesten te verzoenen: *madjoe'a posara*, plotseling doodziek geworden (door eigen schuld of die v. e. ander); daartegen worden de bladeren van *pasara* bij 't vuur gehouden en op het zieke lichaam uitgeperst. Vgl. *salara*.

i A'i ba dja posara,
Ine, nditale polanga;
ba dja posara ri nauo.
Ine, polangaikakoe.

mijn jongere broer heeft wellicht gezondigd. Moeder, zet een verzoeningsgeschenk uit; misschien heeft hij gezondigd op den akker. Moeder, zet me er een verzoeningsgeschenk voor neer.

sarai (door verplaatsing v. d. klemtoon opgevat als samengest. met *sa-*, echter ontstaan uit *sara* + *i*, vgl. *sa'd. sarai*, doe snel, en Leb. *mharai*, hard loopen), eventjes, een oogenblik, *pe'onto sarai*, wacht een oogenblik, *nepa sarai*, wacht nog even, zoo dadelijk, *podo sarai pesidornja*, hij heeft maar een oogenblik een bezoek gebracht; *bare'e pamaia ata kortoen*, *koesarainaka dja*, ik heb nog niet veel dakbedekking genaaid, ik heb er maar een oogenblik aan gewerkt.

sontjara, haastig, *gehaast*, *kami melindja*

sontjara, wij reizen haastig, hebben weinig tijd, *paor sontjara*, een boodschap die haast heeft: *siko koele dja masontjara*, ik zie dat ge gebaast zijt; [*masosara*, haastig, gehaast].

pr. t. a) da ndiposala malica, opdat ge die gebruikt tot vlug voertuig,

b) ndiposala masontjara, gebruikt tot snel vervoermiddel.

sara-sara („vlug groeiend”), PmB., een kruid, dat een schijnstam heeft.

3. sara (uit 't Mal. *tjara*), voornl. in de uitdr. *sara-sara* Balanda, op zijn Hollandsch, d. i. haastig, gejaagd; wordt gevoeld als id. met 2. sara.

sarabānga; *sejo ndasarabanga*, *ndapenganga booe*, een bamboe-staak, die aan het uiteinde is ingekeept, zoodat hij gelijk op een geopenden vischbek, dient om er vruchten mee van een boom te halen; *nombesarabanga*, in elkaar grijpend, zooals de vingers, wanneer men de handen vouwt; *isoepi rakalo*, *rapa-pombesarabanga*, *boi poelosee*, de tang wordt ineengevoegd, men doet de tanden der uiteinden in elkaar grijpen, opdat ze niet uiteenvallen (Tor. II, 183).

saraboe, in *mbosaraboe*, met een rotlicht, stinkend zooals rotte bamboe.

saragonggo, zie 1. *gonggo*.

sarai, zie 2. *sari*.

saramai (uit het Boeg. *saramai*, wrsch. oorspr. 't Mal. *tjermi*, *Phyllanthus distichus*, Cl. 2683, een boom die in 't Boeg. *tjarameng* en *tjaramel* heet), soort kralen, met slangvormige teekening, vroeger zeer hoog geschat; wrsch. zijn ze oorspr. naar de *tjermi*-vrucht gend.

sarampoe (Mor. id.; vgl. *sorumbue*), gezakt, gestort in een gat of opening, bv. met den voet door een te wijde opening tusschen de vloerlatten, *ole djoia*, *boe kabolonja*, *boi sarampor*, let op den vloer, er is een gat in, dat je er niet doorzakt, *sarampor ri okota*, „gezakt door het mandje waarin de kookpot staat”, gezegd v. e. jongen man, die 's nachts een meisje heeft bezocht en door haar vader is opgemerkt; deze zorgt dan dat de jongen niet vóór daglicht wekomt en de vrijer is dan als 't ware met

den voet gezakt door een der voorwerpen, die steeds in de buurt van het meisje staan; *To Onda'e sarampor ri okota nTo Lage*, een Onda'er die is getrouwd geraakt onder de Lageers; *be ndakoeasi kauco*, *podo ndatoendjoe*, *ndasarampor ri ojo ndangka pai wata panto-nomi djole*, het maïs-veld is niet van alle hout gezuiverd, het is alleen maar in brand gestoken, de zaai-maïs is gestort tusschen de takken en de stammen (die nog op den grond lagen).

saranga, zie *ranga*.

sarangaë, and. naam v. *simpolaba*, zie *laba*.

sarani (uit het Mal.), Christen, Christelijk, to *Sarani*, Christen.

sarantja, zie 1. *rantja*.

1. sarao (Nap. *harao*), de boom die ook *kampoe* en *djoja* heet; de vruchten worden wel in plaats van pinang gekauwd; *Wauco nTjarao*, een heuvel bij *Batoe Nontjoe*; *sarao* is ook wel w. t. v. *laeembe* (sirih).

2. sarao, waterschuw, zich niet willende waschen of baden.

sara'oe, zie *sa'oe*.

1. sarapi (Mal. *sarap*, Ngadj. *sahap*, Tob. *sarop*, Tag. *sagip*, Pamp. *sagop*), schepnet, waarmee men garnalen en jong vischbroed (*doe'o*) uit het water opschept; *monjarapi*, dit werk verrichten; *mantjarapi*, *masarapi*, id. tr.: Tor. II, 373: *jornekoe da koesarapi ri panga ndaja*, ik ga mijn makker opvangen bij de wagsplitsing.

2. sarapi (vgl. 2. *sojo*), uitkomen, v. e. pad op een ander pad, *dja se'i sarapi ri dja banjke*, dit pad komt uit op den grooten weg; *mantjarapi*, *masarapi dja*, een weg laten uitloopen, doen uitkomen (op een anderen weg).

pr. t. *pantjarapi ulo*, zonsondergang, het Westen.

sare (Mak. *sari*), Pak., scheef, schuin, niet recht.

sare'e, zie *se'e*.

saregi; *mantjaregi*, verlichten, gemakkelijk maken, *nasarigi raja noe inenja*, het hart harer moeder heeft zij verlicht, ze heeft het hare moeder gemakkelijk gemaakt.

sare'i, zie *se'i*.

sarémbangi, Amp., *ali rasarembangi*, een ge-

kleurde mat, een mat met gekleurd vlechtmateriaal doorwerkt.

Sarengge, een geest, de vrouw van *Sareo*, die aangeroepen wordt bij het offer *maandoe sala*, om rogen te geven. Zij en haar man hebben strengen kralen tot hoofdhaar, waarmee zij rammelen, vdr. hunne namen. Tor. II, 248.

sarengko, zie *sengko*.

Sareo, een geest, de man van *Sarengge*, zie aldr.

sarépa(gi), zie 1. *sepa*.

sarese (Tontmb. *ménisir*, st. *sisir*, id. met *sese*, vgl. 1. *manisi*, *kasisi*, en Kant. *herehe*, Nap. *arihi* = B. *sarese*), zeer kleine soort bij of wesp, kleiner nog dan een vlieg, die haar nest van was met een donkerbruine kleefstof vastplakt: de honing en de larven worden gegeten. [Zie ook *kapotongi*.]

saréta(gi), L. voor *sarepagi* (misschien is deze bijvorm ontstaan door den invloed van *reta* „nattigheid”); *mosaretagi*, zich naar verschillende kanten verspreiden, v. e. vloeistof, die zich uitstort en bv. door verschillende openingen stroomt, *mosaretagi oeë*, het water vertakt zich, *mosaretagi silo panggere*, de waskaars druipet aan alle kanten, *mosaretagi bontje*, *molepe ri adjenja*, de rijstepap vloeit naar alle kanten, ze druipet van zijne kin af.

saretoe, zie *setoe*.

sari (Boeg. *sari*, palmwijnkolf insnijden, Jav. Mal. *sari*, essence, stuifmeel, Mad. *sare*, Par. *sari*, kokosmelk); *mantjari*, palmwijn tappen, de geheele bewerking van den suikerpalm en het geregeld halen v. d. palmwijn, *pantjari*, tijd, plaats, wijze van palmwijn tappen, *wojo mpantjari*, de bamboekoker waarin men geregeld den palmwijn haalt, *se'i baroe nasari maniakoe*, *nasarika jakoe*, *be naore mampantjarika kami*, dit is palmwijn dien mijn schoonzoon heeft getapt, hij heeft hem voor mij getapt, hij houdt niet op voor ons te tappen, *kajoekoe se'i koelemba*, *soamo*, *bara nasari mboerake*, in deze kokesnoot heb ik een gat gemaakt, maar ze was al leeg, misschien hebben de luchtgeesten ze afgetapt, *baroe nasari noe angga*, palmwijn, door de geesten getapt, zegt men van den eerstgewonnen palmwijn v. e. suikerpalm, als hij slij-

merig en flauw zoet is; men geeft hem dan aan de varkens en hangt wat pis in een blad aan den boom op, om de geesten verwijderd te houden; *mampesari*, eens aantappen, eens probeeren v. e. boom te tappen; *sinari*, „het getapte”, w. t. v. *baroe* (palmwijn).

• *mamposari*, wdl. beschouwen als *sari* (dat „drek, drab” moet beduid hebben), verachten, minachten, afkeuren, *sa'e nokole magasi mamposari watoenja*, sommige voornamen zijn sterk in het minachten van hunne slaven, *be napodjo mamporongono anakoe*, *dja naposari*, hij wilde mijne dochter niet trouwen, hij verachte haar, *sangaja koepomaico siko*, *paikauja re'e anoe koeposari ri siko*, ik houd ongetwijfeld veel van je, maar er zijn dingen in je die ik afkeur; *anoe here'e posarinja* = *anoe bare'e re'e ndaposari*, waarop niets valt aan te merken; *meposari*, oordeelend optreden, voorkeur en afkeer hebben, *be meposari*, *maka be madjena*, *be binengko rajanja*, hij heeft geen voorkeur of afkeer, want hij is niet door ervaring geleerd, niet door schade en schande wijs geworden; *taoe topeposari*, een afkeurder, een vitter, iemand die spoedig aanmerkingen maakt, den neus voor iets optrekt; *bamposari*, hetz.

1. saro (Boeg. id.), loon, vergoeding voor verrichten arbeid, *sangkoedja da sarokoe*? wat zal ik voor loon krijgen? *mosaro*, loon ontvangen, iets verdienen of winnen, *mosaro samba'a ringgi*, een rijksdaalder loon krijgen, winst hebben, *bara da mosaro taoe mangkeni pulenge*? krijgen de lieden die de lasten vervoeren, loon? *sangaja koesaroka*, *sangkoedja da koesaroka*? zeker zal ik hun loon geven, met hoeveel zal ik hen beloonen? *sintjaro*, bij elkaar genomen, te samen gevoegd, in ééne moeite: *mampasintjaro*, in ééne moeite verrichten, bij elkaar nemen, *samba'a paroke ndapasintjaro ri papawana pai ri pangkariani*, één groot varken heeft men tegelijk laten dienen voor eene bruiloft en voor eene begrafenis, *pantimanja toew nupasintjaro pai kandekoenja mambetsi soembi*, het meenemen van suikerriet heeft hij tegelijk waargenomen met zijn heengaan

om den grond buiten de heining schoon te maken.

Tog. *pisaro*, loon, belooning.

2. *saro* (Mak. id., Boeg. *saro*); *masaro*, krachtig, hevig van werking, snelwerkend, v. vergif, v. e. doodsoorzaak, *masaro impo*, be *masae kakono boti ndasopoe*, *manawoemo*, het gif werkt snel, niet lang nadat een aap is aangeschoten (met een blaasroepijl), valt hij neer, *masaro kamatenja*, be *koedonge kadjoe-anja*, hij is snel gestorven, ik heb niet gehoord dat hij ziek is geweest.

sarobo, zie 2. *sobo*.

saroe [Mor. *saroe*], dat waarmee men iets anders spaart, door het daarvoor in de plaats te stellen, *saroe ngkoro*, waarmee men zich zelf spaart, plaatsvervanger, *saroe ngkoro mpapanja*, plaatsvervanger van zijn vader, *mosaroe ngkoro*, een plaatsvervanger stellen, *mampantjarongkoroku rungona*, zijne vrouw in zijne plaats stellen, *taoe ri oli mporongo tubo pindani radoet*, *saroe asoe*, *saroe nbaroe*, bij den bruidschat waren twee schotel-tjes, in plaats v. e. hond en v. e. varken, *To Lage mosira*, *saroe mpekoni*, de Lageërs gebruiken het voornaamwoord ZEd., bij wijze van beleefdheidsterm, *saroe mpogelnja*, *mo-toemangi* (L.), in plaats van te lachen, schreide hij, *saroe mpampajoemoemoe jakoe*, *dja nopalatika*, in plaats dat ge bij mij blijft, loopt ge van me weg, *saroe mpe-donge*, in plaats van het hooren, benaming eener boete die men geeft aan een familielid aan wien men geen kennis heeft gegeven van een huwelijk (Tor. II, 15), *taoe saroe*, de een of ander die gemakkelijk de buit wordt van koppen-snellers, doordat hij alleen is of ongewapend, of argeloos; *saroe*, alsof 't niet echt was, gemakkelijk, zonder inspanning, *saroe² ri rajakoe*, voor mijn gevoel is het gemakkelijk, *saroe² ndaloka*, het wordt gemakkelijk geopend; *dja saroe² rengkomoe*, je goederen liggen daar maar gemakkelijk, voor 't grijpen; *ndatila saroe²*, het wordt uitgedeeld sparendwijze, spaarzaamlijk; *mampesaroe²*, licht over iets denken, het voor gemakkelijk houden, *riw²nja napesaroe² mampomania ma-*

nianja, *masae² tewontamo*, eerst vond hij het gemakkelijk om een goede schoonzoon voor zijne schoonouders te zijn, maar op den duur veranderde hij van inzicht.

koesaroe witikoe, ik spaar mijne beenen, *ratoeakoe koepokoe melindja*, *mantjaroe witi-koe*, ik laat mijne slaven loopen, om mijne beenen te sparen, *ane ndasaro² to'nja*, *nla-to'o i Sandipoe*, *ane ndapapoesa*, i *Sandi-poe*, als zijn naam wordt bekort (zuinig, verschoonend, plaatsvervangend wordt gebruikt), zegt men *Sandipoe*, als hij voluit wordt genoemd, *Sandipoe*, *dja ndasaro² paoe setoe*, *nda'eri²*, dat woord wordt maar vervangen, met een ander woord verwisseld, *asoekoe setoe koesaroe*, *koede²*, dien hond van mij spaar ik, behandel ik verschoonend, *taoe be nadjeani noe inenja*, *dja nasaroe²*, iemand die door zijne moeder niet wordt gestraft, maar verwend; *mantjaroemaka*, in de plaats stellen van iets of iem. anders, zoowel: ten onrechte houden voor, als: vertrouwen, hopen op, *koesaroemaka toei'noe anoe ma'i*, *utanoka siko*, ik dacht dat het je jongere broer was die daar aankwam, ondertusschen gij zijt het, be *nasaroemaka paoe montjo anoe ndato'o*, hij dacht niet dat het echt gemeente woorden waren die gesproken werden, *taoe ndasaroemaka*, iemand die vertrouwd wordt, betrouwbaar is, *ane bare'e koesaroemaka siko*, be *da koepokoe da mampelintjaka noentoe*, als ik je niet vertrouwd, zou ik je niet sturen om een boodschap van me over te brengen.

mampantjaroe, vervangen, in de plaats treden, *jakoe mampantjaroe*, *taoe setoe mampetormoe*, ik tred in hunne plaats om het mede te deelen, *jakoe mampantjaroe*, mij heeft hij vervangen, *mompantjaroe*, *samboe-ju da ma'i pokaradjaanja se'i*, hun heeren-dienst van nu vervangt dien van de komende maand (ze doen een maand vooraf heeren-dienst); *sandeme se'i da meosa*, *raneo da pa-pantjaroe*, vandaag zullen we uitrusten, op den dag van morgen zullen we rekenen; *mamposinaroe*, vertrouwen, beschouwen als een vertrouwd, *re'e da noeposinaroe*, *jave? i*

er iets dat ge hem kunt toevertrouwen, waar-voor ge hem gebruiken kunt? *ndaposinaroe apa da ndjo'oe megoeroe ri tana Djawa*, hem werd toevertrouwd om te gaan leeren op Java.

mombesaroe², over en weer in verbloemde taal spreken, elkaar met verbloemde namen aanduiden; *taoe mombesaroemaka*, *mombesili pande*, lieden die elkaar met verschooning behandelen, die elkaars diensten vergelden.

Amp. *koesaroe indongkoe*, *tae ree*, ik dacht dat het mijn moeder was, maar ze was het niet; *nasaroe² anangkodi*, hij haalde het kind aan, vertroetelde het.

pr. t. *saroe'gi*, *saroe'ri* = B. *saroemaka*; *mampantjaroe'gi*, *mampantjaroe'giaka*, in de plaats er van treden, als vervanger er van optreden.

sarompo (Nap. *harampa*, Mal. *serampang*, Sang. *sahnpang*), speer met vijf tanden, zonder weerhaken, gebruikt om visch te steken, Tor. II, 376; w. t. *panoedja*, zie *toedja*; *mosarompo*, deze speer gebruiken; *masapi ndasaro-mpo*, een met deze speer gestoken paling; *montantjarompo ndaja*, er met de gedachten naar steken, vermoedens, gissingen opperen, zonder zeker weten (met de *sarompo* steekt men vaak in 't wilde weg).

saro'oe, zie *so'oe*.

saropo, zie 1. *sopo*.

saroso, zie 1. *soso*.

sarowaja, soort wesp, iets grooter dan de *oeroe djila*.

sarowia, een boom met onbruikbaar hout, dez. als *lucedo*; de bladeren worden gekauwd en gebruikt om de maden uit de wonden van buffels te doen vallen (vgl. *roui* „dood“). Tor. II, 176; ze zijn ook tooverkruid bij het oogsten; de bast wordt gepruimd bij de siri; de bladeren zijn van onderen licht gekleurd en van boven eenigszins ruw, men schuurt er kalkkokers van kalebas mee glad; de vogels eten de vruchten.

sasa (vgl. 3. *asa*, [nasa, 1. *soso*, *sontja*] en Mal. *tjantjang*, Mak. Boeg. *tjantjang*); *montjasa*, fijnhakken, aan kleine stukken snijden; *masasa* (tr.), hetz., *taoe nasasa*, *naka'osa ngkama-wo ndajanja*, *mampomawo dja'inja ndapepate*.

zij hebben een mensch in stukken gehakt, opdat hunne smart zou genezen worden over hun stamgenoot die gedood is (Tor. I, 179, II, 106), *rasasa goa*, *nepa ratoenoe*, *maka mapeni*, *boi moketo*, be *da jonto kanananja*, de maïs wordt met het hakmes bebloet, eer ze wordt geroost, want ze is hard, anders zou ze knappen en niet goed gaar worden; *sambu'a taoe ndasasaki*, *nakadago ntana pai oe*, er is een mensch in stukken gehakt, opdat er vrede in 't land zij; *taoe setoe ewa mon-tjasaki polontjonja*, die man draaft alsof hij iets fijnhakt (met kleine pasjes); be *bara koedonge*, *dja koesasaki manto'o*, niet dat ik 't heb gehoord, ik onderstel het maar; *ndisasaki ndaja*, denkt er eens over na; *mesasaki ndaja*, nadenken, met zijn binnenste fijnhakken, *koi-sa*, *pesasaki ndaja*, *noeparata posokinja*, kom, denk eens na, opdat ge de beteekenis begrijpt; *masasaki*, met verward lijnen, zonder teeken-ing; *mamposasa*, met zijn velen stukhakken.

sinasa, fijngehakt vleesch in een bamboe: *taoe ndasinasa*, iemand die is fijngehakt.

mobinasasaki, gemaakt van het scheld-woord *ndasasaki* „je moogt fijngehakt worden“, eten, *tobinasasaki*, poepen; vgl. 2. *bente*: men gebruikt zulke gemaakte woorden, als men boos is om iemands eten, enz.

Amp. Tog. *mosasa* = B. *moaroe* (den grond onder de boomen schoonmaken).

sasa'a (missch. uit *sasasa*, v. *sasa*, missch. uit *sasara*); *masasa'a raja*, beu, verveeld van iets dat telkens weerkomt, *masasa'a rajakoe ma-donge*, ik heb er genoeg van het te hooren.

sasili, Todj., een kruid, waarvan de bladeren op zweren worden gelegd; soms ook tot groente gebruikt.

sasara (Mal. Jav. *sasar*); *masasara raja*, be-zorgd, bekommerd om iets waaraan men niets kan verhelpen, *masasara rajakoe*, *inekor madjo'e*, *bare'e kockoto ndjo'oe*, ik ben onge-rust, mijne moeder is ziek en ik kan niet naar haar toe gaan.

sasio, zie 1. *sio*.

[*satoe* (uit het Mal.): *ro satoe*, Zaterdag.]

1. *sawa* (Minah. t. *saw*, Mal. *djoel*: [vgl. *sabo*]) en *sucanja*, in plaats van (L. *saroe*), *sawa*

ngkandjo'oekoe ri pesalemoe, se'i boere koeicai, in plaats van dat ik ga meewerken op uw veld, geef ik u zout, *sauranja mogele, toemangi*, in plaats van te lachen, schreide hij, *sauranja nakajai, molontjomo*, in plaats van dat hij hem met de jachtspeer stak, ging hij op den loop, *sauranja majali, mewalimo maria*, in plaats van dat er afging, werd het veel; *saua doela, era mamporongon eranja, maka masauanaka doela mpangkoni aoe mate, naukali-mpangkoni ngkasangkompnja*, „vervanging bij de eetschaal“, als een zwager zijne schoon-zuster trouwt, want dan vervangt hij den doode bij diens eetschaal, daaruit eet dan de broeder van den gestorvene; *saurat, sauratnja*, het een of het ander, 't komt er niet op aan, *djamo sauratnja taoe radoea setoe, sauratnja aoe da'i*, als het maar een van die twee lieden is, 't komt er niet op aan wie er komt, *saurat ngkuoedjanja, sauratnja napadjoemoe noe oedja, sangaja da koeudjo'oe*, al zou het ook regenen, al zou ik door den regen nat worden, ik ga in ieder geval, *sauratnja da mate jaku*, *pai ne'e da naporatora ntaoe*, laat ik dan maar sterven, maar laat een ander mij niet tot slaaf maken, *saurat ngkaterompokoe, dja ne'e boi be da nteko*, al zou ik ook vallen, maar laat 't niet zijn dat ik niet den berg op ga, *mompaw sauratnja*, maar het een of ander zeggen, er maar op los praten (MS.).

mesaua, vergelden, wraak nemen, *manga'e To Loindangi, mesaua To Ampana*, de Loianans kwamen koppensnellen en de Ampanaers namen wraak; *pesaua*, wraak, vergelding; *mampesauaki*, wraak nemen over iets, *nato'o to'o inekoe, koesauakaki, koe'to to'o mpapanja*, hij noemde den naam mijner moeder, ik nam er wraak voor en noemde den naam van zijn vader; *mantjauranaka*, in plaats v. e. ander treden, iemand vervangen, *moso'i i Kolopoen, meoasi i Boti: mantjojo da koe-sauranaka?* de Schildpad schommelde, toen vroeg de Aap: mag ik eens in je plaats? *mantjauranaka potoenka mpapanja*, de plaats van zijn vader bekleeden; *mampesauaka*, wraak nemen voor, *napesauaka daa ntoa-*

inja, hij nam wraak voor het bloed van zijn jongeren broeder.

sacani, plaatsvervanger, *da koesaurani talimoe*, ik zal u een hoofddoek in de plaats van den uwen geven, *waaroo nakajo i nTato nasaurani mbatoe i nTandani*, het varkensvleesch dat T. nT. droeg, verwisselde T. met steenen; *mombesaurani*, elkaar afwisselen, *mombesaurani*, elkaar gedurig afwisselen; *mombesauranaka*, elkaar vervangen; *mombesaurakaki*, bij elkaar wrank nemen over iets.

pasara, geneesmiddel, toovermiddel dat iets ongedaan moet maken, *napakoelisi noe ana we'a komponja, boi da moana, ane morongo, napasara pakoeli, da moana moeni*, het meisje heeft haar buik met toovermiddelen behandeld, opdat zij geen kind zou krijgen; als ze trouwt, gebruikt ze een middel dat de toovermiddelen krachteloos maakt, om weer kinderen te krijgen.

bar'emo tepesaua si'a, hij slaagde er niet meer in om wraak te nemen; *dja katepesauanaka anoe naintjani*, hij dacht aan niets anders dan om wraak te kunnen nemen.

Amp. *saura ngkoro*, plaatsvervanger; *rapentjauraka*, vervangen worden.

2. *sawa* (vgl. 1. *saa*), pr. t., *ri saua*, waar?
3. *sawa*, Amp., heesch, schor, *sawamu lingkai sii, ta ndjo'oe loonja*, die man is schor, hij heeft geen stem.
4. *sawa* (vgl. *saua*), pr. t., *saura i langi*, slang in de lucht.

sawadjane (Nap. *haurane*), soort naaldboom, die niet groot wordt, groeit aan 't Meer, op schralen grond, de naalden zijn fijn, de bloemen klein en wit, het hout is hard en dient voor tolleren en paaltjes.

sawangat: sucanga ndaja, onzekerheid, ongerustheid, vermoeden zonder zeker weten, *nasawangat ndaja, bara ntje'e, bara banja*, hij wist niet zeker of dat het was of niet, *da koesawangat ndaja pompuoenja, bara montjo, bara bar'e*, ik moet zijne woorden betwijfelen, of ze waar zijn of niet; *mosasawangat ndaja*, twijfel koesteren, in onzekerheid verkeerden.

1. *sawe*, zelfs, *saua papanja naposari*, zelfs zijn

vader minachtte hij, *saua monomboe pai mombadjo bar'e napodjo*, zij wilde niet eens water halen en rijst stampen.

2. *sawe* (vgl. 2. *saua*); pr. t. *ri saue* = B. *ri saa* (waar?).

3. *sawe*; pr. t. *masawe* = B. *masae* (langdurig). *sawee* (vgl. *sawoeoe*), afhangende huid met vleesch of vet, aan wangen, kin of buik, kwab of kossem van runderen, *mosawee adjenja*, hij heeft een onderkin, een kin met een kwab, *mosasawee komponja*, hij heeft een hangbuik, *posasawee mpidinja*, het afhangend deel zijner wangen.

sawera, zie *uera*.

sawi (Mak. id., Boeg. *sauri, sai*, Bent. *hauri*, Sang. *auri*, Boel. *auit*), boven zijn, het hoogtepunt bereikt hebben, *sawimo eo*, de zon staat in 't toppunt, *meponi i Kolopoea, be sauri*, de Schildpad trachtte te klimmen, maar kwam niet boven, *sauri uobo, v. e. kokosnoot*, als ze geheel vol water is, zoodat het komt tot boven aan toe, *sauri sampa*, „de helling te boven komende“, gezegd v. water, dat geleidelijk stijgt, de hindernissen overwinnende en ten slotte den bovenrand v. e. helling bereikende, ook gezegd v. iemand die volhoudt zijn wil door te zetten, totdat hij zijn zin krijgt, *sauri sampa rajanja*, hij is doortzettend van aard, zijn wil doordrijvend tegen anderen in, totdat hij op den duur zijn zin krijgt, *saurimo ri boejoe*, boven op den berg gekomen, *saurimo ri njara*, te paard gezeten, *saurimo si'a ri doeanga*, hij is aan boord; *kasari*, tijd, plaats, wijze van boven komen, *ngkainja kasari ira laembe, taoe napoe ntaoe*, zijn grootvader was het aan wien men sirih-bladeren opbracht, die als heer werd erkend, *ndaimba papitoe, maka intje kasari inba*, men telt tot 7 (bij allerlei gelegenheden) want dat is het opperste getal: *kasarika*, de plaats tusschen 't boven-eind der trap en den dorpel van den huisingang, in een ouderwetsch Pebato-seh huis.

mesari, opklimmen, te paard stijgen, aan boord gaan, een vrouw beslapen; *sintjari*, met anderen te zamen aan boord gaan, *da sintjari jakoe ri doeangami?* zal ik met u mee aan boord van uw vaartuig gaan? *kami sintjari*

pai pae pai laoero, wij hebben rijst en rotan mede aan boord; *mesantjari*, aan boord gaan, een vaartuig bestijgen; *mantjari*, in grooten getale zich naar boven begeven, *tontji mantjari ri kadjo*, de vogels vliegen in groot aantal op den boom.

mesaurinaka, zich naar boven begeven; *mantjaurinaka*, brengen op, laden op, heffen op, *mantjaurinaka rengko ri doeanga*, goederen in de schuit laden, *pae nasaurinaka ri ala*, hij bracht de rijst boven in de schuur, *aoe ndapongo ndasaurinaka ri doela*, het noodige voor het sirih-pruimen wordt op een koperen schaal gelegd; *mamposisaurinaka*, mededoen met op-laden, helpen om iets er boven op te brengen.

pr. t. *kasarira*, opstijging; *saurira lele*, droogrek, waarop de rijst wordt gebracht.

1. *sawo* (vgl. *sambo, mauco* en Pipik. *sawo*, overkoken), vol, *sawomo uea ri soempakoe*, mijne mand is vol met rijst, *sawo, dja sani ngkasawo*, geheel en al vol; *santjauromo taoe ri banoea*, het huis is geheel vol menschen; *kantjauo*, geheel vol wordende, zich allengs vullende.

Amp. *saurori* = B. *sambori*; *kasaurori oedja roeraoe sindjae rao ralo'aka*, van de dichtheid van den regen ziet de lucht ginds grauw.

2. *sawo*, pr. t. = B. *sawe* (zelfs).

1. *sawoe* (vgl. *amboeri, seboe*, [2. *icoeroe*, enz.] en Jav. Bent. Ponos. *sawoor*, Sang. *sawoehe*, Tal. *sawoera*, Tag. *saboeg*, Bis. Bik. *saboeg*, Pamp. *saboera*, Bag. *saboed*, Tir. *sawer*, Mag. *saboer*); *motoenda sawoe*, door elkaar zitten, niet geregeld op een rij; *mantjauoe*, strooien, zaaien, *pantjauoe*, tijd, plaats, wijze van uitstrooien, *pantjauoe enoe*, plaats waar kralen zijn uitgestrooid, *pantjauoe uea*, „op wien rijst wordt gestrooid“, iemand die als de laatste van zijn geslacht sterft en op wiens kist rijst wordt gestrooid (Measa. 76. 71). *uea ntaoe setoe era rasawoe kajorenja*, die menschen liggen maar te slapen alsof ze gestrooid waren, *nimbo, tabako, ndoe, pae ri lida, paka ndasawoe*, mosterd, tabak, spinazie. *sawah-rijst* worden alle gezaaid; *ri Watoe mPoga'a ndasawoea uea pai enoe*, op den Steen der Scheiding wordt rijst en kralen gestrooid:

mesauoeraka, zich verspreiden, verstrooien, *mesauoeraka ota noe awasa*, de waterpokken verspreiden zich.

pr. t. *sinawoe*, wdl. „wat gestrooid is”, tooverkruid, geneesmiddel; parall. m. *ro-ngoeli*, Tor. III, 681, 72.

2. *sawoe*, pr. t. [Mor. id.], sarong; Tor. III, 683, 147. (MS.)

sawoejo, PmB., een kruid.

sawoejoe, zie 1. *woejoe*.

sawoelo, zie *woelo*.

sawoeloe, zachte, malsche grassoort, waarop de grasetende dieren zeer fel zijn; de schutbladen zijn harig, de bladeren niet.

sawoengkoe, PmB., een kruid.

sawoeoe (vgl. *sawee*), de veeren onder de kin van hoenders; *manoe mosawoeoe*, een kip met een baard.

sawoetoe; *mbosawoetoe*, ruikend, smakend naar bamboe die al wat rot wordt.

sawojo (Salom. *sajoro*, vgl. *sajauca*, Nap. *sau-
la*, Niass. *afujo*); *masawojo raja*, trek hebben in iets. *masawojo rajakoe mangkoni baola*, ik heb zin om buffelvleesch te eten, *kasawojo ndaja*, trek, zin in iets. *maroro manoe ri kasawojo ndajanja*, een kip slachten, omdat men er trek in heeft; *mantjawojoni* (tr.), *mesawo-
joni* (intr.), aansporen, aanzetten, gebieden, verbieden, den lust tot iets opwekken, *be noe-sawojoni ananggodi*, *dja noepapalioe, kononja bemo naaja siko*, je verbiedt de kinderen niet, je laat ze maar begaan, zoo komt het dat ze niet meer om je geven, *mantjawojoni tawo mopaiso*, twistende menschen doen ophouden, *pono'o mami owi i Ta mPamauca mesawo-
joni*, toen wij een poos geleden buffels hebben vervoerd, was het T. mP. die voortdurend aanspoorde, *manteo baola dja mantjawojoni tawo*, *dja mesawojoni ri joenoe*, door met buffel-
vleesch te loopen maak je de menschen graag, doe je anderen trek krijgen: *mampesawojo*, *mampasawojo*, trek hebben in, beïust zijn op, *ucai baola, korpesawojo*, *be da re'e lengekoe*, *da koekoni ngkabongo*, geef buffelvleesch, ik heb er trek in, anders krijg ik niets voor mijn moeite, dan krijg ik dat toch te eten, *ntje'e anoe naposawojo*, dat was het waarop hij zijn

zin had gezet; *mampakasawojo raja joenoe*, den lust bij anderen opwekken, hen trek doen krijgen in iets.

se, Amp. = B. *setoe*; se *ndjaoe*, daarginds.

sea (Mal. Mak. Boeg. *sarang*, Soend. *sajang*, Sang. *saleh*, Tal. *salaka*, Tomb. *sala*, Tag. Pamp. *salaj*, Bis. Bik. Mag. Tir. Bag. *salag*), nest, van vogels en muizen; *sea dena*, „rijst-vogelnest”, een fijne grassoort; *kajori dja eua mauoeuoe banta karianja, jakoe seanja*, er zijn zooveel *kajori*'s, 't is alsof je een vischlijn viert, ik ben een nest (een ware voorraad-schuur) er van; *mosea*, nestelen; *posea mbale-soc ri raja ntimbolonja*, de muizen nestelen in hunne holen; *teseboe djole ri tana, dja mosea*², de maisplanten liggen over den grond verspreid, door mekaar als een vogelnest, *mosea*² *bingka setoe, madja'a nggeli*, dat mandje ligt geheel uit elkaar, is een hoopje pluizen geworden, 't is heelemaal kapot; *montjea lea*, boommieren vangen, door een boom om te hakken in de bladeren waarvan de mieren nestelen (ze vouwen ze om en hechten de randen aan elkaar), vuur er onder aan te leggen en de mieren in een wan op te vangen; ze worden gebruikt als hengelaas en om er sagopap of toespijs mee te zuren.

se'a, een kruipplant met oneetbare vruchten; twee soorten: *se'a mpodago* en *se'a moka-djoe* of *parse* (schuurmiddel).

seati; *maseati* (P.), hetz. als *masiati*, zie 1. *sia*; vgl. *masea* (boomnaam).

1. *seba* (vgl. *teba*), P.; *mantjeba, mantjebaki*, v. e. stuk bamboe-koker het buitenste afhakken, om hem lichter te maken, *wojo ndasebaki*, een aldus behandelde bamboe; *maseba*, van de buitenste schil ontdaan.

2. *seba* (Boeg. *tjeba*), w. t. v. *boti* (aap); i *La-seba-seba*, eigenn. v. e. aap in de verhalen. *sebe* ([Mor. *sebe*, *sibi*, vgl. *rebeti*]; grb. „door-gedrongen”), v. d. randen v. e. opening: ingescheurd, *sebe utirinja*, zijn tip is ingescheurd, *baola sebe letinja*, buffelkoe met ingescheurde vagina, *laero sebe*, rotan, die nog niet oud genoeg is om ze te spijten, *djaroe sebe*, naald waarvan 't oog niet gesloten is, *santjebe*, een stukje, een gedeelte,

woeja santjebe, een stukje van de maan (een eikkel), *santjebe pae manggaamo, santjebe bare'epa*, een gedeelte der rijst is al geel, een deel nog niet, *bare'epa sebe ri waja pe-
warokoe*, ik ben met wieden nog niet ge-
komen tot aan de heining, *dja ri tompo
ntjebe karoo²koe, koekotoe'oesaka, be poera*,
ik blijf (met wieden) maar aan den rand
v. h. onkruid, ik doe al mijn best, maar het
komt niet klaar, *dja santjebe se'e napeuaro,
me'onto, dja sebe mangasa*, ze hebben maar
een klein stukje gewied en ze houden al
weer op, ze komen alleen klaar met slijpen
(v. d. wiedmessen, woordspeling met *sebe*,
dat van het wieden moest gelden, maar hier
alleen v. h. slijpen kan gezegd worden),
ndipari², nakasebe ri waja peuaro, doet-uw
best, dat ge met wieden komt tot aan de
heining, *sebe raja, be pande raja*, hij is schri-
el, niet mild van harte (zijn gezindheid is niet
volkomen).

montjebeli woeja, de maan vertoont zich
als een eikkel, *nasebeli gantjikoe*, hij heeft van
mijn tol een stukje afgeslagen (de tol die
tegen den anderen gegooit is); *mepasebe*,
een klacht inbrengen, *mampasebe*, iemand
aanklagen. *mombepasebe*, elkaar aanklagen.
sebi [vgl. *tarebi*]; *manjebi, monjebi*, stooten, met
zijwaartsche beweging, zooals buffels wel
doen als ze bereden worden, *mesebi, menjebi*,
trachten aldus te stooten, *topesebi baola setoe*,
die buffel is een stooter; *panjebi*, hoorn, w. t.
v. *tondoe*; *mopanjebi*, horens hebben; *mepa-
njebi*, trachten zijwaarts te stooten; *mantjebi
ampu*, bamboe-latten scherpen tot voetangels
(dit gnat met schuinse bewegingen), *tino-
ngkei, ntje'e wojo ndasebi*, een bamboe-lans is
een aangescherpte bamboe-staak; *mantjebi-
laku* (-*taka*), op zij duwen, wegduwen, *ana-
nggodi koetondjoeka loka saogoe, nato'o be
gana pai nupantjebilaka*, ik bood het kind een
pisang aan; hij vond het niet genoeg en
duwde ze weg, *rawoenoe ntauala, nasebitaka
ngkantanja*, men wierp hem met de lans,
hij duwde ze op zijde met zijn schild, *doi
nasebilaka*, het geld wees hij af; [ntjebi, w. t.
v. *bentji*, gemsbuffel].

seboe (vgl. 1. *sawoe*, [seboe, enz.]); *mantjeboe*,
verstrooien, verspreiden, *ota naseboe noe ngo-
joe*, het kaf is door den wind verstrooid;
teseboe, verstrooid, verspreid; *mampakatese-
boe*, maken dat verspreid wordt; *ndaseboeka
uea*, er wordt met rijst gestrooid; *mampo-
seboeka*, strooien met iets, overal iets achter-
laten, *lantja nggaroe setoe, naposeboeka ta'i-
nja*, die kat is onzindelijk, overal laat ze
haar drek achter, *bepa lo'e mangkoni, kina-
'anja naposeboeka*, hij kan nog niet behoorlijk
eten, hij morst met zijn rijst, *naposeboeka
kadolidinja*, ze loopt te koop met hare schoon-
heid; *mantjeboeraka, maseboeraka*, overal
heen verspreiden, in 't rond strooien.

sebok (Jav. *siwoer*, Mal. *tjebok*, vgl. *siboe*, well.
„opschepper”); *maseseboki*, gulzig, schrok-
kig, snoepzuchtig.

seda (vgl. *sera*, [sela]), gebrekkig, te kort schie-
tend, *seda pompaoenja*, hij spreekt gebrekkig,
To Napoe seda pobare'nja, de Napoeërs spre-
ken gebrekkig Bare'e.

sede; *mosede*, spelen, gekheid maken, vertoon
maken; *mamposedeka*, met iets gekheid, ver-
toon maken, *eo naposedeka noe ngojoe*, de
wind speelt wat met de zonnehitte (door ze
te temperen), *karabanja da wo'oe naposedeka
ri joenoe*, haar nieuwe jakje heeft ze te pronk
gedragen voor anderen, *mamposedeka wailo*,
een raadsel (ter oplossing) voordragen; *me-
sedei*, oponthoud, stoornis veroorzaken; *ma-
sedei joenoe*, anderen ophouden, in 't werk
of in iets anders storen, hun overlast aandoen,
nasedei ngkaroo², hij bleef hen maar storen,
ophouden.

sedo en *pasedo*, w. t. v. *salira*, wiedijzer; *pa-
sedo* is ook de naam v. e. toovermiddel, dat
men bij zich draagt; *masedo*, aanraken bij
het voorbijgaan, *jakoe nasedo ngkadjo*, na-
pasa'a ntaoe setoe, ik ben geraakt door het
hout dat hij op den schouder droeg, *nasedo
ntaue mokantoe, nasedo mpakoeli, madjo-
ano si'a*, hij is in 't voorbijgaan aangeraakt
door iemand die toovermiddelen heeft, hij is
aangeraakt door die toovermiddelen en ziek
geworden, *nasedo ngkamande baoe, nawali-
mpolioe, naepe, paku malipo², tesoepe matanja*,

ka'ai ngkasonanja, de visschen worden door de kamande bereikt, deze stroomt weer langs hen en dan werkt ze op hen, ze raken alle bedwelmd, hunne oogen vallen uit, zoo sterk werkt het gif; mampasedo baola, een buffel raken met een tak, hem zacht slaan; kantjedoe², aldoor langs de menschen loopen (bv. uit behaagzucht).

sedoe (vgl. 1. sodoe); kantjedoe² toemangi, snikken; tesedoeiraka, naar adem snakken, zooals een stervende, of een kind dat hevig schreit; sormentjedoe inosanja, zijn adem stekt telkens, hij ademt met schokken (zooals een kind, na een huilbui).

see (vgl. nje [en Mor. see]), geluid van slepen of sleuren, ook van gisten en van 't ruischen van bladeren; als uitroep is see verachtelijk, z. v. a. bah! kasee-see taoe mano'o laoro, met geraas slepen de menschen rotan; ngojoe mo-see ri lee, de wind ruischt door de alang²; baror ane ma'ai poseenja, da monjami kapa'inja, als de palmwijn een sterk geluid van gisten maakt, dan is hij lekker bitter; montjeeti, het geluid se veroorzaken, bv. bij het loopen door struikgewas of hoog gras, of bij het schudden aan takken.

toesee, tortoesee, toemasee, vlug door de wildernis loopend, zoodat het door struiken en slingerplanten gaat en 't geluid see maakt, toemasee ma'i ri goemboengi, pindoea paja, pindora mara, rits! kwam hij door de wildernis schieten, nu eens onzichtbaar, dan weer zichtbaar.

mepoesee, razen, van water dat gaat koken, kasondo oninja mepoesee nganga ntaoe ri potengke, [door de veelheid der geluiden klonken de stemmen der menschen op het doodenfeest als geruisch]. (MS.)

mancee, zwaar, manee gaga, te zwaar, manee wirinja, hij is belemmerd in zijn spreken, durft niet te spreken (zijne lippen zijn zwaar), manee rajakoe merapi, ik heb bezwaar om te vragen; kane, zwaarte, ma'ai ngkane, erg zwaar; mampakanee, zwaar maken; ma'ngajnee, maneeraka (-saka), rekken, uitrekken, toetoe matanja nane, naneeraka irailo'oe, hij rekte zijn ooglid naar beneden uit, kirenja nane

iraindekoe, zijne wenkbrauwen rekte hij naar boven; menee, meneeraka, zich uitrekken, meneeraka membangoe, zich uitrekken bij 't opstaan; monee², nato'o: banja jakoe da mesido²; aguja da ndapesido²ki, hij maakte bezwaar, hij zeide: ik ga geen bezoek brengen; laat men hem dus maar bezoeken.

mampene, tillen aan iets, om te probeeren of het zwaar is; mampombenee, aan beide kanten even zwaar maken, evenwicht maken met het verdeelen v. e. last, taoe mojojo silo napombeneeka, iemand die hars rolt tot een fakkel maakt de rol overal even zwaar (en rekt ze dus); mombepokanee, elkander over en weer in den weg zitten, zich voor elkaar schamen.

tenee, teneraka, gerekt, uitgerekt, lang getrokken, tenee lionja, zijn gezicht is langgerekt, tenee letimoe, je vagina is uitgerekt (scheldwoord), teneraka pae mami, onze uitspraak is slepend; pakatenee, nakaroso, maak dat het goed gestrekt wordt, dan is het sterk.

meronee, zich uitrekken, de spieren spannen, naar boven of naar voren, om bij iets te komen, dat men met de hand nauwelijks kan bereiken, terwijl men zich aan het aldus bereikte min of meer laat hangen, nagangga-jo mperonee, hij heeft het gegrepen door er zich heen uit te rekken; mamperroneesi, zich naar iets uitrekken, uitstrekken.

se'e, ook ntje'e, intje'e, antje'e, anoe ntje'e, aanw. v.n.woord, deze, dit, zwakke vorm van se'i, behoort wel bij den 1sten persoon, maar wijst op hetgeen onmiddellijk is voorafgegaan, moanamo Indo i Datoe, poananja se'e toema napoana, de vrouw van 't hoofd beviel, bij deze hare bevalling beviel zij van een jongen, motoeroe jore, mangipi, pangijinja se'e nakita angga ngkainja, hij ging slapen en had een droom, in dezen zijn droom zag hij de schim van zijn grootvader, melindja, ri raja melindja se'e ma'i uo'oe ri kami si'a, hij ging op reis, op deze reis kwam hij ook bij ons; ara kabosenja manto'o? - intje'e, heeft het hoofd het gezegd? - ja; ane dja uo'anja antje'e, be da mapari, als het alleen maar dat is, dan is het niet lastig; banja se'i taralamoe? - ntje'emo se'e, is dit niet je

lans? - ja, die is het; [se'i se'e, nu, op dit oogenblik (MS.)]; bij de Pebatoërs treedt ntje'e in de plaats van 't ontbrekende sira: jakoe da ndjo'oe ri inekoe, maro rajakoe ri ntje'e, ik ga naar mijne moeder, ik verlang naar HED.

sare'e, meervoudsvorm v. se'e, ntjare'e, id. v. ntje'e, gebruikt om de bet. van se'e, ntje'e te veralgemeenen, taintjani, langkai toe'a sare'e, dat weten we van dergelijke oude menschen, ane dja uo'a mbamba ntjare'e, bare'e koeaja, als het slechts die praatjes van zooeven zijn, geloof ik ze niet, noendjaa da nakoto, uo'a anangyodi sare'e, wat kunnen ze nu, al die kinderen!

kase'e kase'e, de een na den ander, baola mami kase'e natima, kase'e natima, ze nemen onze buffels den een na den ander, kase'e madjoe'a, kase'e madjoe'a uo'oe, de een werd ziek en de ander ook, perampe ndjoe'a melele kase'e mate, kase'e mate, toen de epidemie uitbrak, stierf de een voor, de ander na; kase'enja, dagelijks, kase'enja kami mangkoni ire'i, elken dag eten we hier; [zie ook op sinangka].

eicase'e, eicantje'e, eicaintje'e, aldus, zooals pas is gezegd, eicase'emo, eicantje'emo pompaola, aldus is dan onze afspraak, eicaintje'e se'e, zooals pas is gezegd, juist zoo, geheel aldus; eicantjare'e, zooals het genoemde, gezegde en dergelijke dingen meer, uo'a mpaee eicantjare'e, al dat soort gepraat, al dat gepraat van dien aard; sawase'e, sa'eicase'e, zooveel als, zoo en zooveel, sa'eicase'e, sawase'e kar'enja, zoo veel als er is, zoo en zooveel is er; wacase'e, thans, in dezen tijd, op dit tijdstip, i oti koeinoe baroe, wacase'e koeo-icemo, vroeger dronk ik pulmwijn, nu heb ik er mee opgehouden.

mantje'eka, zich staande houden, nog aanwezig, voorhanden zijn, maken dat het blijft zooals 't is, in stand houden, ndasajoe, ware wookoe, djamo pela mantje'eka, hij kreeg een hak, die door de beenderen heenging, slechts de huid hield ze [nog] bij elkaar, wookoe anoe mantje'eka koro mami, de beenderen houden ons lichaam overeind, rengkonja tinoendjoe,

podo paenja mantje'eka, zijn inboedel is verbrand, slechts zijne rijst is er nog.

see-see (uit het Boeg. tji-tji), sits, gebloeid of gestreepd katoen.

sega, w. t. v. ronto, vod, prul, oud stuk, sega bausembe, w. t. v. ronto ntali, een oude hoofddoek; masega, oud, slecht, versleten, masega sigakoe, waikakoe samba'a, mijn hoofddoek is versleten, geef me een anderen; v. menschen en dieren is masega: kwaadaardig, vernielzuchtig, garanggo masega, kwaadaardige krokodillen, baola masega, een vernielzuchtige buffel.

sege; masege, vochtig, klam, nat, masege matanja toemangi, hare oogen zijn nat van het huilen, meroekoe rajakoe madjamasi taoe setoe, dja masege² nananja tepoleroke, ik griezel er van hem aan te raken, hij is vochtig van den etter waarmee hij besmeurd raakt, kasege noe matanja napoanaka, dat hij druipoogen heeft is een erfkwaal van hem.

1. sei, uitroep die z. v. a. ons „zeg!“ beduidt, sei! be da koeaja, zeg, dat geloof ik niet! sei, kambamba², zeg, dat is een leugen, sei, be matasa loka se'i, zeg, deze pisangs zijn niet rijp! mantjei taoe, tot anderen dit sei gebruiken, jakoe ne'e noesei, banja jakoe seimoe, je moet geen sei tot me zeggen, ik ben niet iemand tot wien ge sei kunt zeggen.

2. sei, pr. t. = B. 1. sai; pontjei = B. pontjai (het openkrabben van den grond door vogels).

[3. sei, PmB. = B. se'i. (MS.)]

se'i (Sang. sai, Minah. t. sei „wie?“; Laj. sii „deze“; [vgl. re'i]) en ntje'i, intje'i, antje'i, aanw. voorn.w. v. plaats en tijd, 1e pers., deze, dit, wat binnen 't bereik van, bij of aan den spreker is, of waar hij zich bevindt, nu, op dit oogenblik, banoea se'i, dit huis, djaja se'i, deze weg, oedja se'i, de regen die nu valt, topikoe se'i, deze sarong van mij, se'i anakoe, dit is mijn kind, ngojoe se'i, de wind die er thans is, ngojoe meuroei se'i, de wind die nu waait, se'i ngojoe meuroei, nu waait de wind, da ndjo'oe se'i, je moet nu gaan, da ndjo'oe se'i, je moet op dit oogenblik gaan, se'i siko bangkemo, nu ben je groot geworden, se'i komi morongomo, nu zijt ge getrouwd, nato-

'oka incnja, se'i papanja madonge, hij zeide het tot zijne moeder, in tegenwoordigheid van zijn vader die het hoorde, se'imo anoe noeperapi, hier heb je wat je vraagt, se'i pa-toedjoekoe ri siko, dit is mijn raad aan je (de raad volgt dan); [i se'i, nu, i oiri napokono dja, i se'i bemo napodjo, vroeger wilde hij 't wel, nu wil hij 't niet meer (MS.)].

ntje'i, intje'i, antje'i (uit anoe ntje'i), nadrukkelijke vormen, ntje'i da macauranaka kita? zal deze ons geleiden? u'a'anja intje'i anoe noerai? is dit het eenige dat geeft? antje'i banja koeto'o, ntje'i koessangadika, over dezen spreek ik niet, dezen zonder ik uit.

ucase'i, eucantje'i, eucantje'i, zooals dit, aldus, eucase'i paenja, hij sprak als volgt, eucase'i kabangkenja, zóó groot is het (als ik nu wijs), sawase'i imbanja, zoo-en-zoo veel is het aantal, maoe sawase'i olinja, al is de prijs ook zoo-en-zoo veel; ucase'i, uucase'i, ongeveer thans, naar berekening op dit oogenblik, gezegd van iets dat nu elders gebeurt, zoodat het naar berekening op dit oogenblik valt, uucase'i taoe setoe djelamo ri Rano, naar berekening zijn zij thans aan 't Meer gekomen, uucase'i roo mangkoni taoe mosoesa, op 't oogenblik zijn, dunkt me, de feestvierders klaar met eten, roeambengipa ucase'i da pom-paho mami, over 2 nachten, laat ons zeggen van nu af, dan gaan we rijst planten.

sare'i, mvd. v. se'i, in bepaalde gevallen gebruikt, u'a' ntoekoe oedja sare'i, al deze regenmugjes, mata ntaoe to'amo sare'i, oogen van oude menschen, als de oogen der menschen oud worden (algemeen uitgedrukt uit beleefdheid, hoewel 't op één enkelen slaat), aoe be moana sare'i, menschen die geen kinderen hebben (bedoeld is: gij die geen kinderen hebt); ewantjare'i, zooals deze en dergelijke.

mekise'i-se'i, zich op den voorgrond stellen, zoeken de aandacht te trekken.

1. seke (vgl. 2. reke, eke, [1. sengke, enz.]), kort, kortbij, nabij, djaia seke, een korte weg, kajoro seke, een kort touw, seke le'e, korthals, seke pangkirokoe, de draagzeelen mijner mand zijn te kort, laoe ri pebia kare'e oer, sekemo,

daar aan het zijpad ligt het water, dichtbij, seke pampataka baeola, ndateka gaga, be nale'o mojoekoe, de buffel is te kort aangebonden, te hoog, hij kan niet gaan liggen; kaseke ndjaja, de korthheid van den weg; mampaka-seke, maseketi, kort maken, inkorten, paka-seke kajoro noe njara, maak het touw van 't paard kort, ane lombo pangkiro, da seketi, ane seke, da loenggeti, als de draagbanden slap hangen, kort ze dan in, als ze kort zijn, maak ze dan ruim, [ane seketi pangkiro baso, da loenggeti, als de banden der draagmand strak zitten, maak ze dan ruimer].

ntjeke, ntjeke², kortweg, kort en goed, be koe'engge ntjeke², kort en goed, ik wil niet [vgl. leke], in PmB. vaak verkort tot are'e koentjeke, of enkel ntjeke, ik wil niet.

2. seke, klanknab. v. geborrel, zooals van kokend of wellend water, kantjeke² oer, het water borrelt, kantjeke² bisoe, de zweer klopt, kantjeke² voekoenja mangiloe, zijn beenderen steken van de gewrichtspijnen, kantjeke² eo, dja metoembele peraranja, de zon steekt, zij heeft een fellen gloed.

seko [Mor. seko]; mantjeko, aanspreken, het eerst het woord richten tot iem., een gesprek met iem. aanknoopen, peponekoe ri banoca ntaoe setoe bare'e naseko ntaliuranoea jakoe, toen ik in hun huis kwam, spraken de huisbewoners me niet toe, nasaroe i Roemongi kasa ri tanata poea, oengka ri Rano napanjaro, ntongo mantjaro, naseko ntaoe, pai nakabare'emo toedoe ri wiri ntasi pantjaro, R. zaide oudtijds hazelaars in ons land, van het Meer af begon ze met zaaien, terwijl ze zaide, sprak iemand haar aan en zoo is ze met zaaien niet meer tot de zeekust gekomen, mantjeko reme, de zon toespreken, de zon zeggen op te komen (de haan); meki-seko, gesprek uitlokken; mboseko, die vaak moet toegeproken worden, iets pas doende, als het hem herhaalde malen gezegd is.

sela (vgl. sila, tila, seda, sera en Bim. sela, Ngadj. sila); mantjela, iets dat vorkt, zooals een verdeelden tak of stengel, vaneenscheuren, mantjela djole, maisvruchten van den stengel scheuren, mantjela ira mpia, uien-

bladeren vaneenscheuren, mantjela pang, een gevorkten tak of stengel vaneenscheuren, om daarmede zich van zijne zonden te ontdoen (Tor. I, 104, 193, 271, II, 10), bangkemo sakodi tiuonja, nasela i Boti oeroenja, als de pisangstam wat groot was, scheurde de Aap het merg er uit, mantjela pa'anja, de bovenbeenen van elkaar halen, groote stappen nemen; jopanja napesela, hij haalde de schutbladen een weinig uiteen; masela, afgerukt, uiteengereten, kasela mbiti, wijdbeensche loop; tesela kajoepa baeola, de hoeven der buffels zijn gespleten, tesela² karama mbiti, ndakita ri ja'anja melindja ri loge, zijne teenen staan van elkaar, 't is te zien aan zijne voetsporen als hij in de modder loopt.

sele; mentjele, schitteren, flikkeren, v. h. zonnelicht, mentjentjele eo, mekarapi, de zon schittert voortdurend, flikkert; kantjele² eo, taoe da mandake ri woto be da toa, de zon schijnt fel, de menschen die een berg opklimmen kunnen zich niet staande houden.

séleka (Boeg. selékéng), ouderwetsch pistool, van groot model.

selewa (P.); meselewa, bont.

seloa, in den regel be koekita icalili mposeloa, een wobo (aanhaffende versregel, die niets behoeft te beteekenen) bij het morago en het mokajori, die niet te vertalen is; ook de uitdr. ende mposeloa weet men niet te verklaren; wrsch. is het een verandering van ende mpokeloa, daar men met moende mposeloa het begin v. d. reizang (raego) aanduidt, waarbij de meisjes worden gelokt (ndakelo) om mee te doen; zie ook Tor. II, 134 (voor poso leze men aldr. pose = mposeloa).

seloe; mentjeloe, losgaan, losraken, van iets dat nog maar los samenhangt met hetgeen waarbij 't behoort, mentjeloe² mo kajoepa, pela, kono laboe, de nagel, de huid zit er nog maar los aan, gewond door een hakmes; kantjeloe² witikoe, de huid mijner voeten laat los.

sema [zie SprkE]: i semá, wie? i semá taoe seloe? wie is die man? i semá to'anja? hoe heet hij? banoca i njema, wiens huis? bara i semá, wie wel, wie ook, bara i semá², i semá-

nja, bara i semá² nja, al wie, wie ook, wie ook maar, bara i semá² anoe malai, napalai, al wie wil heengaan, dat hij heenga.

semani; montjemani, PmB., zich voorbereiden voor den oogst, wachten op het rijp worden der rijst, na het uitkomen der aren, en intusschen foeja kloppen, de noodige kruiden verzamelen die bij het oogsten als toovermiddelen dienen, enz.; se'i² meuracopa kami, nepa ri pontjemani da kakoto mondodo, thans zijn we nog aan 't wieden, pas als we op 't rijpen der rijst wachten kunnen we foeja kloppen.

semba (Mak. sempa', Boeg. sempo); mesemba, achteruit schoppen, meurengkoe njara, mesemba, het paard licht zijn achterste op en slaat, topesemba njara se'i, dit paard is een slaander, taoe nasemba njara, iemand die een slag van een paard heeft gehad; [montjemba, w. t. v. mangore, vgl. mojdjosi op jodjo].

sembi (vgl. sinbati), kwaad, boosheid, plaag die het gewas verniet, meestal muizen, vdr. dat sembi wel w. t. is voor ualesoe; sembi mpe-ngaja², allerlei boosheid; mairi sembi, plechtigheid om het kwaad dat het gewas aantast te verjagen: men gaat de heining rond, het tuinhuis, de schuur binnen, en slaat in het rond met takken van scherpe of gedoornde planten (tetari, pasa, lokaja), ook op het kookgerei; daarna gaat men baden; masembi, vernielzuchtig, ruw, masembi baeola, be naoue² maroeasi waja, de buffels zijn boosaardig, ze houden niet op de heining te vernielen, taoe masembi, napobantjika jornoenja, 't is een ruw, vernielzuchtig mensch, hij is hard tegen anderen; ri kasembi se'i be da ndale'o pae, in dezen tijd van akker-plaag krijgt men geen rijst; pai nakasembi naroe mami, re'e anoe ndjo'e mepará² ri naroe, pai nakama² i mba-woe, ualesoe, ongo mangajsembi podjamaa mami, dat onze akker van plagen te lijden heeft is, omdat er iemand op den akker scheldwoorden heeft geuit, daarom komen de varkens, muizen en wantsen, om onzen akker te bederven.

semoeti: mbosemoeti, vol rommel, huisraad, gereedschap of vuil, zoodat men er moeilijk

door kan, rommelig, vol onopgeruimd goed. *sempa* (vgl. 2. *sampa*), afgescheurd, *silaoe sempanja*, daar ligt het afgescheurde stuk, *ajapa santjempa*, een afgescheurd stuk goed; *masempa*, gescheurd, *masempa topikoe, mara uoekotoekoe*, mijn sarong is gescheurd, mijne knieën komen bloot, *masempa djoë lemba, napoe'a jakoe, be naporongo*, „de rand van mijn baadje is gescheurd”, hij heeft wel met me gevrijd, maar me niet getrouwd; *masempati, mantjempati*, scheuren, verscheuren, *i Telede da rajakoe da koesempati*, ik zou die T. wel in stukken willen scheuren, *nasempati uoejoa noe onganja, da nauasa*, zij haalde het haar harer vriendin uiteen, om het te wasschen.

mamposempai, met zijn velen in stukken scheuren.

1. *sempo* (Boeg. id.); *masempo*, goedkoop; *kasempo*, goedkoopte; *koepomasempokamo, pai koepaoli*, ik dacht dat het goedkoop was en daarom heb ik het gekocht.

2. *sempo*: *mesempo*, een toepad nemen, een doorsteek maken, om den weg te bekorten.

3. *sempo*, PmB., vol.

sende [vgl. *kende*]: *mesende*, opspringen, *mesende ri urata, ri uaro baola*, op een boomstam, op den rug v. e. buffel springen. *oengka ri oë mesende ri lore*, uit het water op 't droge springen, *mandake mesende*?, springende den berg beklimmen; *mantjende*, op iets springen, *mantjende urata*, op een liggenden boomstam springen, *ur'a mbata nasende poera*?, op alle stammen sprong hij; *santjende ndeki urata*, in één sprong was hij op den boomstam.

sendeha, vol verlangen zijn naar coitus.

soemende, pr. t. = B. *mesende*, de trap opgaan; *soemantjende*, in één sprong op iets komen.

sendewera, of *tantjendewera* „die over de watervallen springt”, w. t. v. *bontinge*, zie aldr.

sendoe (vgl. *sindoe*), w. t. v. *tangkoe, pogannggo* (tepet); *ndasenuoka*, opgelepeeld worden.

sene [Mor. id. „ondersteunende opheffen of omhoog houden”, *ponsene*, „de onderste dwarsbalken v. e. huis”]; *tesene engonja*, zijn neus

is opgewipt, hij heeft een wipneus; *koesene talinga noe ananggodi, koepokawongko*, ik heb het oor van 't kind opgewipt, ik heb wat pret met hem gemaakt.

senga (Mak. *sangu*, Boeg. *sang*); *santjenga*, een brok, een afgebroken stuk, *loka podosantjenga, be gana siliti*, slechts een stuk pisang, niet een geheele kam; *ntjenga*, als bijw. v. graad, *madago ntjenga*, zeer fraai; *mantjenga*, afbreken, afscheuren, bv. pisangs van den kam, *nasenga loka ri boelinja*, hij scheurde de pisangs van den tros, *wojo ndasenga*, een (aan het uiteinde) uiteengescheurd stukje bamboe (dat als penseel of kwast dient), *natoela mbojo ndasenga*, zij heeft het beschilderd met een bamboepenseel, *taoe ndasenga*, iemand die onder handen genomen wordt, een uitbrander krijgt, *ma'ai kabatanginja pai napasenga mpapanja*, hij is een erge huilebalg, zoodat hij van zijn vader een standje heeft gekregen; *masengati*, afgerukt, afgescheurd, *masengati katoempoe*, de duim is afgescheurd, op zijde gerukt; *tesengamo karama*, de vingers zijn uiteengerukt, uitgespreid.

pasenga (P.), zijweg, zijtak van een pad. *kabasenga*, dez. boom als *sampo'ehe*, zie *che* (als syn. v. *senga* beschouwd).

séngeti, vol, *senge-sengeti*, min of meer vol.

sengge, het binnenste der testikels, waar zich het sperma bevindt, *sengge mebia*, waterbreuk, toegeschreven aan het op een verkeerde plaats zich bevinden van het sperma. *ane sengge mebia, mekoefane ri poe'oe mpa'a, pakuelinja: tojoer naramoe ntaono ndaroroni ri apoe, nepa ndadampilaka ri korjane, ndarventjopaka ri nono ntopo, ri lombea, ri ajoe-ta, ri polonciiri, ri tondi pai ndato'o*: *sengge mebia*, als men een waterbreuk heeft, doet het pijn aan de liezen, het middel er tegen is, dat men de testikels verwarmt met het handvat van een mes, dat men bij 't vuur gewarmd heeft en dat tegen de pijnlijke plaats wordt gehouden, daarna stoot men met het handvat tegen de stijlen van het haardrek, tegen het onderste rek, het brandhout, den rand van den haard en de haardsteen en zegt:

de waterbreuk heeft zich verplaatst, *sengge mbalesoe, kar'e nggasanja*, de teelklieren v. d. muis, waar zijn sperma zit; *mbosengge*, naar sperma riekend; *kasengge*?, schelden, aldoor vuile woorden gebruiken.

sengka (P. *singke*); *da sengka*, wijdbeens; *montjengka*?, wijdbeens loopen; *mesengka*, de armen of de beenen oplichten, wijd van het lijf strekken; *nasengka palenja, da napolioe tarala ndawoenoe*, hij lichtte zijn arm op, opdat de geworpen speer kon voorbijgaan, *nasengka witinja*, hij lichtte zijne beenen wijd vaneen, ook wel voor: hij liep zoo hard als hij kon; *kantjengka*?, met de armen of beenen opgelicht, of wijd van elkaar.

1. *sengke* (vgl. 1. *seke* en Nap. *seke* = B. *sengke*, Mak. Boeg. Minab. t. *seke*), opvliegend, driftig, kortaangebonden.

2. *sengke* (uit Mak. of Boeg. *songke*), stiksel of borduursel op zijden of satijnen stoffen, *salana bomba*?, *pore sengkenja*, een gestikte broek met dicht borduursel, *pa'a ntjalana ndasengke*, de pijpen der broek zijn (met goud- of zilverdraad) bestikt.

sengko (vgl. 3. *tengko*, [denggo, enz.]), krom, gebogen, *sengko palenja*, zijn arm is krom; *sengkonja*, het kromhout van de vlerk eener prauw.

PmB. *sengko* en *sarengko*, wiedmes, wied-schoffel (B. *salira*).

sengkoe, PmB. = B. 1. *sangkoe*.

sengo (Mal. *sengaw*, Jav. *senguk*, Mènt. *singoe*, Boeg. *sengo*, Mak. *sango*, Tontomb. Tomb. *sengoet*, Sang. *senge*), snoefneuzend, verstopt in den neus; *kantjengo*?, *pompaoenja*, hij spreekt door den neus; *montjengo*, snoefneuzen, door den neus spreken.

1. *sengoe* (Mal. *sengat*, Jav. *sanget*, Tag. *sigul*, Bis. Bik. *soegjed*, Pamp. *asyul*), angel v. e. bij of wesp; *mesengoe*, met den angel steken; *tebouco oeani, nasengoe kad'a*, de bijen vlogen uit elkaar en staken de apen; *mbosengoe*, ruikende zooals overrijpe vruchten, walgelijk zoet rieken of smaken, *mbosengoe, ma'ai nykatasu, waoenja ewa urajaa nta'i oeani, majati ri pesengoenja*, het riekt overrijp, het is erg rijp, het riekt als de ingewanden van een bij, die er uitkomen als ze steekt.

2. *sengoe* (vgl. *sengo*), Amp.; *monengoe*, kussen, *wai koesengoe i Oedo*, laat me het kleintje kussen.

senoe [vgl. *lenoe*], afgehaalde reep boombast, *senoe molowagoe ndapopangkiro*, een reep bast van den mol.-boom wordt tot draagzeel gebruikt; *masenoe*, afgescheurd, afgehaald, *masenoe kajoepanja*, zijne nagels zijn afgescheurd, *masenoe pela mbitinja*, zijn voet is ontveld; *mantjenoeti, mantjenoepi*, ontvellen, schil afhalen, *wojo ndasenoepi, nakaronga manana itoeuoe*, de bamboe wordt geschild, opdat hetgeen er in gekookt wordt spoedig gaar zal zijn.

montjenoepi, loslaten, afvallen, van de huid der jonge horens, bij de herten, wanneer de horens hard gaan worden, *ane montjenoepi tondoe lagiwa, kambara pelanja, mombara toi lionja, naande*, als bij de herten de huid der horens loslaat, hangt de huid naar beneden, ze hangt in hun gezicht en ze eten ze op; *podo lagiwa to pontjenoepi*, alleen de herten laten de huid der horens vallen.

mbosenoe, waarvan dikwijls de bast wordt afgehaald; *mbosenoeti*, die dikwijls den bast van boomen afhaalt.

sentja (ngi), kerf die men hakt in den stam v. e. boom, om hem beter te kunnen beklimmen, *mantjentja*, zulke kerven in een boom maken, er op los hakken, zonder toe te zien waar het raakt, *kajoekoe ndasentja*, een kokospalm met kerven in den stam, *santjentja*, ééne inkerving; *ndasentjangi*, behakt, bekorven, met hakken en kerven er in; *taoe soelabi mbojo paikanja bemo laoe sentjanginja*, hij is door een bamboe-splinter gewond, maar er is geen stukje meer in zijn lijf; *masentjangi*, ruw, niet glad, niet effen bewerkt, *masentjangi, ndaturasi, be tindja laboe*, het is ruw, men heeft het behakt, maar het kapmes was niet scherp, *keboegisi koronja, masentjangi, be malori*, zijn lichaam is bedekt met schubziekte, het is ruw, niet glad.

sentje: *montjentje, mesentje*, een krijgscdans houden, met zwaard en schild dansen, om aldus een ander uit te dagen tot een spiegelgevecht, *masentje ganda*, op de maat v. d. trom een krijgscdans uitvoeren, *kita dja ma'i*

nusentje, da taurali-sentje wa'oe, hij komt ons uitdagen tot een spiegelgevecht, we zullen eveneens tegen hem den dans aangaan, mombesentje, tegenover elkaar een krijgssans uitvoeren.

karantjentje (vgl. karantente, op tente); tekarantjentje, verschoven, van zijn plaats gemaakt; mekarantjentje, zich van zijn plaats bewegen, verschuiven.

1. seo: moseo-sro, rafels, pluizen afgeven, met scheuren, aan flarden, rombe moseo², kambe-ngkoe² tandonja, de rijstzak is aan flarden, de uiteinden fladderen heen en weer, ira loka moseo², naucoet² ngojoe, de pisangbladeren zijn gerafeld, daar ze door den wind worden bewogen, uorjoea dja moseo², be nda-ucasa, het haar is ruig, het is niet gewasschen: masco, ruig, rafelig, opkrullend, oneffen; masco uerooko, gulzig, schrokkelig, snoepzuchtig, wdl. „ruig van keel”, zoodat de keel steeds jeukt.

woentjeo; mauwoentjeo (niet in L.), verdord, verflinst, verdroogd, mauwoentjeo siga ntaoe moapoe, de kruiden die de kookster zich tusschen de sarong heeft gestoken, zijn verflinst.

2. seo (Nap. seo „kleine kikkersoort”), naam voor den kikvorsch. (MS.)

1. sepa (Tontmb. se'pang), spruit, vertakking, sepa lanoa siko, ge zijt een godenspruit: mosepa, spruiten vormen, zich vertakken, mosepamo pae, de rijst stoelt reeds, mosepa pavenja, zijn spreken verdeelt zich, gaat niet in éene lijn: masepa, afgescheurd, afgehaald, zooals een spruit van den stam: mantjepa pangu, een gevorkten tak of stengel vaneenscheuren, om zich daarmee te ontdoen van de gevolgen van mogelijk kwaad (zie sela), mantjepa tonloe, van een buffel, die bij een maal tot vriendschap-sluiting wordt geslacht, de horens van elkaar halen, waarvan elk der partijen er een medeneemt.

sareptagi, P.: saretagi, L.: mosarepagi, zich vertakken, verdeelen, verspreiden, van vocht dat in vele richtingen wegvloeit of zich in straatjes verdeelt, mosarepagi oet, terwentjeo ri wata anoe metatondo ri wata, het water verdeelt zich, als het aanstroomt

tegen een boomstam die tegen de steenen aan ligt, mosarepagi oet ndarangk ri wojo, ane nadampo mpale, het water dat uit den bamboe wordt geschonken verdeelt zich in vele straatjes, als de bamboe met de hand wordt afgesloten, mosarepagi panggere ri silo, de was druipet aan alle kanten van de kaars, mosarepagi oet ntjoejoe, ane mauendjoe sanga ntaoe mate, het lijkvocht vloeit er aan alle kanten uit, als het vleesch van den doode vergaat.

2. sepa (uit het Boeg.). bal van gevlochten rotan, gebruikt bij het Inlandsche voetbalspel, bij de Toradja's niet inheemsch; de sepa wordt ook gebruikt om er droge kokosvezels in te bergen, die tot prop op het voorlaadgeweer dienen; mesepa (Mal. Jav. sepak), schoppen, achteruit (zooals een paard): mosepa, met den bal spelen.

1. sepe (Mor. id.), aanzetsel, aanvoegsel, in de breedterichting, wanneer die te onderscheiden is van de lengte (vgl. soempa), sepe mpaee, het vervolg op de toespraak (in L. wordt sepe uitsluitend gebr. v. h. gedeeltelijk op elkaar leggen van boombladeren waarin iets wordt verpakt); mantjepe, masepe, bijvoegen, aan iets anders voegen, ook zonder dat het er aan vastgemaakt wordt, mantjepe pae joenoe, het zijne voegen bij hetgeen door een ander is gezegd, mantjepe inosa, het leven verlengen, ndasepe djoet ata, de rand van 't dak wordt verlengd; alikoe kodi dja, waikakoe samba'apa, da koesepaka, mijne mat is slechts klein, geef me er nog een, om ze er aan toe te voegen, be gana ira santake, da ndasepeka santake da wa'oe, ndapompoedjoe kina'a, één blad is niet genoeg om er de rijst in te pakken, voeg er nog een blad aan toe; masepe (intr.) aangevoegd, bijgevoegd; pasepe, plaats, tijd, wijze van aanvoegen; mombesepe, zich bij elkaar voegen, tegenover elkaar in dezelfde houding optreden.

sepe-sepeti uerooko, molere² soro, de keel is opgezet, de krop breidt zich uit.

2. sepe (Bad. hepe, Mong. tepet en Mor. sepi, slaan): mosepe, een spiegelgevecht houden, elkaar spelenderwijze te lijf gaan met een

stuk rotan, hout of bamboe als zwaard, een stok of een stervigen plantenstengel als lans en een schild, se'i kita dja ma'i nasentje, da mosepe wa'oe, bara laero da taposepeka, nu hij ons maar komt uitdagen om een spiegelgevecht te houden, zullen we maar eens met rotan vechten.

PmB. montjepe, slaan.

- sepi; mesepe, zich splitsen, zich verdeelen, zich in deelen scheiden, maria gaga kita se'i da ndjo'oe manga'e, aginja da mesepe, wij zijn veel te talrijk om te gaan koppensnellen, laten we ons dus verdeelen; mantjepe, masepe, rijstbossen in kleinere bossen splitsen, om ze beter te kunnen drogen; sasepe, santjepe, zulk een kleine bos rijst, opomboeli sasepe ndakale rioenja, vier rijstaren, als een afgescheiden bosje, worden eerst onderaan gelegd (bij het maken van de Indo mPae).

pr. t. linoeja djamo sanepi, slechts één stukje gespleten pinang; taposepin dja mbo'oe, laat ons ze weer opnieuw splijten; Tor. III, 669, 53, 670, 54.

- sepoep; mantjepeolaka, met den geheelen arm afweren, terugduwen, wawa mperompoe koesepolaka, terwijl het op me afkwam, duwde ik het terug.

sepori; mantjepori, strijken langs iets, rake-lings langs iets gaan, taue nasepori ngojoe, de wind strijkt langs de menschen, jakor nasepori ira ngkadjoe, de boombladeren strijken langs me, naposepori joe'a utawala, de lansschacht schoot hem rakelings voorbij; mombesepori sakodi paoe rwa ndaja se'e, die twee uitdrukkingen raken elkaar min of meer, zijn min of meer synoniem.

sera(ngi) (vgl. sela enz., tera), gespleten, gekloofd, sera urinja, hij heeft een hazenlip; mosera, kloven, spleten, insnijdingen hebben, de longen zijn gesplitst in een aantal splitsingen; santjera, een deel der splitsing; mantjerangi, splijten, klieven, ndaserangi talinya biwela, nikanoto nloempoenja, de ooraander buffels worden gespleten, opdat de eigenaar bekend zij.

1. sere (Mak. Boeg. sere, Mal. tjerek, Jav. tjeret);

mantjere, uitstorten, uitgieten, vergieten, ma-(nga)ntjere oet, water uitgieten, storten, ndasere oet, maka ndadjolo kare'enja, het water wordt uitgestort, want het vat wordt door-gestoken, mantjere daa, bloed vergieten; aldus wordt gend. het toebrengen van den eersten stoot of houw aan een ter dood veroordeelde; masere nana, de etter druipet.

montjere-toeoe, bij gezamenlijk rijststampen uit de maat zijn (klaanknab.: sere als de stamper op de rijst komt, toeoe als hij tegen het rijstblok stoot), montjere-toeoe pavenja, zijne woorden stooten, hebben niet de gewone maat, vallen uit de maat, bv. als iem. zegt boeboeoe voor boeoe.

menere, zich uitstorten, tevoorschijn komen, van vochten, oet menere ri pale, taue mari-mbo pompakonja ri tana mapeni, het water komt uit de handen, zoo hard als de menschen stooten om pootgaten te maken in den harden grond, menere oet ntjoesoekeoe, de melk welt uit mijne borsten, menere uitikoe, het vocht komt (in blaren) op aan mijne voeten.

2. sere (uit het Boeg. sere; vgl. 1. sere), ketel.

1. sero (vgl. djero, [1. siroe, 2. soeroe]), geruisch van iets dat gesleept wordt of dat zonder plof neervalt, gesis van water dat in 't vuur valt, sero doeoe, geruisch met volgend geplof, sero nana'o luero, ruischend sleepte hij de rotan voort, molepe, toedoe ri apoe, sero, het druipet af en valt met gesis in 't vuur, susero, woersero oele mondjololo, rits! kroop de slang voort; manawoe mosero, neervallen zonder ploffen, met ruischend of schurend geluid; kasero² melindja ri ira mangawe, ruischend liep hij door de dorre bladeren, kasero² ewa koeroepeni ruwela, het kraakt als een met oela geverfde lap geklopte boomschors.

serolepe (klanknab.: sero, geruisch, lepe, gedruip), geluid van water dat in het vuur drupt, ook lepesero, lepeljero, id.; anoe maboko ndaroro, lepeljero, er wordt iets vets boven 't vuur gehouden, sissend druipet het vet af; kaserolepenja, water dat van druipsteen afdruppelt of door poreuzen steen lekt; volgens sommigen is dit het laatste overblijfsel van de zielen die lang geleden gestor-

ven zijn en ten slotte geheel wegwijnen (Tor. II, 116); *dja serolepe pompaoenja*, zijn praten is maar geklets, gekheid.

2. sero (uit het Mak. of Boeg. *sero* „opschep-pen”); *kina'a ndasero*, rijst die door stoom half gaar is gekookt, uit den pot op eene wan geschept en met koud water besprenkeld, waardoor ze bros (*mapole*) wordt en bij aan-raking in stukjes valt. Alleen aan de zee-kust kent men dit gebruik.

[seroekaja = *sirikaja*.]

serompodongi, PmB., een boom waarvan niets gebruikt wordt.

sesa (uit het Boeg.). Str. B.; *masesa* (intr.), het hard te verantwoorden hebbend, het moeilijk hebbend, door druk werk, tegenspoed, enz., *masesa modjamaa*, het moeilijk hebbend met het landbouwwerk, bv. doordat het slecht vordert; *nasesagi ana majoenja*, hij kwelt zijne slaven, straft ze hard.

sese (vgl. *see* [en Nap. *hehe*, Mor. *sisi*]), bloem, bloeiwijze, *sese ngkadjo*, bloem, bloesem: ook w. t. v. *oedja* „regen” (Pak.): *sese mbi-onga*, pluimen van *biंगा*, veel gelijkende op die van het helmgras onzer duinen, w. t. voor *oera* (grijs haar): *masese*, bloeien, in bloei staan, bloemen dragen, *masesemo jany*, *masesemo oedja*, de hemel vertoont vederwolken, er zal spoedig regen komen: *masese*, bloemen halen, zoeken, *pesese*, syn. met *pe-bantja ndompoe* (zie *bantja*), de van gekleurde foeja-reepen gemaakte hoofdband der pries-teressen op het *tengke*-feest, die er uitziet als lohangend haar: *pasese*, allerlei stukjes gesprokkeld hout: *papasese oejapi*, een worm-achtig insect, dat zich oprolt en er dan uit-ziet als een knoop: [*masese*, ruig]: *voentjese*, pluizig, *mauoentjese*, *mauoentjese*, pluizig, gerafeld.

sesege: *masesegi*, begeerig, gulzig (L.): door-zettend, kloek, *masesegi mung'a*, flink in 't koppensnellen, *masesegi paenja m-singura*, hij praat met aandrang om zijne schuld geïnd te krijgen.

sese (vgl. 1. *seso*), *sese nykultjo*, *sese mbojo*, stukken hout of bamboe die in de lengte gespleten zijn, *wojo santjeso*, een stuk gespleten

bamboe; *montjeso*, hout of bamboe in meer dan één stuk splijten (*bira*, id. in 2 helften); *montjesoki*, *masesoki kadjo*, hout in vele stukken splijten; *maseso*, in vele stukken gespleten. seti (uit 't Boeg. *seting*, satijn), Amp., zijde, satijn.

setoe (vgl. *etoe*, *retoe*, en Mal. *itoe*, *sitoe*), meer nadrukkelijk *ntjetoe*, *intjetoe*, aanwijzend voor-naamwoord bij den 2den persoon, die, dat, wijst aan wat binnen het bereik van den 2den p. en niet van den 1sten p. is, noendjaa *setoe noekojo*? wat is dat wat je draagt? *banoea setoe*, dat huis, *setoemo doeangakoe*, dat is mijn vaartuig, *setoemo jaoe*, dat is het, da's het ware, *siko setoe*, gij daar, *setoemo anoe koeto-okamo siko*, dat is het wat ik je al heb gezegd, *taoe setoe*, die menschen, zij, zijlieden; *ntje-toemo talikoe anoe tetadji*, dat is mijn hoofd-doek, die verloren was; *anoe ntjetoe*, en wel dat, namelijk dat; *setoe pai*, *ntjetoe pai koepa-nto'o*, daarom zeg ik; *erasetoe*, *erantjetoe*, *eraintjetoe*, zooals dat, zooals hetgeen reeds is gezegd.

saretoe, *ntjaretoe* = *setoe* in meer algemeene beteekenis, *taoe saretoe*, menschen van die soort, *ngalitaoe saretoe*, jongelui van dat slag, *anangodi erantjaretoe*, kinderen zooals van die soort.

1. sewo (Nap. *teuro*), *sewo doeanga* „de zwaai v. e. vaartuig”, het beloop van de naar boven gebogen voor- en achterstevan v. e. vaartuig, *waremo setonja*, de voor- en achterstevan zijn reeds afgewerkt (de zwaai, de draai zit er al in); *ma'nga ntjeuco*, *mangaseuco*, zwaaiende kappen, hakken, doorhakken, gras of struiken afskappen, afslaan, afmaaien met het kapmes, *naseuco ero*, *nakanara ndajaja*, hij maaide het gras af, opdat de weg open zou liggen, *koeseuco*, *be kono*, ik gaf er (in horizontale richting, maaiende) een hak naar, maar raakte niet, *naseuco uajaja*, hij kapte de lianen door, *magege rengkokoe*, *naseuco oedja*, mijn goed is nat, de regen heeft er tegenaan geslagen, *tambale naseuco noe oedja*, de regen zwiept over de voorgalerij, *doranga ndasero rioenja*, *nepa mlata'a*, da *mampapodenggo ngoedjoenja*, een vaartuig wordt eerst ruw bekap, daarna met

het kapmes gevormd, om den voorstevan ge-bogen te maken, *montjeuco*, syn. m. *moaue* (zie 2. *auoe*), gras en struiken kappen onder de boomen van te ontginnen terrein, *bar'e ma-dago pelindjanja*, *uitinja mantjeuco*, hij heeft een leelijken loop, zijne beenen zwaaien aldoor.

montjeuco djaja, de struiken en het gras afmaaien langs den weg; *maneuco*, syn. met *mangaroo*, een krijgsdans houden, met de wapens zwaaien; *taoe mombeseuco*, menschen die de wapens tegen elkaar zwaaien.

2. sewo, zaagvisch; *ngoedjoe ntjeuco ndapopa-koeli angya*, de bek van den zaagvisch wordt gebruikt als middel tegen de spoken.

1. si ([Mal. Jav. Tontmb. enz. si]; vgl. 1. i. 1. *siri*), meervoudsvorm van i, het lidwoord der eigen-namen, *si Mokeke*, M. en de zijnen, *ane djelamo si Posepi*, da *mangkoni kita*, als P. en zijne makers gekomen zijn, gaan we eten, *peasiri si Ta Djempika*, vraag het aan T. Dj. en de zijnen; *ntji*, nadruksvorm en 2de nv., *pesale ntji Nene*, het landbouwfeest van Moeder en de haren, *rengko ntji Papa*, de dingen van Vader en de zijnen; vaak ook enkelvoudig be-doeld, maar uit eerbied meervoudig gezegd, *mampopea ntji Papa*, *bura da ma'i*, wachten op Vader of hij komt, *kandepa ntji Tama*, de tuinhut van Oom.

sisi'a, mv. van *si'a*, dus = *taoe setoe*, zij, zij-lieden, *sisi'a aopo*, zij met hun vieren, *sisi'a mampari banoeanja*, zij wonen in zijn huis, *djamo sisi'a maintjani*, alleen zij weten het, *aginja da ndjo'oe ri sisi'a*, laat ons dan tothen gaan, *sisi'a samakoempo*, zij (grootouders) met hunne kleinkinderen.

Amp. *taoe si kami*, een der onzen, iemand van ons.

2. si, plaatsaanduidend voorvoegsel, als voorzet-sel verouderd, syn. met *ri*, alleen nog in vaste verbindingen: *sintate*, daar boven, *sitoe*, daar beneden, *sima'i*, hierheen, *sindekoe*, naar bo-ven, *sintjaoe*, daarginds, *sintjo'oe*, daar in de verte.

3. si, bijvorm van *sa*, het eenheidsprefix in eenige ouderwetsche vormen ook het voor-voegsel van den wederzijdschen vorm; *siriua*, *simbadjoe*, gelijk, onderling gelijk; *sisala*,

onderling verschillend; *sintjili*, elkaar voor-bijgelopen (op een afstand, zonder elkaar te zien); *siogoe*, gelijk van vorm.

1. sia (Mal. *siat*), afgescheurd stuk, *ajapa san-tija*, een stuk afgescheurd katoen, een lapje katoen, *nepa santija poiranja*, (de plant) heeft nog maar één reepje blad geschoten; *masia*, gescheurd, ingescheurd, afgescheurd; *mantjia*, *mantjiati*, scheuren, afscheuren, verscheuren, *nasiati toeroegi*, hij scheurde de suikerpalmladeren in stukken.

2. sia (vgl. 1. *ria* [en zie Sprkk.]), met dat, tegelijk met, terwijl, onderwijl, *sia mpepo-mainja*, *ntjempe daa*, met dat hij een houw gaf, spoot het bloed er uit, *sia mpotoema-ngikoe*, *be koedonge karatanja*, terwijl ik aan 't huilen was, hoorde ik niet dat hij aankwam, *sia ngkadjelakoe*, *sia ngkamatanja*, met dat ik aankwam, stierf hij.

si'a (vgl. 1. *sira* en Da'a-t. i'a [en zie Sprkk.]), pers. voorn.w. 3e p. enk. en mv., hij, zij, zijlieden, *si'amo*, hij is het: in 't mv. zegt men meestal *taoe setoe* of *sisi'a* (zie 1. si), *da ndjo'oe ri sisi'a*, ga dan naar hen toe: *si'a* wordt ook van zaken gebruikt en is dan meer aanwijzend v.n.w., *ara anoemo tawala silaoe*? - *si'amo*, is dat daar uwe lans? - ja, ze is het, *bara ntje'imo sintji noepapali*? - *si'amo kodjo*, is dit soms de ring dien ge zoekt? - inderdaad, hij is het, *bura mangkojo wea komi*? - *si'a*, draagt gij, soms rijst? - ja (dat is het wat we dragen): vooral in PmB. is deze laatste soort uitdrukking ge-woon: *nepa si'a*, nu pas, eerst heden, voor 't eerst van mijn leven, *nepa si'a koepado-nga*, ik hoor het nu pas voor 't eerst.

[PmB. *dja sisi'amo*, *ntjentje'oe anoe rapo-pokoe*, hij (die) is het maar aldoor die er op uitgestuurd wordt. (MS.)]

Amp. *si'a*, *si'anja*, Tog. *ta si'anja* = B. *banja*, niet, geenszins, vgl. Tijdschr. B. G. 42, bl. 556: *oemba ree djaja mami*, *mangkii gete*? - *si'anja*, *taoe mangkana*, waar is onze weg, links vriend? - neen, men moet rechts gaan; *pa ko'o*, *si'anja pae poeje*, harde rijst, geen kleefrijst; *ta si'anja dja'ingko*, geen familie van me.

siala, zie 2. ala.

siami (vgl. 1. *dea*, *deami* [enz.]), stoppelveld, afgeogst rijstveld; Tor. II, 290; *calesoe ntjiami*, de kleinste muizensoort, die zelfs in rijststoppels kan klimmen.

siampoe (si + *ampoe*, vgl. het syn. *sicaro*, zie 1. *caro*), lichte regen, die lang aanhoudt; ook w. t. v. *oedja* (regen); *ara da siampoe, kami se'i?* — *aa koepe² roeromo*, zullen wij hier regen krijgen? — wel, ik geloof dat hij optrekt (aardigheid van palmwijnvragers); *mosiamjoe, be roero² oedja, naeoka pai be bose*, het motregent, de regen klaart niet op, hij duurt den heelen dag, maar is niet zwaar.

Amp. *siampoe*, damp, nevel; Tog., zons-, maansverduistering.

siawi: *masiari*, w. t. v. *malose*; *masiari ualontjakoe*, oogstaal voor *malose rajakoe*, ik ben ontstemd; *ae, ae, nipelado ndjo'oe laui, ne'e nipakasiari, kadosa*, komaan, loopt naar de hut, weest niet traag, dat is verboden (PmB.).

siba, stiksel aan den rand van het regenmatje, van *paka* of van gekleurd draad, om de beide lagen van het matje bijeen te houden: dit stiksel bestaat uit 2 of 3 rijen: 't rijgsel dat midden over de *boroe* loopt heet *tora ntongonja*; *gapasi mawaa pai dju'oe bose, ndapontjibaka boroe*, rood garen en een groote naald, om er een regenmatje mee te stikken.

sibakoe, L. = *tibakoe*, zie aldr.

sibaliani, zie *bali*.

1. sibe, een plant, met donkerbruin blad.

2. sibe: Amp. Todj. *musibeti, mantj.*, met de vingers tegen iets knippen, om het te doen wegspringen.

sibilogo, zie *bilogo*.

sibiloele(ngi), ombuigend, van week ijzer, *laboe koepomaika kadjoer dja sibiloele(ngi)*, het kapmes waarmee ik hout hakte, is omgebogen.

siboa (vgl. 1. *boa*) (L. *bolo kangaro*), nenskanter, *nakoni ntjiboa enponja*, zijn neus is door kanker aangetast.

siboe (Nabaloj *sibog*, bevlloeien, Mal. *siboer*, Jav. *sirwer*), pr. t.: *mantjiboe* = B. *uanginoe*,

drinken, *mantjiboe londagi*, palmwijn drinken, *nasiboea ntjinegi*, door de varkens opgeslurpt, *napasiboei ntjinegi*, laten de varkens het opslurpen.

siboeboraa, een kruid.

siboee, *mentjiboe*, zie 1. *boe*.

siboekoe, een plant, een groote, witte lisch, ter wille van den klank (*boekoe*, vol) gebruikt als tooverkruid bij den oogst, het zoutzieden, het sagokloppen en bij het maken van den haard in een nieuw huis. Tor. II, 159.

siboekoe, zie *boekoe*.

siboeroekoe, *siboroekoe*, zie *boeroekoe*.

siboroeele, hetz. als *simbaroele*, zie *oele*.

sidangka, een kruid.

sidanta of *talidanta*, een plant waarvan de bladeren worden gekauwd en gespuwd op plaatsen van 't lichaam waaronder men een inwendige wond veronderstelt; de vruchten worden in palmwijnazijn gedaan om zwarte verf (*santi*) te verkrijgen. Tor. I, 404, II, 330.

sidi (Mal. *siding*), vogelstrik, syn. met *tolia* en vooral in Saloe Maoge gezegd: *ae'e kairao, djamo santjidi²*, of *simata sidi*, niet ver. in ééne lijn, recht toe recht aan; *sidi mboeloe*, fijne, dunne grassoort.

sido (Mal. *silaor*, Tag. *silaor*, Sa'd. *silong*), scheel, *sido matanja*, hij ziet scheel; *mompasidoka mata*, de oogen scheel trekken, met opzet scheel kijken.

sidodoē (Mor. *soei dodoē*, Leb. *medjibō*, 'schreeuwen'), een kleine vogel, in welks roep men *doē* 'eenzaam' hoort: op den dag waarop men begint een huis te bouwen, houdt men op als men hem hoort: *ane mombengika, mo'euka sidodoē, measa setoe, tae samboko da doē*, als de s. den heelen nacht en den heelen dag roept, is dit verdacht, dan zal een echtpaar eenzaam (weduwe of weduwnaar) worden. Tor. II, 153. Measa 76, 9.

sidoe, pr. t.: *koesidoe² linomoe*, ik besnuffel (kus)

— je gehaat.

sidoeja, pr. t., parall. m. *longkiba, tedodo* (geest, spook).

sidoengi (vgl. *ridoe* en Mak. *tjidoē*, punt), pluim, kuif, opstaande kopveeren van pape-

gaaien en andere vogels; ook de naam v. e. visch, die als hij nog klein is *baoe boeja* (witvisch) heet; *mosidoengi ke'a*, de witte papegaai heeft een kuif.

sidoe-sidoe (uit 't Mak. *tjidoē*), ruiten in 't kaartspel.

sielangi, n. v. c. boom: 't hout lijkt op dat van *wolast*, maar is niet geel en niet zoo hard; het wordt door termieten aangetast.

Siemba Loeni, pr. t., n. v. c. landstreek.

sieroe, PmB., n. v. e. boom met bruikbaar hout.

siga (Mal. *sigar*, Soend. *sigér*, Mak. Boeg. *sigara*, Kar. *tjigér*, hoog boven 't hoofd), mannenhoofdhoek, wrsch. oorspr. een hoofdhoek die met een hoog opstaande punt wordt gedragen, zooals de hoofden in de Berglandschappen nog doen (afb. in Van Eerde, De Yolken, v. Ned. Indië, II, bl. 3); *pale ntjiga*, uiteinden v. d. hoofdhoek, die ingestopt worden; *siga bae*, gebatikte hoofdhoek; *siga boeja*, witte hoofdhoek (rouwdracht), *ane mo'eomoni ke'a ri wengi, da ma'i tae mangkeni siga boeja*, als een witte papegaai 's nachts roept, komen er menschen witte hoofdhoeken brengen (voor de opperheeren der Tor. stammen lieten de nabestaanden onder de hoofden witte hoofdhoeken uitdeelen); *siga* heet ook de bosgeurkruid, dien meisjes zich achter de heup tusschen de sarong steken; *siga nambo*, een geurbos van mosterdkruid; in 't bijzonder wordt *Ocimum sanctum*, Cl. 2477, *siga* genoemd; *siga mPoe² Oera, s. timba, s. mawaa, s. mawaa*, namen van planten. Tor. I, 95, II, 122, 221, 225, 261.

sigaimoeli, zie 1. *gai*.

sigari: *masigari*, lastig, kwaadaardig, onbeschaamd, *masigari anangjodi, batangi*, 't kind is lastig, een huilebalg, *mapari kutoeoe mba-toea, ane masigari poe²nja*, een slaaf heeft een hard leven, als zijn meester kwaadaardig is: *oe² dja kantjii², kasigarinja*, [zie 1. *sii*].

sigawoe, zie *gawoe*.

sizi (vgl. *igi*): *mesigi*, met een stok of zwaard in horizontale richting slaan of zwaaien, zijdelings of achterom (niet vooruit), *kono pai bare'e ma'ai, maka dja ndasigi*, het was raak,

maar 't deed geen zeer, want het was maar een zijdelingsche slag, *koesigi ntimbojoe siko*, ik zal achterom naar je stompen; *bantjigi*, stooterig, v. e. buffel, die links en rechts stoot; *pantjigi*, een haarwervel op de voorpooten v. e. buffel; *mombesigi* (L. *mombedjempi*), elkaar met water gooien, door de armen achterom te zwaaien in het water.

soemigi, pr. t., *ri soemigikoe ntimali*, aan mijne beide zijden.

sigoerompo, zie 2. *rompo*.

sigolobe, sigoloboe, sigologobe, zie *lobe*.

sigolompepe, zie 3. *pepe*.

sigomboe, een kruidje, zie *gomboe(ngi)*.

1. sii, geluid en beweging van een steek of prik, of van langs iets strijken, *taoe setoe sii mpanisi*, die man zit zich rits! te luizen, *siinja*, de gaten die ergens ingestoken zijn, bv. in eene fluit, *loloe aopo siinja paboloa, sanggonu tutogo*, de mondfluit heeft op vier plaatsen gaten, de neusfluit op drie: *mantjii*, een prik in iets geven, zoodat er een rond gat ontstaat, *Poe² mPalaboeroe mantjii engota pai tulingata*, de Schepper heeft onzen neus en onze ooren van gaten voorzien, *oele poertjoe anoe mantjii tae*, het is de harige rups die de menschen steekt, *taoe nasii nggelata*, men wordt door den brandnetelboom gestoken, *koesii bisoekoe*, ik steek mijne puist door: *ndasii simpi baso, ndapawra pantjii, ndasiika*, in den rand van de draagmand worden gaten geprikt, een priem wordt heet gemaakt en daarmee worden ze gestoken; *ane taono, kela mawaa ndapontjiiika*, als 't een handvat is, wordt het met het roodgloeiende uiteinde er ingestoken: *laboe majaa, pasiiikamoe pila*, het mes is recht, je boren er mee is scheef: *pantjii*, priem, els, steekwerktuig, ook: houttor, bamboetor, klander, w. t. v. *pamboeboe, poseoe*.

mentjii, pijnlijk aandoend, zooals koud water aan de tanden, vdr. koud, stijf, *mentjii tana mami, be rongu matasa paw*, ons land is koud, de rijst is niet spoedig rijp, *ngajoe mentjii*, frissehe wind; *masii*, vinnig, kwaadaardig, streng, *garanggo masii*, krokodillen zijn boosaardig, *masii mokole mami*, onze vorst is streng, *masii mpapoe*, zoo vinnig als een

brand, brandvinnig; [to masii, w. t. v. lada]; kasi² ininja, hot zwet komt overvloedig tevoorschijn, kasi² peroke lionja, zijn gezicht is gezwollen alsof het barsten zal; oë dja kantjii² kasigarinja, het water druipet op af, zooveel inspanning kost het; taë nasii mpa-oenja, testiino ri talinga joenoe, hij prent den menschen zijne woorden in, zo worden den lieden ingeprent; napaosii inosanja, hij stoot zijn adem uit, hij zucht zwaar; mabantjiika, mampabantjiika, hard behandelen, boosaardig, streng tegen iemand optreden; tevaeanii, syn. met tesii, komen gestoken te worden, tesii, tevaeanii ri talingakoe, het is tot mijne ooren doorgedrongen; mompapevanii, zorgen dat iets iem. ter oore komt.

soemii (L. koemii), stekelig opstaan of uitstaan, van 't haar, te berge rijzen, soemii oeranja, zijne grijze haren staan overeind, soemii djanjonja, hij heeft een stekeligen baard.

woentjii, aanduiding v. e. plotseling voortschietende of uitschietende beweging; tewor-utjii, naar beneden komen te glijden, bv. v. iemand die in een boom klimt en afglijdt, d. hand, die blaadjes of vruchten van den stengel riet; mawoentjii, afvallen, mawoentjii mpale noe boti par, nairatidjodjo, nepa nakoni, de apen rissen de rijstaren met hunne voeten af, wrijven ze tusschen de handen en eten zo op; mekaroentjii, zich laten glijden, mekaroentjii, madjo'e a witiinja, hij laat zich maar voortglijden, zijne beenen zijn ziek; tekuroentjii, komen af te glijden, uit te glijden, voort te glijden, luero tekuroentjii ri palekoe, de rotan kwam uit mijne handen te glijden, palenja tekuroentjii ri laboe, maku terompo, haar hand is uitgegleden tegen het mes, want zo is gevallen.

mekarantjii (Mor. karansii), afglijden, uitglijden; tekarantjii, afgegleden, uitgegleden. zneposii, zeer scherp, zeer sterk bijtend, [hoet] (bv. kleine Sp. peper), mepoesii dila, mangkoni lada masioe, [de tong gevoelt een bijtende, heete pijn, bij het eten van kleine Sp. peper], mepoesii witikoe, memotosi, [mijn voet doet stekende pijn, hij klopt], mepoesii

memotosi mboroeke, [het kloppen van mijn vooroe (zie ald.) doet stekende pijn (terwijl de wond heet is); to mepoesii, w. t. v. lada]. (MS.) [2. sli, Amp. = si'i (MS.)]

sli, Amp., deze, dit, ewasi'i, aldus, zooals deze, zooals dit (wijzende op 't geen volgt), kasaa si'i? wat is dit? wadangkoe si'i, dit is mijn hakmes, ngena si'i, vandaag; si'i is ook syn. met iri'i, hier, op deze plaats.

sika (Mag. sika, kat, Tir. siko, id.), uitroep om katten te verjagen.

sikili, armband die boven den elleboog wordt gedragen; Tor. II, 174, 227; mosikili, zulk een armband dragen, podo toema mosikili, we'a bare'e, slechts mannen dragen een bovenarmband, vrouwen niet; posikili, het midden van den bovenarm, ook: de maat van den top van den middelvinger tot daar, om bv. de lengte van buffelhorens en daardoor de grootte van den buffel aan te wijzen.

sikiri (uit het Boeg. sikiri), Str. B., litanie, die, met vaste lichaamsbewegingen, dikwijls achtereen wordt herhaald, om den lof van Allah en van Mohammed te verkondigen; mosikiri, zulke litanieën voordragen. Tor. II, 338.

siko (uit si, zie l. si, en ko, IN. koe), pers. v. n. w. 2e p. enk., gij, gebruikt tot gelijken en minderen; i siko, gij (met nadruk); kasikonja mamporia, lauri koeintjani, dat gij het hebt gedaan, wist ik al lang.

sikoe (IN.), elleboog, santjikoe, één el, van den top van den middelvinger tot den elleboog, tingara sikoe, iets meer dan een el; mosikoe, een elleboog vormen, een hoek maken; koro mPoso ma'ai posikoenja, de rivier Poso is erg bochtig; tesikoe, hoekig, bochtig, djanja ri boeje ma'ai katesikoenja, de weg in 't geborgte is erg bochtig; tesikoe² laku pelindja oë, de loop van 't water is in vele bochten gekromd; mantabantjikoe, met den elleboog aanstooten, om iemand van zich te verwijderen, nato'o noe antanja: Ine, soesoe! nepa nabantjikoe noe inenja, haar kind zuido: Moeder, do borst! daarop etiet laro moeder het kind met den elleboog van zich.

sikoel, zie korni.

sikoenjara (uit 't Boeg. sikoenjara), schooner, kruisboot.

sikola (uit 't Mal.), school; mosikola, schoolgaan, leeren; posikola, tijd, plaats, wijze van schoolgaan; banoea mposikola, schoolgebouw; [toposikola, scholier].

sikopa, Str. B. (uit 't Boeg. sikopang), schoppen, in 't kaartspel.

sila (vgl. tila, [sela enz.] en Mong. silad, Mënt. sila, Nap. kira); mantjila, klieven, in delongte doorsnijden, mantjila mamongo, pinang splijten, ndasiladi roea ntjila, wordt gespleten in twee stukken, Poë mPalnboeroe mantjila karamata, de Schepper heeft onze vingers vaneengescheiden; santjila, een afgesneden stuk, een afgespleten gedeelte, ook w. t. v. sampoeje, 10, roeantjila, 20, enz., bare'e masae, podo santjila mamongo, het duurde niet lang, slechts den tijd van een stukje pinang pruimen; ntjila, syn. met ntjenga, in de bet. zeer, terdege, madja'a ntjila, echt leelijk, marika ntjila rajakoe, ik heb er hevig afkeer van; tesila, gekleefd, gekloofd, tesila² ira lalang, de silar-bladoren hebben vele inkervingen, tesila kajoea baeala, de hoeven der buffels zijn gespleten; msila, opkomen, zich vertoonen, v. e. ziekte, mesila tiba, basiku, koejane, de beenzwelling, de stijve nek, de [koejane] komt op, wali-mpesila boegisinja mangkita lio ntaoe mate, hare schubziekte breekt opnieuw uit, nu zij een doode heeft gezien; meboentjila, splijten, opensplijten, zich met een spleet openen, meboengiri, meboentjila witi kbojo, de voeten die aan eelsplijting lijden openen zich met spleten.

1. siladja, soort stof, op tule of gaas gelijkend, wrsch. afkomstig van Siladja (Saluier), vroeger ingevoerd via Soemara, indertijd hooggeschat; met een stuk siladja kon een overspeler de doodstraf afkopen (toewoeri); ook bij het openen van vredesonderhandelingen (mompariojoti) hing men oudtijds een stuk siladja over de heining der krijgvoerende dorpen; thans is het niet meer gewild. Tor. I, 223.

2. siladja, n. v. e. boom.

silagi, een vrij kleine zoevisch, met fijne schubben.

silalaga, [zie lainga(ni)].

silajaki, eene soort rotan.

silaka (uit 't Boeg. tjilaka), ongeluk, onheil; marilaka, verkeerd, slecht, taë masilaka, een slecht mensch, een boef.

silana (vgl. lana), een boom met gladde bladeren, het hout dient voor planken.

sillanga, n. v. e. boom.

silaë, zie laoe.

silas, PmB., een boom, waarvan schors en bladeren worden gebruikt.

sila-sila (uit het Boeg.), geslachtslijst, in 't biz. van Mohammed, zooals die in sommige sikiri's voorkomt. Tor. I, 338.

sile (Jav. tjilik); masile, klein, dun, schraal, van rijsthalmen, pae mami dja masile, ewa sidi mboeloa, onze rijst is maar dun van stengel, als dun gras, bala masile, w. t. v. wajo woejoe (dunste bamboesoort).

silele wotoe, n. v. e. kruid, papilionacee, die peulvruchtjes draagt.

silomboe, Amp. = B. salembor; nasileboek, ze draagt het in de slip van haar sarong.

1. sili (Boeg. Mak. Mënt. id., Jav. Mal. Soend.

silih), tegengave, tegengeschenk, antwoord op een brief, nperutjia silinja? wat krijg ik er voor terug? mosili, zijn voordeel afwerpen, zijn beschot opleveren, goede baten geven, mosili djale mami, silinja noe sunoti ori roeator, onze maïs geeft goed beschot, van één kolf, vroeger geplant, zijn er 200 gekomen, mosili paroro-rorua waurae pai manne, mampopapuan kint'a, maku merata hanyani mawoe, het slachten van varkens en kippen en het koken van rijst heeft zijn voordeel afgeworpen, want de veldvruchten zijn opgegroeid; mamposili, tot tegengeschenk gebruiken; mamposilika, teruggeven voor; masili, tegengeschenk geven, beantwoorden, bare'pa nersili aoe koeirai ori, je hebt nog niets teruggegeven voor wat ik vroeger heb gegeven, sili orolekoe, doe me eens na wat ik heb gedaan (verklaring op oele), masuena koejusili soeranja, al lang heb ik zijn brief beantwoord; masiliki, vergelding doen voor, iets doen ter vergoeding van goed of kwaad; mantjili, schade vergoeden, door mildheid goed maken wat men heeft

te kort gedaan, *mantjili kadjo kabare'nja moicoea santa'oe oici*, de boomen maken weer goed (door rijklijk dragen) dat zij verleden jaar geen vrucht gegeven hebben, *toedoemo oedja gori mpantjilinja*, de regen valt neer ter vergoeding (van de droogte); *mampesili inenja*, lijken op zijne moeder, *napesili papanja ri kadagonja pai ri kadja'anja*, hij vertoont het evenbeeld van zijn vader, in diens deugden en gebreken; *jakoe napesilika*, hij verwisselt zich met mij, hij blijft me uit den weg, gaat heen als ik kom; *taoe ndapapesilika pinatoe-woe*, menschen worden voor dieren in de plaats gesteld, menschen worden met dieren gelijk gesteld.

mombesili, wederzijds vergelden, afwisselen, *mombesili pande*, elkaar grootmoedig behandelen, *mombesili kajorenja*, zij slapen naast elkaar in tegengestelde ligging (de een 't hoofd naar 't N., de ander de voeten), *napapombesili ata da napampasa'a*, hij heeft de atap afwisselende bovenrand op onderrand gelegd, om ze op den schouder te dragen, *mombesili roea*, de pinangnoten groeien tegen elkaar in (de een naar boven, de ander naar onder) of *sintjili roea*, gezegd van 't huwelijk van A. met B.'s zuster en B. met A.'s zuster, *mombesili (sintjili) uralea*, id.; *sintjili*, elkaar misgelopen, van menschen die in tegengestelde richting elk een anderen weg tusschen dezelfde plaatsen volgen, *sintjili oole*, id.

Tog. *mentjili*, verwisselen, verruilen.

2. *sili* (Jav. *silim*, Mal. *selam*, Nap. *soeloe*, Mak. *selang*); *mentjili*, duiken; *mantjilingi*, naar iets duiken, *taoe masilingi matia*, parelduiker; *silingikakoe*, duik er naar voor me.

silia, Amp. = B. *salero*, verstrooiing, afleiding; *masilia rajangkoe*, ik ben afgeleid, verstrooid.

silialento, zangwijs met begeleidende danspassen, gedeelte van het *moraego*, genoemd naar het beginwoord van de aanvangstrofe: *silialento melindja ri raego*; de betekenis van *silialento* is niet meer bekend; *kaporanja morarona*, *ndasilialentos poraego*, als men gereed is met het inleidende gezang, wordt de *raego* in den *silialento*-zang gezet.

siligi (vgl. *ele(gi)* en Mong. *deg*, schuin, Tag. *silip*); *mesiligi*, met de hoeken der oogen kijken, gluren van onder de wenkbrauwen, niet echt goed aankijken; *mantjiligi lio joenoe*, *meole maara ngkire*, *ndapetoetoea*, naar anderen gluren, van onder de wenkbrauwen, met gebogen hoofd.

Silfoe Raja, een rivier in het Zielenland (Torate).

1. *silo* (vgl. *ilo* [enz.] en Bim. *ilo*, Boeg. *urilo*, Mak. Sang. *silo*, Tag. *soelo*, Mal. *soeloeh*), boomhars, de fakkel die daarvan wordt gemaakt, de gewone huislamp der Toradja's, *silo sajojo*, één fakkel, *podo sajojo² silonja*, hij heeft maar ééne fakkel (spottend van een eenoogige), *silo ndalelowaka*, er wordt met de fakkel gezwaaaid, *silo ndajojo*, *ndapakakeogoe*, de hars wordt tot een fakkel gerold, tot één stuk gemaakt; *silo ngkoda*, de harssoort waarin de van hekserij beschuldigde den vinger moest steken, *silo ngkoda ndagaloka gola*, *konta*, *wio'a*, da *napakoni karama ntaoe ndatoeleri*, deze harssoort wordt vermengd met suiker, suikerpalmvruchten en jeukkruid, om den vinger van een van hekserij beschuldigde aan te tasten; *silo poeje*, een soort die kleverig blijft en niet hard wordt, ook *silo ntamoengko* genaamd; *silo wana*, *silo mbawoe*, harssoorten; *silo angga*, „fakkel der geesten”, de Avondster (Venus); *silo ngkangaro*, lepra in 't gezicht; *mesilo*, hars gaan zoeken; *masiloni*, met een fakkel bijlichten; *koera pai tabo nda-silo*, *silo wana ndapasiloka*; *pasiloka koera ndapoauca*, *natomi ndamedanja*, *naposi ngkoe-ra*, potten en schotels worden met hars bestreken, daarvoor gebruikt men bosch-hars; als men een pot harst, bakt men hem, dan wordt de hars door de hitte opgezogen en door den pot opgenomen; *napesiloni ntaoe koronja*, *nakita mawela*, men liet fakkellicht schijnen over zijn lichaam en zag dat hij gewond was; *monjilo*, *manjilo*, met fakkels vischen in den nacht; de visch komt op het schijnsel af en wordt met de *serompo* gestoken of met het schepnet gevangen; Tor. I, 293, II, 190, 376.

Amp. *montjiloki eo*, de zon schijnt fel.

2. *silo*, een boom met rood hout, goed bestand tegen insecten.

siloe, deksel, bedekking, *ne'e mainti siloe ngkoe-ra*, laat het deksel van den kookpot er niet stijf op zitten (vermaning aan eene vrouw bij haar huwelijk: wees gastvrij), *siloe talinga*, hardhoorend, Oostindisch doof, juist: *nasiloe talinganja*, hij bedekt zijne ooren, bv. met een sarong, om quasi niet te hooren; *mantjiloe*, bedekken, toedekken, verhullen, *ndasiloe pani*, de handen zijn op den rug gebonden (bij een gevangene), spreekwijs, ontleend aan het binden van de vleugels op den rug eener kip, om het wegvliegen te beletten, *boeje nasiloe limoe*, de berg is overdekt met nevels; *mesiloe*, zich bedekken, een dek over zich leggen.

mobantjiloe, den hoofddoek zóo dragen, dat hij het haar geheel bedekt.

siloeki, pr. t.; [*siloeki tanda delimoe*, bedek het (lichaam) aan den kant van je beenen, *sonjtali ri balengkamoe*, tot aan je hoofd (MS.)].

siloentoe lolo, een kruid, waarvan de bladeren gewreven en op huiduitslag gelegd worden.

silogoe, n. v. e. srt. suikerriet.

silola (vgl. *sinola*); *pae rasilola* (L. *ndasinolai*), of *rakolai*, *rakinolai* (zie *kola*), een gerecht van nog niet rijpe rijst, waarvan een bos in kleine bosjes verdeeld, met de stelen gekookt en daarna gedroogd wordt; deze rijst wordt gestampt, dan weer gekookt en gegeten.

silolonga (uit het Boeg. *silolongg*), in orde, goed geregeld, uitgemakt, *ane laurinja silolonga moe paee*, *ne'emo ndaurali-mpaesi*, als eene zaak eenmaal is uitgemakt, worde ze niet meer opnieuw besproken, *hare'e silolonga*, niet in orde, onbeslist, ongeregeld; *mompasilolonga*, regelen, ordenen, beslissen, uitmaken.

sima, Str. B. (uit 't Boeg.); *ndasima*, gehuurd.

sima djole. Todj., een kruid.

simangi (uit 't Boeg. *simang*); Amp. *masimangi*, verlof vragen, afscheid nemen.

sima-sima (uit het Boeg. *sima'-sima'*), Str. B., amulet, in den vorm van een lapje, doekje, blaadje papier en derg.

simba; *mesimba*, opkomen, tevoorschijn komen, bv. uitslag, kwade stemming, *mesimba ila*,

mantjauani boegisi, zwarte huidvlekken komen op en vervangen de schubziekte, *mesimba dja'a ndajanja*, *sako laranja mesali mawoe*, zijne boosheid kwam op, zelfs zijne litteekens werden rood.

simbadjoe, zie *icadjo*.

simbajo, pr. t. (vgl. *simbadjoe*), gelijkelijk, de een zoowel als de ander.

simbalaja, een kruid; Tor. I, 346; om zijn taai leven als tooverkruid gebruikt.

simbalenta, zie *icalenta*.

1. *simbae*; Str. B. *mosisimbae*, om 't hardst loopen, wedijveren.

[2. *simbae* = *simbadjoe*; *simbae²* = *simbadjoe²* (B.), *siuadjoe²* (Amp.)].

simbaraoele, zie *oele*.

simbari [vgl. *sembi*]; *masimbari*, sleetsch, alordig, iemand die spoedig zijn kleeren en gereedschappen verslijt of bederft, *bare'e manimpoe*, *be manioe*, *dja masimbari*, niet zuinig, niet spaarzaam, maar sleetsch.

simbei, pr. t. (vgl. *simbajo*), gelijkelijk, de een zoowel als de ander.

simbente, zie 2. *bente*.

simbii, zie *irii*.

[*simbo* = *soembo*. (MS.)]

simboea, zie *woea*.

simboekoe, zie *woekoe*.

simboemboesoe, zie 1. *woesoe*.

1. *simboeroe*; *rasimboeroe* (L. *ndapoetoesi*), ingepakt, ingewikkeld, *rasimboeroe ri inodo*, *ri ira*, gepakt in foeje, in bladeren.

2. *simboeroe*, zie *woeroe*.

3. *simboeroe*, n. v. e. boom, ook *basimboeroe*. *simboletoea*, tegelijkertijd, gelijken tred met elkaar houdende, *simboletoea taoe madjo'e*, allen tegelijkertijd ziek.

simboliko, een plant, oogsttooverkruid, om den naam: *naka teliko² taoe momota*, opdat de menschen overal zullen rondgaan om te oogsten. Tor. II, 271.

simbolili, zie *lili*.

simbomboesoe, zie 1. *woesoe*.

simboregaa (vgl. 2. *djaa*), verspreid, verstrooid.

simboroesoe, zie *woesoe*.

simboroele, zie *oele*.

simoeë, *mentjimoeë*, zie 1. *boeë*.

brand, brandvinnig; [to *masii*, w. t. v. *lada*]; *kasi*² *ininja*, het zweet komt overvloedig tevoorschijn, *kasi*² *pewoko lionja*, zijn gezicht is gezwollen alsof het barsten zal; *oe*² *dja kanzij*² *kasigarinja*, het water druipt er af, zooveel inspanning kost het; *taoe nasii mpa-oenja*, *tesimo ri talinga joenoe*, hij prent den menschen zijne woorden in, ze worden den lieden ingeprent; *napatosii inosanja*, hij stoot zijn adem uit, hij zucht zwaar; *mabantjika*, *mampobantjika*, hard behandelen, boosaardig, streng tegen iemand optreden; *tawauamii*, syn. met *tesii*, komen gestoken te worden, *tesii*, *terauamii ri talingakoe*, het is tot mijne ooren doorgedrongen; *mompapewamii*, zorgen dat iets iem. ter oore komt.

soemii (L. *koemii*), stekelig opstaan of uitstaan, van 't haar, te berge rijzen, *soemii oeranja*, zijne grijze haren staan overeind, *soemii djanggonja*, hij heeft een stekeligen baard.

uoentjii, aanduiding v. e. plotseling voortschietende of uitschietende beweging; *tewoentjii*, naar beneden komen te glijden, bv. v. iemand die in een boom klimt en afglijdt, v. d. hand, die blaadjes of vruchten van den stengel riat; *mauoentjii*, afrissen, *nauoentjii mpale noe boti pae*, *nauralidjodjo*, *nepa nakoni*, de apen rissen de rijstaren met hunne voorpooten af, wrijven ze tusschen de handen en eten ze op; *mekauoentjii*, zich laten glijden, *mekakauoentjii*, *madjo'e a itinja*, hij laat zich maar voortglijden, zijne beenen zijn ziek; *tekawoentjii*, komen af te glijden, uit te glijden, voort te glijden, *laero tekawoentjii ri palekoe*, de rotan kwam uit mijne handen te glijden, *paleja tekawoentjii ri laboe*, *maka terompo*, haar hand is uitgegleden tegen het mes, want ze is gevallen.

mekarantjii (Mor. *karansii*), afglijden, uitglijden; *tekarantjii*, afgegleden, uitgegleden. *mepoesii*, zeer scherp, zeer sterk bijtend, [heet] (bv. kleine Sp. peper), *mepoesii djila*, *mangkonii lada masiwoe*, [de tong gevoelt een bijtende, heete pijn bij het eten van kleine Sp. peper], *mepoesii uitikoe*, *memotosi*, [mijn voet doet stekende pijn, hij klopt], *mepoesii*

pemotosi mboroekoe, [het kloppen van mijn scroef (zie ald.) doet stekende pijn (terwijl de wond heet is); to *mepoesii*, w. t. v. *lada*]. (MS.)

[2. *sii*, Amp. = *s'i* (MS.).]

s'i, Amp., deze, dit, *ewas'i*, aldus, zooals deze, zooals dit (wijzende op 't geen volgt), *kasaa s'i*? wat is dit? *wadangkoe s'i*, dit is mijn hakmes, *nyena s'i*, vandaag; *s'i* is ook syn. met *s'i'i*, hier, op deze plaats.

sika (Mag. *sika*, kat, Tir. *siko*, id.), uitroep om katten te verjagen.

sikili, armband die boven den elleboog wordt gedragen; Tor. II, 174, 227; *mosikili*, zulk een armband dragen, *podo tocamo mosikili*, *we'a bar'e*, slechts mannen dragen een boven-armband, vrouwen niet; *posikili*, het midden van den bovenarm, ook: de maat van den top van den middelvinger tot daar, om bv. de lengte van buffelhorens en daardoor de grootte van den buffel aan te wijzen.

sikiri (uit het Boeg. *sikiri*), Str. B., litanie, die, met vaste lichaamsbewegingen, dikwijls achtereen wordt herhaald, om den lof van Allah en van Mohammed te verkondigen; *mosikiri*, zulke litanieën voordragen. Tor. II, 338.

siko (uit *si*, zie I. *si*, en *ko*, IN. *kaoe*), pers. v. n. w. 2e p. enk., gij, gebruikt tot gelijken en minderen; *i siko*, gij (met nadruk); *kasikonja mamporia*, *lauri kocintjani*, dat gij het hebt gedaan, wist ik al lang.

sikoe (IN.), elleboog, *santjikoe*, één el, van den top van den middelvinger tot den elleboog, *tingara sikoe*, iets meer dan een el; *mosikoe*, een elleboog vormen, een hoek maken; *koro mPoso ma'ai posikoenja*, de rivier Poso is erg bochtig; *tesikoe*, hoekig, bochtig, *djaja ri boejoe ma'ai katesikoenja*, de weg in 't gebergte is erg bochtig; *tesikoe*² *laka pelindja oe*, de loop van 't water is in vele bochten gekromd; *mantabantjikoe*, met den elleboog aanstooten, om iemand van zich te verwijderen, *nato'o noe ananja*: *Ine, soeso!* *nepa natabantjikoe noe inenja*, haar kind zeide: Moeder, de borst! daarop stiet hare moeder het kind met den elleboog van zich.

sikoeni, zie *koeni*.

sikoenjara (uit 't Boeg. *sikoenjara*), schoemer, kruisboot.

sikola (uit 't Mal.), school; *mosikola*, schoolgaan, leeren; *posikola*, tijd, plaats, wijze van schoolgaan; *banoea mposikola*, schoolgebouw; *[toposikola]*, scholier].

sikopa, Str. B. (uit 't Boeg. *sikopang*), echoppen, in 't kaartspel.

sila (vgl. *tila*, [eela enz.] en Mong. *silad*, Mënt. *sila*, Nap. *hira*); *mantjila*, klieven, in de lengte doorsnijden, *mantjila mamongo*, pinang splijten, *ndasiladi roa ntjila*, wordt gespleten in twee stukken, *Poei mPalaboeroe mantjila karamata*, de Schepper heeft onze vingers vaneengescheiden; *santjila*, een afgeaenen stuk, een afgespleten gedeelte, ook w. t. voor *sampoeje*, 10, *roentjila*, 20, enz., *bar'e masae*, *podo santjila mamongo*, het duurde niet lang, slechts den tijd van een stukje pinang pruimen; *ntjila*, syn. met *ntjenga*, in de bet. zeer, 'terdege, *madja'a ntjila*, echt leelijk, *marika ntjila rajakoe*, ik heb er hevig afkeer van; *tesila*, gekleefd, gekloofd, *tesila*² *ira lalang*, de silar-bladeren hebben vele inkervingen, *tesila kajoeja baeola*, de hoeven der buffels zijn gespleten; *mesila*, opkomen, zich vertoonen, v. e. ziekte, *mesila tiba*, *basika*, *koejane*, de beenzwelling, de stijve nek, de [koejane] komt op, *wali-mpesila boegisinja mangkila lio ntaoe mate*, hare schubziekte breekt opnieuw uit, nu zij een doode heeft gezien; *meboentjila*, splijten, opensplijten, zich met een spleet openen, *meboengiri*, *meboentjila witi kebojo*, de voeten die aan eelsplijting lijden openen zich met spleten.

1. *siladja*, soort stof, op tule of gaas gelijkend, wrsch. afkomstig van *Siladja* (Saleier), vroeger ingevoerd via Soemara, indertijd hooggeschat; met een stuk *siladja* kon een overspeler de doodstraf afkopen (*toewoeri*); ook bij het openen van vredesonderhandelingen (*mompriorjoti*) hing men oudtijds een stuk *siladja* over de heining der krijgvoerende dorpen; thans is het niet meer gewild. Tor. I, 223.

2. *siladja*, n. v. e. boom.

silagi, een vrij kleine zeevisch, met fijne schubben.

silalaga, [zie *langa* (s)].

silajaki, een soort ruit.

silaka (uit 't Boeg. *silaka*), ongeleerd, *silaka masilaka*, verkeerd, slecht, *laoe masilaka*, een slecht mensch, een beest, *silana* (vgl. *lana*), een boom met gladde bladeren, het hout dient voor planken.

silauga, n. v. e. boom.

silaee, zie *laoe*.

silasi, PmB., een boom, waarvan schors en bladeren worden gebruikt.

sila-sila (uit het Boeg.), geslachtelijst, in 't bzn. van Mohammed, zoals die in sommige sarak's voorkomt. Tor. I, 338.

sille (Jav. *tjilik*); *manile*, klein, dun, schraal, van rijsthalmen, *pas masi djo manile*, *oea ndi woeloea*, onze rijst is maar dun van stengel, als dun gras, *balo manile*, w. t. v. *wojo wagoa* (dunste bamboesoort).

sillele wotoe, n. v. e. krad, papilionacee, die peulvruchtjes draagt.

silemboe, Amp. = B. *silembae*; *nasilembae*, ze draagt het in de slip van haar sarong.

1. *silli* (Boeg. Mak. Mënt. id., Jav. Mal. Soend. *silih*), tegengave, tegengeschenk, antwoord op een brief, *noendjas sijnja*? wat krijg ik er voor terug? *mosili*, zijn voordeel afwerpen, zijn beschoot opleveren, goede baten geven, *mosili djole mami*, *sijnja aoe sanoti owi roeatoe*, onze mais geeft goed beschoot, van één kolf, vroeger geplant, zijn er 200 gekomen, *mosili paroro-roeroe waeoe pai manoe*, *pampo-papoea kina'a*, *maka merata bangani nateoe*, het slachten van varkens en kippen en het koken van rijst heeft zijn voordeel afgeworpen, want de veldvruchten zijn opgegroeid; *mamposili*, tot tegengeschenk gebruiken; *mamposilika*, teruggeven voor; *masili*, tegengeschenk geven, beantwoorden, *bar'e pa mositi aoe koeuati owi*, je hebt nog niets teruggegeven voor wat ik vroeger heb gegeven, *sili oolekoe*, doe me eens na wat ik heb gedaan (verklaring op oole), *masaemo koeasili soeranja*, al lang heb ik zijn brief beantwoord; *masiliki*, vergelding doen voor, iets doen ter vergelding van goed of kwaad; *mantjili*, schade vergoeden, door mildheid goed maken wat men heeft

simongkoe, zie *mongkoe*.
 simpaga, een plant, met zeer fraaie bloemen.
 simpakaa, zie 1. *kaa*.
 simpalabiko, zie *biko*.
 simpalake'i, zie *ke'i*.
 [simpalangisi, zie *ke'i*.]
 simparakoka, zie *koka*.
 simparaloeka, zie *loeka*.
 simparamata, zie 1. *mata*.
 simparanganga, zie *nganga*.
 simpasoejoe, zie 2. *soejoe*.
 simpe (Nap. *himpe*; [vgl. *soempe* enz.]); *mantjimpe*, *masimpe*, wegschoppen, met den rug van den voet, vooruitschoppen, *ananggodi nasimpe ntoekakanja pai napotoemangi*, het kind is door zijn ouderen broer geschopt, zoodat het huilt.
 simpi (Mor. *simpi*, verbreden), rand, kant, boord, *simpi baso*, de bovenrand der draagmand, van een groote soort rotan (*ngo'a*) gemaakt, *simpi ali*, rand v. e. mat, *ali nda-simpi*, omboorde mat, *simpi doekoe*, rand der rijstwan, *simpi boere ndatimboe'oe*, de rand der bakken waarin zout wordt uitgekookt, is omvlochten.
 simpigari, zie *piga*.
 simpode, Todj., zie *dete*.
 simpodjoejoe, zie 1. *djoejoe*.
 simpoedjoe, zie *poedjoe*.
 simpoga'a, zie *ga'a*.
 simpogele, zie *gele*.
 simpogoeli, zie 1. *goeli*.
 simpokapoeroe, zie 2. *poeroe*.
 simpolaba, zie *laba*.
 simpolodjoeti, Todj., een kruid, *Polygonum pedunculare*, Cl. 2811; het sap wordt gebruikt om ontstoken oogen te genezen.
 simpo'oë, zie 1. *oë*.
 simpotana, zie *tana*.
 simpotare, zie *tare*.
 simpowoke, zie *woke*.
 1. sina (Mor. id., gierig); *masina raja*, afgunstig, jaloersch, zooals iemand die minder krijgt dan degene die bij hem is; *kasina ndaja*, jaloerschheid, afgunst; *basina*, afgunstige; *mekasinai*, benijden, afgunstig zijn op; *manngkasina* (-nani), zijn afgunst op iets koelen.

iets bederven uit jaloerschheid op den eigenaar; *mombekasinai*, op elkaar jaloersch zijn.
 2. sina (uit 't Mal. of Boeg. *tjina*), *to Sina*, Chinees; *kasina*, zie afz.
 [3. sina, zie *masina*.]
 sinabe, pr. t., zie 1. *sabe*.
 sinae, w. t. v. *topi*, sarong; [*sinae nganga*, zie 3. *poko*].
 sinaeo, zie *eo*.
 sinagoeri (Nap. *silagoeri*, Bad. *legoeri*, Boeg. Jav. *sidagoeri*, Mak. *tjinagoeri*, Mngkb. *sali-goeri*, Sas. *santagoeri*, Tob. *sibagoeri*), een kruid, *Sida rhombifolia*, Cl. 3138, in L. *raboe ate*, „lever-uithaler” gend.; naar het verhaal was dit kruid vroeger een boom, waarvan te Pamona huispalen werden gemaakt; om de hardheid van 't hout is het tooverkruid bij den rijstooft en bij ziekenbehandeling.
 sinalempa, zie *salempa*.
 sinambira, zie *bira*.
 sinamoe (Tern. *namo-namo*), Todj., een boom met eetbare vruchten, *Cynometra cauliflora*, Cl. 972.
 sinampepe, zie 3. *pepe*.
 sinangge (door 't Par. uit Boeg. *sinangke*), kapmes van niet-Toradja'sch maaksel; *mosinangge*, zulk een kapmes dragen; *kadjoe nda-sinangge*, hout, met het kapmes afgehakt.
 sinangka (vgl. *sangkina*), tot een zelfstandig woord geworden complex van de prefixen *sa* en *ka* en het infix *-in-*, met dat, zoodra als, *sinangka koeto'o balanganja siko*, *makodimo rajamoe*, zoodra als ik zeg dat ge een tegenpreker zijt, gevoelt ge u gekrenkt, *sinangka oedja*, *pajamo mboela ndeki banoea*, zoodra het regent, gaan de geiten naar huis, *sinangka mareka silo*, *sindori matakoe*, zoodra de lamp brandt, zijn mijne oogen verblind; *sinangka se'e*, vaak verkort tot *nanngase'e* of *kase'e*, telkens, van iets dat ineens, maar herhaaldelijk gebeurt, *nanngase'e ma'imo linggona*, *mekipakoni ri banoea nani*, telkens komen er ineens gasten vragen om bij ons thuis te oten te krijgen, *sinangka se'e meeli*, telkens keek zij om; [zie ook op *se'e*].
 pr. t. *pata sinangka mboejauca*, [de planken, ingelegd met goud (MS.)].

sinaoe (wrsch. v. e. grondw. *saoe* dat id. is met *saroe*; pr. t. *ema koeposinaoea*, wien zal ik vertrouwen?)
 sinapa (uit 't Boeg. *sinapang*), vuursteengeweer.
 sinari, zie *sari*.
 sinaroe, zie *saroe*.
 sinasa, zie *sasa*.
 sinawa, pr. t., *sinawanja monteucie*, allen zetten zich in beweging.
 sinawoe, zie *sawoe*.
 sinda [zie 1. *nda*, *nda'a*], Amp. = B. *sindate* (daar boven).
 sindake, zie *sandake*.
 sinda'oei, zie *ra'oei*.
 sinda'oeli, hetz. als *sinda'oei*.
 sindara, zie 2. *rara*.
 sindate, zie 1. *rate*.
 1. sinde (vgl. *inde*, 1. *sindi*), pr. t., schitteren, blinken; *ntjinde* *mbinajoengi* (Tor. III, 670, 59), laat (de tanden) blinken, gewreven met tabak; *djamo napesinde* (ibid. 681, 79), laat het er van schitteren; *tepapontjinde bajanja*, het bovenzak er van schittert maar steeds.
 2. sinde (uit 't Boeg. *tjinde*), katoenen, zijden of halfzijden stof, in bonte kleuren geweven, behoort tot de ouderwetsche stoffen waarvan nog stukken bewaard worden, om te dienen bij plechtige gelegenheden; *baeoga sinde*, schaamgordel van deze stof, behoort tot den bruidschat.
 sindeke, Amp., wangzak der apen, buidel der buideldieren.
 1. sindi (vgl. 1. *sinde*, [*inde*]); *mesindi*, fel schijnen, schitteren, *mesindi eo*, de zon schijnt fel, *ma'ai pesindi ndeme*, fel is het schitteren der zon; [*sindi eo*, zie 1. *rajatoe*]; *mentjindi kila*, de bliksem flinkt; *masindi*, *mantjindi*, glaas, schijn van zich geven, kleur of gloed uitstralen, *nasindi jopo*, ze zet het bosch in gloed, gezegd van de rijst, als ze geheel rijp en goudgeel is, zoodat het om den akker gelegen bosch er door in gelen gloed wordt gezet.
santjindi, ineens uitspuitend, *santjindi joi*, ineens spoot de pis er uit (Nap. *mehindi*, pissen), *meboto bisoe*, *santjindi nana*, de puist ging open en de etter spoot er uit; *tontjindi*,

w. t. v. *tojai*, pissen; *me'oloe motontjindi*, ooggetal voor *me'onto motojai*, ophouden om te pissen.
 2. sindi, een stuk opgevouwen geklopte boombast met eenige takken *soi* en *kajoe lora* (crotan-soorten), met een reep rood katoen gebonden om 't middel van degenen die op het doodenfeest de beenderen der dooden verzamelden (*tonggola*); *mosindi*, zulk een *sindi* dragen; *laboe bara salira ndaposindi ri katetoe'oe ntopi*, *ri kalaoe ntjiga woengka eo*, een kapmes of wiedmes, gestoken tusschen den rand der sarong, waar gewoonlijk de geurbos zit.
 sindibelo, Tog., elkaar oogjes geven.
 sindidi, Todj., een kruid.
 sindioe, zie 2. *rieo*.
 sindodo, zie *sirodo*.
 sindoe (vgl. *sendoe* en Boeg. *sanroe*, *sinroe*, Mak. *siroe*, Mal. *sendoek*, Jav. *sendok*, Tag. *sandok*, Tomb. *sondo*), lepel, alles waarmee men opschept, 't zij een blad of een kokosdop; *mosindoe*, een lepel hebben, gebruiken, *ira ntole naposindoe*, hij gebruikt een pandanblad als lepel; *masindoe*, *mantjindoe*, opscheppen; *santjindoe bontje nasindoe*, hij schepte één lepel rijstepap op. Syn. m. *sindoe* is *isoejoe*.
 sindora, P., zie *sindori*.
 sindori (vgl. 2. *indo*, *indoli* en Tag. *sinag*, Bal. *senah*, Sang. *seno*, *senda*, Mong. *sindor*, Mal. *sinar*), verblind door 't schijnsel van zon, maan, vuur of licht, *sindori matakoe*, mijne oogen zijn verblind door licht; *sindora* (*sindor* + *an*), P., hetz. als *sindori*.
 sinegi (gemaakt v. *sinaka*, *sinoko*, zie 1. *soko* en Tor. III, 42), pr. t. = B. *uawoe* (varken).
 sinepa (vgl. 1. *sepa*), pr. t., *ri sinepa noe Molokoe*, aan den kant van M.
 singa; *kantjinga*, alles zeggende wat voor den mond komt, uitflapperig, ongepaste, oneerbiedige woorden en grappen zeggende; *ne'e tepapontjinga*, wees niet los in den mond.
 singaoe, PmB., een boom, waarvan de bast wordt gebruikt.
 singara (uit 't Mak. *singara*); *mesingara*, manen om schuldafdoening; *mesingara ko-*

mpo ntaoe motengko, de ingewanden van opiumschuivers vragen om opium; *mantjinyara taoe moinda*, schuldenaars manen, *jakoe nasingara mpadungka*, de handelaars manen mij.

singati (Amp. Tomb. Tons. Tag. *tinga*, Tontmb. *tinga*, Tag. *hininga*), vuil dat tusschen de tanden blijft zitten, of dat de deelen van een werktuig stroef in de beweging maakt; *mesingati*, vuil uit de tanden halen; *mampesingati njisi*, de tanden stoken; *ike mpanodo madoedoe ndapepesingati pai isambe*, de foeja-klophamer en de sago-klophamer worden geregeld van het vuil gezuiverd.

singgeni (missch. uit *singkeni* „wat men meeneemt”), w. t. v. *oe* (water); *mesinggeni*, w. t. v. *mandioe* (baden); *ndasinggeniti*, geëet worden.

singgi (betz. woord als *singgi*, vgl. Sa'd. *singgi*, bezingen), scherts, verbloeming, *singgi mpaoe abi setoe*, die bijnaam is een grap; *mantjinggi*, bespotten, verbloemen, *mantjinggi kubangke komponja pai napanto'o: ketaoe rajanja, ntanoka tiana*, bij maakt een grap op hare zwangerschap en zegt: in haar binnenste is een mensch, dat beteekent dan: zwanger; *ndasinggi taoe ri porargo, ndato'o: „muro i Muro rano da ntongava”, napesinggi joenoe, eise'i: „rotoka ngojo, Monado ntano mosoe”,* op iemand werd in den reizang toespeling gemaakt, er werd gezegd: „wat er met Maro is gebeurd zal later wel duidelijk worden”; toen maakte een ander er aldus een toespeling op: „steek 't ravijn er voor over, Menado is dichtbij” (op een Tor. meisje dat door een Minahasser was bezwangerd); *ica'a mpaonja napombesinggi*, met al hun gepraat bespotten zij elkaar.

singgi (vgl. *sanggi*, *singgi* en Mak. *sirili*, *Mal. sindir*); *pasinggi*, scherts, fopperij, *dja pasinggi*, *ne'e raejapaka*, het is maar gekheid, 't moet niet ernstig worden opgenomen; *mompasinggi*, schertsen, gekheid maken, spotten; *ica'a mpaekoe-dja napasinggi*, hij spot maar met al wat ik zeg.

singgo (Mal. *singah*); *mesinggo*, *mesinggo*, van den gewonen weg afgaan, ineens een zij-

pad inslaan en door struiken en hindernissen dringen, bv. om een vijand of een stuk wild te yervolgen; fig.: zijn eigen zin doende, zonder iets te ontzien; *kantjinggo*, door dik en dun heen loopende, zijn eigen zin volgende.

singgoeri; *montjinggoeri kanta*, een schild uithollen, futsoneeren, door beide helften gelijk uithollen; *pontjinggoeri*, het werktuig waarmee men dit doet, een stuk ijzer v. d. vorm eener halve maan, met een vrij lang handvat, waarmee men ook het handvat uitsnijdt.

singgolobe, zie *lobe*.

singgoni, zie *nykoni*.

singka; *santjingka raja*, verbaasd, verschrikt.

singkabi (vgl. *singka*); *mesingkabi*, aanvallen, aanpakken, *mesingkabi baebangke, na'ilaue ananja*, de groote vischen vallen aan, ze zetten de kleine vischen na; *ica'a nasingkabi ntaoe madja'a ri dja*, eene vrouw welke boosdoeners op weg hebben aangepakt.

singkaka, zie 2. *kaka*.

singkalake'i, zie *ke'i*.

singkandoeroe, zie 1. *roeroe*.

singkandomoe, zie *romoe*.

singkapoe, zie *kapoe*.

singkaraoe, zie *ka'oe*.

singke (vgl. *soengke*, P. (*sengka*, L.); *masingke*, den poot v. e. diër oplichten, *baela raso'o ri witinja, rasingke nakatedengka*, de buffel wordt aan den achterpoot gebonden en die wordt opgelicht, zoodat hij omvalt, *singke witinja, nakadago mpasampakoe*, licht zijn achterpoot op, dat ik hem goed kan slachten; *tesingke pale*, de arm wordt opgelicht, bv. om iets af te weren; *kantjingke*, aldor armen of beenen oplichtende.

singkodo(ni), een boom welks stam niet dikker wordt dan de kuit van een mensch; met het schrapel van den bast wrijft men handen en voeten in tegen bloedzuigers. [Zie ook op *kodo*.]

singkoe (vgl. *sikor*); *tesingkoe*, verbogen, *tesingkoe duela, sibobii*, het koperen bord is verbogen, kromgebogen.

singkoea, sluitboom van een deur, dwarsbalk, die als een groote grendel de deur afsluit,

singkoea ndapatiwaaka, ndasingkoea toengka mbombo, de sluitboom wordt dwars geschoven, om er de deur mee te grendelen, *bae'e nasingkoea lantanja*, ze heeft hare rijstschuur niet dichtgegrendeld (aardigheid op een meisje dat eenige tanden mist); *mbosingkoea*, van iets dat steeds gegrendeld wordt. *singkoea*, een boom, in PmB. *polimbi* of *pojo'o* genoemd; het hout is goed voor huisbouw; in een afkooksel der schors wordt de geklopte boomschors gedompeld. Tor. II, 316.

singkoekoe, zie 1. *koekoe*.

singkoeroe, zie 2. *koeroe*.

singkoromoe, zie *komoe*.

singkowi, PmB. een kruid.

sini (Nap. *hini*, optrekken); *mantjini, masini*, bij 't haar vasthouden, aan 't haar trekken, *dja ndasini, ma'ai pano'oa*, zij wordt bij de haren voortgesleurd, er wordt hard aan getrokken, *mantjini* (Tor. II, 106), iemand die wordt doodgehakt, bij 't haar vasthouden, wat het voorrecht was van een der 4 lieden die elk een buffel hadden gegeven om een slaaf of slavin te koopen en het hoofd mee te nemen, *taoe mombegiti ri irawo mboembor ata lobo, manoe nasembale, ane mokana kanaroe mbo'nja, da mangasajoe kita, ane mokaii, da masini*, als de menschen tegen elkaar roemen boven op den nokbalk van den tempel, dan slachten ze een kip, als de kop rechts valt, dan zullen we koppensnellen, als hij links valt, dan zullen we (gekochte slachtoffers) bij de haren houden; *mesini*, zich vasthouden aan takken of gras, bv. op een steilen weg, *mesini taoe ane metalidi*, men houdt zich vast (aan de takken of aan het gras) als men zich optrekt; *mampesiniki*, trachten iemand bij de haren voort te trekken. *manini, manganiini*, bij de hand leiden, *taoe boeta ndanini*, de blinde wordt bij de hand geleid, *koenini toea'ikoe melele ri jondo*, ik hield mijn zusje bij de hand bij het loopen over de brug.

sanini, pr. t.; *mamposaninika*, aan de hand leiden, *da noeposaninika, dat ge ze aan de hand meeneemt*; in de bet. „gezel” is *sanini* ook w. t. v. *asse* (hond).

sininja, Str. B., het Boeg. *sinina*, alle(n), alles, met Bar. *nja* voor Boeg. *na*.

sinja, een stopwoord der To PmB. (wellicht uit *si'anja*).

sinjanjoe (Bent. *nanajoep*, Sang. *nanaloe*), een boom die op braakland groeit, 't hout is zacht; w. t. *peroka*; uit de bladeren tracht men in Onda'e gambir te koken; men hakt ze stuk, wringt ze uit in water, kookt dit en doet er sago bij; de smaak is bitter.

sinoba, zie 2. *soba*.

sinoe, pr. t. (met *-in-* van *soe*, voor *son*); *masinoe*, ledig, parall. met *ma'ongaua*.

sinoedai, pr. t., zie *soeda*.

sinoejoe, zie 2. *soejoe*.

sinoere (L. onbek.); *montjinoere*, lijdelyken tegenstand bieden, er bij gaan liggen, er bij neervallen, van menschen of dieren die niet meer voort kunnen of willen.

sinoka, kleine, geurige citroensoort; *lemo ntjinoka ndapembasaka, ndapompodisika*, de s. citroen wordt gebruikt om 't haar mee te wasschen en om er spijs mee te zuren.

sinoko, zie *soko*.

sinola, zie *silola*.

sinolei, zie 1. *sole*.

sinolidi, zie *sol*.

sinombo, zie *sombo*.

sinopee (vgl. 1. *pee*), pr. t., *eica balo ntjinopee*, als een bamboe die geplet wordt.

sinoroi (vgl. 1. *soro*), pr. t., *oenta sinoroi loue*, schild, ingelegd met [neerhangend haar; zie 1. *loue*].

sinoseaka, pr. t. = B. *seko*.

sinta (Pal. Koel. *sasinta* „spoedig”); *mesinta*, vragen om iets, dat men spoedig noodig heeft en later in natura zal teruggeven, veelal een diër; *mantjinta manoe, baola, ajapa*, een kip, een buffel, een stuk katoen leenen, omdat men 't dadelijk noodig heeft, *aoe ndasinta anoenja maroegi, maka aoe ndarai moeni banja eica anoe ndasinta kadagonja*, hij van wien iets wordt geleend, lijdt schade, want wat teruggegeven wordt is minder goed dan wat geleend wordt; *masinta, mantjinta taoe, nakaliga ma'i*, de menschen aansporen om vlug te komen, *sinta² taoe setoe, ne'e malengi*, spoor

die lieden aan, dat zij niet langzaam zijn. *sintja*, of *sintjanja*; een tusschenwerpsel, dat men wel doet volgen op woorden die bizonderen nadruk hebben, *jakoe sintjanja makeni*, ik heb het meegebracht, *i sema sintjanja makodje da mompaoe?* wie is er die durft te spreken? *evantje sintjanja*, zóó is het!

sintjao, zie *eo*.

sintjaja, zie 2. *saja*.

1. *sintji* (Filip. t. *singsing*, O. Jav. *simsim*, Mal. *tjintjin*, Tomb. *sisim*), vingerring, van ijzer, koper of hoorn, aan allé vingers gedragen, meestal aan de linkerhand (met de rechterhand eet men), *sintji momata*, ring met een steen, *mata ntjintji*, steen v. e. ring; *mosintji*, ring dragen; *matamoe da koegeori*, *da koepo-sintji*, ik zal je 'oogen doorsteken en ze als ringen dragen; *mampaposintji*, iemand een ring aandoen.

2. *sintji* (Tomb. *tindin*); *montjintji*, fijnge-stampde rijst of maïs wannen, door de wan kort op te wippen, zoodat het fijne meel zich scheidt van de grovere stukjes.

sintjili, zie 1. *sili*.

sintjioki, een soort mug, iets grooter dan de *kasiri*, die 's morgens en 's avonds vliegt en door haar beet jeuk veroorzaakt en bloed tevoorschijn brengt; *taoe melamba namama ntjintjioki*, menschen die op buffels rijden worden door s. gebeten.

sintjoeloki, Amp., de opening der sarong.

sintolio, zie 1. *lio*.

1. *sio* (Austron.), negen, in verbinding met woorden die maat of getal uitdrukken, *sio-mpoejoe*, 90, *sioatoe*, 900, *siontjowoe*, 9000, *siondiwoe*, 90.000, *sionkani*, *siompali*, negen-maal; *sasio*, 9, als onbenoemd getal; *kasasionja*, de negende; *kasionkaninja*, de 9de keer; *tesasio*, *tesasasio*, *teasasio*, elk negen, telkens 9, bij negens; *sio-sio*, de 9 in 't kaartspel, *sio² ntjidoe*, ruitennegen, *sio² mpangka*, hartenegen.

2. *sio*, een gewas dat op een groote soort *ko-joeri* gelijkt: het palmiet geeft smakelijke groente. [Zie ook 1. *siombo*.]

1. *sioe*, uitroep om kippen weg te jagen; *uda-sioe manoe*, de kippen worden weggejaagd.

2. *sioe*, Amp. = B. *soedjoe* (luizenkam).

3. *sioe* (vgl. 2. *soejoe*); Amp. *rasioewi*, in bamboe gestoofd, *ana mbani naposa rakoni rasioewi*, jonge bijen zijn smakelijk om te eten, in bamboe gestoofd.

sioeri (Nap. *hiori*), Koordersiodendron Celebicum, Cl. 1964, groote boom, met zeer goed hout, welks bast men gebruikt in den palmwijn; als de bast nog versch is, dient hij als *koeli nggola*, om zoeten palmwijn zoet te maken; is hij gedroogd of geroosterd, dan maakt hij bitteren palmwijn bitter. In Napoe wordt foeja met het uitkooksel van de schors bruin geverfd.

1. *siombo*, dikke rotansoort; in de bladeren pakt men rijst, om die dan in bamboete koken, het merg, *oeoe ntjiombo*, bij verkorting *oeoe ntjio* (vgl. 2. *sio*), is eenigszins bitter, maar goed eetbaar.

2. *siombo*, Amp. = B. *sajombo*.

siondongi, een liaan, die onder den haard wordt gelegd, opdat andere menschen jegens de huisgenooten welgezind zullen zijn (Par. *nosiondongi*, elkaar liefde bewijzen (vgl. *oulon-gi*)); Tor. II, 159; ook in de wieg v. e. kind gelegd, opdat het zoet zal zijn.

sioni; *mantjioni apoe*, vuur opstoken, doen opvlammen; *langkainja maboeja raja ri ana majoene*, *dja nasionindonganja painaka madja'a teasangkani*, de man is goed voor zijne slaven, maar zijne vrouw stookt hem op, waardoor hij soms slecht voor hen is; *ane be noepodjo me'ajoeta*, *woenga ngkaranamoe da koepapontjionika apoe*, *da ndabirasi*, *ndasionika*, *nukareka*, als je geen brandhout wilt halen, dan laat ik het vuur opstoken met de toppen van je vingers, die worden dan gespleten en het wordt er mee opgestookt, dat het vlamt; *pontjioni*, kleine stukjes hout, om het vuur te doen opvlammen; *mombesioni*, elkaar opstoken (tot kwaad).

siope, een tooverkruid, waardoor de vijand spoedig zou bezwijken; de kracht zit in den naam (*ope*, neergeslagen); vooral de Napoeërs gebruiken het om er hunne zwaarden mee te bespuwen (Nap. *ope*, uitgestorven).

siora (Nap. *hiora*), een fraai vogeltje met roode

en blauwe veeren en zeer luide stem. *sioe*, zie *ore*.

siosenaka, pr. t.

[*boi dja merontanaka*, opdat ze er niet af vallen,

boi tasiosenaka, opdat wij er niet ziek van worden.] (Tor. III, 680, 56, 57)

1. *sipa* (vgl. 2. *osipa*), verwarde hoop lianen, bamboe, struiken, die den weg versperren in het bosch, *sipa ntaramanoe*, *sipa bengkoila*, *sipa mpangawoe*, *sipa ntjoemangali*, *sipa lokaja*, *sipa mpejojo*, versperring door *taramanoe*, *bengkoila*, enz., *mombepanggo sipa*, *simbalenta ri tongo jopo*, *popawela² witi*, de versperringen liggen kris en kras dooreen in het bosch, men wondt er gedurig zijne voeten aan.

2. *sipa* (uit 't Boeg. *sipa'*), schoonheid, fraaie trek in 't uiterlijk, *pore sipa*, *boek patiga*, volmaakt van schoonheid, met gevulde slapen; *masipa*, *masipa*, schoon, fraai van uiterlijk, *baré naposipaka koronja*, zij heeft het niet in overeenstemming gebracht met hare gestalte.

sipati; *mosipati*, een spel voor meisjes: bamboelatjes opgoeien en bij 't neervallen er zooveel mogelijk met de hand grijpen, overgenomen van de Boegineezen (*ma'sipe*), gespeeld door de grafbewakende jongelieden bij den dood van voornamen in het Todjoesche. De veranderde klemtoon is 't gevolg van de opvatting van *si* als wederkeerigheids-prefix.

sipi (vgl. 2. *sopo*, *sopoe*, *oeipi*, *loepi*, *soepi* [enz.] en Mal. *sépit*, Jav. *tjépit*, *djépit*); *mesipiti*, zich ergens tusschen steken, bv. in een slaapsarong gaan liggen; *mepasipi*, *mekasipi*, zich ergens tusschen voegen, tusschen dringen, *mepasipi ri taoe moende*, zich tusschen de dansenden invoegen, *mepasipimo rangi ri ojo ngkarama mbiti*, het gruis heeft zich tusschen de teenen gedrongen; *mantjipiti*, *masipiti*, toestoppen, dichtstoppen, *ojo ndindi ndasipiti*, *wojo ndasipitika*, *nakapiga*, de reten in den wand worden toegestopt, ~~ze worden~~ met bamboe dichtgestopt, opdat ze dicht zijn; *mampasipi*, iets ergens tusschen steken, *jojo*

mboejoeanja napasipi ri poele, de uiteinden van haar haar heeft ze in de haarwring gestoken, *woejoea nTo Napoe napasipi ri tali bonto*, de Napoesche vrouwen steken hare haren tusschen den hoofdband, *napasipi ndanindi*, koude gevat hebben, *penainja napasipi ri ojo ata*, zijn zwaard had hij gestoken tusschen de dakbladeren; *pasipikakoe boroekoe*, steek me mijn regenmatje tusschen rug en draagsarong in; *djole mompasipimo waa'nja*, bij de maïs dringt zich het haar al tusschen de oksels der bladeren (begint uit te komen). *sipo*; *mekalasipo* (L. *mekalawoejoe*), zich laten zakken of glijden, bv. uit een boom, uit een draagsarong naar beneden zakken; *tekala-sipo*, ergens af of uit komen te glijden of te zakken.

sipoeli, zie *poeli*.

sipoeloe, een slingerplant.

sipoeo, een woudboom.

sipoeto, zie *sopoeto*.

siponioe, Amp., het kruid dat in 't B. *soemanie* heet.

1. *sira* (IN.; [vgl. 1. *si*, 1. *a*, 1. *ra*]), hoffelijk voorn. w. 3e p. enk. en mv. (P. onbek.), ZEd., HEd. en mvd., gebruikt tegenover oudere geslachten, door slaven van hunne heeren, door schoonkinderen van de schoonouders, *sira samboko*, mijne schoonouders, mijne ouders, mijne grootouders, mijn heer en zijne vrouw, *i sema manipokaoe siko?* — *sira*, wie heeft je gestuurd? — mijn heer, mijn schoonvader, mijn oom (al naar omstandigheden); in PmB. ook tot ouders en hunne tijdgenooten onder de familieleden, als roepwoord, bv. *ee*, *Sira!* zeg, Oom! *sisira* (Ond.), mvd. v. *sira*.

2. *sira* (uit het Boeg. *siré*), Str. B.; *mosira*, netten knopen; *posira² ntjarangaoe*, *eua ira atomene*, knoopwerk oom de bladeren (?) van de orchidee *sarangaoe*, zooals bladeren der ricinus-plant.

siranindi, zie *ranindi*.

1. *siri* (sgtr. uit 1. *sira* en 1. *i*), een tot lidw. geworden beleefd vrnwd. 3e p. met de meervoudige bet. ZEd., HEd. of HHEd. en de zijnen, de haren, de hunnen, *siri Papa*, Vader

(eerbiedig) en de zijnen, *siri taoe djela*, de geëerde gasten, *siri-Datoe nTo Wawo Jangi*, de Vorst der Bovenwereld en de zijnen, *peasi siri Ine*, vraag het aan Moeder en de haren; 2e nv. *ntjiri: pesale ntjiri Tama*, het landbouwfeest van Oom en de zijnen, *asoe ntjiri Lagoni*, de hond van ZEd. L. en de zijnen; *siri si'a, siri sira* (vooral in Ond.), hij en de zijnen, ZEd. en de zijnen, ook wel beleefd voor *si'a, sira*; zelfs *siri siko*, gij en de uwen, of = *siko*.

2. *siri: ndasiri*, vlechtwijze, waarbij het blad telkens wordt opgevouwen, bij wijze van een peperhuisje, en daarna platgetrokken, zoodat een soort rozetje wordt gevormd (syn. *nda-pile*, zie *pile*); trekt men de strook niet plat, dan ontstaat een soort stekel. Tor. II, 333 (met afb.).

3. *siri: mosiri*, schuin zetten, dwars nemen bij het dragen, 't geen men draagt; *laboenja be mogoma, dja naposiri ri toe'oe ntopinja*, haar hakmes heeft geen scheede, ze heeft het maar schuin in den bovenrand van haar sarong gestoken, *ndaposiri ananggodu, ndaoeba ri bengo morago, moapa' se'i, be naoleka ananggodu, ntanoka laoe ri bengo*, het kind wordt in schuinen stand genomen, het wordt bij den reizang in de draagsarong gedragen, 't is in hellende houding, zij (de draagster) heeft niet op het kind gelet en intusschen is het op hare billen (gezakt).

mompasiri djole, de maïs richt zich schuin naar boven, de vrucht komt te voorschijn (dit heet ook *mompasipi*, zie *sipi*).

maniri, vlak bij, rakelings, dicht op handen, bijna; bij het spel *motela* is *maniri* de term voor het in horizontale richting gaan van het latje (*tela*), in tegenstelling tot *memoe* (zie 1. *boe*), als het naar boven vliegt; *maniri tavalanja ri talingakoe*, rakelings ging zijne lans langs mijn oor; *maniri djo' ata mami napere ngkaljoe madoengka*, bijna was de valende boom op den rand van ons dak gevallen; *manirimo da djela doe'o, ane mobabanglo*, weldra zullen de jonge vischjes komen, als het lang achtereen dondert; *mompakaniri*, naderbij brengen, doen naderen, *pakaniri-*

kakoe polo mbailomoe, breng me de oplossing van je raadsel nader (help me er mee, *maak* het wat gemakkelijker), *ane goendoe ngkina-reme, da meomba doe'o, goendoe mompakaniri*, als het 's morgens vroeg dondert, dan komen de jonge vischjes op, de donder brengt ze nader.

Amp. *mosiri*, op de heup dragen, *raposiri ngana*, het kind wordt op de heup gedragen. 4. *siri* (Mak. Boeg. *siri*), beschaamd, in zijn eer getast; *mosiri*, jaloersch, *mosiri rajanja*, hij is jaloersch, wantrouwend; *naposirika si'a*, hij is wantrouwend omtrent haar, *naucali-mposirika uo'oe*, hij is er weder jaloersch, wantrouwend om geworden.

siria (vgl. 4. *siri*); *mantjiria, mantjiriati*, bespotten, minachten, toonen dat men niet met iem. wil omgaan, *boi da nasiriati ntaoe jakoe*, opdat ik niet door anderen bespot, geminacht worde.

[*sirikaja* (overgenomen, wrsch. uit het Mal.), zie *nanaka*.]

sirina(n)i (L., elders *tirina(n)i*; vgl. 4. *siri* en Boeg. *tjirina*; het woord bevat dus een suffix -i; als eigennaam komt *Tirina* voor); *nusirinau raja*, spaarzaam, weinig goedgeefsch, zuinig, gierig; *mantjirinai* of -*nani*, sparen, verschoonend omgaan met, *anoe mantjirinai anoenja, mariangkani napotao-manongo noe joenoenja*, wie spaarzaam omgaat met het zijne, wordt dikwijls door anderen voor gierig verklaard, *maoe maria ajapanja, nasirinai, mopoedjoe inodo*, hoewel hij vele katoenen goederen heeft, spaart hij ze door geklopte boomchors te dragen, *mantjirinai ada*, zorgvuldig de gebruiken in acht nemen, zeer op de vormen letten, *palili mantjirinai poenja*, een onderdaan spaart zijn heer; *to pontjirinai*, een vasthoudend mensch, iemand die zelden bijdraagt tot een feest of tot het afdoen eener boete of schuld van anderen; vaak is daarbij bedoeld, dat zoo iemand wel van anderer mildheid profiteert.

Soms wordt onderscheid gemaakt tusschen *mantjirinai* (-*nani*) en *mantirinai* (-*nani*), het laatste bet. dan uitsluitend: spaarzaam omgaan met voedsel.

sirisimoni, pr. t. = B. *nodjo* (muskiet).

siro (Pad. id.), varensort, die zeer veel aan rivieroever groeit en veel wordt gebruikt om den waterbamboe dicht te stoppen; ze wordt daarom ook wel eens *oentja* (prop) genoemd; de jonge bladeren worden als groente gegeten; *ira ntjiro rasoepaka taoe naroempa angga, rapaintjani i sema to'onja*, met *siro*-bladeren worden menschen bespogen die door geesten zijn overvallen, opdat men wete hoe de geest heet; *tana kalaoe ntjiro bare'e madago ndapomoekaja djole*, een stuk grond waar *siro* groeit is niet goed om met maïs te worden beplant; *siro mbawoe*, de varen die in de bastpleten van den suikerpalm groeit.

sirodo, of *sindodo* (vgl. *antjindodo*); *masirodo, masindodo*, hongerig.

siroe (Tag. *higop*, Mal. *iroep*, Sang. *seho*, Jav. *oejoep*, Nap. *sirobo*, Sa'd. *sirok*, Tomb. *serop*); *mantjiroe*, slurpen, opslurpen, *baela mantjiroe oe*, de buffel slurpt water op, *mantjiroe kada*, snot opsnuiwen; *mantjiroeeka bontje*, rijstap opslurpen, *doei ndasiroeka, maka bare'e lo'oe sangkani, ndapeosaka, sagopap* wordt geslurpt, want ze gaat er niet ineens in, er wordt bij gerust; *naucore ananja, nasiroeeka*, zij luisde haar kind en maakte (telkens als zij een luis doodkneep) er een zuigend geluid bij; *kantjiroe toemangi*, snetterend, snikkend huilen.

siroe (vgl. 2. *soeroe*, [1. *sero*]) is ook het geluid v. e. plotselinge beweging, z. v. a. *rits!* flits! *sasiroe, woesiroe, ndakita tawala ndape-woenoeka, ganggara pelemponja*, flits! was het te zien dat er met de lans gegooid werd en snel week hij uit; *ntjiroe toemangi*, snik! ging hij huilen; *siroe-dede*, een kreet van pijn: men zuigt eerst den adem tusschen de tanden in en roept daarna: *dede* (au, au); *mantjiroede*, zulk een kreet van pijn geven, bv. als men in dorens trapt.

[*siroeekaja* = *sirikaja*.]

siroesoe, zie *roesoe*.

sironda, pr. t., zie 1. *ronda*.

sironge, een groote boom, het hout is goed voor palen, de bast is ziltig.

sironta, zie *ronta*.

siropoe, zie *ropoe*.

1. *sisi* (vgl. 2. *soesoe* en Mak. Boeg. *sisi*, Mal. *sisip*); *mentjisi*, zich ergens indringen, zooals water in den grond, *daanja mentjisi ri lana*, zijn bloed drong in den grond, *pakoeli nda-oelaka pela, da napentjisi ri woekoe*, met medicijn wordt de huid bestreken, opdat ze doordringe tot de beenderen; *mampapentjisi uela*, (een geneesmiddel) doen doordringen tot de wond, zich laten indringen in de wond; *masisi*, iets ergens tusschen steken, bv. een mes tusschen den dop en het vleesch v. e. kokosnoot, om dit er uit te steken, *balaka ngkajoekoe ndasisi noe laboe, ndajalika jabi mpakoea*, de restjes vruchtvleesch van de kokosnoot worden er uitgestoken met een kapmes, daarmee wordt uitgehaald het overblijfsel van 't uitgeschrapte; *sisi kajoepa*, gezegd van water of ander vocht dat even lauwwarm is, zoodat men voelt dat 't onder de nagels dringt, *oe' ndasisi kajoepa*, water dat even gewarmd is; *sisi penai*, „een zwaard kan er tusschen gestoken worden”, benaming voor een kokosnoot die pas een dunne laag vruchtvleesch heeft, *nepa da majanja ndasisi*, het kan maar juist worden uitgestoken; *kajoekoe santjisi*, een met het mes uitgestoken stukje kokosvleesch; *masisiki*, iets binnendringen, doordringen, *nasisiki ngojoe maranindi*, een koude wind is er binnengedrongen; *pakweli nadika, napasisisi uela*, hij heeft er medicijn op gelegd en dit heeft de wond doordrongen. *napasisisi oenenja*, het heeft de kern doordrongen, *napasisisi woekoe*, het is tot op 't gebeente doordrongen.

Amp. *soemisi* = B. *mentjisi*; *soemisi oe' la ra noe bone*, het water dringt het zand binnen. 2. *sisi* (O. Jav. *sépsép*, Minah. t. *sépsép, sé'sép*, Sang. *sésoe*, Mal. *sésap*, Jav. *sésip*, Tob. *otsap*, Ibn. *toettoep*, Kar. *tjéptjép*); *mantjisi, masisi*, opzuigen, opslurpen, drinken, v. dieren, *baela mantjisi oe*, de buffel drinkt water, *taoe mantjisi tojoenja*, iemand die zijn eigen eieren opeet, zooals kippen soms doen, gezegd van een man die met zijn eigen dochter bloedschande pleegt, omdat hij zich te goed doet aan zijn eigen voortbrengsel, *oe' nasisi noe*

manoe, *nepa napetingoaka*, de kip drinkt water en steekt daarna dep kop naar boven, *pakoeli nadika*, *da napasisi mbela*, hij heeft er medicijn op gelegd, opdat de wond die zou opsorpen; *mampapantjisi*, *mampapasisi*, doen drinken, drenken, een dier water geven of naar 't water brengen, *oe napapantjisika njara*, met water heeft hij het paard gedrenkt.

3. *sisi* (Mor. *monisi*, Mak. Boeg. *sisi*, Mal. *sēlī-sik*, Tomb. *siksik*); *manisi*, met de vingers zoeken naar luizen, op 't gevoel af, bv. op 't eigen hoofd, of bij anderen, in het duister; *liosio pai toekoe napanisi*, naar luizeneieren en luizen zoekt hij met de vingers; *mompānisi*, bij een ander [of zich zelf] op den tast luizen zoeken, *tāoe ndapanisi*, *be ndapeole*, *dja ndaama-si*, iemand bij wien luizen worden gezocht zonder dat er naar gekeken wordt, er wordt slechts naar getast (MS.).
4. *sisi* (Mak. *sisi*, schub, schild v. e. schildpad), zeeschildpad.

5. *sisi* (uit het Boeg. *sisi*), schub, in de betekenissen van uitwendig lichaamsteeken, waaruit zich iets omtrent de innerlijke geaardheid of het toekomstig lot van mensch of dier laat opmaken, *re'a be madago sisinja*, *be masae polangkainja*, de vrouw had slechte kenmerken, ze heeft haar man niet lang gehad, *erambe'i sisi ngkatoeoenja*? hoe zijn de kenmerken die omtrent haar leven iets voorspellen? *ane noeporongo tāoe*, *da motere*, *da mampeole sisi ngkoronja*, als ge iemand trouwt, moet ge zijne huid schrappen, om te zien wat voor schubben op zijn lichaam zitten.

(Bij de Toradja's is dit geloof aan schubben overgenomen en nog niet algemeen; het onderzoek van schubben stamt uit een dergelijk gebruik ten opzichte van vechthanen en is bij de Toradja's onbekend.)

6. *sisi*: *masisi pela baola*, de huid v. e. buffel afstroopen, *bavala nulasisi pelanja*, de buffel wordt gevild.

Amp. *rasisi*, geschild worden, *rasisi molo-wagoe*, *raposenoe*, de baroe-boom wordt geschild om (den bast) als band te gebruiken. *sisilalo*, onschadelijk, onnoozel, stil en onaan-

doenlijk zijn weg gaande; van kenteekenen of verschijnselen: geen uitsluitel gevende, geen voortekenen vertoonende, *to sisilalo dja lamoa natamboeka*, *kalose ndajanja*, een on-aandoenlijk mensch laat het in zijne onverschilligheid maar op de goden aankomen.

sisio [Mor. id.], w. t. v. *njo*, een boom welks hout zeer goed is voor houtschoor.

sisipi, soort gras.

sisiponi (uit **sisipēn*, van *sisip* = 1. *sisi*), of *sisipongi*, doordrongen van vocht, waar water of ander vocht is ingedrongen, vooral v. e. wond die bij het loopen in 't water of bij 't baden water heeft opgezogen en verergerd is, ook wel *kesisiponi*, id.; *mentjisi oe ri raja mbela*, *sisiponi*, het water is in de wond gedrongen, [ze is verergerd.]

1. *sisiro* (Mor. *sisiroe*, schepnet), een fuik van bamboe of van bladnerven v. d. suikerpalm, langer dan de gewone *woeroe*, op twee plaatsen ingesnoerd (*ndatikolegi*) met rotan.

2. *sisiro*, een grassoort.

siso (vgl. 3. *soso*); *mosiso*, dicht op elkaar, van menschen, dieren, planten, *komi dja mosiso ri tonjonja*, *ndikama'i sakodi*, gijl. staat daar dicht open in het midden, komt een beetje bierheen, *mosiso kadjo*, *mapari ndapanowo*, de boomen staan dicht opeen, het is lastig ze om te kappen; *makusiso*, ruig, ruw van oppervlak, jeukerig, kriebelig, *makusiso koronja*, *be mandioe*, zijn lichaam is jeukerig, hij baadt heelemaal niet, *makusiso raja*, inwendig onrustig; *mbosiso*, kriebelig, ruw voor den smaak, zooals voedsel waarin men zand of gruis proeft.

sitidoki (L. *tidosi*), een kruid, dat als onkruid op de akkers groeit.

siwagi, houtjes, latjes of pennetjes die dienen om iets af te perken of steviger te maken; *dja nulasiwagi*, de weg is met houtjes aangegeven, *tulimboe ri baso ndasiragi*, de mat die de draagmand opboeit, wordt met latjes op hare plaats gehouden, *tabako ndasiragi ri woto mbojo*, de tabak wordt door latjes in den mond van den bamboekoker op hare plaats gehouden, *aginja da ndasiragi*, *bar'e re'e pasoluwa*, laat het dan maar met houtjes

op zijne plaats worden gehouden, er is geen sluitboom.

siwangoe [Mor. id.], een slingerplant, welker ranken water bevatten, zooals ook *waloegai* en *pangauoe*; dat van *siwangoe* is bitter en wordt alleen gebruikt om er 't haar mee te reinigen; *mampembasa siwangoe*, zich met *siw.* 't haar reinigen; *wajaa ntjiurangoe*, een liaan waarlangs *Poei Lai* naar den hemel terugkeerde, na *Poei Mekoni* te hebben verslagen; *mesitangoe*, 't haar reinigen met water v. d. *siwangoe*; men kapt de ranken fijn en wringt ze uit op het haar, om er het vuil uit te halen; *mesitangoe* is ook in 't alg. het haar reinigen; *rasiwangoeni woejoa*, *rapoetosika onoe*, het haar wordt gereinigd, het vuil wordt er uitgehaald.

siworo, zie 1. *woro*.

siwe (Nap. *hiwe*), een struik met bruine bladeren, om zijn taal leven als tooverkruid gebruikt, vooral als kwast om water waarin *siwe* en andere tooverkruiden zijn geweekt, op zieke dieren te sprenkelen; *montjiwe*, druipen, ergens uit- of afdruipe, *montjiwe joi ananggodi*, de pis van het kind druipert er uit; *masiwe*, besproeien, nat maken, besprengen, vooral met geneeskrachtig water, met een *siwe*-tak als kwast; *tāoe da mantjela panga*, *naome panga*, *napesiweka oe ri tāoe tondo ri kana pai ri kani*, *pitoengkani*, *nepa napeboo lamoa pai nasepa panga*, bij het vaneenscheuren v. e. gevorkten stengel doopt men dien in water en doet daarmee 7 maal water druipen op de menschen ter rechter en ter linkerzijde, dan roept men de goden aan en scheurt den gevorkten tak uiteen.

Amp. *mosiwe goera'oe* = B. *montjoeu tojoe manoe*, de wichelproef met het ei nemen (zie *soero*).

siwini, *mantjiuini*, verbergen, verbloemen, *tāoe tiana mantjiuini komponja*, een zwangere vrouw die haren buik verbergt, *bar'epa nadonge ntāwe sondo da poronjonja*, *ntj'e pai napantjiuini wa'oe ri siko*, het publiek had nog niet gehoord dat zij zou gaan trouwen, daarom heeft ze het ook voor u geheim gehouden; *manongo tāoe setoe*, *wajawonja napa-*

ntjiuini, *boi da naperapi noe joenoe*, die menschen zijn gierig, zij verbergen hunne vleeschspijze, opdat de anderen die niet vragen, *napontjiuini kanongonja*, hij wil niet uitkomen voor zijne gierigheid (trekt zich terug, om zich niet bloot te stellen aan vragen), *montjiuini koromoe*, *ne'e noewai toama da mosoe*, *to'okamo*: *jakoe molangkaimo*, houd jezelf terug, laat de mannen niet toe dicht bij je te komen, zeg hun: ik heb al een man.

siwoe [vgl. *tiwoe*]; *masiwoe*, klein in zijn soort, fijn, van geringen omvang, *enoe masiwoe*, kleine kralen, *tibesi masiwoe*, kleine ertjes; *kasiwoe*, kleinheid, fijnheid; *mampakasiwoe*, *mampesiwoe*, klein maken, *nabirasi laoro*, *napesiwoe*, hij spleet rotan, in dunne stukken. *siwoera*, soort bladmos, *siwoera dena*, een soort waarvan plant, stam en bladeren worden gebruikt bij het *mopagera*.

siwojoe, zie 1. *wojoe*.

siwonagi, pr. t. = B. *louoe* (suikerriet).

siwongi, zie *wongi*.

siworolengkoe, n. v. e. kruid, dat gekauwd wordt tegen heescheid, te zamen met *simpogele*.

soa (vgl. *soanga*), leeg, hol, *banoea soa*, leeg huis, *tana soa*, onbewoond land, *bara soa alimoe*? is er plaats op je slaapmatje? [Tor. II, 4], *soa soedipikoe*, mijne zijde is ledig, ik slaap alleen, ik sta alleen, ben zonder steun, *soamo rajakoe dampeasi ka'ewaimbe'inja*, ik gevoel vrijmoedigheid om te vragen hoe het er mee staat; *kasoa*, leegheid, holheid, onbewoondheid, *kasoa ngapa*, boete „voor het leeg zijn van het ontgonnen stuk“, welke men oplegt aan iemand van elders, die een akker heeft bebouwd en is teruggekeerd zonder afscheid vragen; *mangkasoaka*, er ruimte voor maken, *ane re'e mangkasoaka*, *madago siko da jore ire'i*, als iemand er ruimte voor maakt, kunt ge hier slapen.

mompakasoaka, leeg maken, van den inhoud berooven; *mompasoa*, plaats vrij maken, een bezette plek leeg maken, *mompasoa dja*, den weg vrij maken, uit den weg gaan, *napasoaaku kani waka mpotoenda*, hij heeft voor ons een zitplaats ingeruimd; *mampapesoa*, uit elkaar

leggen, ruimte maken tusschen dingen die op elkaar liggen, *woea ntarija rapapesoa, boi oso*, de manggavruchten worden uit elkaar gelegd, opdat ze niet rotten; *mombepasoa*, elkaar plaats inruimen, ruimte gunnen.

mentjoe, dampen, wasemen, geuren, *mentjoe wongi*, lekker ruiken.

*kantjoe*², dampende, wasemende.

pasoa, damp, wasem, geur van iets, *mepasoa*, dampen, uitwasemen, geur geven, *pepasoa*, het uitdampen, wasemen, geur dien iets afgeeft; *mampasoki*, in stoom gaar koken, *ndapasoki*, *dja manana mpasoa*, het wordt gaar gestoomd, 't wordt slechts door stoom gaar, *napasoki ntasi tana se'i*, deze grond wordt door de zee bewasemd.

merantjoe, opstijgen en in den neus komen, zich merkbaar maken, van geur of stank, *merantjoe, kampoer*², het geeft geur af, het stinkt; *perantjoanja*, de geur dien iets geeft, die er uit opstijgt; zie ook *kumbantjo*², op *rantjo*, wrsch. verkorting van *rantjoe*.

Amp. *soamo, tamo la kasaa, poeramo rombonja*, het is leeg, er is niets meer in, de inhoud is al op.

so'a: *maso'a*, doorgebroken, v. e. tak of een boom, *maso'a ra'a, nroempa ngojoe*, de tak is afgebroken, door den wind geschokt; *meso'a*, *mombenggaroeba wou baboen*, *dja mopatapi*, de lansat-boom dreigt door te breken, de vruchten zitten boven op elkaar, ze zitten in lagen opeen; *tarija mora'a woli, popaso'a'mo*, de mangga heeft de takken gekromd, zóó dat ze er van afbreken; *kadjoe montjo'ati*, een boom die zijne takken afwerpt; *ra'a ngkadjoe naso'ati*, de boomtakken breekt hij af; *mboso'ati*, v. e. boom, waarvan gedurig takken zijn afgebroken; *mangkasoka*, er van doorbreken, *maso'a ra'a, mangkasoka kasondo mboe-anja*, de tak is doorgebroken van de vele vruchten die er aan zaten.

soa'e, pr. t. = B. *sa'e* (sommige, enkele, een gedeelte); *pontjoe'ntjula*, splitsing van den weg, *pontjoe'ntjoe nggaroe*, splitsing van het binnenste der wolken; *wora da napon-tjoe'e*, laten de wolken zich splijten, *montjoe'ri soesola*, zich splitsen op den nok-

balk van 't dak; *sampontjoe'ntjoe nene*, die zoo-even van ons bij de splitsing gescheiden zijn. *soanga* (vgl. *soa*), wijd uit elkaar, v. d. onderdeelen v. e. geheel, niet meer in elkaar passend, ruim, los, een reet of ruimte openlatend, zooals een mes dat niet in het handvat sluit, *soanga sonda*, *sangadi ndasawani timboerona, nepa da mentboei moeni*, de blaasbalg is wijd, alleen als de zuigers worden vervangen zal hij weer wind geven, *ngisi ntjara ma'ai kasoanganja*, de tanden v. d. kam staan erg wijd uiteen. *soara* en *so'ara*, pr. t. = *soera* (voorzijde); *montjo'ara*, front maken voor; *masosoara parore*, met het gezicht naar 't vuur zitten; *mamesoara*, tegenover elkaar zitten.

soawa, PmB., een boom die in moerassen groeit.

1. *soba*; *masoba*, afgehakt, met een stuk er af, *masoba karamanja*, zijn vinger is er af, *masoba gambe*, van de gambir is een stuk af, *masoba edja, majali toekanja*, de trap is geschonden, er zijn treden af; *ndakolo rioenja kadjoe, nepa ndasoba kolonja*, er wordt eerst een keep in den boom gegeven, daarna wordt de spaander er afgehaald, *doeanga mantjoba betoe'e*, een vaartuig dat de stukken van de sterren afvaart, *baeala ndasoba*, 't buffel-vleesch wordt afgehakt; *santjoba*, een afgehakt stuk.

2. *soba* (uit 't Boeg. *tjoba*); *mesoba*, beproeven, *pesoba, baru da mewali*, probeer eens, misschien lukt het.

sobalo; *montjobalo*, uitpeuteren, in een gat peuteren, bv. om een muis er uit te drijven. *sobangoe*, w. t. v. *wangoe*; *mesobangoe* = *me-mbangoe* (opstaan).

sobawa, pr. t. = B. *waica* (brengen); *manga-sobawa*, iets aanbrengen, *sobawa, koepantjoe-loebi*, breng het hier, dat ik het zie, *koema-sobawa pobanda*, ik breng een geschenk; *sobawaka ri indumoe*, breng ze aan je moeder; Tor. III, 694, 113.

sobe (vgl. *sopre*), een uitgebroken stuk of scherp, vooral: een stuk uit den rand, *santjoe*, zulk een stuk; *masobe tabo... ndjobemo*, er is een stuk uit den rand der kom, ze is geschonden, *masobe talinganja*, er is een stuk uit zijn oor; *suroe' da kasobe, pakadagoka*! het

zal gemakkelijk afbreken, pas er mee op! *Sobigo*, zie *Soboego*.

1. *sobo* (Nap. *kobo*, doorboord), wandstijl van een huis, de palen die worden opgericht in de balken die den vloer begrenzen; *soboni*, de bamboe-latten die de opboeiing der draagmand (de *tolimboe*, gewl. een regenmatje) overeind houden; *kadjoe ndasoboni*, palen die vierkant zijn behakt, zooals wandstijlen.

2. *sobo* [vgl. *saba*]; *montjobo*, opelikken, op-happen, *djapa, nasobono booe opa*, hap, daar slikt de visch het aas op; *montjobo* is ook w. t. v. *manginoe* (drinken), biz. oogsttaal; *asoe mantjobo ana dike*, de hond hapt naar het kleine hondje; *boti mesobo*, de aap doet een hap; *sinobo*, eene keelontsteking, waarbij de keel zich vernauwt en het slikken moeilijk wordt.

montjarobo, P., slobberen, slurpen, bv. pap of waterig voedsel; *taoe moana nagasi montjarobo bontje*, kraamvrouwen slobberen graag rijstepap; *santjarobo*, in ééne opslurping.

tosarobo, w. t. v. *toemangi* (schreien).

kalisarobo, w. t. v. *kaliurongo* (levenmaken).

soboe (vgl. 1. *souoe*), plof! het geluid van iets dat in 't water valt of geduwd wordt, *soboe, nasouoe laboe*, plons! stak hij het (gloeiende) mes in 't water (om het te koelen), *soboe lombe*, zie *lombe*; *sasoboe lai oe'e*, plof! in 't water; *kasoboe*², plons, plons! *kasoboe*² *bae monjopa*, met een ruk naar beneden hapt de visch het aas op; *mesoboeraka ri oe'e*, in 't water plonzen.

soboe'e, zie 1. *bue'e*.

soboe'egi, pr. t. = B. *souoe* (duizend); *santjoe-oe'egi*, één duizendtal.

Soboego of *Sobigo*, een boosaardige godheid, die slechts door geregelde offers in goede gezindheid kan worden gehouden, ook benaming v. e. poppetje van suikerpalmvezels, dat bij offerplechtigheden wordt gebruikt (vgl. *gampogo*).

soda, in de uitdrukking *soda laba*, uit het Nap. „t schild ophangen”, d. i. de wapens neerleggen, benaming v. e. buffel of een slaaf dien een vredestitel geeft aan elk der strij-

dende partijen, of aan de overwinnaars, opdat er wapenstilstand zij en men over de vredesvoorwaarden kan gaan spreken; *soda laba*! *penaikoe, tascalakoe koeuika komi, penaimi, tawalami da ndicaika jakoe; ane metoleba komi raneo, penaimi da mangkodjo komi, tawalami da mantosoe komi*, hangt het schild op! mijn zwaard en lans geef ik u, geeft mij uw zwaard en lans; als gij later den vrede breekt, dan zal uw zwaard u houden, uwe lans u steken. Tor. I, 224, 225, 366. [Zie ook 1. *raa*.]

sodeka, streek, kuur, bijzondere eigenschap, eigenaardige trek.

sodilo, soort pisang.

1. *sodjo* (Par. *sojo*, Tontmb. Tomb. *serem*, Sa'd. *sirrin*, Ponos. *sojom*, Bent. *saham*, Bik. *sirom*, Bis. *solum*, Soend. *sirum*, Bal. *sidem*, Ibn. *taggam*, Niass. *sichu*, Ment. *sigep*), een kleine roode mier, die vinnig bijt; *napenderesi ntjodjo*, bekropen door mieren; *kesodjo*, waar mieren op zitten.

2. *sodjo* (uit het Boeg.), knoop-pen.

sodo (Nap. id.) en *masodo*, dof, gedempt, niet helder klinkend; *soda raja, masodo raja*, ontstemd, uit zijn humeur; *mompaoe sodo*², spreken met doffe stem; *bara mobalamba kadjoe se'i, dja solo*² *oni oase, be muntino*, misschien is deze boom hol, de bijlslag klinkt dof, niet helder; *luoe kasodo ndajanja*, er is iets dat hem uit de stemming brengt; *pakapiamo umbo, nakasodo*, sluit de deuropening, opdat het geluid gedempt worde.

monodosi, levenmaken.

1. *sodoe* (vgl. *sedoe* en Mal. *sedoe*, Tomb. *seroe*, Jar. *sigoe*, Boeg. *sidoe*, Sa'd. *sidook*, Mong. *todoe*, Bent. *hoedoe*, Bis. *sotok*, Tag. *sigok*), hik, den hik hebben, *sodoe anangyodi setoe*, dat kind heeft den hik; *ane kesodoe anangyodi, moontjoe wrokoenja, da mewongga; da napeansi noe inenja: noekoni tojoe manoe? - koekoni! - pelimba sodoeke*! als een kind den hik heeft, dan gaan zijne beenderen uit elkaar, dan wordt het groot; de moeder vraagt het dan: wil je een ei eten? - jawel! - verhuis, hik! (het kind wordt afgeleid, de hik gaat over in 'teit)

Amp. *mentjodoe*, den hik hebben.

2. *sodoe*, st. v. *solōdōe* en *sosodoe*, zie ook *tilodoe*, op *lodoe*; *mantjolodoeki*, -ti, een oneffen oppervlak effenen, gladmaken, *keboekoe ilaro*, *rasolodoeki uwonja*, de *ilaroe*-rotan heeft dikke knopen, ze worden gladgesneden, *toko mboejoe manoe rasolodoeki*, *rapadikaka woejava*, de schacht der kippeveer wordt (van binnen) gladgemaakt, om er goud in te bergen, *woto mpae rasolodoeki*, *rapouria lele'o*, een rijststengel wordt (van binnen) gladgemaakt, om tot een trompet te worden gemaakt; bij dit werk zegt men: *solodoeki mpaloe bomba*, *katotio katoda* [zie beneden], opdat de trompet geluid geve; daarna rolt men den stengel tusschen de handen en drukt hem met de vingers, waarbij men zegt: *pisi kaoe*² „druk hem dat hij krake”.

sosodoe, of *solodoeki*, de halm waarmede men een rijsthalp doorsteekt waarvan men een *lele'o* wil maken, *kasitoko mpaenja ndatima*, *ndapososodoe*, *nakajali djamoenja*, men neemt een anderen rijsthalp en gebruikt dien als doorsteker, om de velletjes uit te halen; daarbij zegt men:

sosolodoe mpaloe bomba,
oloemo Ndo i Manoka.
i katotio katoda,
*katoda ntjambali*²,
papobee eani.

steek hem door met een *bomba*-stengel, Tante Klaar is gereed met oogsten. (de rest bedoelt: als *katotio*-vogels, kikkers en bijen klinken deze trompet.)

mantjosodoe, doorsteken, bv. een rijsthalp van binnen, om de velletjes enz. er uit te halen en er een trompet (*lele'o*) van te maken, *ine*, *ndisosodoekakoe anoeke lele'o*, moeder, steekt u mijn trompetje voor me door.

1. *soē* (Mak. Boeg. id.; [vgl. *loē*, 1. *doē*, *woē*, enz.]), schommel, opgehangen sarong, waarin men een kind schommelt; [*soē angga* „geestenschommels”, zie *toemoē*]; *mosoē*, schommelen; *kantjōr-ntjōr*, aldor heen en weerschommellend, zwaaiend, bengelend, *kantjōr² palenja*, zijne armen schommelen heen en weer, *nda-loēka kantjōr²*, het wordt zoo opgehangen, dat

het slingert; *montjōē*, iets slingeren, *montjōē manoe*, kippen slingeren, eene plechtigheid waarbij 7 kippen en een mandje met rijst, een ei, tabak, kalk en sirih-pinang worden gewaaid over de zaairijst, door eene priesteres, en een zwaard, door het dorpsheofd; *lo'e taoe setoe moēnde*, *madolidi katesoē mbitinja*, zij kunnen goed dansen, het zwaaien van hunne beenen is fraai; *masoēnaka*, laten schommelen, laten slingeren, *palenja nasoēnaka*, zijnearmen laat hij slingeren, *banja to'o mpapakoe da noesoēnaka*, je behoeft niet zoo met den naam van mijn vader rond te gooien.

metantjōē, zijn tol gooien op een tol die stil ligt, met onderhandsche en horizontale beweging; *napetantjōēka gantji joenoe*, naar den tol van zijn medespeler heeft hij op die wijze gegooit; *singkantjōē*, in menigte te schommelen hangende; *mobantjōē*, met de armen slingeren, bv. bij 't loopen, als men niets te dragen heeft, verder: bij schuldvordering, wanneer het innen der schuld van een wanbetaler bij een derde (*mopangaja*, zie 1. *ngaja*) en bij een vierde (*meloeempa*) niet helpt, een vijfden man in de zaak betrekken (Tor. I, 196); *napombantjōēka*, hij slingerde er met de armen of met het bovenlijf bij, zooals iemand die een sprong gaat doen, hij paste er het *mobantjōē* (bij schuldvordering) op toe; *bisoē*, slinger van een blad met een liaan of iets derg. er aan, waarmee men een steen wegslingert; *koebisoē*, ik slinger het weg; *ane ndapebisoēka*, *musia ira padika watoe*, als men met een *bisoē* slingert, dan scheurt het blad waarin men den steen heeft gelegd.

Amp. *soē*, wieg, *oelimo la soē i Oedo*, leg het ventje in de wieg; *i Oedo risoē ri pale*, het ventje wordt op de armen gedragen.

2. *soē*, pr. t., *soē iseba*, *boebi-bast*, Tor. III, 673, 147.

1. *soea* (vgl. *soeo* en *Mal. soeak*, Mong. *toet*, Boeool *toedoe*), stam der woorden die „ingaan, binnengaan” beduiden; *soea nganga*, steek-in-den-mond, gulzigwaard; *soeamo*, *masoemo lipoe*, het dorp is overgegaan, is ingenomen, heeft zich overgegeven (aan de belegeraars); *masoemo saki mporongo sa'e*,

een gedeelte van den bruidschat is reeds binnen, reeds betaald en aangenomen; *ka-soea noe lipoe Morengkoe*, de overgave, de inneming van het dorp M.; *bare'e nasoea noe wadi lipoe mami*, ons dorp is door den vijand niet ingenomen.

soea, de 28ste dag der maan-maand (de maan gaat binnen); *soea be madago ndapedjamaka*, de 28ste is niet goed voor den landbouw; *soea mai*, de 29ste maan-dag. Tor. II, 268.

mesoea, ingaan, binnengaan, *mesoemo uca-woe ri podjamaa*, er zijn varkens in den akker gekomen, *mesoemo eanja*, de verlegenheid is bij hem binnengekomen, hij wordt er beschaamd over, *mesoemo eo*, *mejapimo ri sambali mbana nTo Napoe*, de zon is verdwenen, ze is aan gene zijde der bergen van Napoe ondergegaan, *oli baola mpapanja mesoea ri inda noe ananja*, de opbrengst der buffels van den vader komt in mindering van de schuld der kinderen, *mesoea ri ngisi* „t gaat in de tanden zitten”, iets wat je in anderen bespot overkomt je zelf (MS.), [bv.] als iemand een ander heeft uitgelachen om een fout in taal of uitspraak en kort daarop zelf een fout maakt; *i raneo da mesoea tadoelako*, morgen begint de leidster te oogsten; *pesoea*, tijd, plaats, wijze van binnengaan; in het Zlijk taalgebied ook wat elders *karanja* heet, zie 1. *kara*; *ire'i pesoea² ngkimbosoe mantima² manoe*, hier komen geregeld de leguanen binnen om telkens kippen te rooven, *tadoelako mpesoea*, de voorganger die het eerst gaat oogsten, *woewoe mpesoea*, de mand die zij meeneemt, *pae mpesoea*, de rijst die zij 't eerst snijdt, *kandepe mpesoea*, [zie *repe*], *natinjdjamo pesoea*, *raneo da mawela pae*, zij hebben de hut voor de („rijstmoeder”) reeds opgericht, morgen gaat het mes in de rijst; *ri waja se'i katepe-soeanjamo ri wana*, *lindja mpopipindongo*, *pana'oenja da mesajoe*, in deze maand valt hun binnenkomen in 't woud, op hun krijgstocht, hun uittrekken om koppen te snellen.

masoeaki, *mantjoeaki*, *mampesoaki*, binnengaan in, binnendringen, *taoe mantjoeaki djo-mpo da molanga*, *da nabajari soeanja*, iemand

die eene afsluiting binnendringt, moet vergoeding geven, betalen voor zijn binnendringen, *banoea mami napesoeaki*, hij is (met slechte bedoeling) ons huis binnengedrongen, *napesoeaki baola nawoe mami*, onze akker is door de buffels binnengedrongen, *se'i kita da mampesoaki moeni ongkoata oui*, nu gaan we weder binnen in het stuk bosch dat we vroeger als ons terrein hebben gemerkt, *napesoeaki ombo*, hij heeft de rouwbepalingen geschonden.

mentjoea, als vreemdeling zich ergens vestigen, zich in eene nieuwe omgeving inwerken, zich voegen bij anderen in 't een of ander werk, *santa'oe se'i be mentjoea mo-djamaa*, dit jaar niet meedoen aan den landbouw; *noendjaa noepentjoeakika kami?* waartoe hebt ge u bij ons gevoegd, u bij ons ingedrongen? *pontjoea*, de eerste vier pootgaten die in den grond worden gestoken, *pontjoea oejoe pasakoea tana*, *patamboro*, *nana'i mbe'a*, *nepa ndaraa inii*, p. is het steken der eerste [vier] pootgaten in den grond, de vrouwen werpen er zaairijst in en daarop wordt de zaairijst met bloed besprengd; ook de rijst die in de *nawoe lamoa* groeit wordt *pontjoea* genoemd (vgl. *pesoea*, zie boven); *mantjoea*, ergens inloopen, binnenloopen, *taoe ndaboengka mantjoea toenda*, de lieden die overvallen worden loopen de hinderlaag binnen; *mantjoea ja'a*, hetz. als *mantjoejoe ja'a*, zie 2. *soejoe*; *mantjoea djaja*, vooraangaan op den weg.

isoeari, een stok dien men tusschen de samengebonden pooten van een dier steekt, waaraan het dan hangt met den rug naar beneden; *mantjoeari uawoe*, een varken op die wijze vervoeren; *masoearaka*, *mantjoearakaka*, iets ergens indoen, inbrengen, *uca'a rengkonja nasoearaka ri lintjoenja*, al zijn goed bracht hij in zijn kamertje, *mantjoearakaka kadjoe ri joenjoenja oui*, hout neerleggen bij het reeds vroeger neergelegde; *mesoearaka*, *mentjoearakaka*, ergens binnenloopen, om iets te ontkomen, *taoe modoeanga mentjoearakaka ri soeo ntasi boi da naroempa ntjoembara*, de zeevaarders loopen eene baai binnen, opdat de storm

hen niet treffe; *mombesoeari*, in elkaar grijpen, *mombesoeari tinampa*, de armringen haken in elkaar, *mombesoeari potina ntaoe*, de familie-verhoudingen 'grijpen' in elkaar, zijn ingewikkeld.

mampasoea rengkonja ri koronja, zijne versierselen, wapenen of kleederen aandoen, *ne'e da koepasoea eakoe*, *boi da koeloempa'i ada*, laat ik niet mijn eergevoel laten gelden, opdat ik niet tegen de goede zeden zondige, *anania mampasoea pandiri noe inenja*, haar kind volgt (eig. „gebruikt, draagt”) het voorbeeld zijner moeder; *mampapesoea*, gelasten binnen te gaan, doen binnengaan, insteken, *napapesoea i ngKolopoera laoro ri tanta'i i Boti*, de Schildpad stak een rotan in het achterste van den Aap, *i Woente rapapesoea ri popasasa*, W. is ingeleid in het doodhakken v. e. veroordeelde; *uulesoe ndapapesoeaka rangasoe ri timbolonja*, rook wordt den muizen in hun hol gebracht, *napapesoeaka kaba, nakaroso ngkoronja*, hij deed een onkwetsbaarheidsmiddel in zijn lichaam gaan, opdat hij sterk zou zijn.

PmB. *pasoea*, draagsarong, *mopasoea*, een draagsarong gebruiken.

pr. t. *ntjoea langi lai tondo*, den hemel binnendringend de vesting in.

2. *soea* (vgl. 1. *toea*); *mantjoea*, vlechten door insteken met een vlechtepen (*pantjoea*, zie 2. *soeba*), tegenover *mo'na*, vlechten met de hand; *mantjoea ale, okota*, een lijfband vlechten rondom iemands middel, een kookpot-standaard rondom een pot; *ndasoeaki taono, takea*, een handvat, een palmwijnkoker wordt omvlochten (met een gordelvormig vlechtsel, tegen het splijten); *sala-soea*, verkeerdt gevlochten, *kialo ntjala-soea*, verkeerdt gevlochten (ingestoken) bindsels (der balken v. d. dorpstempel, Tor. III, 653, 144); *pantjoea „invlechtsel”*, wat men vóór of tusschen de eigenlijke maaltijden in eet of drinkt, vooral vleesch met palmwijn, dat bij groote maaltijden vooraf wordt gegeven; *mopantjoea*, zulke spijs gebruiken, *bangke gaga popantjoeanja, kobelaanja bemo bangke pangkor-ninja*, hij heeft veel vooraf gegeten, daardoor

eet hij niet veel meer van den hoofdmaaltijd. *soe'a* (Jav. *soean*, Bim. *tjoea*, Rot. *soeak*); *mantjoe'a*, met een stok of wat anders als hefboom kan dienen iets ergens uitlichten, een stok of stuk ijzer ergens indrijven en dan omwrikken; *isoe'a*, de stok, het werktuig daartoe; *toe'a ngkadjo nasoe'a ntaoe moaroe*, de boomstronken worden door de grondreigers uitgewrikt; *kajoeoke ndasoe'a, nepa ndalimba*, de kokospalmen worden uit den grond gewrikt en elders geplant; *wose ndasoe'a, gadjo ndaombi*, roeispanten plant men in 't water en wrikt ze om, roeiriemen haalt men naar zich toe; *mantjoe'a tana*, met de lans een weinig aarde opwerpen aan den voet der trap en zeggen: *sangadi melaka moeni tana koesoe'a se'i ri joenoenja, da gori-nja, nepa da ngkoemewalili moeni*, eerst als de aarde die ik hier uitwik, weer vastzit aan de plek waar ze geweest is, dan zal ik hier terugkeeren (woorden v. iem. die beleedigd is); [*pantjoe'a pa'a*, ga heen (zie *poroe*)].

masoe'a, uitgelicht, uitgeheven; *tesoe'a*, uitgelicht, uitgeheven worden.

soea'e; pr. t. *montjoea'e*, loopen; Tor. III, 686, 224.

soeai (met -i v. e. st. *soea*, vgl. *soni* en Kar. Tob. *soean*, Sang. Tal. Bant. *soeang*, planten), komkommer, w. t. *mendoeli*; soorten: *soeai soempa* (groot maar niet lang, groeit met den steel beneden), *soeai ngo'a* (een lange soort), *soeai la'oe*, *soeai manggori* (watermeloen, gewoonlijk *balongka*), *soeai kole, indo kole*, of *takole* (een kleine, ronde soort), *soeai kadjo* of *s. makadjoko* (de gewone soort), *soeai mbalesoe* (wilde soort, groeit op de akkers als onkruid).

soealang (uit 1. *soea* en *langi*); *taoe ndasoealang*, iemand die opgeheven en de lucht ingetild wordt, zooals een kind, dat ergens bovenop gezet wordt, *taoe ndasoealang baola*, iemand die door een buffel op de horens is genomen.

soeangi (uit het Boeg. *tjoeng*); *masoeangi peloe*, kogels gieten; *pontjoeangi peloe*, vorm om kogels in te gieten.

soeara (vgl. 2. *ara*). voorzijde, aangezichtskant, front, *soeara noe lembanja*, de voorzijde van

haar baadje, *soeara noe nganga* (Ond.), geluid eener stem (den spreker ziet men niet); *ri soeara*, vlak vóór, vlak tegenover, *ri soeara banoea*, vóór het huis, *ri soeara ntaoe*, vóór de menschen, ten aanzien van iedereen; *mantjoe-ara*, *mantjoearak*, tegenover iets staan, zich vóór iets plaatsen, beginnen met eenig werk, eene taak op zich nemen, *mantjoeara djamaa ri woto*, beginnen met de droge akkers, *toeama mantjoeara powaja, wa'a mantjoeara pewaro*, de mannen nemen het maken der heining voor hunne rekening, de vrouwen het wieden, *oyo minggoe anoe tasoearak se'i*, de week die we vóór ons hebben, *wa'anjamo, da tasoearak ioeleata*, het eenige is, dat we ons vóór onze taak stellen.

soeara kale „die de wortels voor zijne rekening neemt”, benaming voor een zwaren stortvloed, die boomen ontwortelt.

mombesoeara, tegenover elkaar zijn, *mombesoesoeara*, zich voortdurend tegenover elkaar bevinden.

soeasa (uit het Boeg.), goud gemengd met koper, spinsbek.

1. *soeba* (Bal. *soebak*, Jav. *sicak*), sagovorm, van gebakken aarde, descr. en afb. Tor. II, 338; *dange santjoea*, een portie sago van den inhoud van één sago-vorm; *dange ntjoea*, sago in zulk een vorm gebakken; *dange rasoebaki, rapapoojo, raboborika ira*, sago wordt in de vormen gebakken, (ze worden op elkaar gezet) met bladeren als bedekking er tusschen.

2. *soeba* (Bad. *hoeba'*, doorsteken); *pantjoea*, korte priem of els, met een plat handvat, waarmee men de rotan-strook v. e. omvlechtsel oplicht, om er andere rotan door te steken; *mantjoea*, op die wijze vlechten, zulk een werktuig gebruiken.

soebalang; *montjoebalang*, een kind dragen, dat schrijlings op den eenen schouder zit.

1. *soebe* (Mor. id.; vgl. *soempe*); *tosoebe*, gestooten met de teenen, *maeala, tosoebe ri watoe*, gewond, de teenen gestooten hebbende aan een steen, *sala ngoedjoe, katosoebe mpompaor*, vergissing in 't spreken, fout in uitdrukking, *ri maniamoe ne'e boi da re'e katosoebeano*,

maoe sakodi, aan je schoonouders moet je niet den minsten aanstoot geven; *jakoe mangka-tosoebeka, siko mampewokeka*, ik zal er een stoot tegen 't been, gij zult er zwelling van krijgen (kuitschoppen); *mesoebe, mentjoebe*, naar voren schoppen; *mantjoebe, masoebe taoe*, iemand schoppen met den voorvoet, *loge nasoebe baola palainja ri tomba, naroempa mpalenja pai witinja*, de buffels schoppen modder op als ze uit den poel komen, waar ze met voor- en achterpooten in getrapt hebben, *uenoe pai noepantjoebe?* waarom heb je er tegen geschopt? *ndasoebe*, met den voet weggestooten.

soebea, in de uitdr. *soebea mbawoe* „iets waar de varkens tegenaan schoppen”, iets van geringe hoogte, iets dat gemakkelijk te bereiken is, dat laag bij den grond is, *kajoe-koe soebea mbawoe*, een kokossoort die de vruchten laag bij den grond voortbrengt, zodat ze gemakkelijk te plukken zijn.

mamposoentjoebe, door vooruitschoppen opgooien, *awoe naposoentjoebe ri polontjonja*, hij deed stof opstuiven toen hij hard liep.

2. *soebe*; pr. t. *napantjoebe ri lewaja*, dat hij zuige aan de borsten.
3. *soebe*, Str. B. (uit het Boeg.), wiedzmes of wiedzchoffel, van anderen vorm dan de Tor. *salira*; *mosoebe*, zulk een werktuig gebruiken.

Amp. *mosoebe, montjoebe*, wieden met de *posoebe*; *soebe rapontjoebe kaja*, wiedzmes om het onkruid te wieden.

soebea, zie 1. *soebe*.

soebi (uit het Boeg. *soe'bi'*); *masoebi, mantjoebi*, inenten, *ananggodi da ndasoebi raneo*, morgen worden de kinderen ingeënt; *mopasoebi*, de inenting verrichten, *to popasoebi*, de vaccinatuur.

soebo [vgl. 1. *toebo*]; *masoebo, mantjoebo*, opduwen, naar boven duwen, voortduwen, *ananggodi ndasoebo mepone*, bij 't opgaan van de trap wordt het kind naar boven geduwd, *baola bare'e napodjo melindja, dja ndasoebo*, de buffel wilde niet loopen, hij werd maar opgeduwd, *da napere ngkadjo, madoengka banoekoe, koesoebo mpanga*, een vallende boom zou op mijn huis gekomen zijn, maar

ik heb hem met een gaffel opgeduwd, *ma-soebo pale joenoe*, iemands armen ondersteunen; *montjoebo*, een voorloopig doodenfeest vieren, om het groote nog te kunnen uitstellen (opduwen), ook *mongkopoe*; Tor. II, 119. *mamposisoebo*, met een ander te zamen iets voortduwen.

soeboe, verstopt, versperd, *soeboe djaja*, de weg is versperd, *soeboe rajanja*, hij weet geen raad meer, *soeboe inosa ri kinoembari noe mata ntjopoe*, de adem stuit tegen de prop v. d. pijl v. h. blaasroer; *montjoeboe*, verlegen zitten, ten einde raad zijn; *kasoeboe ndjaja*, het versperd zijn van den weg.

pasoeboe, wat verspert, hindernis, *tambae pasoeboe baola*, een heining is iets wat de buffels tegenhoudt; *mepasoeboe*, last, versperding, hindernis teweeg brengen; *mampasoeboe*, versperren, *silaoe kadjoe madoengka*, *mampasoeboe djaja*, daarginds is een boom gevallen, die den weg verspert, *ane bare'e napasoeboe ngkadjoe'a*, *da ndjo'oe raneo*, als geen ziekte mij tegenhoudt, ga ik morgen, *bare'e re'e patouo*, *rapoe rapasoeboe*, *podo saogoe² djoia*, er is geen vloer aan weerszijden van den haard, de haard is tegen den wand aangebracht, de vloer is ongedeeld; *wojo ndapasoeboeka djaja*, met bamboe is de weg versperd.

soeda; *masoedaki*, een bamboe versieren door snijwerk op den bast, *wanga ndasoedaki*, *ndalora*, *pelanja ndajali tesasandjaja ri wobonja*, *eira mamongo ndasinolidi*, de bamboekoker is met snijwerk versierd, bont bewerkt, de opperbuid is hier en daar weggenomen aan den mond, zooals een met uitsnijdingen versierde pinangnoot.

pr. t. *sinoedainja nggoloesoe*, de op den armband aangebrachte versieringen.
soedaka, Str. B. (uit het Boeg.), bijdrage voor een feest, geschenk aan den feestgever, *rea koeposedakaka toempoe mposoesa*, rijst geef ik als bijdrage aan den feestgever.

soedalangi (uit het Boeg. *soedalangi*), ouderwetsch weefsel, vroeger bij tempelfeesten in gebruik, van groote afmetingen.
soedipi (vgl. *sorij*), zie *dipi*.

soedji (uit het Mal.); *mosoedji*, borduren.
soedjoe (Tir. Bik. *soeroed*, O. Jav. *soeroej*, Mad. *soroj*, Tomb. *soeroer*, Bis. *soelod*, Niass. *soe-choe*, Ibn. *toegoed*, Ilk. *soegoed*, Pang. *sogod*, Tag. *soejod*, Mag. *soeroet*, Fidj. *seroeta*), lange luizenkam van bamboe; Tor. II, 187, Measa, 75, 105, 106; wordt op bepaalde plekken door het haar gehaald, om luizennesten te verwijderen; *wojoeakoe da noesoedjoekakoe sarai*, behandel me mijn haar eens even met den luizenkam.

mbosoedjoe, n. v. e. kruid.

soedo (vgl. *hoedo*, *soedoe*, *hoedoe*); *mosoedo*, leunen, steunen op iets, *mosoedo joe'a ri kadjoe*, de lansschacht leunt tegen een boom, *mosoedo ri woekotoe*, den eenen voet op de knie van 't andere been doen rusten; *mesoedo*, id., *mesoedo ri ipaho*, op den pootstok steunen; *posoedo*, de steunsels van den kookpot, de drie haardsteen of de drie lekke kookpotten die als haardsteen dienen en met den bodem naar boven op den haard staan; w. t. *tondi*; Tor. II, 184.

pr. t. *menoedo ri nangke mpaloe*, die het handvat v. d. smidshamer vasthoudt, *Lito i mPando Menoedo*, Jongeling „Stootende Lans”.

a) *boi nasoedo mbelangi*, opdat hij niet tegen de [aarde] stoote,

b) *boi nasoedo wolene*, [id.]

soedoe (vgl. *soedo*, *hoedo*, *hoedoe*, en Par. *soedoe*, stooten), replek, bv. op een versje (*kajori*) dat op iemand of op een gezelschap is gericht, *nepa*, *da koepopalimo soedoena*, wacht eens, laat ik eene replek bedenken; *tosoedoe*, gestooten tegen iets, *mauengimo*, *tosoedoe ri kadjoe*, in het duister tegen een boom geloopt; *tesoedor* = *tosoedoe*; *tesoentjoedoe*, aangestooten, aanstoot nemend aan iets, spoedig beleedigd, *tesoentjoedoe lamoa ri koloero*, de geesten in de smederij zijn beleedigd, *tesoentjoedoe posintoeroe*, de vriendschap is verstoord.

masoedoe, *mantjoedoe*, stooten tegen, stuiten op, *kono nasoedoe manaroe*, er werd bij ongeluk tegenaan gestooten en het viel om, *bare'e nakita raja*, *nasoedoe*, hij zag de heining niet en stiet er tegenaan; *mesoedoe*, antwoorden,

van replek dienen, *majoa pesoedoena*, zijn replek was juist; *sampesoedoe*, met dat hij repleceerde, in ééne replek met; *mombesoedoe ajoeta*, *maka ndapapombesoedoe*, de stukken brandhout komen tegen elkaar, want men heeft ze op elkaar doen stooten; *ndasoedoeka waja ntjanggopa*, *kapatangopanya sampombesoedoena*, de heining is met ééne zijde (bij eene andere) aangesloten, de vierde zijde is die welke zich bij de andere heining aansluit (de andere vormt de vierde zijde).

Amp. *soedoe* = B. *toedjoe* (aanwijzen), *marapa tinoedjoe masoedoe pindorai*, *maka goema i Pogè*, de wijsvinger valt af als hij wijst naar den regenboog, want het is 't zwaard des Heeren.

1. *soeë* (Mor. „zien”); *mesoeë*, willen nadoen, zich op ééne lijn met iem. begeven, *ane koe-ucal da noeoli boere ri jakoe*, *da mesoeë joenoe*, als ik toesta dat gij zout bij mij koopt, dan vragen anderen het ook; *masoeë*, *mantjoë*, meedoen met, deelnemen aan, navolgen, nadoen, naäpen, *koemasoeë siko*, *momoeja ri soma*, ik doe je na met planten op mijn erf, *bare'e nasoeë ngkabosenja engko noe ana najoenoe*, een hoofd doet niet mee aan de grappen van slaven, *bare'e ntani koesoeë rajanja*, ik doe niet zoo erg naar zijn zin, *naka'osa mbitikoe*, *da mantjoë joenoe melindja*, mogen mijne beenen maar beter worden om met de anderen te kunnen meedoen in 't loopen, *kami monga-joe*, *be noesoë*, wij zingen en je doet er niet aan mee, *bare'emo napole ngisinja*, *masoeë ada nTo Balanda*, hij kort zijne tanden niet meer, in navolging van de gewoonte der Hollanders, *ic'akoe To Po'e mBoto*, *koesoëmo pompaoenja*, mijne vrouw is eene P.m.B.-sche, ik spreek haar dialect mee; *mombesoë*, elkaar nadoen, met elkaar meedoen, *mombesoë mangkoni*, met elkaar meedoen bij 't eten, *napombesoëka mpale raja madja'a*, zijne handen doen mee met zijn boze hart, *mombesoë langi soentjoea podja't*, de opeenhooping der familieverbanden doet den hemel na ('t is een hemelhooge opeenstapeling van geslachten); *sampombesoë ntaoe setoe*, degenen die met hen mededoen.

bantjoë, een nadoener, iemand die alles van anderen wil nadoen.

manoeë-noë, zich als een samenhangende reeks, als een egaal vlak voordoen, zooals een gebergte op een afstand, op een rij staan, *manoeë-noë koeani ntaoe mosoesa*, de hutten der feestvierders staan op een rij, *apa boejoe dja manoeë²*, de helling der bergen vertoont zich als een samenhangend vlak; *tanoeë* (vgl. *gonoe*), de lijn (meestal v. rotan) waaraan men een boomstam, een rijstblok, een prauw over den grond voorttrekt, *nontjoe ndatanoeëni*, een rijstblok waaraan een sleeplijn is gebonden.

2. *soeë*, Amp., de staande palen eener heining (*tindja ntondoki rito'o soeë*).

soeëre, *soesoëre*, zie 1. *ere*.

soega (vgl. 1. *soeka*), louter, enkel, alleen maar, *soega ic'a*, alleen maar vrouwen, *soega mopoe*, alleen maar koken, *soega kajoeke ri uciri ntasi*, louter kokospalmen aan het strand, *dja soega si'a*, enkel hij slechts.

Soegala Dolo, de rivier in het Doodenrijk, die veelal *Sambira Dolo*, „Halfrood” heet.

soegari, wrsch. verdraaiing v. *toegari*, in de uitdrukkingen *mobinasoegari*, voor „eten”, en *tobinasoegari*, voor „poepen”, in navolging v. *binasoei*, zie 1. *soei*; *i sema mampobinasoegari kina'akoe*? wie heeft mijne rijst opgegeten? (toespeling op: *da natoegari ntauala*, dan mag hij met eene lans worden gegooit)

1. *soegi*; *mosoegi*, *montjoegi*, iets oplichten, opwippen, omhoogwerken, met een hefboom, met de handen of met iets anders, *montjoegi oeë*, water opgooien, *mosoegi wata*, een boomstam oplichten, met een hefboom; *mosoegi*, w. t. (Par. id.), de tabakspruim tusschen de lippen steken, *posoegi*, tabakspruim; *mombesoegi² oeë*, telkens water tegen elkaar opgooien, opscheppen; *isoegi*, hefboom, stok of lat om iets mee op te lichten, *nda'isoegi kadjoe*, de boom wordt met een hefboom opgelicht.

mentjoegi, pr. t. = B. *mebete*, opkomen, te voorschijn komen, *mentjoegimo raura*, de zon is al opgekomen, *mentjoegiamo tomooe*, de inhoud van 't ei is te voorschijn gekomen; *koepapentjoegika ando*, ik zal er de zon over laten

opkomen, ik zal er mee wachten totdat de zon opkomt; *mampapesoegi*, doen uitkomen, doen opkomen, wachten totdat uit- of opkomt; *melintjoegi* = *mentjoegi*.

a) *melintjoegi eira ando*, oprijzende als de zon,
b) *mampapelonto tabango*, die de kokospalmen zichtbaar maakt.

2. soegi (uit het Boeg. *soegi*), rijk.

1. soei (vgl. *djoei*); *mantjoet*, *masoei*, uitpeuteren, biz. de ingewanden van geslachte dieren, die men wil gebruiken; *ndjo'oe mesoei*, ingewanden gaan schoonmaken; *tobinasoei*, een grof-grappig woord voor *tota'i* (poepen); *mobinasoei*, id. voor *mangkoni* (eten); *i sema mampobinasoei kina'akoe?* wie heeft mijne rijst opgegeten? (dit doelt op de verwen-sching: *da nasoei' mpongko*, dan mogen hem door een weerwolf de ingewanden worden uitgepeuterd)

Amp. *risoei tojoenja*, zijne testikels zijn uitgepeuterd, hij is gecastreerd; *lingkai risoei*, iemand die besneden is.

2. soei, roepwoord voor katten.

soe'i (Tontmb. *soe'i*), de vlechtsels om scheeden of andere voorwerpen gevlochten, *goema nda-soe'i*, *ndadikaka wintoe*, *paka*, *laero ndalala*, de zwaardscheede is omvlochten, er is *wintoe* (geel), *paka* (zwart) en roodgeverfde rotan bij gebruikt.

soeja (vgl. 1. *soela*, *soelabi* en Mal. *soeda*, Tomb. *soela*, Tag. Bis. *soela*, Tob. Mënt. Ilk. *soega*, Niass. *soecha*); *mantjoaja*, *masoeja*, in de hoogte steken, *kamboeka ndasoeja ri tando ngkadjo*, *ndapotoe'oi*, suikerpalmvezels worden in de hoogte gestoken op de punt van een staak en gebruikt tot dierenverschrikker, *soeja sakodi bandera*, *da napakita ntaoe*, steek de vlag wat in de hoogte, dat de menschen ze zien, *ne'e ma'ai pantjoefamoe*, ge moet het niet te zeer in de hoogte steken; *mesoeja*, *mentjoaja*, hoog uitstekend, zich in de hoogte heffend, *mentjoaja² banoea se'i*, dit huis steekt hoog uit, verheft zich te zeer; *tesoeja*, komen uit te steken, *dja ndekoeka*, *tesoeja gaga*, het gaat maar omhoog, het steekt al te veel uit;

kantjoaja² kadjo setoe *ndati boeja*, die boom steekt in zijn eentje uit op den berg.

basoeja, *bantjoaja*, zie *basoela*, op 1. *soela*.

1. soeje (Bad. *hoeloe*, Mal. *soedoe*, Niass. Jav. *soeroe*, Tag. *soro*, Sang. *soehoe*, Bent. *soehoe*, Ponos. *sajoe*, Bant. *sihoeng*, Mak. Boeg. *sero*, Kar. *djaeok*) en *isoeje*, lepel, uit één stuk (hout, hoorn) gemaakt en rechtlijnig van vorm; ook: schop, om te graven; *posoeje*, id.; *mantjoje*, *masoeje*, opscheppen, *mantjoje teoela*, kalk uit een potje scheppen, *teoela ndasoeje ngkotoe*, kalk wordt met sirih uitgeschept, *mantjoje lamale*, met een schepnetje garnalen vangen.

soejea (wdl. „uitschepbaar”), een nog jonge kokosnoot, waarvan het vleesch nog dun is, *kajoeke nepa soejea* of *kasoejea*, een kokosnoot die pas vleesch heeft gevormd.

2. soeje (vgl. 2. *sojo* [enz., Jav. *soeroep*]); *mesoeje*, ingaan, binnengaan, ondergaan, *mesoeje eo* (P.), de zon gaat onder, *pesoeje ndeme*, zonsondergang, West; *mantjoje ngi-sinja*, „zijne tanden binnengaan”, aand. v. h. plegen van bloedschande met een eigen dochter; *mantjoje ja'a* en *mantjoja ja'a* (zie 1. *soea*) „zijne voetsporen binnengaan”, uitdr. v. heengaan, terugkeeren, in navolging daarvan ook *mantjoje pa'a*, *mantj. oeta*, id.; *mampantjoje-ja'aka*, *mampantjoja-ja'aka*, heengaan van, verlaten.

mantjoje, kleine, niet stekende wesp-soort, die honing maakt, aldus genoemd, omdat ze bij de menschen in 't haar, in den neus of in de ooren wil kruipen [dezelfde als *sarese*, die ook *tamantjoje* of *tamentjoje* (MS.) genoemd wordt].

mesoeje, zich laten helpen door een ander, wdl. vragen om samen te doen (vgl. 1. *djoje*), *jakoe be lo'e manta'a taano*, *dja mesoeje ri joenoe*, ik ben niet bekwaam om een handvat te snijden, ik vraag maar hulp aan anderen, *mesoeje mekidjae karaba*, iemand om hulp vragen om bij een ander een baadje te laten naaien.

mampoejeoni apoe, vuur bij iets brengen, om 't in brand te steken, te doen smelten of te blakeren, *taoe ndaposoejeoni*, *napalai*

ndjo'anja, iem. d. wordt met vuur behandeld, opdat zijne ziekte wegga; meestal zwaait men dan een kokosodop met brandende hars om zijn hoofd en om sommige lichaamsdeelen.

simpasoeje, op elkaar ingaande, gezegd van twee rivieren die zich vereenigen, van twee vijandelijke partijen die op elkaar ingaan.

soejeuri (P.), *inoeje* (L.), uit *sinoeje* „het in (bamboe) gestokene”, rijst met kokos, gewikkeld in suikerpalmbiad en in bamboe gekookt; *eira janga ntjojeuri ri popadoekoe*, als het rak waartegen de rijst-bamboekokers staan op het oogstfeest; *rasoejeuri*, op die wijze gekookt worden, van rijst.

sinoeje, in de uitdr. *santjinoeje*, *roeantjinoeje*, enz., in één, twee partijen, 1, 2 deelen, 1, 2 keer.

3. soeje (vgl. 2. *djoje*); *oei soeje*, soms *oei ntjoje*, lymphie, lichaamsvocht, wondvocht, lijkvocht.

soejeuri, Todj., n. v. e. boom (vgl. *sioeri*).

soejeuwoe, Todj., n. v. e. boom.

1. soeka (Mak. Bent. id., Mal. Tag. Ponos. Ilk. *soekät*, Bik. *sokod*, Niass. *soe'a*, Boeg. *soekä*, Pamp. *soekad*, Bis. *sokod*, Tontmb. *soka'd*, Sang. *soeka'*; [vgl. *songka*]), de juiste maat, genoeg, juist behoorlijk, *soekamo*, *soekanja-mo*, genoeg, op de juiste maat, *siko danto'o soekanja*, gij moet zeggen hoeveel (hoe lang, hoe hoog, hoe ver, enz.), *soeka²*, juist genoeg, geheel op maat; *masoekamo*, genoeg, voldoende; *kasoekanja*, de juiste maat of hoeveelheid; *bar'e nasoeke paoenja*, *tampe*, *bar'e da ndasoeke ri ua'a ngkabosenja*, hij meet zijne woorden niet, welnu, moet men die niet afmeten tegenover de hoofden?

2. soeka [Tontmb. id.], de boom *Gnetum gnetum*, waarvan bladeren en vruchten eetbaar zijn, terwijl van den bast touw gedraaid wordt; *soeka mbonti*, de soort welke bladeren niet gegeten worden, maar waarvan de bast bijzonder goed is om te binden. Tor. II, 200, 219, 277, 278, 282.

mesoeke, op *soeka*-bladeren of -bast uitgaan, een w. t., in gebruik bij menschen die slijpsteen en gaan hakken uit een bepaald gesteente; *malonde soeka* (de *soeka* heeft

loten) zeggen zij dan, als zij voorspoedig zijn geweest.

malasoeke, n. v. e. boom met bruikbaar hout, die op de *soeka* gelijkt.

soeke (Kant. *hoeke*, holte in hout), bamboekoker om uit te drinken, *soeke lamo*, kleine bamboekokertjes, waarin de palmwijn voor het offer aan de geesten wordt gedaan.

soeki, Amp. (uit 't Boeg.), borduursel, stiksel, *soeki ri wo'o joenä*, borduursel op de zijstukjes v. e. hoofdkussen.

soeko, eene slingerplant, waarvan de kalebasachtige vruchten dienen om gestampte rijst in te meten, bij het overscheppen uit de bewaarplaats in den kookpot, *santjoeko kabosoe ntaoe samba'a*, één s. is genoeg om één mensch te verzadigen. Tor. II, 188.

soekoe (uit het Boeg.); *sasoeke*, een bedrag van 60 haantjes-duiten = 2 *tali* = 6 *oea*, ongev. 16½ cent; *soekoe-soekoe*, halve gulden; *soekoe² woejaua*, gouden tientje.

soekoeri (Nap. *soekoe*, druk bezocht); *masoe-koeri*, rommelig, vol vuil of afval, vol rommel die niet is opgeborgen, zoodat er geen plaats is voor hetgeen er zijn moet, *jalimo rengko setoe*, *dja masoekeeri*, neem die dingen weg, ze geven maar rommel, *masoekeeri koepe*, *morengko*, *modjali*, *moenoe*, *mosintji*, ik gevoel me vol rommel, met mijn mooie kleeren aan, mijne oorknoppen, kralen en ringen; *mepasoekeeri*, rommel veroorzaken, maken dat er geen plaats is, *pecaindjo'oeke*, *dja mepasoekeeri*, ga op zij, je neemt onnoo-dig veel plaats in; *dja noepasoekeerika baso da potienda ntaoe*, je neemt maar met je draagmand de plaats in waar een ander zou moeten zitten.

1. soela (vgl. *soeja*, *soelabi* en 2. *soela*; deze 3 woorden worden met elkaar verward; de grondbet. v. *soeja* en 1. *soela* is „opsteken”, die v. 2. *soela* „doorsteken”; [vgl. ook 1. *soe-ra*]); *mesoela*, ingaan, zooals de vlechten in 't vlechtsel; *tesoela*, gestoken door een splinter of een gescherpt stuk hout of bamboe, *tesoela*, id., *tesoela ri kadjoe ngasombi*, een aangepunt stuk hout in zijn lichaam gekregen hebbende, *tesoela ri wojo*, gestooten heb-

(1) Wellicht is hiervoor te lezen *djoei*.

bende tegen, gewond door een scherp, vooruitstekende bamboe; *mampesoelaka*, ergens inbrengen met, *pantjoeba ndapesoelaka laoro*, met een priem wordt de rotan-vlecht reep in 't vlechtsel gebracht; *mampesoela*, doen ingaan, gelasten in te gaan.

basoela (ook *basoeja*, *bantjoaja*); *ndaba-soela*, iets op iets hoogs leggen, bv. om het in de zon te drogen, op een stok of staak steken om het te dragen of het aan een hooger staande toe te reiken, *basoela ri wobo ntoe'a*, *nakatepoi*, leg het boven op een boomtrunk, opdat het in de zon droge, *ajapa nakeni*, *nabasoela*, hij vervoert het stuk goed, hij heeft het op de punt v. e. staak gelegd.

2. *soela* (Jav. Mal. *soelam*, Tag. *Bis. solam*, Sang. *toelang*, Mak. *soela*, Boeg. *soelé*; vgl. ook *besoela* (en 1. *soela*); *montjoela* (intr.), *masoela* (tr.), een effen vlechtsel doorvlechten met vlechtmateriaal van andere kleur, bamboe, *paka*, *ucintoe*; *goema ndasoela mbin-toe pai paka momboejo*, een zwaardscheede, doorvlochten met *ucintoe* en *paka* afwisselend; *bingka lora ndasoelati mbojo ucatoe*, een bont mandje is doorvlochten met harde bamboe; *ali ratamba*, *rawali-ntjoela*, de mat wordt gestopt, opnieuw doorvlochten; *wojo mpon-tjoela ndasoelaka bingka*, bamboe om te doorvlechten, waarmede een mandje wordt doorvlochten.

pantjoela „de doorsteekster“, die den weg opent voor de zon, die op haar volgt, zooals de vlechtrees op de vlechten (*besoela*), de naam der morgenster, *pantjoela natonda ndene*, op de morgenster volgt de zon.

montjoelati raja (het hart steekt andere gedachten door de gewone heen), ongerust, in onkalme stemming verkeerende, omdat men een naderend gevaar ziet, of zich van iets verkeerd bewust is, *tave be manjanja modoeanga montjoelati raja boi makawoe*, *anoe be lo'e mapone kajoeke*, *re'e pontjoelati nda-janja*, *boi da manucoe*, iemand die niet gewoon is te varen, is ongerust, of hij niet zal omslaan, wie niet vaardig is in 't beklimmen van een kokospalm heeft inwendige vrust, dat hij zou kunnen vallen, *montjoelati raja-*

nja, *mompaoe rajanja*, *bara noendja da me-ucali*, hij verkeert in onrust, zijn hart zegt dat er iets gebeuren zal; *pontjoelati ndaja*, overleggingen, ongeruste gedachten, bij bezorgdheid of wroeging.

soelabi (vgl. 1. *soela*), getrapt hebben in, gestooten hebben tegen en gewond zijn door splinterig hout, bamboe of scherpe steenen, waarbij de splinter in de wond blijft, *soelabi mbatoe*, s. *mbojo*, gewond door stooten tegen steen, bamboe, met den splinter in de wond.

soelajo (Gor. *hoelao* „bloem“, *hoelao* „de bloem er van“), *Amonum* sp., Cl. 196, een wildgroeiende struik, met zeer zure vruchten; deze groeien aan een opstaande bloeikolf en liggen als schubben daartegenaan; ze worden gebruikt om groente te zuren; de steel is langer, de vrucht kleiner dan bij de *katimba*; w. t. *bombo*; *mesoelajo*, deze vruchten zoeken, *mampesoelajoka anoe tiana*, s. vruchten zoeken voor eene zwangere.

soelakoe; *raego ntjoelakoe*, eene bepaalde wijze van uitvoering v. d. reizang; *montjoelakoe*, aldus den reizang uitvoeren.

soelampa'ani, Todj., een kruid.

soelanggaga, hetz. als *talanggaga* (gerochel), zie 2. *gaga*.

soelapa (Mak. Boeg. *soelapa*); *pesoelapa*, figuur van brandschildering; afb. Tor. II. 215.

soele (Mor. id.; Sob. id. en Mar. *hoele* „kruij v. h. hoofd“; Sang. *soele*, Nap. *hoele*, terugkeeren), hart; in fig. zin: middelpunt; Tor. I. 230, 232; *kandende* „soelena“, zijn hart bonst, *ri raja ntjoelata kare'e inosata*, in ons hart zit ons leven, *nganga ntjoele*, de hartopening, waar 't bloed uitstroomt, *ane noedonge laolitanja*, *da maposo nganga ntjoelamoe*, als ge het verhaal er van hoort, dan zal je hart breken (van verbazing), *wa'a nTo Lage ri Djalimo'o soelena*, *maka oengka lairia kateseoe ntaoe*, de Lageërs hebben hun middelpunt in Dj., want vandaar hebben de menschen zich verspreid, *soele uoemboe*, de twee uiterste der 5 nokpalen waarop het dak van den dorpstempel rust; deze palen loopen niet door tot den grond; *pesoele*, schildersfiguur op hoofddoeken,

Tor. II. 323; *inodo ndapesoele*, geklopte boom-schors, met harten versierd.

Amp. *soele mpale*, handpalm.

soelele (vgl. *solele*); *mantjoelele*, optillen, opheffen, om iets boven op iets anders te zetten, *pae ndasoelele ri topo*, de rijst wordt op het rak boven 't vuur (in den rook en in de warmte) gelegd; *tesoelele*, opgelicht, opgetild, *tesoelele topi*, *nauroei ngojoe*, de sarong wipt op, raakt opgelicht, daar de wind ze opwaait, *oengka peko oe'i*, *gori ngkatesoelelenja*, het water komt tot de bovenheup, zoo hoog als het wordt opgestuwd (als het aanbruist tegen de heup v. iem. die het doorwaadt).

pr. t. *soelele*, opgelicht(?); *kantjoelele-ntjoelele*, steeds opwaaiende.

soeleembe; *mesoeleembe*, gezegd van vet of andere week stof, die zich gemakkelijk laat snijden of verdeelen, zooals vet of melige knollen, naar boven komen, uitpuilen, *ucaroe maboko mesoeleembe bajoejanja*, vet varkensvleesch, waarvan het spek uitpuilt, bv. als het gesneden wordt en langs het mes opkruipt.

soelengga; *masoelengga raja*, wantrouwend, ongerust van binnen, *ne'e da ntaposoelengga*, laat ons er geen wantrouwen tegen hebben.

1. *soelepe* (Mak. Boeg. *sodipa*); *mantjoelepe*, iets stuiten, zoodat het zijne richting wijzigt en langs het stuitende voorwerp schuurt, *da kono pasajoekoe*, *ane bere'e ucatoe mantjoelepe*, de houw dien ik er op gaf, zou raak zijn geweest, als er niet een steen was geweest die hem gestuit had, er langs had doen gaan, *ndeki djo'e ata kadekoe ngkatesoelepenja*, tot aan den rand van 't dak vloog 't op, toen het in zijn vaart gestuit werd.

2. *soelepe* (uit 't Mak.), lijfband van weefsel of metaal, ingevoerd.

1. *soeli* (Boeg. id., O. Jav. Mal. Soend. Iik. Pamp. *soelit*, moeilijk bereikbaar), duur, kostbaar, schaarsch, moeilijk te krijgen, *masoeli olinja*, de prijs is duur, *masoeli kare'enja*, het is schaars aan wezig; *kasoele*, duurte, kostbaarheid, schaarsheid; *koepomasoelikamo*, ik dacht dat het duur was.

Amp. id.; ook: moeilijk, lastig, *mantjoeli ucato etoe*, die hoogte is moeilijk (te bestijgen).

2. *soeli* (Sal. id.), *Colocasia antiquorum*, Cl. 847, een knolgewas; Tor. II. 203; *eua indo ntjoeli*, „als een moederknol“, waaromheen zich een aantal kleine knollen vormen, zegt men van iemand die door een aantal belangstellenden is omringd, *samba'a uc'a naporoegoka ntoe-ama maria*, *eua indo ntjoeli*, eene vrouw om wie de mannen zich opdringen, als (bij) een moederknol; *soeli ngkamboeka*, in PmB. de naam v. *kajo'i*, zie *jo'i*.

In Todjo is de *soeli* geneesmiddel tegen hoofd- en buikpijn; ook bij bevallingen wordt ze aangewend.

soeli (Par. id.); pr. t. *mesoeli* = B. *meeli* (omkijken).

soelibi (vgl. *soedipi*), hetz. als *toelibi*; *rapasoelibi uti*, *madjo'e ucuringa sambira*, de voet wordt op zijde gehouden, de eene kant doet pijn.

soeliwa; *mesoeliwa*, een plat woord voor coire.

soelo; *mosoelo*, bij elkaar in de slaapsarong kruipen, man en vrouw, twee vrienden, moeder en kind, *radioe taee mosoelo*, *sangkoe-moe' kare'enja*, twee menschen kruipen bij elkaar in de sarong, zij zijn in dezelfde sarong; in P. en PmB. wordt ook het *melauco* wel *mosoelo* genoemd (het zitten der priesters onder de sarong); *mosoelo*, *be momeisoe*, ze zitten in één sarong en raken elkaar niet (de twee stokken waartusschen een sarong die te drogen hangt, is uitgespannen).

masoentjoeloki, of *-ntjoeloki*, in iets of iem. varen, v. e. boizen geest, die in een mensch of dier vaart en hem gevaarlijk maakt, *nda-soentjoeloki*, -oki, in bezit genomen door een geest, *taoe bara bawela nasoentjoeloki mpongko*, *mesoicoe nggio' ri nganganja*, een mensch of een buffel die door een weerwolf is bezeten, dien komen de vuurvlieden uit den mond, *bawela*, *maoe madago uwengka eo*, *ane nape-soentjoeloki bela*, *da natondoe kita*, al is een buffels doorgaans mak, als hij door een boomgeest is bezeten, zal hij ons stooten, *ane bare'e nasoentjoeloki ntaoe madja'a*, *be da mepepate i Tindja*, als niet een slecht mensch T. het had ingegeven, zou deze geen moord begaan hebben.

soeloe (Mént. Tob. id., Mal. Jav. *soeloeh*, Mak. Boeg. *soelo*, Tag. Bis. *soelo*, Sang. *sofo*, Minah. t. *soelo* „fakkel”), pr. t. = B. *mata* (oog), Tor. III, 671, 103 (oog, licht); *bamo koetoedo ri ntjoeloe*, ik wijs het niet [meer] vóór je oogen aan; *mosoeloe-icoli*, met het lemmet naar beneden (ibid. 673, 151); *tanda ri ntjoeloenja*, in het Oosten.

soeloegi, uitkijken; *mentjoeloebi*, *mentjoeloegi*, uitzien, toekijken; *pentjoeloegi losa*², kijkt scherp uit; *lape² mpseloebi*, kijkt goed uit; *pobauca*, *koepentjoeloebi*, breng het, dat ik het zie; *pentjoeloe*, oog; *toeroe*, *matoeroe* *pentjoeloe*, slaperig; *mantjoeloe* *taoe doemantoe*, kijken naar de aangekomenen; *ndasoeloea tanga ndaura*, de lucht wordt er mee verlicht.

(a) *losa² mangelgi*, kijkt goed uit,

b) *lonto² masoeloegi*, ziet scherp toe

c) *pondare ntadoe ntjoela*, naar het huis van 't hoofd der geesten,

d) *pambola ntadoe baligoe*, naar de woning van 't hoofd der zielen. (MS.)]

soeloe betoe'e, ster.

soeloembe, de stiknaad aan den hals van het baadje, in twee rijen aangebracht, vooral bij de baadjes der To Rano.

soeloki, leeg, *soelo-soeloki*, min of meer leeg. *soemadaja*, pr. t., 10.000 (van Mor. *madala*, 100.000, met pref. *soe-* voor *sa-*).

soemajai (vgl. *sarai*), electrisch vuur, zooals men dat 's avonds wel aan den hemel ziet, *eua soemajai kaliganya*, zoo snel als de bliksem. *soemalele*, pr. t., zie 4. *lele*.

1. *soemampa*, Str. B. (uit het Boeg. *soemampare*, Mak. *soemampara*), de visch die het „zeeschuim” (*roekoe ndada ntjoemampa*) afscheidt, 't welk als middel tegen buikpijn geldt.

2. *soemampa*, pr. t., *tondo soemampa lajadi*, zie 1. *tondo*.

[*soemampele*, zie *pele*.]

soemanaa, zie *naa*.

soemanda, Todj., een kruid.

soemanga (m. i. overgenomen uit 't Boeg. *soemanga*, maar volgens de Tor. een B. woord; men hoort het in 't dag. leven weinig; 't komt

voornl. in de letterkunde voor), geest v. e. doode, vooral van reeds lang gestorvenen; *taoe mosoesoemanga*, iemand die een *soemanga* in zich heeft en daardoor onrustig is; *taoe rasoesoemanga*, iemand die door een geest is aangetast.

soemangali, een doornige kruipplant (Tor. II, 271) met kleine bladeren; wordt gebruikt als tooverkruid bij den oogst.

soemangkoro, zie *koro*.

soemanioe, zie *nioe*.

soemantana, zie *tana*.

soemao, zie *sao*.

soemba (Nap. *hoemba*, aantreffen, Sa'd. *soemba*); *mantjoemba*, overvallen, plotseling verschijnen en binnendringen waar stilte of afzondering heerscht, *mantjoemba ombo linggona*, *mantjari baroe ntaoe motaomate*, vreemdelingen verstoren den rouw, door den palmwijn van lieden die eene begrafenis hebben, te tappen, *we'a mandioe bare'e madago nasomba ntoema*, een badende vrouw mogen de mannen niet overvallen, *taoe nasomba noe oedja*, de menschen worden door den regen overvallen, *boi da nasomba naporeme kita*, als ons de droge tijd maar niet overvalt! *soemba ombo*, zie 1. *ombo*.

montjoembani, plechtigheden verrichten waarmee men den rouw voor een overledene opheft of een voor 't gebruik gesloten tempel weder opent of een nieuwen tempel inwijdt, *taoe montjoembani ma'i mogora*, *ndjo'oe ri taote mate*, *mantjajoe lae ntoela ri tambea*, *patingkani nagolilimi*, zij die den rouw komen opheffen en het koppensnellersfeest komen vieren, gaan naar de begraafplaats en hakken de opgerichte staken bij de doodkiststelling om, viermaal lopen ze er omheen (telkens een dier staken doorslaande); *mantjoembanika lobo*, den dorpstempel (nadat hij is gesloten geweest) weder betreden, zooals geschiedt door terugkeerende koppensnellers, Tor. II, 105, 343, *To Kinadoe baloemo*, *ndasoembanika lobo*! de Kinadoërs zijn in den rouw, nu worde de tempel weder betreden! (uitroep bij die gelegenheid), *mantjoembanika balombo*, een suikeroven inwijden, door het eerste stuk

suiker dat daar is gemaakt, voor hoogen prijs te koopen (om een goed voorteeiken te scheppen).

mampapasoembaka ombo, de schuld hebben, krijgen van het schenden der rouwbepalingen, bv. door een schuldenaar te manen tijdens den rouw, *pesingaranja napapasoembaka ombo*, door zijn manen is hij de oorzaak dat de rouw is geschonden; *koepapasoembaka ombo*, *maka noebolangi oni ntaoe moweloea*, ik verklaar dat gij de oorzaak zijt dat de rouw is geschonden, want gij bederft de voorteeiken voor de lieden die op reis zijn (in een huis van welks bewoners er een of meer op reis zijn, mag men niet manen of beboeten).

soembara (wdl. „overvallen”), ruw weer, storm met regen; *ane mepone mboela ri banoea ntaoe*, *da mosoesoembara*, *da wagonoe tana*, als de geiten bij de menschen in huis komen, dan gaat het stormen en plasregen, dan „smelt de grond”; *soembara ngkanta*, *oedja be uero²*, *maka taote mesajoe natiro* „schildstorm”, regen die maar niet opklaart, want hij heeft koppensnellers gezien (heilige wind met regen voorspelt nl. de komst van koppensnellers, want hij heeft hunne schilden reeds gezien); *mongojoe soembara ngkanta*, *popatoba² tana* (versregels), er waait een vervaarlijke storm, waar de grond van naar beneden stort. *soembaja*; *mantjoembaja*, *masoembaja*, verzen-gen, verschroeiën, *nasoembaja*, *nasoembajari apoe*, door het vuur verschroeid.

soembara, zie *soemba*.

soembare (aan 't Meer), het kraakbeenig deel der ribben.

soembe, zie *soere*.

soembela (Leb. *mbela* = B. 1. *boroe*); *mantjoembela boroe*, een regenmatje openslaan, openvrouwen, om het als een dak boven 't hoofd te houden.

soembele, zie *sambale*.

soembeoe, zie 1. *beve*.

soembi (vgl. *soempi*, *soemi*, [djoembi] en Nap. *hoeme*, lip), strook om een veld, het smalle, opengekapte gedeelte tusschen de omheining en 't daarbuiten liggende bosch, *uici ntjoembi*, de rand dezer strook, *to uici ntjoembi*, bij-

naam v. d. aap, omdat deze maïedief zich veel aan den rand der akkerstrook vertoont; *jakoe da kar'e mpodjamaakoe mamposoembi nasoo-koe uici*, ik zal mijn akker aanleggen vlak naast dien van 't vorige jaar, *naposoembi nasoo-koe uici*, hij ligt vlak naast uw vroeger veld.

soembo (vgl. *simbo*, 1. *toembo*), *soembo lee*, stoppels van een afgebrand alang²-veld, *soembo lee metosoe ri uiti*, de alang²-stoppels steken aldoor in de voeten.

soemboe (uit 't Mal.), pit, kous v. e. lamp. *soemboeri* (vgl. *noemboe*); *Amp. mantjoemboeri timponu*, sirih-vruchten van de plant afstooten.

B. *sinoemboeri uiti i nTa Datoe*, dreunend kwamen de stappen van T. D. neer.

Soemboli, zie *woli*.

soembo'o (vgl. *uo'o*, hoofd); *mantjoembo'o*, het hoofd bieden aan, met den kop tegen iets inloopen, den kop er tegen inzetten, *mantjoembo'o oedja*, *ropo*, *ngojoe*, met den kop tegen den regen, de golven, den wind in, *maoe uni*, *saujaja² koesoembo'o*, al is er (ongunstig) vogelgeluid, ik zet er den kop tegen in, *doe-anga mantjoembo'o Tando ngKasa*, de prauw vaart tegen den Z. wind in, *uoja anoe ndasoembo'o*, de loopende maand; *mesoembo'o*, een stap tot verzoening doen, toenadering betoonen, om bedreven kwaad of verwekte ontstemming goed te maken, *taoe mesoembo'o me'veroe*, *molanya*, iemand die iets heeft goed te maken, toont zich de minste, geeft een verzoeningsgeschenk (Tor. I. 388); *samba'a baolu naposoembo'oka*, *boi modjampa To Napoe*, een buffel hebben ze gegeven om goede stemming te verkrijgen, opdat de Napoeërs niet zullen plunderen; *pesoembo'o narai*, *sambai'n mboela*, *da nakapoeroe ndaja ntaoe mesinjara*, hij gaf een geit als geschenk om een gunstige stemming te verkrijgen bij den schuldeischer; *mombesoembo'o*, kop aan kop liggen, *mombesoembo'o kajorenja*, zij slapen in elkaars verlengde, met de hoofden tegenover elkaar, *mombesoembo'o narag mani*, zijn akker en de mijne liggen elk aan ééne zijde van den berg, aan elkaar.

soembooe; *mentjoembooe wici*, de onderlip steekt vooruit.

soemekadi (st. *sekadi*?), stijfstaan, van goed gevulde vrouwenborsten.

soemendeoe, pr. t., zie 2 *ndeoe*.

soementjedoe, zie *sedoe*.

soemesoempoe, zie *soempoe*.

soemi (vgl. *djoembi*, *soembi*, *soempi* en Nap. Bad. *hoeme*, snoet), [zie *boeloe*].

soemigi, pr. t., zie *sigi*.

soemii, zie 1. *sii*.

soemo; *mbosoemo*, adellijk riekend, van vleesch of visch die gaan bederven, syn. m. *mararambae*.

soemoe (Mal. *djénoe*); *mesoemo*, afkeer, tegenzin opwekken, zooals iets dat zeer vet of rot is, *ne'e ndakoni loka jajo*, *ntje'e mesoemo*, ge moet geen overrijpe pisang eten, die staan tegen; *nasoemo mbauoe*, *uraoe mesoemo*, hij heeft zich varkensvleesch tegengegeten, het varkensvleesch staat hem tegen, *nasoemo jakoe mangkoni baola*, hij heeft er mij tegen gemaakt om buffelvleesch te eten: *posoemo*, toovermiddel, 't welk maakt dat men spoedig genoeg heeft; het wordt met de nieuwe rijst samengekookt, opdat men spoedig zal verzadigd zijn; *marika rajakoe maenga oloe*, *naposoemo*² *uaenja*, ik ben er vies van een wind te ruiken, de stank maakt mij afkeerig; *mantjoemoelaka polanga*, een verzoeningsgeschenk afwijzen, *nasoemoelaka nTo Napoe pompakadago nTo Onda'e*, de Napoeërs hebben de oorlogsschatting der Onda'eërs afgezezen.

soemoeka, PmB., niet helder, dof, slecht ziende, v. d. oogen.

soemójori, soemójowi, zie 2. *sojo*.

soemomba, zie 1. *somba*.

soempa (Bad. *hoempa*², kopstuk v. d. hamer, Sob. *soempa*, verbinden), een hoog mandje, in den vorm van een kolar, wijden koker gevlochten v. pandan-, silarblad of gespleten bamboe, met een overstulpend deksel, dat er geheel overheen gaat; dit is de eig. *soempa*, waarnaar het mandje heet; 't dient tot bewaring van gestampte rijst; Tor. II, 188, 199; *soempa motopi*, s. *rapesoese*, een

s. zonder deksel waarin de eigenlijke s. wordt gezet, om de rijst beter tegen de muizen te beveiligen; *siko dja eua soempa*, *motopi*, *motali*, be *mokaraba*, je lijkt wel een mandje, je draagt sarong en hoofddoek, maar geen baadje; *soempa ntarala*, de voet van het lemmet der lans, dat als een huif over de schacht gaat, Tor. II, 351; *soempa nteola*, de stop van den kalkkoker; *soempa nteolamo pae*, de rijststengel vormt al knopen (als de stop van den kalkkoker); *soempa mpoese* (PmB. *oempoe mpoese*), een kip die geslacht wordt om vrede te maken tusschen twistende echtgenooten en die dient om weder de navelstreng (die broeders en zusters verbindt) aan te knopen; *soempa mba-jaa*, [één of] 2 buffels die men geeft om een verbroken huwelijk te herstellen, Tor. II, 36; *soempa mpale* „verlengstuk der hand”, w. t. v. *isoepi* (tang); *soempa inosa* „verlengstuk v. d. adem”, w. t. v. *tambolo* (bamboekoker om 't vuur aan te blazen) of *kamero* (vuurwaaier); *roekoe soempa* (P.), de knieschijf (L. *toetoe mboekotoe*); *mbosoempa uca*, de rijst ruikt naar de s. (ze ruikt muf, als ze lang in de s. is geweest); *mbosoempa kajoro* (van *soempa* als werkw.), het touw is al dikwijls gebroken en weer aangeknoopt.

mosoempa, mas., *mantjoempa*, aanknopen, aanlussen, verlengen in de lengterichting, waar althans lengte en breedte te onderscheiden zijn (vgl. 1. *sepe*), *ndasoempa kajoro*, het touw wordt aangeknoopt, *ucorjoenja ndasoempa ntjabe*, men heeft zijden draden door bare haren gevlochten, om ze te verlengen, *uitinja ede*, *nasoempa ngkadjo*, zijn been is kort, hij heeft het met een stuk hout verlengd, *kani nasoempa mPoe*², *are'e ara ndjaa ri djangki* (PmB.), de Heer heeft ons (leven) verlengd, er is niets op onze reis gebeurd, *koni da mantjoempa wia mbiti mani*, da *ndipeto'oku ri To Sangira*, gaat gijl. de beweging onzer beenen voortzetten (wij loopen niet verder), om het eens aan die van S. te gaan zeggen, *alikoe ede gaga*, *waikakoe samba'apa*, da *korsoempaka*, mijne slaapmat is te kort, geef me er een bij,

dat ik ze er mee verleng, da *koesoempa pae joenoe*, ik zal nog iets toevoegen aan hetgeen de anderen gezegd hebben; *masoempanaka ngoedjoe joenoe*, zich aansluiten bij de woorden der anderen, *nasoempanaka pelindjanja*, hij vervolgde zijne reis.

mekisoempa inosa, vragen om verlenging van 't leven; *mbosoempa*, *mombesoemparangi*, zich bij elkaar voegen, van twee rivieren; *mombosoempa anoe ri ngoedjoenja*, zij doen elkaar eene belofte, maken eene afspraak; *ata roeare*, *roeamombosoempa uaindjo'oe*, twee rijen dekblad in elkaars verlengde.

pr. t. *ri sinoempa noe gonigi*, [wrsch.: naar of aan het uiterste eind van den wind (de plaats waar de wind vandaan komt), d. i. het eind van de wereld (vgl. 1. *sopa* op pr. t.; *sopa* = *soempa*)].

soempanga, zie *panga*.

soempe (vgl. 1. *soebe* en Mor. *soempe*, B. *sinpe*); *tosoepe witi*, de voet is komen te stooten.

pr. t. *taposoempemo* (parall. *tapopantora-mo*), we richten ons er heen.

mosoempe, dichtbij, in de nabijheid. Vgl. B. *mosoe*.

soempeda, zie *sompeda*.

soempela (Mor. id.), Saloem., de luis die in het B. *kolókosi* heet.

soempi (vgl. *soembi*, *soemi*, [djoembi]) of *ucojoe ntjoempi*, knevel, snor, die enkel boven de mondhoeken groeit; *soempi nggaroe*, snor van de kat; *mosoempi*, snorharen hebben; *montjoempi*, de tabakspruim aan één kant van den mond tusschen tanden en bovenlip steken, zooals de vrouwen doen (de mannen houden de pruim tusschen de vooruitgestoken lippen); *kasoempi*, framboesia-zweer aan de bovenlip.

soempigari, zie *piga*.

soempil, zie *ompil*.

soempiniti, zie *sompiniti*.

soempiri: *mesoempiri*, uitpuilen, uitspuiten, *mesoempiri bokonja ane ndakodjoti booe nDano*, als de visch van 't Meer gekorven wordt, spuit het vet er uit; *mesoempiriti*, id.

soempiti, een plant die op de hogge bergen voorkomt.

soempoe (vgl. *oempoe* [en Mor. *soempoe*]), van kinderen, als zij eerst flink groeien, maar na eenigen tijd niet meer; *montjoempoe*, *mosoempoe*, *mantj.*, mas., eten in den mond steken, *barépa naintjani mangkoni ngkalionja*, *jakoe da mantjoempoe* (of *mantjoempoeka*), bij kan nog niet zelf eten, ik zal hem voeren, *kodi'pa*, *ntongonja ndasoempoe*, het is nog klein, het wordt nog gevoerd, *nasoempoe tabako ri wici ntaoe mate*, *napapoepe*, hij stak tabak tusschen de lippen van den doode, voorzag hem van een pruim; *mombosoempoe*, elkaar het eten in den mond steken, *ane morongo To Po'e mBoto*, toema *pai we'a mombosoempoe*, als de Po'eombotoërs trouwen, steken man en vrouw elkaar het eten in den mond; *masoempoe raja*, het hart vol hebben van iets, er genoeg van hebben, er mee vervuld, bezwaard zijn, *masoempoe rajakoe mampeole taoe setoe*, ik heb er genoeg van die menschen te zien; *re'e anoe napokasoempoe ndaja*, er is iets waarvan hij het hart vol heeft.

mopanoempoe, opruimen, opbergen, ergens in duwen, *mampanoempoe*, id. tr., *rengkonja napanoempoe ri baso*, hare goederen stopte zij in de draagmand, *ane roo mopanoempoe siko*, da *malaino kita*, als ge klaar zijt met inpakken, dan gaan we heen; *mampanoempoe*, zich ergens insteken, binnengaan; *mampepanoempoe karaba*, het jakje aantrekken.

soemesoempoe, een lange, dunne, zwarte slang, wit bij den kop, valt de menschen aan, maar is niet giftig.

soempoegi, wat tot deksel dient op een pan of pot, een boomblad, kokosdop, enz.

soempogi: Amp. *mosoempogi*, nauw, eng, gedrukt, bekneeld.

1. soena: *nasoena*, iemand verbieden mee te gaan of zich hier of daar heen te begeven, *baré'oe kweai meloeloe*, *siko nasoena noe inemor*, ik sta niet toe dat je meegaat, je moeder heeft het je verboden.

2. soena (uit het Boeg. *soena*), de Mohammedaansche besnijdenis (Tor. I, 303, II, 78), *tuoe ndasoena*, een door circumcisie besneden.

Amp. *risoena we'a*, *risoei lingkai*, meisjes worden besneden, jongens gecircumcideerd. *soenda* [Mor. *soenda*]; *mantjoenda*, tegen iets ingaan, golven, wind, regen tegemoet gaan, *mantjoenda ropo*, tegen de golven in varen; *lee pai morompa nasoenda ntaoe molioe*, door alang² en fonteingras loopen de voorbijgangers dwars heen, *sajombo mbatika nasoenda mbauroe*, het varken is tegen de spanlijn van de val aangelopen, *eico nasoenda ntoko*, *nakajali rininja*, met een stok sloeg hij tegen 't gras in, opdat de dauw er zou afvallen, *ampakoe nasoenda oengka ri kelanja*, hij liep tegen de door mij opgestelde bamboespies in tot aan het niet gescherpte gedeelte; *pantjoenda oole* „wat ingaat tegen het gras en de struiken waar doorheen geloopt wordt”, w. t. v. *roekoe mboejoe* (scheenbeen); ook *pantjoendasa*.

soendawa (uit het Boeg. *soenraua*, hetz. woord dus als *sadawa*); *mantjoendaica waroe*, zwam v. d. suikerpalm toebereiden, om het licht ontvlambaar te maken, zoodat het bruikbaar wordt voor het vuurslag; het zwam wordt geweekt in sap van *bomba*- of *katimba*-stengels, die in het vuur zijn gelegd en daarna uitgewrongen; is het zwam gedroogd, dan wordt het ook nog wel met kalk en houtskool ingewreven; *ane roo ndasoendawa waroe madagomo ndapotela*, *bara roeanta'oe bare'epa madja'u*, als het zwam aldus is toebereid, is het goed om er vuur mee te maken, het is in een paar jaar nog niet onbruikbaar.

soende (Mak. *soenre*), bakje, gevouwen van *komboeno*-blad, eenigszins vierkant (anders dan de *pingkoe*); hierin wordt vloeibare toespis opgediend; *montjoende*, zulk een bakje maken.

soendeke (missch. naar *mandake* gemaakt uit *toendeke*); *mantjoendeke*, w. t. v. *mandake*, bergklimmen.

soendo, pr. t.; *mai langi soendo*, Tor. III. 681, 69, komende uit den hemel; *soendo nawa*, Tor. III. 686, 229, verstoord van gemoed; *mantjoendo*, stooten; *boi nasoendo nggoroemo*, opdat de kat er niet tegen stoote, Tor. III. 687, 54; *ane masoendo lara nto i wanoea* (pondoloe),

als de dorpsgenooten er aanstoot aan nemen. *uale*, *ne kantjoendo*², loop en stoot u niet; *mopasoendo podelikoe*, mijn gang is stotend, onzeker; [*papotesoendo*, parall. m. *papotere-mba*, Tor. III. 687, 266].

saloentjoendo ralimakoe, mijne hand stoot van tijd tot tijd.

a) *salo'e anta kairaleta*, van tijd tot tijd houden we op,

b) *saloentjoendo kajanoto*, van tijd tot tijd onderbreken we den tocht. (MS.)

a) *roenaka ntiwure*, houd op met schreien,

b) *ondanaka saloentjoendo*, scheid uit met snikken.

1. *soendoe*; *mesoendoe*, opdringen, herhaaldelijk met hetzelfde verzoek aankomen, *da oeno kodjo mesoendoe*, *ber'e jowenja*, houd nu maar beslist op met aandringen, het helpt niets; *mampesoendoe*, iets aan iemand opdringen, *be naoue² mpadangka mampesoendoe² ka pai koe-paolimo*, de handelaar hield niet op 't mij op te dringen, zoodat ik het heb gekocht, *nape-soendoe ka jakoe re'e toema samba'a da mamporongo jakoe*, ze hebben me opgedrongen dat er een man is die mij wil trouwen; *masoendoe*, *mantjoendoe*, dringen tot, opdringen, *nasoendoe noe joenoenja da mapanagoento*, zijne makkers drongen hem tot schieten, *banya koesoendoe ngkaraoe*, *koesoendoe ngkapande ndaja*, ik dring er niet op aan uit boosheid, ik dring er op aan uit goedheid; *mombesoendoe mangkoni*, *napombeto'o'ka*: *siko rioenja*, zij dringen elkaar om te eten, ze zeggen telkens tot elkaar: gij eerst.

2. *soendoe* (vgl. 1. *soeroe*), pr. t., *soendoe maicoe² randakoe*, de reden dat ik verstoord ben, *koesoendoe mosampe²*, de reden waarom ik gekomen ben.

soendoro, L. = *sidoengi*, P., kuif of opstaande nekveeren van papegaaien en derg. vogels, de kam op den rug van sommige hagedissen: *mo-soendoro*, zulk een kuif of kam hebben, *kalia mosoendoro ri talikoenja*, de *kulia* heeft een kam op den rug, *woejoenanja mosoendoro*, zijne haren staan steil overeind.

soenga (uit het Boeg. *soenge*), leeftijd, ouderdom, *Poe² mPalaboeroe mangkekeni soenga ngka-*

toewoeta, de Heere Schepper houdt de maat van ons leven in handen.

soenganga, groote mand van alar-, kokos-, of suikerpalmbladeren, waarin men vuil bijeenveegt; *doe'o santjoenganga*, een mand vol jong vischbroed.

soengangali, zie *ngangali*.

1. *soenge*; *mesoenge*, *mesoengebaka*, lucht van iets opsnuiven, met den neus iets zoeken, *ba-oela mesoenge-soengebaka*, de buffel snuift lucht op, tracht den geur van iets op te vangen; *masoenge*, *mantjoenge*, *mapesoenge*, besnuffelen, beruiken, *taoe napesoenge noe asoe*, de menschen worden door de honden beroken; *mampapasoengeka joenoe waoenja*, den geur er van aan anderen laten ruiken.

2. *soenge*, knobbel, oneffenheid, *laoe soenge ri raja ntjopoe*, er is eene oneffenheid in 't blaasroer; *masoenge raja*, ontstemd, *masoenge raja-koe madonge pompaoe ntaoe setoe*, ik ben wrevelig over het hooren van wat dielieden zeggen. *soenggare* [Mor. id., kuitring voor mannen], de nagels of teenen van honden, buffels, herten, geiten, zwijnen, enz. die niet op den grond komen, de achtereeneen van sommige vogels, *djapi*, *bentji*, *marari*, *wauroe*, *paka mosoeng-gare*, runderen, gemsbuffels, hertzwijnen, varkens hebben alle zulke teenen.

soenggelo, syn. met *soenggere*; *mesoenggelo* *woejoekoe*, mijn haar gaat in de hoogte, krult op; *tesoenggelo* *batoeroenja*, het haar in zijn nek krult op, gaat omhoog.

soenggere (vgl. *gere*); *montjoenggere*, opstroopen, opstrijken, bv. 't haar uit 't gezicht na het baden; *criti ntjalana nasoenggere ntoema*, *topi nasoenggere mbe'a*, *ane moete ri koro oe²*, de pijpen der broek stroopen de mannen op, de vrouwen houden de sarong op, als zij eene rivier oversteken, *ata nasoenggere noe ngojoe*, de wind licht de dekbladen op.

soengi, Amp.; *mosoengi*, glimlachen; *pasoengiti*, mondhoek.

soengka (Bad. *hoengka*, opendoen; [vgl. *soengke*, 1. *soengki*]); *masoengka*, afgehaald, afgescheurd, v. e. nagel, die uit het nagelbed is gelicht, *toeoe kritikoe*, *masoengka kajoepa ngkatoempoeke*, ik heb mijn voet gestooten,

de nagel van mijn grooten teen is er af; *tana se'i ketoe'a*, *popasoengka² kajoepa*, dit land is vol boomtronken, zoodat (bij het loopen) de nagels van de voeten er af gaan, *madojo taoe se'i*, *popasoengka² kajoepa*, hij is zoo ijverig, dat de nagels van zijne teenen afge-licht worden.

Amp. *rasoengka kadjo*, het hout wordt gespleten.

soengke (vgl. *soengka*, 1. *soengki*, [singke, toeke] en Mong. *toengger*, Mak. *soengke*); *mantjoengke*, *masoengke*, openen, de bedekking afhalen van iets dat is toegedekt, de afsluiting wegnemen, *nasoengke mo ka'oeinja*, *nakitamo bangani bingka*, hij lichtte de bedekking op en zag wat er in het mandje was, *tonggola masoengke dajo ntaoe mate*, *pasoengke²nja joemo* *ano* *ndapokarikaka si'a*, de tonggola maken de graven der dooden open; dat zij de doodkisten openmaken, dat geeft den menschen een walg van hen, *kapali da mantjoengke tamboe tana*, *maka ano* *ndatamboe tana mo* *be montjo da ndawali-ntjoengke moeni*, het is verboden om over eene zaak te spreken die onder den grond (in den doofpot) is gestopt, want wat begraven is, mag niet weer opgehaald worden; *inodo nasoengketi ngojoe*, de wind licht de geklopte boomschors op; *montjoengke ngojoe*, *mosompo*, *ntjoengke se'i*, *tingkara taoe*, de wind komt ineens op, als een rukwind, ineens is hij er, men schrikt er van; *mesoengke palo* „deksel oplichten”, heet het als iemand zegt dat hij op een ander het *mopangaja* heeft toegepast en 't is niet waar; dit wordt zwaar beboet.

malai soengke bomba, *malai ngkaroo²*, *be napetoemboeka joenoe*, hij is langs ongebaande wegen (zich een weg openende door de *bomba*-stengels heen) weggegaan, heeft zich stil uit den weg gemaakt, en het niet aan anderen verteld (bv. iem. die een ziekte wil ontloopen en den ziekte-geest van 't spoor brengen); *ane mrlima sangkanipa siko*, *soengkenja setoe*, als je nog eens steelt, dan zal dat de openbaarmaking zijn (dan blijft 't niet meer verborgen); *soengke toroe*, de stand van het sterrenbeeld „De Haan” halfweg den gezichteinder (men

moet den rand v. d. hoed oplichten om het te zien); *soengke loda*, een mooi klinkende ree-ree (men opent de vensters om er naar te hooren); *soengke boboka* „t'openen der poort”, een der gebruiken bij het *mebolai* (Tor. II, 21); *soengke lere* (PmB.), bijnaam v. d. vogel *teka*².

mantjoengkelaka peti, eene kist openbreken, *tesoengkebaka* (-daka, -laka), *maramo anoe ndapakapia*, 't is komen opgelicht te worden en nu is zichtbaar geworden wat men verborgen had (de geheimen zijn ontdekt, de rust is verstoord).

mekisoengke, vragen op te lichten, te ontdekken, te openen; *kantjoengke² reka noe apoe*, de vlam van 't vuur flikkert hoog op.

pr. t. *soengke*; *ronoengke*, *kanoengke²*, *kanjoengke²*, opengaand, zich openend; *tapota-olo menoengke*, laat ons intusschen (de *pelauo*) openen; *Tenoengke Loda* „t Venster geopend” (n. v. e. dorp der luchtgeesten).

1. *soengki* (vgl. *soengka*, *soengke*, [toengki, toek] en Mal. *tjoengkil*); *mantjoengkilaka* (-baka, -daka), uithalen, uitpeuteren, oplichten, *ndasoengkilaka tapoe mbela*, *napesoeoeo nananja*, de korst der wond wordt er afgehaald (afgelicht) opdat de etter er uitkome, *ike ndasoengkilaka*, *ndaporiaka ngisi*, de hamer voor 't kloppen van boomschors wordt gegroefd, er worden groeven in gemaakt.

2. *soengki*, Amp., het dak dat boven den haard is aangebracht.

3. *soengki* (Par. *soegi*), Amp.; *mosoengki*, tabak pruimen, *posoengki*, tabakspruim.

soengko (Mal. *sokong*; [vgl. *toengkobi*]), L., hetz. als *pantjara*, P., de schuine palen die tusschen de huispalen in onder den vloer het huis steunen, ook de schuine stutpalen waarmee men een huis voor omvallen behoedt, *soengko tetadamaka*, *be majoa potvondanja*, *pai si'a mampajoa aoe da majoa*, de schoorpaal is schuin gezet, hij staat niet recht, maar hij maakt recht wat recht moet zijn; *mantjoengko banoea odo*, een scheef huis schoren, *nasoengko ngkabosenja wa'a mpalilinja*, *palili uo'oe masoengko kabosenja*, het hoofd steunt zijne onderhoorigen, de onder-

hoorigen ook steunen het hoofd; *mesoengko toeama ndawaua ndeki we'anja*, *ndawaua loe mbono*, de man die naar zijne vrouw wordt geleid zoekt steun, men geeft hem een pakje rijst en een stukje varkensvleesch.

soengkoe (vgl. *oengkoe* en Bad. *hoengkoe*², dichtbij), zich aansluitend aan, tot aan, *soengkoemo ri tida*, gekomen tot aan de grens, *soengkoe² mo ri kandepe pomota mani*, we zijn met ons oogsten heelemaal tot aan de hut gekomen; *soengkoemo uacoe pai lagiwa ri podjamaa*, de herten en de varkens zijn in onzen akker gekomen.

soengkoeli, *masoengkoeli*, in zijne bewegingen of in zijn loop gestuit of belemmerd, *soengkoeli kama'i baeola*, gestuit is het hier komen der buffels, *taucala da soengkoeli, maria gaga noekeni*, de lans zal geen ruimte van beweging hebben, je hebt te veel bij je, *masoengkoeli* (vgl. *masoekoeri*) *soma*, *da ndatoerasi urojo*, *bar'e soa*, het erf is benauwd vol, de bamboe moet gekapt worden, er is geen ruimte; *mesoengkoeli*, veel ruimte innemen, naar verhouding van inhoud of zwaarte zich groot voordoen.

mantjoengkoe, insluiten, belegeren, *ma'i To Napoe mantjoengkoe lipoe Boejoe nTjoe*, *na-soengkoe*, de Napoeërs kwamen het dorp B. nTj. belegeren, ze hebben het belegerd, *kami nasoengkoe noe linggona sondo mpodago*, wij zijn in de engte gebracht door een groot aantal gasten, *jakoe nasoengkoe ntaoe setoe*, *koesaromaka bar'e'epa da ma'i*, *se'i djelamo*, ik ben overvallen door die menschen, ik meende dat ze nog niet komen zouden en daar zijn ze gekomen.

sala ngkasoengkoe, verkeerd aansluitend, verkeerd opgenomen, wat niet bedoeld is uitvoeren en wat bedoeld is nalaten, bv. een buffel slachten die gespaard moest worden en een sparen die moest geslacht worden.

soengkoeli, zie *soengkoe*.

soeno (vgl. 1. *soe* en Tag. *soelok*), hoek tusschen twee wanden, *soeno mbaja*, een hoek tusschen twee gedeelten der heining, *rengko santjoeno*, een hoek vol voorwerpen, *tana santjoeno se'i*, dit heele stuk land; *mosoeno*, in een hoek

gaan, *mosoeno² podoeanga mami*, op onze vaart hebben we alle hoeken en bochten genomen; *kantjoeno-ntjoeno dompipi setoe*, dat sirih-taschje is vol hoeken en plooiën.

soenoe; *masoenoe*, vleesch, visch of andere spijs rijgen aan een speet, *dai rasoenoe*, gedroogd vleesch, aan een speet geregen; *pasoenoe*, speet, een houtje of bamboe-latje waaraan men de spijs rijgt; *djole ndapasoenoe*, mais die aan een speet wordt gestoken, bv. om ze te roosteren; *wojo rapasoenoea linoro*, een bamboe-latje om er geroosterd vleesch aan te steken; *taoe mangore*, *oejoe da mpangkoni*, *tojoe manoe rapasoenoea ri idjae*, *raimbaka 6*, *raikoni pai doengko nykina'a*, *samposoenoea*, *boi rapotedjiri mangkoni kina'a da uo'oe*, als men de eerste rijst gaat eten wordt, voordat men gaat eten, een ei gestoken aan een ijzeren naald als speet, daarmee wordt tot 6 geteld en dat wordt opgegeten met rijstkorst, alles wat er aan de speet zit, opdat men geen diarrhee krijgje van het eten der nieuwe rijst; *laboenja tepasoenoea ri raja ngoedjoe joenoenja*, zijn mes kwam gestoken te worden in den mond van zijn kameraad. *sóenopi*, ontsteking v. h. tandvleesch; *kesoenopi*, lijidend aan deze ziekte.

sóenowi, Amp. = B. *soenopi*; *soenoci i pee*, *kombo lingira*, *oele ri ngisi*, *pakai bonatangi*, *woenga mentje*, *woenga lago*, *woenga bembe rapapakoeli*, het jonge meisje heeft tandvleeschontsteking, haar gehemelte is gezwollen, ze heeft wolf in de tanden, wilde *pakai* en eenige soorten van *woenga* worden als middel daartegen gebruikt.

soentjoe (Mal. Jav. Tag. Bis. Pamp. Ngadj. Tob. Kar. *soesoen*; [vgl. *oentjoe*]), laag van opgestapelde dingen, *santjoentjoe*, *roentjoentjoe*, één, twee lagen; *santjoentjoe²*, in ééne opstapeling, in dezelfde laag, in één troep, *kami santjoentjoe²*, *taoe setoe santjoentjoenja*, wij behooren tot denzelfden troep, zij behooren tot een anderen troep; *mompasantjoentjoe*, zich in één troep bij elkaar voegen; *mampasantjoentjoe*, op één stapel bij elkaar leggen, in één groep verzamelen.

mesoentjoe, tegemoet gaan, zoeken te ont-

moeten, *ane mescalili siko*, *da mesoentjoe jakoe*, als gij terugkomt, dan ga ik (u) tegemoet; *pesoentjoe nta'oe se'i da moana siko*, in het komende jaar zult ge een kind krijgen; *pesoentjoe ngkamagi* (Tor. II, 215), een brandteekfiguur op kalkbussen en fluiten; *masoentjoewaka*, min of meer tegemoet komen, bv. door iemands voorraad aan te vullen, *nda-soentjoewaka taoe mona'i*, men komt de vrouwen die rijst planten tegemoet (met nieuwe zaaijst); *mesoentjoelaka*, in zijne volle lengte zich boven op iets storten, zoodat men er als een laag bovenop komt te liggen, *tesoentjoelaka*, in volle lengte op iets terecht gekomen; *mampesoentjoe*, trachten te ontmoeten, eens tegemoet loopen (op goed geluk); *mampesoentjoeka boroe*, iemand tegemoet gaan met een regenmatje; *mampesoentjoe*, bevelen tegemoet te gaan, *mampesoentjoeka*, bevelen tegemoet te gaan met het een of ander.

mosoentjoe, lagen vormen, een reeks vormen, *mosoentjoe re'a ananja*, zijne kinderen vormen eene reeks dochters, *mosoentjoe reme ma'i si'a*, iederen dag komt hij hier.

mantjoentjoe, *masoentjoe*, *mangantjoentjoe*, *mangasoentjoe*, opstapelen, op elkaar leggen, tegemoet gaan, afhalen, *wojo nasoentjoe ntaoe mampanoera*, *nadika santjoentjoe*, *napapelempo santjoentjoe*, lieden die kalk branden stapelen bamboe op, zij leggen ééne laag neer en leggen er eene andere dwars overheen, *jakoe da ndjo'oe masoentjoe inekoe*, ik ga mijne moeder afhalen; *mampapombesoentjoe*, *mampaposoentjoe*, maken dat de dingen boven op elkaar komen te liggen.

ndasoentjoeli wa'a bandala setoe, al die kisten zijn opgestapeld; *mompasoentjoeli laboe pai tamo*, het mes en het handvat passen in elkaar; *soemoentjoeli*, benaming der nachten op het *tengke*-feest die voorafgaan aan de *uengi soa* (zie *uengi*), omdat dan de beënderen der dooden in de *solikaro* zijn. Een ander *soentjoeli*, zie afz.

salu-soentjoe, niet in elkaar grijpend, passend; verzwikt, ontwricht, van ledematen.

soentjora, 1) de band die de priesteressen onderling verbond op het groote doodenfeest

(*tengke*; Tor. II, 135); 2) van hout, niet gelijklopend van draad, zoodat het zich niet goed laat bewerken, *soentjoea kadjoe se'i, jobanja mombepanggo, soeboe kalo'oe mpabira*, dit hout is niet parallel van draad, de spaanders loopen dwars over elkaar, als men 't wil splijten, blijft de splijting steken; van *kadjoe soentjoea* maakt men gaarne tolleren, omdat die niet licht splijten als een andere tol er tegenaan komt.

soentjoebe, zie 1. soebe.

soentjoedoe, zie soedoe.

soentjoeli (voor *soeli*?, vgl. 2. *soeli*) of *soentjoli*, syn. met *totalo*, een knolgewas, dat vrij zachte knollen voortbrengt, de bladeren gelijken op die van de *soeli*. Te zamen met suikerriet wordt deze oebi in de *soempa motopi* der geesten gedaan.

Een ander *soentjoeli*, zie *soentjoe*.

soentjoelo, zie *soelo*.

soentjoeo, zie 1. soeo.

soentjoli, zie *soentjoeli*.

1. soeo (Mar. id., „kamer”; vgl. 2. *soeo*, [1. *soea*, *soeno*, enz.]), golf, baai, inham van de zee, *tana santjoeo*, een ander stuk land, *soeo ntana*, de uithoeken van 't land; *mesoeopaka*, eene bocht binnenloopen, zich in eene haven bergen; *masoentjoroki*, hetz. als *masoentjoeloki*, zie *soelo*.

Amp. *socogi* (vgl. Ibat. *soegek*) = B. *soeo*.

2. soeo. pr. t. = B. *soea* (binnengaan); parall. m. *laute* (huis).

ntjoeo inira-niraka, ga binnen en tel daarbij (tot 7); *mentjoeo*, binnengaan, *mentjoeo ri borja*, in de sarong (*pelauro*) gaan zitten; *napapentjoeo*, doet binnengaan; *da tasoeukika sala*, dat we ze binnen brengen in het voertuig, *icei ita nasoeoki*, daar dringen ze bij ons binnen.

1. soeoe (Mor. id.), geluid v. e. vallend voorwerp, vooral het suizen door de lucht, ook het geluid v. d. wind, *soeoe, mosompo nggaroe*, plof! daar sprong de kat neer, *wintjoeoe nasajoe le'e icalinja*, flang! sloeg hij den hals van zijn vijand door, *wontjoeoe manaroe taripa*, plof! vielen de mangga's af, *wontjoeoe, konomo anoe soa rajaanja*, pang!

kwam het tegen iets dat van binnen leeg was, *santjoeoe manawoe tontji*, rits! viel de vogel neer; *kantjoeoe² ganda*, boem, boem, ging de trom, *kantjoeoe² nganga ntjoelenja*, zijn hart bonade, *kantjoeoe² timbojoenja*, roef, kwam zijne vuist neer, *kantjoeoe² ngojoe ri wauro lipoe*, de wind gierde boven 't dorp; *montjoeoe kadjoe*, de boom ploft neer; *mentjoeoe kompo*, het onderlijf zwelt op, de buik zwelt (straf voor misdaad), *be da koepomentjoeoe ngkompo da manto'o to'onja*, ik zal er geen opgezwollen buik van krijgen om zijn naam uit te spreken.

tepapontjoeoe, zoo maar' neervallend, in grooten getale, *tepapontjoeoe ratoe ngkajoe-koe*, de afvallende kokosnoten suisdan door de lucht.

2. soeoe, Amp. (Par. id., B. *soejoe*), lepel; *mantjoeoe*, scheppen, opscheppen, *socoemo bakoe*, schep de rijst op; *pantjoeoe*, schep, schop; *ponjoeoe*, lepel, scheplepel.

soe'oe (Jav. *soehoen*, Tond. *soe'oen*, Sang. *soe'eng*, Tons. *soehn*, Bent. *socoen*, Bant. *socoeng*, Mak. *sōng*, Ilk. *sosoön*, Ibat. *soen*; [vgl. *djoendjoe*, *djoendjoengi*]); *mantjoe'oe*, op het hoofd dragen, *to mantjoe'oe*, w. t. v. *benji* (gembuffel), *to mantjoe'oe pada*, benaming voor een grooten ouden hertebok (men zegt dat bij zoo'n dier gras op het hoofd groeit); *pantjoe'oe jangi*, soort knolgewas (*tora*), met gele knollen, dat langs den grond kruipt; *kantjoe'oe² reme da sauci*, de zon is nabij het toppunt; *banoea ma'ai kasoe'oe'nja*, een huis met zeer lage zoldering.

mombesoe'oe, met elkaar op 't hoofd dragen, gezegd van rivieren die op denzelfden berg, aan verschillende kanten ontspringen, alsof ze te zamen den top v. d. berg op 't hoofd dragen, *mombesoe'oe oentoe ngKajamania pai Oe' ngKagila pai Toini*, de rivieren K., Oe' ngK. en T. hebben haren oorsprong op denzelfden berg, *mombesoe'oe pale*, de handen liggen gevouwen over 't hoofd.

mampapasoe'oe, op 't hoofd doen dragen, iemand iets op 't hoofd zetten, zoodat hij het draagt, *ndipapasoe'oea jakoe bingkakoe*

ri wauro ntanoanakoe, zet u mij mijn mandje boven op het hoofd (om 't te dragen); *mantjoe'oe² oelakā, -maka*, fig. op het hoofd dragen, eerbiedig in ontvangst nemen, *wa'a ntjengkami korsoe'oe² oelaka ri wauro ntanoanakoe*, *bar'e koenawoesaka*, al uwe bevelen draag ik op mijn hoofd, ik laat ze niet vallen, *komi lamoea poera² koesoe'oe² oemaka ri wauro ntanoanakoe*, *boi da re'e anoe maraoe*, u, goden, draag ik allen op mijn hoofd, opdat er geen van u toornig zij.

soe'oe raja, hetz. als *soeboe raja* (ten einde raad).

soeola, pr. t., parall. m. *lamoea* (geest), Tor. III, 670, 74; *soeola*, parall. m. *tadoenja*, aanvoerder (der geesten); *tadoe ntjoeola*, hoofd der geesten; *kasoeola*, geest, geestkracht; *kasimbeintjoeola*, medegeesten.

soeongko (vgl. *angka*, *oko*); *mesoeongko*, van haren: recht op staan, *mesoeongko uoejoe nggaroe ane malose rajaanja*, als de kat nijdig is, staan hare haren overeind, *taoe mesoeongko uoejoenja*, iemand wiens haren steil overeind staan; *mesoeongkoli* = *mesoeongko*.

soeora (vgl. *soara*), pr. t. = B. *soera* (voorzijde); *pesoeora*, wat men vóór zich heeft, parall. m. *tampa ntjala*, splitsing v. d. weg, Tor. III, 691, 43.

soepa (Mal. Jav. *səpah*, Sang. *hopa*, Tob. *sopa*, Mong. *topa'*, Bis. *soepa*, Tag. Ilk. Ibn. *sapa*); *masoeapa*, *mantjoeapa*, *manganitjoeapa*, beblazen met gekauwde tooverkruiden, waarbij gewoonlijk een spreuk wordt opgezegd, *nasoeapari kompokoe*, hij heeft mijn buik met gekauwde medicijn bespuwd, *toda nasoeapari ntaoe mantjoebanika lobo*, de lieden die den dorpstempel inwijden, bespuwen de vensters met tooverkruid; *tesoeapa*, *tesoeopalaka*, uitge-spen, met kracht er uitgevloegen komen, *labokoe tesoeapa*, mijn kapmes is uit de scheede geschoten, *tesoeapa joinja*, *kadanja*, *uajaa ngkomponja*, zijn pis, zijn snot, zijne ingewanden speten er uit; *mesoeopalaka*, te voorschijn springen, wegspringen, zich vlug uit de voeten maken, *mesoeopalaka ananggodu*, *natabesi mpapanja*, het kind, *geslagen door* zijn vader, maakte dat het weg kwam; *ewa*

katesoeopalaka ntjoe manoe ndasowoe, ewantje'e da pesoeopalaka ntaoe manga'e, zooals het uitspuiten van het ei waarmee gewicheld wordt, zoo zal het te voorschijn springen zijn der koppensnellers; *nasoeopalaka oele ri nganjanja*, hij spoot de wormen uit zijn mond (v. e. herleefden doode); *mampesoeaprika*, met iets bespuiten, beblazen, *ngoedjoenja marate napesoeaprika oel ri pelanja*, met zijn langen snuit spoot hij water over zijne huid; *papo-tesoeapa ta'inja*, zijn drek spuit in groote hoeveelheid uit.

kantjoeapa², zoo er maar uitspuiten, *kajangoe ntaoe setoe kantjoeapa² oeloenja*, doordat hij dronken was, spoot het speeksel aldoor uit zijn mond, *kantjoeapa² lekenja*, *kanggaga²*, het overkooksel spuit aldoor op, het kookt over; *kontjoeapa*, doorzettend, volhardend, *kontjoeapa npeoasi*, doorzettend in 'tonderzoeken. *soepari laga*, een zeevisch, die ook in riviermonden leeft.

soepi (vgl. *oeipi*), *sipi* [enz.] en Sang. Mak. Boeg. *sipi'*, Mal. *səpit*, Jav. *tjəpit*, *soepit*, Tag. Bis. Ibn. Ilk. Pamp. Bik. Mag. *sipit*, Ibat. *soepit*, Tir. *sifit*, Bontok *sibet*), en *isoeipi*, een in tweeën gevouwen bamboe-lat, waartusschen men vat wat men niet wil aanpakken; *mo-soepi*, de tang gebruiken; *mantjoeipi*, *masoeipi*, iets knijpen met de tang, *sinangge nasoeipi ngkarama*, *be towote*, een hakmes dat tusschen de vingers genomen wordt, maar de vingers komen niet bij elkaar (zoo dik is 't mes); *nasoeipi*, *nadjene* („ze vouwen het dubbel, ze geven er nakroost aan”), v. e. schuld of boete in buffels die na langen tijd nog niet is betaald, en waarvoor nu het dubbele wordt gevraagd; *msoeipi*, de vingers samenknijpen, *pesoeipi*, *boi lapa anoe noesoeipi*, knijp je vingers samen, opdat niet losga wat je knijpt. *soepi tole*, n. v. e. insect.

mobinasoeipi, een grof woord voor *mangkoni* (eten), gemaakt in navolging van *mobinabentesi* (zie 2. *bente*), omdat *soepi* evenzeer scheldwoord is als *bentesi*; *tobinasoeipi*, id. v. *tota'i* (poeppen).

Amp. *nantjoeipi tase noe koeke oera*, de garnaal knijpt den mensch met de sprieten.

soepi-soepi, plant met als een tangetje gevormde, langwerpige vruchtjes, die als zij rijp zijn geworden, gemakkelijk loslaten en aan de kleederen van voorbijgangers blijven zitten; de vruchtjes zijn ook bestanddeel v. d. oeroe; ze maken den dief tandeloos, omdat ze zoo gemakkelijk loslaten; te zamen met pompoenvruchten worden ze ook gebakken en gestampt gegeten; het sap der bladeren wordt gedruppeld op de wond v. e. besnedene.

soepoe (Minah. t. soepoe „grens”, Mënt. toepoe „uitgeput”); *taoe soepoe katoeroenja*, soepoe *ri mpengaja*² (P.), iemand die overvloed heeft om van te leven, overvloed van allerlei, *dja soepoe laeroe rapejongkosi*, *ane melele ri jondo*, men loopt op enkel rotan, als men over de brug gaat; *masoepoe*, ten einde, ten volle, volkomen, *maoe lese banoea se'i*, *anoesindjae masoepoe*, al is dit huis mooi, dat daarginds is volmaakt, *masoepoe kalo'enja*, *masoepoe lo'e*, door en door knap; *kasoepe*, het einde, de voleindiging, *soepoe* (of *kasoepe*) *ngkalo'e*, de hoogste bekwaamheid, allerbekwaamst, *kasoepeenja*, het laatste, het einde, *kasoepeenja dja'a*, het eindigt met slecht worden; *kasoepeenja*, het allerlaatste; *kasoepea*, het jongste kind, in P. ook wel *kasipoa*.

soepoengi (Minah. t. *sipoen*, Bis. Tag. Bik. Pamp. *sipon*, Tir. *sifen*), Todj., snot (wrsch. uit Boeg. *sippoeng*, blazen).

1. soera (vgl. 1. *soela*, enz.), een lip snijden, een vooruitstekende punt maken aan de bloemkolf v. d. suikerpalm, opdat het sap niet langs den stengel zal vloeien, maar langs de lip in den bamboekoker; *sala-soera*, *be kono ri urojo*, de lip is verkeerd aangebracht, 't loopt niet in den bamboe; *ndasoera*, aan (den stengel) wordt een lip gesneden.

2. soera (uit 't Boeg. *soere*), boek, geschrift, brief; *soera nika*, wdl. huwelijksbrief, in poëzie = *soera*; *soera mPoe' Ala*, Boek Gods, Bijbel (Chr.).

soeraja (uit het Mal. *tjerana*?), schotel om uit te eten of om rijst in op te brengen.

soerampa, Amp. = B. *sarampung* (de vijftandige vischspeer).

soerampangi: *santjoerampangi*, de lengte van

den top van den wijsvinger tot aan de splitsing van duim en wijsvinger.

soerengga, zie *rengga*, op *rengka*.

soerengge, zie *rengge*.

soerengka, hetz. als *soerengga*.

soerengke, hetz. als *soerengge*.

soerindi (vgl. 1. *sindi*); *mesoerindi*, in druppels te voorschijn komen, niet in stroomen of stralen, *oejoe mpaowo mesoerindi baroe masae da sondo*, als de kolf pas is afgesneden, komt de palmwijn er in druppeltjes uit, op den duur wordt hij overvloedig, *mesoerindi urojo*, de bamboe zweet door, *mesoerindi ini riarango*, het zweet parelt onder den neus, *mesoerindi oe' matanja madonge bambari*, zijne oogen werden vochtig bij het hooren van 't bericht.

soero (Mak. Boeg. id., Tag. *soendo*, Mal. *soeroek*), gezant, boodschapper (Tor. I, 171), *soero i Datoe mantima pepoe*, de afgezanten van den Vorst van Loewoe' nemen de schatting in; *ratamo soero lamo*, de gezanten der goden zijn gekomen (Klaas Vaak is gekomen); *mo-soero*, als afgeant optreden en 't woord voeren, *taoe mosoero moliluroe*, *mangkeni paoe*, afgezanten gaan rond en brengen boodschappen over; *taoe setoe madoedoe ndaposero*, *maka lo'e mompaoe*, die man wordt geregeld tot boodschapper genomen, want hij is bekwaam in 't spreken; *taoe ndasoero*, *ndasoeroi*, degenen tot wie een gezant komt; *taoe mombesoero*², lieden die elkaar over en weer boodschappers zenden.

1. soeroe (Nap. *mehoeroe*, zich wreken, wdl. oorzaak zoeken, Mong. *toroe*, boosheid, Boeg. *soeroeng*), oorzaak, reden, aanleiding, *soeroenja pai koepolontjo*, *ma'i asoe uando*, de reden dat ik vluchtte was dat er een dulle hond aankwam, *soeroenja pai koepoili ri Poso*, *maka siko mampokaoe*, de reden dat ik de Poso ben afgevaren is, dat gij het hebt bevolen, *noendjaa soeroemi pai naka mairala poera*² wat hebt gijl. toch gedaan, dat ge allen gewond zijt? *mantjoeroe*, *mampontjoeroeka*, zijn oorzaak, zijne aanleiding hebben in. *raeroe ntaoe koepapate*, *nakoni djolekoe*, *mate mantjoeroe ngisinja*, ik heb het varken van een ander gedood, het heeft mijne maïs opgegeten, het is

gestorven ter oorzaak zijner tanden, *djamo ntje'i kasoeroe*, *manoe nioempoe lipoe kapepate*, alleen dit hebben we als schuld op ons geladen, we hebben een kip van de dorpsbewoners gedood, *boi koesoeroe lai papamoe*, als ik er maar niet de schuld van krijg bij je vader, *napongi ndongonja*, *mantjoeroe kabaleparoenja*, zijne vrouw spreekt niet tot hem, dat heeft hij er voor dat hij zoo'n lammeling is, *mate mantjoeroe kakodjenja*, dat hij dood is heeft hij te wijten aan zijne dapperheid, *mate mantjoeroe ngisi*, *ber'e mampembangeka*, hij is gestorven door de schuld van zijne tanden (omdat hij zijne tanden heeft ontbloot om te spreken, als verrader, als heuler met den vijand), niemand wilde hem oprichten (bij zijn val), *paore i nTa Lintao taoe aono ri Napoe*, *lieo² be naurai*, *setoe pai napantjoeroe ntana pai oe' pai napevalimo mata mpenai*, toen T. L. 6 slaven aan N. moest leveren wilde hij ze ineens niet geven, daarvan heeft het heele land de schuld gedragen, zoodat er oorlog is ontstaan, *ane mantjoeroe kar'enja*, *da karai pereroemi*, *ane mantjoeroe kabare'enja*, *bar'e*, als het is dat er voorraad is, dan geven we wat je vraagt, als het is dat er niet is, dan niet, *i Pindongo pai nakakono ndjo'a bangke*, *mantjoeroe kadolidinja*, dat P. melaatsch is geworden, is omdat zij zoo mooi was (een voorrecht lokt een ongeluk uit); *taoe setoe napepali ntaoe*, *mampontjoeroeka pampepatenja dja'inja*, die man wordt door anderen gezocht, daar hij de schuld op zich geladen heeft van een familielid van hen te dooden, *se'i² be mo-djamaa taoe*, *meicali rano*, *da mampontjoeroeka kabare'enja modjamaa se'i²*, vandaag werken de menschen niet op de akkers, ze zullen dus morgen er voor boeten dat ze vandaag niet landbouwen, *po'icali bangke napontjoeroekamo ntana poera*², *maka se'i masoelimo baloe*², onder den grooten oorlog hebben alle landen te lijden, want nu zijn de koopwaren duur; *mampapontjoeroeka*, *mampapaseroeka*, iemand de schuld geven, als de oorzaak aanwijzen, voor iets doen boeten, *pai koepampapontjoeroeka si'a*, *maka bar'e montjo kami dampontjoeroeka*, *aoe be masala se'e*, dat ik de

schuld er van aan hem geef, is omdat het niet billijk is dat wij, die geen schuld hebben, de schuld er van krijgen, *ne'e ndjo'oe ri popaiso joenoe*, *siko da ndapapaseroeka*, als anderen twisten, ga er dan niet heen, men zal u als de oorzaak aanwijzen; *ndapokaoe*, *dja kasoeroe*², hij wordt uitgestuurd en doet (opzettelijk, of door niet begrijpen) alles verkeerd.

2. soeroe (vgl. 1. *sero*, *siroe*), geluid van strijken of wrijven, *soeroe sandjajanja napaoe*, rits, ging hij over iets anders spreken, *re'e koepokoetana*, *soeroe santaninja nasono*, er was iets dat ik hem vroeg, ineens gaf hij op iets anders antwoord; *sasoeroe ri panga ndjaja kita*, ineens zijn we op een zijweg, *sasoeroe molontjo*, plotseling op de vlucht gegaan; *ri-soeroe*, *woesoeroe*, *kono ri katopeponja*, rits, kwam het in iets waartegen het stuitte.

3. soeroe; *ratoe masoeroe*, een zeer harde en zware steensoort, die in den vorm van hagelkorrels voorkomt en zich niet met andere steensoorten vermengt. De grootste stukken zijn zoo groot als kniekers; ze worden gebruikt als kogels of als hagel. Tusschen Doeloemai en Peoera is een vindplaats.

4. soeroe; *mesoeroe*, tusschen iets kruipen, L., syn. met P. *mentjoesoe*, zie 2. *soesoe*.

5. soeroe (wellicht het Mal. *soeroeh*, overgenomen), Todj.; *mantjoeroe*, bevelen.

soeroeba (uit het Boeg. *soeroebeng*), tulband; *mosoeroeba*, een tulband dragen.

soeroega (uit het Boeg.), Hemel, plaats der zaligen.

soeroengi; *inodo ndasoeroengi*, geklopte boom-schors, bewerkt met de *ike* (klophamer) *po-ntjoeroengi*, die diagonale kerven heeft; Tor. II, 322.

soesa (Mak. id., Mal. Soend. Jav. *soesah*) en *posoesa*, feest; *toempoe ntjoesa*, de feestgevers; *mosoesa*, feest vieren; *mamposoesaka*, feest vieren voor, om; *masoesa raja*, gehaast zijn, nog veel te doen hebben, bezet, vervuld. zijn met iets dat de aandacht beheerscht, bedroefd, *ne'e noerendo jakoe ri kasoesa ndajakoe se'i*, stoor me niet, nu ik het zoo druk heb.

Amp. *soesa*, moeite, zorg, *bara kasua po-*

soesamoe pai ma'i sii? wat hebt ge voor moeijelijkheid, dat ge hier komt?

soese; montjoese, zich houden bij iets en er niet van af willen, *dja montjoese² ri joenoe molega*, *rapebo*, *be nalinga*, hij houdt zich maar bij zijne spelende makkers, men roept hem, maar hij let er niet op; *kantjoese² ri joenoe sindjo²oe*, *napojoenoe molega*, hij blijft zich maar houden bij zijne makkers daarginds, hij speelt met hen.

soeso (Sa'd. id., Bad. *hoeho'*, Mor. *oeho*, Sang. *soeso*, Tag. *soeso'*), w. t. v. *mbokoeo* (soort schelpdier).

1. *soesoe* (IN.), borst, uier, *soesoe sambira*, s. *sambali*, de ééne borst, *soesoe mosompo*, hangborsten, s. *mosombi*, kegelvormige b., s. *mabaja*, platte b., s. *soembo*, b. met platte aureool, s. *nagoerigo*, b. met opgewerkte aureool, s. *mengkanda*, kogelvormige b., s. *modoa*, staande b., s. *motanooe*, b. als een geitenuier, s. *bita*, b. met kleinen tepel; *ana we'a nepa toewoe sorsoe*, een meisje dat pas borsten krijgt, *nepa boengkoela soesoena*, hare borsten zijn reeds een weinig gevormd, *oe² ntjoesoe*, melk, *ngoe²ntjoesoe*, tepel, *natambo ntjoesoe*, in den steek gelaten door de borst (het kind krijgt geen zog meer), *marapa ntjoesoe*, afgerukt v. d. borst (als de moeder bv. ziek of dood is), *peiralili*, se'i *soesoe eira tambego ogoenja*, keer terug (levensgeest), hier is een borst zoo groot als een mand (tot een kind dat niest).

mantjoesoe, zuigen, *mate inenja*, *dja soesoe ntoe'anja nasoesoe*, *napantjoesoe*, de moeder is gestorven, 't kind zuigt slechts aan de borst zijner grootmoeder; *mampasoesoe*, zoogen, de borst geven; *mopasoesoe*, de plechtigheid van het zoogen aan de rijst verrichten, door ze met gekauwde kruiden te bespuwen, Tor. II, 255.

Amp. *mangomi soesoe*, zuigen, de borst nemen; *ngana pesoesoe*, zuigeling, jongste kind.

2. *soesoe* (vgl. 1. *sisi* en Jav. Mal. *soesoe*, Mak. Boeg. *soso'*, Tag. Bag. *susop*); *mesoesoe*, *mentjoesoe*, binnendringen, binnenkruipen, *mentjoesoe watesoe ri ata*, de muizen kruipen tusschen de dakbladen, *ngasa lagiwa*, *mesoe-*

soemo ri goemboengi, het hert is vermoeid, het kruipt in de struiken, *manoe mesoesoe loi ewo*, *oele mesoesoe ri raja ntana*, de kippen kruipen onder 't gras, de slangen kruipen in den grond, *mesoesoe ri ara mpaja'a ntaw nda-pokaeka*, binnenkruipen onder de voetsool van iemd. voor wien men bang is; *mampesoesoe²ki*, kruipen in, onder, tusschen, *ata napesoesoe²ki mbalesoe*, de muizen kruipen tusschen de dakbladen.

masoesoe, iets ergens insteken, er bijdoen, er inschuiven, *doi da koesoesoeoka*, *nakapoesa inda*, ik zal er geld bijdoen, opdat de schuld betaald zij; *nasoesoe²ki petondoni mpinamoeja*, teekenen voor de geplante gewassen stak hij in den grond; *pontjoesoe²ki*, een takje *nioe*, dat men bij het oogsten in den grond steekt bij de te snijden rijst, om te voorkomen dat zij spoedig zal opraken.

pr. t. *soesoegi konoekoemoe*, steek je vin-gers in (je haar).

3. *soesoe* (Tontmb. Mal. *soesoer*, Tag. *sosog*); *mantjoesoe*, *mantjoesoe²ri*, mas., opvolgen, de beurt nemen na een ander, vervangen, *da koesoesoemo moeni kajokoe paolinoe*, *jakoe dampokajokoe*, laat mij weer de kokospalmen overnemen die gij hebt gekocht, laat ik ze gebruiken, *ndasoesoe doi mpangoli*, de koopprijs wordt vergoed (door iemand die iets overneemt), *jakoe panangimo ri powinti*, *siko da masoesoe²ri*, ik heb het afgelegd bij het kuitschoppen, gij moet me vervangen, *i Pantjili moapoe*, *mantjoesoe²ri i Aloe*, P. kookt, ze neemt de beurt na A.; *doi maboeja da koesoesoengi noe doi karatasa*, zilvergeld ruil ik tegen bankpapier, *mboela nasoesoengi noe asoe*, een geit heeft hij geruild tegen een hond; *mombesoesoe²ri*, met elkaar ruilen, van elkaar de beurt overnemen.

4. *soesoe* (vgl. *tuoe* en Mal. *soesoe²ki*, *toesoe²ki*); *mesoesoe*, eeren, eer bewijzen, de minste zijn (de grondbet. is: meten, een merk stellen), *masoemo kapo'icalika toae ri sambote*, *nepa mesoesoe*, *nauai tuwe*, lang heb ik de menschen aan gene zijde der rivier beoorloofd, eindelijk onderwierpen zij zich en gaven een slaaf, *toae saana mopaio*, *ma'aino nato'o noe ana-*

nja, *bemo napodjo dampopapa*, *damponene*, *masae mesoesoemo*, *nawali-mpesoesoe²ki papa-nja pai inenja*, een zoon had twist met zijne ouders, de zoon zeide iets ergs, dat hij zijne ouders niet meer wilde erkennen, na eenigen tijd was hij de minste, hij bewees weer de schuldige eer aan zijne ouders.

masoesoe, rekening houden met, doen gelden, *bare'e nasoesoe ada*, hij geeft niet om de gebruiken, verwaarloost de goede zeden, *sa'e nasoesoe eo oemapo*, *sa'e dja napapalioe*, sommigen houden rekening met de verbodsdagen, sommigen laten ze maar loopen; *mombesoesoe mbiti toae mombeloto*, *momberata kajoe²pa mbitinja*, de strijdenden komen met de voeten tegen elkaar, de nagels hunner voeten raken elkaar; *mombesoesoe²waka witi*, de beenen achter elkaar zetten; *tosoesoe tandonja*, de uiteinden stooten tegen elkaar.

Amp. *nasoesoeoka rengkonta*, zij zetten onze goederen bij elkaar.

soesoeba, eene plant welker bloem alleen kelkbladeren (bloemdek) heeft, wordt als geneesmiddel aangewend.

soesoebone „onder-'t-zand-kruiper“, een kleine zoetwatervis, die op de *boengoe* gelijkt. [*soesoelangi*, nokbalk v. h. dak;] pr. t. *soesoe-la(ni)* of *soesoelangi*.

soesoeri, koekjes van rijstemeel, olie en suiker, in 't Mal. *tjoetjoer* genoemd (overgenomen woord).

soete (door 't Mal. uit 't Ned. „zoeten“); *mosoete*, een kinderspel, dat lijkt op ons aftellen: een kind staat in een kring van kinderen, die elk een steen om dat kind hebben gelegd; dit slaat nu een der vingers uit naar de steenen; wiens steen wordt aangeraakt, die is aan de beurt. *soewawa*, een bamboesoort, die kruipt als de *wojo pajoe*.

soewe (vgl. *soembe* en Nap. *hoeue*); *montjoewe* en *montjoembe*, vuur brengen bij brandstof, om ze aan te steken, *toae monoendjoe ndekoe montjoewe*, lieden die hun akker schoon branden gaan het hout aansteken, *montjoewe lea*, een mierennest aansteken, om de mieren te bemächtigen; *mantjoewe*, *masoewe*, *mantjoewe*, *mas*, in brand steken, met vuur in aan-

raking brengen, *mantjoewe kawo*, een voor maisteelt bestemd veld in brand steken, *mantjoewe oeani*, bijen uitrooken, *nasoewe noe apoe*, aangetast door vuur, *masoewe tojoe manoe*, een ei in 't vuur houden om er mee te wichelen (Tor. I, 231), *doeanga ndasoesoe ri talikoenja*, *ira mangaoe bara garoepoe ndatoe-ndjoe ri tanta'inja*, *boi nakoni noe apoe talikoe doeanga*, de prauw wordt op hare rugzijde geblakerd, droge bladeren of afval wordt aangestoken aan den achterstevan, opdat de rug der prauw niet door vuur worde aangetast; *ma'i toae meapoe*, *apoe ndapasoeuka benoe*, iemand komt vuur vragen, met vuur wordt de kokoevezelbast aangestoken, *ewo noendjaa anoe ndapasoeuka woeuwe*, met welk (toover)kruid is de fuik (vóór 't gebruik) uitgerookt? *toae nasoesoe² ntanoanjanja*, *bare'emo naowe² madja'a raja*, iemand die door zijne stemming gedurig wordt aangestoken, zoodat hij onophoudelijk boos is; *kadja'a ndajanja*, *nasoesoe ntawo ri rajanja*, *anjanja setoe mesoesoe*, dat zij uit haar humeur is, komt omdat het kind in haar lijf haar aansteekt, dat kind is het dat opstookt (intr.).

soewoe; *mesoesoe*, uitkomen, te voorschijn treden, *bare'epa mesoesoe ananja*, haar kind is nog niet geboren, *mesoesoemo toae manga'e*, de koppensnellers kwamen te voorschijn, gingen tot den aanval over, *mesoesoemo pae*, de aren der rijst komen uit, *pesoesoe*, *pae mami*, *pesoesoe*, *toengku maboko*, kom uit, o onze rijst, komt te voorschijn, vette aren! *are'e noepolo wailongkoe*, *are'e mesoesoe* (I'mB.), ge lost mijn raadsel niet op, (de oplossing) komt er niet uit, *ane noepolo wailokoe*, *da koesoesoemo*, als ge mijn raadsel oplost, dan zal ik den wensch *pesoesoe* (zie boven) uitspreken, *popagiwoenja be mesoesoe*, *maka mopagiwoe ri banoea keombo*, zijne beboeting heeft geen gevolg gehad, want hij heeft beboet in een huis waar men in den rouw was, *mesoesoemo paenja*, zijne woorden komen uit; *mampesoesoe²ki*, een aanval doen op, uit een schuilhoek losgaan op; *mampapesoesoe*, gelasten uit te komen, maken dat uitkomt, *mampapesoesoe reme*, wacht-

ten totdat de zon opkomt; *mantjoewoeraka*, uithalen, te voorschijn brengen, ergens binnen uittrekken, *ajapa ndasoewoeraka oengka ri boengge*, de katoenen goederen worden uit de hengselmand genomen.

masoewoeni, *mantj.*, plotseling uitvaren tegen iemand, *pai ndapasoeoeni i mpapa ba'a jakoe, maka koetima ate baola*, dat Oom tegen me is uitgevaren is omdat ik buffellever had weggenomen; *mesoesoeoe* (intr.), *mantjoesoeoe*, regelrecht iets zeggen, zonder inleiding, verontschuldiging of omhaal van woorden, *taoe mesoesoeoe, bare'e poe'oenja, bare'e madago*, iemand die verwijten doet zonder grond, dat is onbehoorlijk, *madago mantjoesoeoe, ane re'e dajanja*, als er een reden voor is, mag men het regelrecht zeggen, *taoe be naendo salanja, ndasoesoeoe, djingki rajanja*, iemand die niet aan zijne verkeerdheid denkt, dien wordt ze plotseling verweten en dan schrikt hij.

koro Moraoa sampombesoeoe pai koro mPona ri limbo, de rivier M. komt tegelijk met de P. uit een moeras.

panjoewoe, ernstige keelaandoening, keelkanker, *taoe nasoko mpanjoewoe*, iemand die door keelziekte is aangetast; volg. and. is *panjoewoe* de leegte achter de kiezen.

1. *soga* (Mong. *toga*), hars, boomhars, in 't biz. gomcopal, voor den uitvoer in de bosschen gezocht (Tor. II, 306); ook de boom heet *soga* of *kadjoe soga*, Dammara celebica, Cl. 1037; *mesoga*, gomcopal zoeken, *mampesogaka*, copal zoeken voor, ter wille van, wegens.

2. *soga*, Amp. = B. *soa*; *tua ree kasoganja*, er is geen ruimte, geen leegte plaats.

sogala, pr. t.; *nasogala*, omvallen, *pasogala jole tondo*, het omvallen van de heining zelve; *pasogalata pambola*, dat wij het huis doen omvallen.

sogari; *mombesogari*, zich bij elkaar aansluiten, met elkaar een troep vormen, samenklonpen, *ne'e mombesogari, da mombepalaoa*, niet bij elkaar scholen, men moet elkaar ruimte laten, *mombesogari ptoenja*, zij praten allen tegelijk.

soge (vgl. *loge*, [*djoke*, *poge*]); *masoge*, voort-

durend vochtig, bv. een wond, door 't zich afscheidende vocht; *kasoge*² *lomboe, tedjondjo taoe*, de modder is kledderig, men zakt er in; *nasogeti noe oee*, het water heeft het vochtig gemaakt.

Amp. *pasoge*, steek 't in je mond, *pasoge, omotaka la'oe rer*, steek het in je mond en slik het in, *rapasoge*, in den mond gestoken worden. *sogi* (vgl. *sori*); *masogi*, terugduwen, van zich afstooten, afduwen, *sogi doeanga*, duw de schuit terug, *nasogi mbe'a langkainja, bemo nagampi*, de vrouw duwt den man van zich af, ze zorgt niet meer voor hem; *mesogi*, zich terugtrekken, nitwijken, plaats maken, *pesogi waಿಂದjaoe, nakasoa*, begeef je een eind gindsheen, dat er plaats komt; *tesogi*, teruggeduwd, gedwongen om op een afstand te blijven, genoopt tot terugtrekken, *tesogimo taoe mogombo*, de vergaderende menschen moesten zich terugtrekken.

sogigi (wrsch. het Boeg. *soegigi*); *montjogigi*, wrijven, strijken, afwrijven, bv. de tanden met een pruim tabak, de huid met een reinigingsmiddel; *masogigi*, id. tr., *koromoe setoe sogigi, eira kajoekoe santjisi*, wrijf je lichaam zoo schoon als een reep kokosvleesch.

Lew. *sogigi*, tabak, tabakspriem.

pr. t. *santi bano masogigi*, het zwaard is niet meer geschuurd (gescherpt).

1. *sogo* (vgl. *wogo*), plof! plomp! geluid van iets dat in 't water valt; *kasogo*², aldoor neerploffende, neerkletsende, *ngeroenja kasogo*², zijn speeksel kletst neer, *kasogo*² *bae monjopa*, met een ruk hapt de visch het aas op; *pasogo*² *noe oee, maroempangi doranga*, het geklots van 't water dat tegen de schuit aankomt.

2. *sogo*, Amp., een kleine, roode visch.

sogoti (Tontmb. *sorot*, Nap. *sogo*, hals van een baadje), oranjegele kralen, die er uitzien als stukjes pijpsteen, in den handel *moeti salah* genoemd (Tor. I, 410; II, 226); vroeger zeer hoog geschat, thans niet meer.

1. *soi* (Mor. *soi*, een blad vrouwen tot een peperhuis), *Cordylina terminalis*, Cl. 884, eene liliacee (Batav. Mal. *dauen soeyi*), eene plant welker bladeren met de stengels tot een bos gebonden door de Tor. priesteres bij hare

functiën steeds worden gebruikt; als plant van ongemeen taaie levenskracht (*mentoeoe*), is zij in staat levenskracht mede te deelen; Tor. I, 267, 366, II, 131; *soi dolo*, de soort met roode bladeren, *soi katoma* of *soi tida*, met donkergroene bladeren, dient als grensteeken, [zie ook *kato*]. In de pr. t. heet de plant *soni*, zie aldr.

2. *soi* (vgl. 1. *sai*), Amp.; *montjoi*, afschrappen, bv. de dorens van een blad, *oepoe risoi, ra-toewoe limbori ri koera*, na geschrapt te zijn worden de L-bladeren in een pot gekookt; *montjoi*, schrapinesje.

so'i (wrsch. uit *so'oi*, vgl. *so'o*); *mantjo'i*, binden op eene bepaalde wijze, zooals men bv. doet met vloerlatten of met bamboelatten, die een oprolbare omwandeling moeten vormen, *djoia wojo ndaso'i*, een vloer van bamboelatten wordt aldus gebonden (de latjes parallel, met tusschenruimte, het bindsel er doorheen gestrengeld en geslingerd), *butjoe ndaso'i dja ndaena, be sompe eo, dja lioe*, een tricotbaadje is met wijde steken gemaakt, het is maar gevlochten, de zon stuit er niet op af, maar schijnt er doorheen, *enoe raso'i rabatoki*, de kralen zijn aldus tot een snoer geregen, dat eenige evenwijdige snoertjes een band vormen, terwijl op regelmatige afstanden een dwarsstaafje is aangebracht, dat haaks op de snoertjes staat en ze met elkaar verbindt.

soile (ook wel *songile*); *masoile*, in poëzie, bewogen, niet effen, van het zeevlak.

soilo (vgl. *goilo* [enz.]); *kantjoenio*, in dichte menigte, dooreenwarrend, v. e. aantal menschen, die zich dicht op elkaar bewegen.

1. *sojo* (vgl. *sologi* [enz.]), stroom, strooming.

2. *sojo* (vgl. *soloe, sonapi, 2. sarapi, [sarapi]* en Jav. *serap*, Mong. *sojop*, Boecoel *tolopo*, Mal. *serap*, Sang. *seda'*, Bent. *sorape*), ondergaan, v. d. zon, *sojomo eo*, de zon is onder, *sojomo taoe setoe*, die lieden zijn overleden (Tor. II, 111); *kasajo ndeme, kasajoa*, zonsondergang, Westen.

montjojo, iets ergens tusschen steken, vooral tusschen de op elkaar liggende dekbladeren v. h. dak; benaming v. e. tempelfeest, omdat de benodigdheden na afloop tusschen de dak-

bladeren werden gestoken, Tor. I, 290—296; *taoe ndapontjojoka*, iemd. voor wien het feest *montjojo* wordt gevierd; *montjojoci*, iets ergens tusschen steken, bv. boombladeren of nieuwe dekbladeren tusschen de dakbedekking, *ane bemo maomoe ata, da ndasojoci*, als het dak niet meer dicht is, moeten er dichtsels tusschen gestoken worden, *ndasajo komborno ri ata, ata ndasojoci ngkomboeno, woka-bladeren* worden tusschen de dakbedekking gestoken, het dak wordt met woka-bladeren gestopt; *pontjojoci*, w. t. v. *mboela*, geit, omdat dit dier bij regen overal inkruipt om zich te dekken (vgl. *laboroe*); *mbasojoci ata se'i*, van dit dak zijn al dikwijls weder de openingen dichtgestopt; *dja pantjojosi se'e korposija, rasajo ri tabengo, be koentjani to'anja*, ik gebruik maar het een of ander insteeksel als geurkruid, dat men op de billen in den sarongrand steekt, hoe het heet, weet ik niet; *mesajo*, ergens tusschen kruipen, zich tusschen iets verbergen, *ana matanja mesajo ri ara ntoetoe-nja*, hare oogappels steken zich onder de oogleden; *montjojoki, mampesojoki*, het vuil van den vloer door de ruimte tusschen de vloerlatten duwen, zoodat het onder het huis valt, ook wel: het vuil opvegen, bijeenvegen, *kaoro manu, djo anoe kapesojoki ri djoia ala kakoni*, toen we hongersnood hadden, hebben we slechts gegeten wat we op den vloer der rijstschuur hadden bijeengeveegd; *antja mpaie kapesojokika banoa*, met rijststroo hebben we het huis geveegd.

soemajori, soemojowi, w. t. v. *mate, pajia*, dood, verdwenen, [zie ook *pajaja*]; *ri saa kasoemajori na?* waar is hij overleden?

pasajo (vgl. Tontmb. *pasolo'd*, Sang. *pasolo*), koker, van bamboe, hout of metaal, om iets in te bewaren, *inasa ri pasajo laboe, inasa ri pasajo toga*, levenskracht in een ijzeren koker, levensadem in een koperen bus (dus welbewaard, zoodat ze lang duurt), *pasajo maja*, koperen bus; *pasajo* is ook wel w. t. v. *kupipi*, sirihtaschje.

Amp. *kisajo*, ondergang, *kesajonja*, het Westen; *ata rasajongi*, de dakbedekking wordt tusschen de andere bladen gestoken;

sojonaka re viaoe, steek het tusschen de vloerlatten door; *pakarodo*, *boi tesojo ri ojo*, houd je rustig, opdat je niet door de ruimte tusschen de vloerlatten valt; [*pisajo* = B. *pasajo*]. *sojoe*, PmB., hellend, geleidelijk aflopend, *sojoe ata banoa*, het dak van 't huis loopt steil af, *djoia sojoe iloi*, de vloer helt naar ginds, *iroto ma'ai ngkasojoe*, een zeer steile hoogte, *o' moili ri kasojoenja*, *eia uera kadjolinja*, 't water stroomt van eene steile, het loopt zoo hard als een waterval.

sojoga (vgl. *joga*); *masojoga*, verflinst, kwijnend, van planten, die door gebrek aan water of aan voedsel uit den grond sterven, als ze bv. te dicht op elkaar staan.

sojomboe. Ond. w. t. v. *tamboe* of *totomboe*, emmertje voor 't waterscheppen bij het sago-wasschen.

sojora, pr. t. (vgl. *solora*); *ntjojora*, zoo maar, onbedacht, alsof het niets was, ineens, zonder waarschuwing, *ngaloe memboe' ntjojora*, de wind waait zoo maar ineens.

sojowoe (vgl. *joiroe* [en Mor. *so'owoe*]), een groote bijensoort, die gaten in het hout boort en zich daarin nestelt; de honing wordt niet gegeten.

soka (Mal. *sekut*), boomstam, die in 't water drijft en nog niet is vastgeraakt, dus gevaarlijk kan zijn voor prauwen of voor hen die de rivier doorwaden, *mombelango era soka*, over elkaar liggen als drijvende boomstammen (vooral na een stortvloed); *tampere dja kasoka*, de pompoenen liggen (als drijvende boomstammen) ordeloos door elkaar; *mosoka*, *wa'a docanga ri tasi*, de prauwen liggen (als een hoop drijvende boomstammen) in menigte in zee; *masoka ara ndjoia mani*, *dja wa'a njoo*, onder onzen vloer is 't een rommel, 't is enkel vuil.

soke, bijw., in enkele uitdrukkingen tot versterking gebruikt, erg, zeer, *malori soke*, zeer bezwaarlijk, glad onmogelijk, *mauwoeri soke*, pikzwart.

soki (Kur. *soki*), L., nauw, eng, niet ruim; P., hoek, ingesloten, afgelegen deel eener ruimte; *sokinja bare'pa koeita*, alle hoekjes en gaatjes heb ik nog niet gezien, *bare'pa koei-*

ntjani soki'nja, alle bijzonderheden, de onderdeelen, de fijnheden weet ik er nog niet van; *masoki*, *be ma'i ngojoe*, 't is benauwd, ingesloten, de wind heeft er geen toegang; *se'i' kita ri kasokinja*, *ri kakopinja*, hier zijn 'we in een afgesloten, ingeperkt gedeelte.

soki-soki, P., gemaakt uit *sosoki*, door verspringing van den klemtoon (*sosóki*); zie *sosoki*.

1. *soko* ([vgl. 1. *haka* enz., en] Nap. *haka*, Boeg. *sinaka*, Mal. *tjekap*); *mantjoko*, vatten, aanpakken, grijpen, vangen, omvatten, *mantjoko ananggod*, een kind aanpakken, in de armen nemen, *asoe mantjoko lagiwa*, de hond vangt een hert, *taoe nasoko langa*, of *nasoko bogati* (Measa, 75, 71), iemand die door koliek is aangegrepen; *pantjoko*, een geschenk dat men geeft als men een klein kind voor 't eerst in de armen neemt, om te voorkomen dat men de schuld krijgt, als het kind daarna eenig onheil treft, *ananggod ndapantjokoi*, aan het kind wordt een *pantjoko* gegeven; *pantjoko jale*, vliegenvanger, spin; *parantjoko*, hond die veel wild vangt; *soko pepe*, het hakmes op den buik dragend.

mantjokowaka, omhelzen, omarmen, omvaden; *mombesokowaka*, elkaar omhelzen, elkaar met de armen omstrengelen; *sinoko*, vangst, buit, biz. jachtbuit, *samba'a uawoe sinoko noe asoenja*, een varken was de vangst zijner honden; *sinoko* is ook wel syn. m. *tarani*; *taoe rasinoko*, iemand die krijgsgevangen is gemaakt.

2. *soko*, een boomhagedis, heldergroen van kleur met langen bruinen staart, die een hard geluid geeft en daarbij de wangzakken opblaast; w. t. *toengkoe tangkoede*, z. v. a. „bijtnak“, omdat zij op den nek en den rug een kam (*soendoro*) draagt; de 5 teenen der pooten hebben lange nagels.

3. *soko* (uit het Boeg. *sokko*). Amp., *koera ntjoko*, de potten die boven op elkaar worden gezet bij het maken van gebak, *indo ntjoko*, de grootste dier potten, *ana ntjoko*, de kleinste.

1. *sola* (Mak. *sola*, Boeg. *tjola*), schurft; *kesola*, schurftig; *ma'ai kakesolanja*, hij is erg schurftig.

2. *sola* (uit het Boeg. *solang*, onheil, verderf); *masola*, in 't ongeluk gestort, *masola koro*, wien een ongeluk is overkomen; *taoe ndasolangi*, iemand die in 't verderf is gestort. *solae* (vgl. 1. *lae*), pr. t., syn. m. *sandoja*, hulp, uitredding; *da goawekoe solae*, die zijn mijne medestanders bij 't helpen; *mesolae*, *mesandoja*, te hulp snellen; i *Ta Liwa Mesolae*, „die snel komt helpen“ (eigenn.); *mantjola*, iem. helpen, te hulp komen, *mantjandaja*, id.; *pantjolaeta marantja*, terwijl wij den zieke helpen.

a) *nlano nde' ntjolaenja*, er is dus hulp voor, b) *ntaño ndia ntjandajanja*, er is dus uitredding voor.

a) *maoge ita solae*, wij komen in groot aantal te hulp,

b) *mabari ita sandoja*, wij komen met velen ter hulpe.

a) *laga*, *intje'i peuramo*, vriend, hier is een schaamgordel,

b) *peur mpesosolaemo*, een schaamgordel voor het helpen,

c) *peur mpesasandajamo*, een schaamgordel voor den bijstand.

kasolaeka marantja, wij helpen er den zieke mede,

kasandojaka mandale, wij zijn er den kranke mede behulpzaam.

karoendoeta mesolae, nu wij zijn komen helpen,

kadantoeta mesandoja, nu wij zijn komen bijstaan. (Tor. III, 679, 35, 36, 39, 40)

ane siko rongka mate, als gij eerder sterft (dan ik),

monokoe da mantjola, zal ik u bijstaan (*kajori*).

solaja: *tepasolaja ri podjamaa*, binnengedrongen in den akker, gez. v. buffels, varkens, enz., die zich op eenige wijze door de afsluiting hebben heengewerkt.

solajapa (wld. „kom er toe, ga er nog op in“), een part. met voorwaardelijke bet., mits, als nog (*pa*) maar, indien slechts, *maoe sukodi noecai*, *solajapa da re'jae*, al geeft ge weinig, als er dan maar wat is, *maoe maroeti solinja*, *solajapa da koeoli*, al is het duur, laat

ik het dan toch maar koopen, *montjo*, *kodidja langarinja*, *paikanja solajapa da noepokono*, *nakapoera mpaoe*, inderdaad, zijn verzoeningsgeschenk is klein, [maar als] ge er dan toch maar genoeg mee neemt [neem er toch maar liever genoeg mee], opdat de zaak ten einde zij, *paemoe da koesinta sampoejoe*, *da koeucaika siko roeampoejoe*, *paikanja solajapa re'e da koepomoja*, ik wil 10 bos rijst van je leenen, dan zal ik je 20 bos teruggeven, als ik maar heb om te planten; *mampesolajaka*, het dan in vredesnaam maar doen, met een half hart er in toestemmen, *wa'anja baolakoe pai koepesolajaka da mauai*, *nakaleso indakoe*, 't zijn al mijn buffels, maar ik zal ze in vredesnaam geven, opdat mijn schuld voldaan zij.

1. *solawa*, zie 2. *laua*.

2. *solawa*, pr. t. (vgl. *sajawa*); *tasolawa mpa-ngande*, we vangen (de sirih) met den mond op, met één hap nemen we ze in den mond, Tor. III, 670, 64.

1. *sole* (Mal. *salai*, Malag. *saly*); *montjole*, poffen, bakken, braden, *djole ndasole*, gepofte maik, *montjole oedja*, „regen bakken“, regen opvangen in een potscherf (*solea*) en te vuur zetten, totdat het water is opgedroogd; hiermee wil men droogte verkrijgen; *montjole inii*, hevige hitte, „die de zaaijst (in de pootgaten) pof“; *saroe mposolea*, *nda'apole*, in plaats van gebakken te worden, wordt het in de asch geiept; *solea*, *montjolea*, de pot of de pan waarin men pof; *sinolei*, gebakken of gepofte rijst.

sulawoe (vgl. 1. *awoe*); *ndasoleawoe*, tot asch verbrand, *Tamoengkoe Dena ndasoleaworuu*, T. D. is in de asch gelagd.

2. *sole* (uit 't Mol. Mal. *tjole*), onderlijffe (vr. kleedingstuk).

solele, naam eener rijstsoort. Vgl. Mar. *holele*, bericht; *pa solele* is dus wrsch. „rijst van grooten naam“, tenzij *solele* = *sotele*, zie aldaar.

pr. t., rijst te velde, Tor. III, 686, 237, 681, 75, parall. m. *torinuloe*; *ngaloe ntjolele*,

de Zuidenwind, die waait als de rijst rijpt. *solli*, 1) pr. t., ook wel als w. t. gebruikt, v.

mata, oog; *ri saa kandjo'oe ntjoli posomoe?* waar zit je wel met je kapotte oogen heen te kijken? ook wel gebruikt als w. t. v. jore, slapen, *mposambengi ngena be soli² jakoe*, in den afgeloopen nacht heb ik in 't geheel niet geslapen. Vgl. *soligongga*, *solirópoki*.

sinolidi [Mor. id.], versierd met snijwerk, van pinangnoten, stokken of bamboekokers op welke figuren zijn ingesneden, doordat stukjes van den groenen bast zijn weggenomen, waardoor de figuren (*soli*, *mata*) met witte lijnen op groenen grond verschijnen; *mamongo sinolidi*, of *ndasinolidi*, een met snijwerk versierde pinagnoot.

2) w. t. v. *mate*, dood; *ane da soli*, *naka-solino*, als hij dan sterft, laat hij dan maar sterven; *maeka soli*, hij is van vreesachtigen aard.

soliboemboe, lap, weefsel, sarong of iets derg. dat tot bekapping of overdekking dient, zeil van een Europ. getuigd schip; *mosoliboemboe*, zulk een kap of zeil hebben; *silo ndasoliboemboengi*, een lamp met een kap; *ndasoliboemboeti*, *ndatolimboe sape²*, geheel en al omringd, omsloten.

soligongga (vgl. *soli*), eene uitdr. voor „oog”, die men in wrevel gebruikt; het bestanddeel *gongga* maakt toespeling op 1. *gongga*, alsof men van dengene dien men toespreekt de oogen wil grijpen.

solikaro (Mor. *solika*; missch. v. *soli* = *mate en karo* = *koro*, dus: zij wier lichamen gestorven zijn, aanduiding van zielen der gestorvenen), de katafalk die in den dorpstempel werd opgericht voor de beenderen dergenen, voor wie men het doodenfeest *tengke vierde*. Tor. II, 131—135.

solili, *sosolili*, zie *lili*.

soliutjinga, een kleine eend, met witte borst. die aan het Meer voorkomt en lang onder water kan blijven.

solipakoe, een krul of uitsteeksel, aan houtwerk gemaakt, bv. een versiersel aan den voet v. e. paal, zoodat 't is alsof de paal daarop rust; *ndapesolipakoe bangkoe²*, de nokversieringen aan 't dak hebben uitsteeksel, krullen, waarop ze schijnbaar rusten.

solipigo, kakkerlak, niet de grootste soort; ook *solopigo*.

solipopo, hetz. als *solipigo*.

solirópoki (vgl. *soli*), een in boosheid gebruikte benaming voor het oog; het bestanddeel *ropoki* maakt toespeling op *saropoki*, afhakken, zoo als men een loot van den stam hakt.

solisi, naam v. e. zeevischje, dat in 't Mol. Mal. *toede* heet.

1. *solo* (Mak. Boeg. *tjolo'*), zwavel, bij de Tor. weinig bekend, slechts bij warme bronnen gevonden; lucifers; *banoea ntjolo*, lucifersdoosje.

2. *solo*, P., ruim, wijd, *solo² lembakoe*, mijn jakje zit tamelijk wijd, *toetoe nijoempa solo²*, het deksel der rijstmand is vrij wijd. (Wellicht id. met 3. *solo*.)

3. *solo* (uit het Boeg. *solo'*; *ma'solo'*, vloeïend; *gola masolo*, suiker die niet warm is geworden, maar taai en kleverig blijft, omdat de palmwijn uit welken ze is gestookt reeds eenigszins verzuurd was, *masolo gola*, *djamo kangkodo²*, *motoemo²*, *marapa ri toeroko*, de suiker is taai, ze vormt lange draden, slierten, ze breekt af in de keel.

4. *solo*, pr. t. (vgl. 2. *sojo*); *nggasoloe*, het W., de Zonsondergang.

solobibi (id. met *sorobibi*); *tesolobibi*, afgegleden, bv. v. e. gladden oever in 't water, uit den koers geslagen en niet aangekomen waar men wezen wilde, bv. bij 't oversteken eener rivier.

sólodi (vgl. 1. *sojo*, [*sologi*]); *mosolodi*, snel voortschieten, voorbijschieten, *njara mosolo²di* *waima'i waindjo'oe*, de paarden hollen heen en weer; *jakoe da mepomai*, *pai siko masolodi jakoe*, ik wilde een hak geven, maar gij kwaamt me voor, *taoe masolodi joenoe*, iemand die een ander voor is, bv. in het vragen van een meisje, in 't nemen van 't woord.

solódoe, zie 2. *sodoe* en *lodoe*.

soloe (vgl. 2. *sojo*, enz.); *masoloe*, *mantjolo*, de stokjes of latjes met vogellijm, die men in een tak of een boomstam heeft gestoken om vogels te lijmen, er weer afnemen en in den bamboekoker steken, als men weer weggaat; als men ze liet zitten, zou de lijm droog worden en niet meer kleven.

soloedo, gierig, inhalig.

soloemba, rand, om een rotan-mat gevlochten, die de mat tegen rafelen behoedt, *ali laero ndasoloemba*, de rotan-mat wordt van een rand voorzien; *karaba ndasoloemba*, een baadje, be-naaid met den kettingsteek.

soloenga (Bad. *háloenga'*), lus of strop, bv. om den bek v. e. hond of een paard, om te voorkomen dat het dier bijt; *montjoloenga*, een strop om iets heen leggen; *asoe ndasoloenga*, een hond met dichtgebonden bek, *djole ane ndatoe'oe ri jojonja*, *da ndasoloenga rioenja*, *ntje'e maroso*, als maïskolven aan de punt worden opgehangen, dan wordt er eerst een strik om gelegd, dat is stevig.

pr. t. *rointi ntjoloenga olo*, de kralen strik zit stevig vast (MS.).

sólogi (vgl. 1. *sojo*, [1. *saloe*, *solodi*] en Boeg. *solo'*, Bik. Ponos. *solog*, Mong. *tolog*, Sang. *séllihá*), stroom, drift v. h. water; *marimbo sologi*, de stroom is hevig; *masologi*, snelstroomend; overdr. *masologi gaga pompae-nja*, hij spreekt al te snel.

pr. t. *li dawo maroen²*, van buiten zeer rustig,

li randanja masologi, van binnen hevig bewogen.

sologoegoe, zie *goegoe*.

solokio, PmB. = *salopio*.

solomboe, hetz. als *soromboe*.

solongga, hoofddoek van witte geklopte boombast, met kralen aan de punt, gedragen door mannen.

solontja (Mor. *solonsa*), tijdelijke waterstroom, stortvloed, die bij regen droge beddingen vult; *mosolontja*, een tijdelijken stortvloed vormen.

pr. t. *soemolontja*, in menigte vlug naar beneden gaan, *soemolontja mponona'oe*, als een stortvloed de trap afgaan.

solopigo, Ond. Pak. Pada Palande = *solipigo* elders.

solopótóni; *mbo-solopótóni*, een onaangename lucht, een niet lekkeren smaak hebben, van palmwijn.

solora (Boeg. *solorang*, *asolorangi*, door een geest beziel), onheil, dat men zich berokkent door onvoorzichtige woorden of daden (Measu 75, 117—119): *ne'e maria ngaja ndapaesi*, *boi*

solora, men moet niet over allerlei spreken, opdat er geen onheil kome; *kasolora*, hetz. als *solora*; *paee kasolora*, gevaarlijke, onheilbrengende woorden; *banja bara da mompaoe kasolora*, *paikanja ane da mate jakoe ri djaja*, 't is niet om iets onheilspellends te zeggen, maar als ik op reis mocht omkomen; *ane mangkoni taoe pai moiro²*, *da kasolora*, *merali ane ndarokoe da malai*, *sangadi ndaojoe ira*, *ndadikaka taoe mangkoni: se'i lada!* als anderen eten en men maakt zich gereed tot vertrek, dan berokkent men zich onheil, wil men dus doorzetten om te gaan, (dan mag dit) alleen als men een knoop in een blad legt en dat neerlegt bij de etenden (en zegt): hier hebt ge Sp. peper! *mboekoe nabentoeli jakoe*, *nakasolorangi*, hij heeft mij ineens afgesnauwd, hij heeft mij onheil berokkend (met zijne woorden).

sólori, een middel dat helpt tegen iets kwaads, *solori oeroe*, *ntje'e balinga*, het middel tegen een toovermiddel dat een boom beschermt is het tegenwerkende middel (een magische handeling, een tooverspreuk, een handvol aarde die tegen de oeroe wordt geworpen, enz.), *solori noe ananggodi doito*, een middel voor een kind dat stuipen heeft.

mantjolori, *masolori*, een middel aanwenden, wanneer iets niet goed gaat, te hulp komen, iets verhelpen. *oeroe anoe koedika da koetima moeni*, *paikanja da kasolori rioenja*, *bara da koepokaoe taoe da masolori*, het toovermiddel dat ik (ter bescherming v. e. vruchtboom) heb geplaatst, wil ik terugnemen, maar ik zal het eerst krachteloos maken, of iemand sturen om het krachteloos te maken, *taoe momota ane nakita be gana ngango*, *nasolori*, *bara kauljoe*, *bara ndja masolorika*, als men bij het oogsten ziet dat de hoeveelheid gesneden rijst niet zoo groot is als die v. d. vorigen dag, dan wendt men er een middel tegen aan, een kruid of wat dan ook gebruikt men als middel ter verbetering, *nadika laboenja*, *najongko*, *nato'o: majoesa ri laboe*, *mapeni ri koro*, *intje'e napontjolorika oeroe*, hij legde zijn mes neer, zette er een voet op en zeide: zacht zij het mes, hard zij mijn lichaam;

daarmede maakte hij het middel dat den boom beschermde krachteloos, *ane be noekoto, se'i jakoe mantjolori*, als je 't niet kunt, dan ben ik er om je te helpen, *masolori pale ntaoe ane be towote*, de handen van anderen te hulp komen, als ze niet toereikend zijn; *ane re'e maniakoe, da tesolori rajakoe*, als ik een schoon-zoon heb, dan zal mijn hart gesterkt worden. *soloso*, Str. B., een zeevisch, die als hij klein is *oka*, als hij halfwas is *pogapoe* heet.

1. *soma* (vgl. *oma*; eig. bet. wrsch. „rand, omgeving”), het opengekapte en schoongemaakte stuk grond rondom eene woning, *loka napomoeja ri somanja*, hij heeft pisang geplant op zijn erf, *bare'e koeuwi mboelamoe mantota'isi somakoe*, ik wil niet hebben dat je geiten mijn erf bevuilen, *nautesimo anoe da naposoma banoeanja*, hij kapte schoon wat hij als open plek om zijn huis wilde hebben.

somanja heet bij een ei, waarvan het kuiken nog niet geheel voldragen is, dat gedeelte van den inhoud dat nog niet door het kuiken is opgebruikt en nog als aanhangsel aan het diertje hangt; men eet het, met het kuikentje zelf, in water gekookt, waardoor het stolt evenals eiwit.

mosoma, bij laag water langs den rand van 't water varende visch steken met de *sarampo* (vijftandige speer); één man aan den achtersteven roeit zachtjes en geruischloos stroomop, de man met de speer staat op de plecht; men doet het 's morgens en 's avonds, ook wel eens 's nachts (met een fakkel), en met een of meer prauwen, naast of achter elkaar; op het Meer vaart men ook wel heen en weer.

Amp. *soma*, zijvlakken (B. *bamba*) van het dak, het dak der smalle zijden van het huis; *kimbosoe ata ntjoma*, het dak der zijvlakken staat vertikaal; *rapado ata ntjoma*, het dak der zijvlakken is schuin aangebracht.

2. *soma* (Tontmb. *masoma*, passend, overeenkomend, Mor. *mesoma*, „godsgerecht houden”); *mantjomani roeja*, een gunstigen dag der maand bepalen, *taoe dalai manga'e moeje ri-oenja*, *nepa montjoewe toje manoe*, *nepa masamani roeja*, *eo mpana'oe nasomani*, degenen die zullen gaan koppensnellen, wichen eerst

met touwtjes, daarop met het ei, vervolgens kiezen zij den aanstand; den dag van vertrek bepalen zij naar den aanstand.

somaja (vgl. *somala*), betz. als *tomaja*, zie aldr. *somala* (vgl. *somaja*), pr. t.; *mesomala*, voor den dag komen; *mantjomala*, overvallen, plotseling bezoeken, *rei ita nasomala*, daar komen ze ons plotseling overvallen.

somasi, een visch die in den benedenloop der rivieren voorkomt en groot en vet wordt. 1. *somba* (Mak. *sombala'*, Boeg. *sompé*, Maki-ansch *sobal*), zeil; *soemomba*, *mosoemomba*, varen, eene zeereis maken; *mosomba*, zeilen, zeil ophebben, zeil bijzetten, een zeil gebruiken; *ri Togia kandjo'oe mposoemomba mami*, het doel onzer zeereis is naar de Togian-eilanden.

pr. t. *ami da ntjombaegimo*, wij gaan onder zeil, wij gaan vertrekken, *ami da ntebolilimo*, wij zullen terugkeeren.

2. *somba* (Tag. *simba*, Pamp. *samba*, Sang. *sēmba*, Mal. Jar. *sēmbah*, IN.); *mesomba*, de aanroeping der goden verrichten bij tempelfeesten, die aanving met *baooo* . . . (Tor. I, 294), *tajoe mposomba*, de rijststamper die daarbij werd gebruikt; *tingara ntjombo eo*, de zon staat daar waar men heen kijkt bij het *mesomba* (ongev. 9 u.); *somba lamoa'* eer aan de goden! uitroep van schrik of verbazing; *manjomba*, *monj*, eer bewijzen, de goden aanroepen, zich onderwerpen; bij worstel-spelletjes roept degene die 't verliest: *monjomba!* ik geef me gewonnen!

pr. t. *montjombaegi*, eer bewijzen, zich eerbiedig onderwerpen.

sombalagi, zie *sambalagi*.

sombali, pr. t. = B. *sambali*, de helft, de eene, de andere zijde; *mesombali ntondonagi*, zich naar de andere zijde v. d. omwalling begeven.

sombi (Bad. *hambi'*), punt die aan iets geslepen of gesneden is; *montjombi*, een punt slijpen, *ma(nga)sombi*, iets puntig maken, scherpen, roei *bare'e taoe masombi*, *malolo ngkalionja*, dorens heeft niemand aangepunt, ze zijn uit zich zelf puntig, *doeanga ri tasi ndasombi*, *ndapingkoe*, *doeanga ri Rano bare'e*, de vaartuigen op zee zijn puntig, met smallen boeg

gemaakt, de vaartuigen op 't Meer niet; *masombi*, gescherpt, met een punter aan geslepen. *sombilo*, gescherpte bamboe-latjes die men in x-vorm om een aanplant zet, of in den vorm van boogjes, als de omheining van een perkje, *piandasombilo*, een aldus omheind perkje uien. *sombilo*, zie *sombi*.

sombo; *mesombo* (intr.), *montj*, *mantj*, *masombo* (tr.), iets neerleggen, ter zijde leggen, bewaren, in bewaring geven, *sombokakoe gambe sakodi*, *ranoe da ma'i koetima*, leg voor mij wat gambir ter zijde, morgen kom ik hethalen, *sombomo saltramoe*, leg je wiefschoffel neer, *anoe bare'epa koeuwi*, *ntje'e da koesomboka joba*, voor 't geen ik nog niet heb gegeven, daarvoor zal ik een houtspeer neerleggen (bij wijze van „bon”), *radoe taoe koesombo da maara-ara banoea*, twee menschen laat ik achter om het huis te bewaken, *nato'o*, *nakoni ntaoe atinja*, *ntje'e pai kapontjombo ate manoe ri nganga ntjoelenja*, hij zegt dat iemand zijne lever heeft opgegeten, daarom hebben we een kippelever op zijn hart gelegd; *pontjombo mamongo*, de plek in den linker oksel, waar het offerdier gewoonlijk met eene speer wordt doodgestoken, omdat men daar eene pinangnoot neerlegt.

sombo mboeli (syn. met *petoengkoe*, *soempa mbajaa*, [torobaka edja]), Tor. II, 36, „terzijdelegging der oneenigheid”, boete van één of meer buffels, die een man geeft (boven den bruidschat) om weer met zijne gescheiden vrouw te kunnen trouwen; *sinombo*, wat men heeft bewaard of in bewaring gegeven of ter zijde gelegd; *tesombo*, achtergebleven, op de plaats gebleven, niet meegegaan of meegenomen met de rest, ook gezegd v. iemand die in den strijd is gevallen, *oemajo anoe kepasoe be ratima*, *maka pelanja da tesombo ri notinja*, *da bolo*, een oemajo-stam die knoesten heeft, wordt niet gebruikt, want de bast (waarvan men kleedingsstof klopt) zal blijven zitten aan het hout en gaten vertoonen.

sombori ([Mor. id. „achterhuis”), Lak. id. „kamer”), gezin, dat een vast gedeelte van een huis, aan ééne zijde van een der haarden, bewoont, *santjombori*, *roentjombori*, één,

twee gezinnen, *songka ntjombori*, huiselijke zaak, huiselijke aangelegenheid, die men onder elkaar behandelt, maatregelen, bepalingen die één gezin betreffen, *taoe mopaio ri somborinja*, *kobelaanja be kadonge kami*, ze hebben (maar) onder elkaar (man en vrouw) getwist, zoodat wij het niet hebben gehoord; *meraja ntjombori*, koppensnellen bij de menschen in huis, *mamperaja ntjombori*, menschen overvallen, koppensnellen in hun huis, *naperaja ntjombori*, door koppensnellers in huis overvallen; *patesantjomborika*, niet tot hetzelfde gezin behorende.

somboe (Mor. [id.]); *mesomboe*, met een stok of lans naar boven steken, in 't biz. onder door de vloerlatten, om iemand die daarop slaapt te treffen, *be maeka rajamoe da nasomboe ntaoe madja'a?* zijt ge niet bang om door booswichten van onder den vloer te worden doorstoken? *be da re'e mantjomboe jakoe*, niemand zal mij van onder den vloer doorsteken; *montjomboe jangi*, „den hemel doorsteken”, een kinderspel, waarbij men allerlei voorwerpen naar boven werpt, bv. maïs-kolven met kippeveeren eraan; *mentjomboe jangi*, recht de lucht ingaan, van aldus geworpen voorwerpen; *siore ntjomboe*, zie *ore*.

mesomboelaka, opspringen, schuins in de hoogte springen, om over een greppel of een ravijn te komen, of op een boomtak, *mesomboelaka lagira*, *roeoe ri itaja*, het hert sprong op en kwam over de heining, *be roeoe pesomboelakanja*, in zijn sprong kwam hij er niet over; *kantjomboe*, met schokken naar boven gaande, *kantjomboe palanja ri raja oe*, zijne hand kwam telkens boven het water uit, *kantjomboe asoendodnja*, zijne borst gaat met schokken op en neer; *tepapontjomboe sorintji noe lombordi mentjili ri tasi*, de rugvinnen der bruinvisschen steken telkens boven water, als zij in zee duiken; *singka-ntjomboe lagira*, de herten sprongen tegelijk op.

sombooe, een kleine prauw, waarin maar één mensch kan zitten en die geroeid en gestuurd wordt met spanen welker steel ruim één span lang is; wordt gebruikt op kleine plassen,

bv. op den plas *Todjoe* in *Onda'e*, ook wel op het Meer en op de *Laa*, *Tor. II*, 353, 374. Wellicht van de *Moriërs* overgenomen.

sombori, zie sombo.

sompa, *Tog.* = *B. tompa*.

sompagi, een ruw woord voor *mate*, sterven, gestorven; *nakasompagimo*, laat hij maar crepeeren; *kasompagi*, plaats, tijd, wijze van crepeeren, ook *Imperat.* „crepeer!“; *kasompagi ndeme*, het Westen, de zonsoudergang. *sompe* (*Kant. hompe*, genoeg, volledig), blijven liggen, in zijn val gestuit worden, niet doorvallen of doordringen, *kajoekoe be manaroe*, *sompe ri ra'anja*, *toewoe ndatiria*, de kokosnoot is niet afgevallen, ze is op een tak blijven liggen en daar uitgelopen, *tindo gaga boejoe*, *be sompe paj'a*, de berg is te steil, de voet blijft niet staan, *be sompe wacoe ri topo*, het varkensvleesch blijft niet liggen op de rookvliering (zoo wordt er van gegeten), *be sompe sintji ri karama*, de ring blijft niet aan den vinger zitten, *ndatendelaka peoa*, *bara da sompe*, 't verloovingsgeschenk is opgegooid (aangeboden), of 't misschien zal blijven liggen (aangenomen worden), *sompe paoe*, 't voorstel is aangenomen, het gezegde is ter harte genomen; bij de *Pebatoërs* is *sompe* de 14de dag der maan-maand (*L. kakoenia*), *maka ane marememo*, *sompe woeja ri wawo mbana*, want als de dag aanbreekt, ligt de maan op het bosch (aan den horizon). *Tor. I*, 395, *II*, 155, 266.

mesompeka, liggen op, *woeloehi mesompeka ri tananda*, *ila mesompeka ri woeloehi*, *woeworo mesompeka ri ila*, *djoia mesompeka ri wororo*, de bovenvloerbalken liggen op de ondervloerbalken, de ondervloer rust op de bovenvloerbalken, de tusschenvloer ligt op den ondervloer en de vloer op den tusschenvloer; *mantjompeka*, *mantjompenaka*, iets ergens bovenop leggen, *rakeani ndapasompeka njoo*, de zolder dient om er rommel op te bergen, *pae da koesompenaka ri landanga*, ik zal de rijst op het rek leggen; *mesompei* (*syn. m. megarai*), het loon der priesteressen uitschillen, op den laatsten dag v. e. feest.

sompeda (*P. soempeda*, *Nap. hoempeda*), zich

verslikken in zijn speeksel of in iets dat men drinkt (niet zoo erg als *tesopo*), *sompeda taoe*, *memeke*, *majoei pemekenja*, *bar'emo teuoai* *inosanja*, *tekemee*, *kono maomo teola ri panonjonja*, als iemand zich verslikt, hoest hij, hij hoest lang achtereën, zijn adembaling houdt op, hij schraapt de keel, hij heeft bij ongeluk kalk ingeslikt bij het pruimen.

sompi, een stukje dat van een groter stuk is afgesneden; *montjompi*, doorsnijden, insnijden, bv. een touw, *ndasompi talinga baela*, *nakanoto ntoempoena*, *sompinja ndapoeno*, van het oor van den buffel wordt een stukje afgesneden, zoodat de eigenaar bekend is, het afgesneden stukje hangt men om den hals, *wajaa mpoese noe ananggodi ndasompi noe djimoejoe*, de navelstreng van een kind wordt met een bamboesplinter doorgesneden, *ndasompi tando² ali*, de hoeken van de mat worden afgesneden (de overbodige uiteinden der vlechteepen); *kajoepa ndasompiti*, de nagels worden afgesneden, *tampe*, *koesompiki* (-ti) *sanganja pai nakadoesoe*, denk je soms dat ik van zijn vleesch heb afgesneden, dat hij zoo mager is?

sompil, *tesompil*, hetz. als *ompil* (bekneld).

sompindo, zie *pindo*.

sompini (ki) (*Tag. Bis. Pamp. sapinit*, *Tontmb. tompinis*, *Sang. sempini*, *Tond. sampinit*, *Tomb. sompinit*; vgl. *sompinit*), *P.*, een klimmende heester, met lange, zeer scherpe doorns, *Caesalpinia Bonducella*, *Cl. 532*, groeit aan het zeestrand, *ira ntjompiniki ndapapasoe-paka wela*, met bladeren van dezen heester bespuwt men wonden.

sompiniti (ook *soempiniti*), *Amp.* = *sompiniki*.

1. *sompo* (*Boeg. sompo*, *Mak. sombo*, *sobo*, overvallen, *Mong. tompot*, wind; [vgl. 2. *sompo*]); *mosompo*, naar beneden springen, bv. in 't water, van de trap op den grond, *posompo*, *ane makodje siko*, spring uit je huis, als je een kerel bent, *mosompo taoe ri doeanga*, de menschen in de prauw stappen er uit, *mosompo doeanga*, het vaartuig is te water gelaten (en ligt nu aan den oever), ook onjuist gebruikt voor een vaartuig dat uit 't water aan land is gekomen, *mosompo ri limbo*, mo-

kole mamporongo watoea, een hoofd dat met een slavin trouwt, springt in een poel, *ngojo*, *mosompo*, rukwind, wind die plotseling opsteekt, wind die van de bergen neerstrijkt, *mosompo loka*, de pisang schiet een tros, gaat vruchten dragen; *mamposompoki*, in iets springen, op iets neerspringen, *naposompoki* *noe baela ooe*, de buffel springt in het water; *mampaposompo*, gelasten naar beneden te springen, maken dat een ander naar beneden springt; uitdagen om te vechten, *da noekoto mampaposompo papamoe*? kunt ge uw vader tot vechten uitdagen? *mekisompo*, vragen om naar beneden te springen; *mantjomponaka oelaja*, de vracht lossen, v. e. schip of een voertuig.

sompoo, plaats waar een prauw te water gelaten wordt, landt of aanlegt, plaats waar men uit de prauw stapt, landingsplaats, aanlegplaats. Zie ook 2. *sompo*.

2. *sompo* (vgl. *sampo* en 1. *sompo*); *sompoo* (*Nap. hampoo*), door plotselingen schrik overvallen, *sompoo ananggodi*, *da tornotjoki*, *naseko noe angga*, *intje'e napasompoo*, het kind is hevig ontsteld, het zal verstijven, het is door een geest toegesproken, daarvan is het geschrokken (*Measa*, 74, 249).

3. *sompo* (*Mor. sompo*, voltallig, eig. een zelfstandig geworden samengesteld prefix, *B. sampo*, bv. *Mor. sompo'oleo* of *sompo² oleo*, iederen dag); *montjompo*, *mantjompo*, *masompo*, schuld of boete afbetalen, *sangadi poramo noesompo indamoe*, *nepa da korone msi-ngara*, eerst als ge geheel uwe schuld hebt betaald, houd ik op met manen, *se'i wca koe-keni*, *da koesompoka indakoe*, hier breng ik rijst, om er mijne schuld mee te betalen, *pai napontjompo indanja*, *maka re'e narata anoe da napontjompo*, dat hij zijne schuld heeft betaald is, omdat hij iets heeft gekregen om ze er mee te betalen.

mekisompo, vragen om betaling, *mampeki-sompo inda ntaoe ri samba'anja*, vragen aan een ander of hij iemands schuld wil betalen.

sompoo, zie 1. 2. *sompo*.

sompoe (vgl. [*sapoe* en] *Boeg. sampoe*), attes wat een doode aanheeft of meekrijgt in zijne

kist of in zijn graf; *mampaposompoe*, als uitrusting aan een doode meegeven; *maria ngaja anoe napasompoe ntaoe mate*, de doode heeft van allerlei medegekregen; *sangkadjoe ajapa koesompoea taoe mate*, ik heb den doode een geheel stuk katoen medegegeven; *mopasompoe*, geschenken medegeven aan een doode. *sona*; *masona*, werkzaam, van vergift, zooals *impo*, *kamande*, *toeica*; *naepemo noe baee kamande*, *ka'ai ngkasonanja*, de visschen zijn onder den invloed der *kamande*, doordat ze zoo giftig is.

sonae, w. t. v. *sinjanjoe* (boomsoort), *Bantjea*. *sonapi* (vgl. 2. *sojo*), pr. t., ondergaan, v. d. zon; *kasonapi*, zonsoudergang, Westen. Voorbeeld op *lora*.

sonda (*Mor. sanda*), aangekomen, v. e. vaartuig, *sondamo doeanga*, de schuit is aangekomen; *kasonda*, tijd, plaats, wijze van aankomen, *imbi' kasonda doeanga*? waar is de prauw aangekomen? *mesonda*, aanleggen, aan land komen, v. e. vaartuig; *pesonda*, *sondaka* (vgl. *Sandakan*, N. O. Borneo), aanlegplaats; *sundaka* [vgl. *soreka*], veel, ruim voorhanden, doordat er veel is aangekomen, gemaakt of gebracht, *sondaka linggonata pai nakasondaka mpanghonita*, onze gasten zijn talrijk en daarom is ons eten veel.

Amp. nasondadi ri pasigi doeangangi, het vaartuig is op een klip gestrand.

sondadoe, pr. t. = *B. dadoe*, haasten.

sonde; *montjonde*, opsnuiven, door den neus ophalen, *sonde pasanja bara mucae*, snuif de lucht eens op of het ook stinkt, *nasonde ntasi tana se'i pai nakaramoe*, de zee slurpt de lucht van het land op, zoodat ze warm wordt; *masae nepa tesonde paka moeni inosanja*, na langen tijd kon zijn adem weer ingeademd worden.

sondema, w. t. v. 1. *roko*, *kababa* of *baso* (mand). *sondi*, opboeiing, verhooging, aangebracht aan den rand eener prauw, om het inslaan van water te voorkomen; *mantjond*, opboeien, *doranga ndasondi noe ata*, de prauw is met atap opgeboeid; *ndapapombesondi*, met de randen over elkaar gelegd.

pr. t. *tesondiegi ntimali*, met de beenen beide opgetrokken, over elkaar gelegd.

1. **sondo** (Boeool *tanda*, Nap. *Bes. handa*), veel, talrijk, *sondo paoe*, veel praat, *sondo engkonja*, hij heeft veel grappen, *sondo taoe*, vele mensen, *taoe sondo*, de menigte, het volk, de groote hoop, de onderdanen, *mangosoemo i Mokole Bangke*, *meualimo taoe sondo*, het Landschapshoofd heeft zijn ambt neergelegd en is ambtelooz burger geworden; *mampaka-sondo*, veel maken, *ne'e noepakasondo paoe*, maak niet veel praat.

Zwangere vrouwen vermijden het gebruik van *bare'e* „ik heb niet”, door te zeggen *sondo* „ik heb een heeleboel”; Tor. I, 396, II, 44. *pasondo*, zie 2. *sondo*.

Lal. *koesondoi da jaoe*, ik wil het niet (zie boven, *sondo* = *bare'e*).

2. **sondo** [Mor. id.]; *mosondo*, vuur aanblazen met den blaasbalg in de smidse; *sondo*, blaasbalg, *tapoe ntjondoa*, de prop van den blaasbalgzuiger, *potoenda ntjondoa*, de balk waarin de kokers van den blaasbalg staan; Tor. II, 345; *pasondo*, bamboe-koker van één geleiding, waarin men ontbolsterde rijst bewaart of medeneemt; aldus gend. naar de gelijkenis met een blaasbalgzuiger, tenzij het woord is af te leiden van 1. *sondo*, indien dit de beteekenis heeft gehad van Nap. *Bad. handa* „genoeg”; in dat geval beduidt het eig. de rijst die er in is en die den teerkost „voldoende maakt”.

3. **sondo**, Amp., verblind door schel licht (B. *sindora*, *sindori*).

sondoewo, pr. t. = B. *kodoentoe*, trommelstok. **sone**; *montjone*, kerven, insnijden, doorsnijden, van kleedingstof en derg., die men vouwt, spant en er een mes doorhaalt, *montjone baloe*, bij een weduwe of weduwnaar met het zwaard een stuk afsnijden van hoofddoek en sarong of schaamgordel der foeja-rouwkleeding, om het afleggen daarvan in te wijden; bij eene weduwe werd dan ook nog het baadje langs den geheelen rug opengesneden (Tor. II, 108); [zie ook op *wongka*]; *siko koekitu molemba roeantapi*, *eira baloe anoe bare'epa ndasone*, ik zie dat je twee baadjes over elkaar aanhebt, als eene weduwe wier rouwdracht nog niet is doorgesneden (de vrouw had nog een ander baadje aan, om niet naakt te worden),

ndasone tuli ngkabaloe, *ndapontjoembangka ombo*, *ndapombongkangi kabaloenja*, de hoofddoek der weduwendracht wordt doorgesneden, om daardoor den rouw op te heffen, om den weduwenstaat gedaan te maken, *kagasi noe doeranga era nasone oez*, de schuit gaat zoo vlug alsof zij door het water snijdt.

songe (vgl. 2. *onge*, *djongi*, *songi*), spleet of gleuf die een geheel in afdeelingen scheidt (vdr. ook een meisjesnaam), *songe bengo*, de bilnaad, *soeba re'e songenja*, een sagovorm heeft gleuven (en daardoor afdeelingen), *lemo santjonge*, een deeltje v. e. citroen, tusschen twee gleuven; *mopasong² era djongi*, in vele afdeelingen verdeeld, zooals de *djongi*-vrucht. *tamobisonge*, pr. t., doerian.

songga (vgl. *songka*), Str. B. (uit het Par.), maat om lengte of inhoud mee te bepalen, iets waarmee men de maat bepaalt, maatstok, maatstreep, meet; *mosongga*, meten, maat aangeven; *sintji era rasongga ri pale*, een ring, als gepast aan de hand; *rapasonggaka*, waarmede men meet; *pasongga eo*, uurwerk, klok.

songgere, pr. t. = B. *soenggere*.

songgi (vgl. *songi*), pr. t.; *mantjonggi*, vaneenhalen, uiteenscheuren, in stukken scheuren; *mamesoara montjonggi*, tegenoverelkaarzitten pinang te splijten; *boeja santjonggi* (Tor. III, 696, 182), een stuk foeja-sarong; *mosinonggi-songgi* (Tor. III, 670, 69), in stukken gescheurd, uit elkaar gescheurd, *bago mopasonggi²*, grond die telkens afscheurt, vaneensplijt; *konoekoe masonggi*, een vinger waar een spleet (snee) in is; *mamenonggi² oenta*, elkaars schilden splijten.

a) *Opo i Polonto Doegoe*, Grootvader die 't bloed doet opkomen,

b) *tadoe mpantjonggi konoekoe*, die 't eerst de vingers heeft van elkaar gescheiden.

a) *anti tomooe rampoeti*, breng witte kippen,

b) *tadoeroe ntasonggi²*, we nemen ze bijeen en scheuren ze uiteen,

c) *tapampeboeno²ka*, dat we er mee (naar de bedreigde plaats) kunnen gooien.

songgo, hetz. als *songka*.

songgoe, P. (vgl. 1. *sangkoe*); *montjonggoe*,

scheppen, opecheppen, oplepelen, *nasonggoe bekongja*, zij schepte de hutsot voor hem op; *tangkaoe rapasonggoeka bontje ri ira*, een lepel om er rijstepap mee in een blad te scheppen; *inaoe santjonggoe*, éénschep toespijs. **songi** (vgl. *djongi*, *songe*, *songgi* [en Mor. *songil*]), een oudere vorm van *songe*; *Poe di Songi* „de Heer in 't Kamertje, in 't Verborgene”, Tor. I, 269; i *Datoe Rasongi* of i *Datoe Sinongi* (Mor. id.) „de Opgeborgten Prinses”, een verhaal in PmB.; *pontjongi*, n. v. e. *ike* (foeja-klophamer), aldus genoemd naar de daarin gekorven gleuven; *montjongi inodo*, boomschors kloppen met het gegleufde hamertje; *se'i ike ndasongika inodo*, da *noe-pontjongika inodomoe*, dit is een hamertje om er de foeja mee te gleuven, opdat ge daarmee uwe foeja gleuven kunt.

Amp. *songi*, kamertje, afdeeling v. e. huis; *raja ntjongi*, slaapkamertje.

songile, hetz. als *soile*, zie aldr.

songilo, een groote struik, die taai van leven (*mentoeiroe*) is, en waarvan de bladeren worden gesneden en gebruikt als toovermiddel tegen ziekte der buffels (Tor. II, 177), bij het *mompilangka* (Tor. I, 371) en bij den oogst; door jonge meisjes wordt het als geurkruid (*siga*) in den bovenrand der sarong gestoken; *tinamo pande songilo ntapobeba*, wees zoo goed *songilo* te nemen, dat wij er mee vrouwen (*raego*). In de pr. t. *kajoe onggiro*, zie 2. *kajoe*.

songka (vgl. 1. *soeka* en Par. *songga*, Mor. *songka*, meten), bevel, order, regeling, plan, verordeningen tot het voorbereiden en uitvoeren van 't geen door anderen moet gedaan worden, maatregelen voor een feest, vdr. ook wel w. t. v. *soesa*; *naosoe ngKompania kakapalanja*, *be gana songkanja*, de Regeering heeft hem als hoofd ontslagen, hij stelde niet genoeg orde op alles; *songka ntjombori*, [zie *sombo*]; *montjongka*, bevelen geven, orde stellen op, verordenen, voorschrijven, ook w. t. v. *mosoesa* (in dat geval ook *mosongka*); *nasongka-noe wa'a mokole pompenate ri lipoe mami*, *nasongka kina'a*, *nasongka pantjara*, *nasongka wajaaro*, *gana² songkanja*, de hoof-

den regelen alles voor het doodenfeest in ons dorp; ze geven bevelen omtrent de rijst, de voorspijs, de vleeschspijzen, ze zorgen voor alles; *samba'a wawoe kasongka galo beko*, we hebben een varken bestemd om in de hutsot te doen; *da koesonka ananggodi monomoe*, ik zal de kinderen bevelen water te halen; *ne'e malai*, *re'epa da koepontjongkaka siko*, *da noepopantjoeka*, ga niet heen, er is iets dat ik voor u laat gereed maken, waarmee ge ontbijten kunt; *toekakakoe mampontjongkaka jakoe*, mijn oudere broeder heeft allerlei opdrachten voor mij; *mokole re'e joenoenja mamposipontjongkaka palinja*, een hoofd heeft helpers, die met hem te zamen bevelen geven aan zijne ondergeschikten.

mekisongka, vragen, verzoeken dat bevelen worden gegeven, maatregelen laten nemen, *mampekisongka djoe'a noe ananja*, voor de ziekte van zijn kind door anderen het noodige laten verrichten.

songkani, pr. t. = B. *sangkani*.

1. **songke**, ontsteld en daardoor ontstemd, van de wijs gebracht door een onverwacht voorval, *bare'e madja'a rajanja*, *dja songke pai naka'aimo mpompaoenja*, hij is niet boos, maar ontsteld, daarom spreekt hij zoo heftig; *mesongke dja'a ndajanja*, de boosheid komt over hem; *nasongke noe daa*, wdl. „ontsteld door bloed”, gezegd van iemand die te sterken bloedaandrang op de eene of andere plaats in zijn lichaam gevoelt, *nasongke daa*, *mangkojo anoe manee*, hij heeft bloedophooping, door te zware vrachten te dragen; *taoe manakoe pai taoe mampasa'a anoe manee*, *ntje'e ganggara pasongke daa*; *ane napandjila joeme*, *da osa*, iemand die is gevallen, of iets zwaars heeft gedragen, die krijgt spoedig last van bloedophooping; als een ander hem het bloed uitlikt (zie *djila*), dan geneest hij.

2. **songke**, uit het Boeg. *songke* (Jav. *songket*, Mal. *soengkit*), met gouddraad en bloemen doorweven stof.

songkila (vgl. Boeg. *sangkilang*, roerbank), Str. B., kromhout aan eene prauwvterk.

songko (Mak. Boeg. Jav. Mal. *songko*), muts, kap, hoofddeksel zonder rand, *songko boti*,

songko laginca, *songko koese*, muts die overtrokken is met het vel van een aap, een hert, een buidelbeer, *songko gala*, metalen helm; het geraamte van de *songko* is van rotan gevlochten; ook vlecht men *songko's* van matwerk; Tor. II, 224, 331, 351; ook de helm waarmee kinderen worden geboren, heet wel *songko*, Tor. II, 46; *mosongko*, eene muts dragen; *mosongko ongaa ri raja noe inenja*, *rabentesi*, *nepa mara lionja*, het kind heeft een helm op in den moederschoot, eerst als de helm wordt opengemaakt, is zijn gezicht te zien.

songkóba, genoeg, *songkoba pangkoni*, er is genoeg voedsel, *songkobamo rioenja*, 't is voor eerst genoeg.

songo (Par. id. „stinkend”, Nap. *honga*, stank), uitgedroogd, veel van het sap verloren hebbende, *songomo oela*, de *oela*-vrucht is uitgedroogd; verder: volgestopt met eten, zoodat men zich droog in de keel gevoelt; *mbo-songo ica*, *masae gaga karintjoempanja*, *da ndauali-ntoedja moeni*, de rijst ruikt muff (uitgedroogd, onfrisch), ze heeft te lang in de maand gelegen, ze moet nog eens overgestampt worden.

soni (wellicht uit *sorani*, vgl. *sorai*), pr. t. = B. 1. *soi*; *Wairo nTjoni*, een heuvel in Onda'e, bij 't dorp Polega Njara; *ri Lengkor nTjoni Boelaica*, in (het geestendorp) Bocht van den Gouden *Soi*-tak.

sono (Sig. *sana*, Nap. *hana*); *mesono*, antwoorden, *pesono*, antwoord; *mantjono*, beantwoorden, *bare'e naengge mantjono*, hij wilde er niet op antwoorden, *mekoetana i mokole*, *nasono mbatoenja*, *navali-mpekoetana pai napavali-ntjono ico'oe*, het hoofd deed eene vraag, zijn slaaf antwoordde er op, de eerste vroeg het nog eens, zoodat de ander er nog eens op antwoordde, *anor korpeasi*, *nasono poera*, wat ik heb gevraagd heeft hij allemaal beantwoord; *sintjono*, over en weer, gelijkelijk (syn. m. *simbuljoe*), *sintjono mopaiso*, over en weer twisten, *sintjono ana mbe'a tave stoe*, ze zijn de een zoo goed als de ander kinderen van dezelfde vrouw.

bare'epa tesono pavenja, *malaimo si'a*, zijne

rede had nog niet kunnen beantwoord worden, toen hij reeds heenging; *bare'epa tepesono si'a*, *malaimo taoe sampompaoenja*, hij had nog niet kunnen antwoorden, toen degene met wien hij sprak al heenging; *bantjono*, *baintjono*, *barantjono*, iemand die altijd het laatste woord wil hebben.

sonoenoe (vgl. *soenoe*), splinter, van niboenglatten of ander vezelachtig hout, die in hand of voet is gedrongen; *kasonoenoe ndaja*, ergernis, iets wat in 't hart blijft zitten, wrok. **sonoentjoeri** (vgl. *soentjoe*); *mesonoentjoeri*, onverwacht komen, v. e. bevel of boodschap, *kami nasonoentjoeri ntjongka*, terwijl we op weg waren, kwam er een onverwacht bevel tot ons (dat ons van plan deed veranderen).

sonoja, pr. t., gat, opening, hol, parall. m. *ra-lontja*; *batoe sonoja*, grot (verblijfplaats van geesten); *pada ntjonoja*, het veld met de grot; *kajoe goendoe masonoja*, Tor. III, 688, 277, een holle donderboom: *olo iba masonoja*, ibid. 671, 81, kralen zonder gat.

sonowe, pr. t. = B. *inosa*, adem, leven, *nakarimbo sonorenja*, opdat zijn adem krachtig zij. **sontja** (vgl. *sasa*, [1. *soso*]); *masontja*, *montjontja*, in kleine stukken hakken, vleesch, beenderen, enz.; *ndasontja uoeli*, *sontjanja nda-icoentja ri uajo baroe*, het *icoeli*-hout wordt in stukjes gehakt, de stukjes worden in den palmwijn-koker gedaan, *sunga manoe pai uoekoentja ndasontja ri totora*, vleesch en beenderen van de kip worden op het hakbord stukgehakt.

sontjali, pr. t., hetz. als 2. *sali*, zie aldr.

sontjara, zie 2. *sara*.

1. **sontjo**; *mesontjo*, L. (P. *mesantjo*), langs den rand van het water gaan, zie *santja*; *tesontjo*, *tesontjoki*, er langs gegaan, niet er in of er door, *koesakoe boleki*, *tesontjoki sarompokoe ri ico'onja*, ik stak naar een rog, maar mijne speer schampte af langs zijn kop.

2. **sontjo** (ook *tontjo*), Str. B. (uit het Mal. *tjontok*), voorbeeld.

sontóli, ook **sontóri**, P., hetz. als L. *tontoroe*, water dat uit een steen leekt.

soo, het geluid van kleine dingen die in groote hoeveelheid neervallen, bv. zandkorrels, rijst,

regen, *mosoo palai ntaoe*, *maka soo oedja*, allemaal tegelijk gingen de menschen weg, want plas! viel de regen neer, *nakamboe ica*, *soo*, *soo katoedoentja*, zij strooide rijst, rrrt! viel ze neer, *soo sape nalimboe ntaoe*, ineens omringden hem de menschen van alle kanten, *koekita ma'i oedja*, *bare'e masae*, *soo*, *soomo*, ik zag den regen aankomen, het duurde niet lang, of het ging plas, plas! *soo*, *pesoetoe*, *pae mami*, kom uit, o onze rijst (zoodat de korrels in menigte zullen zijn uit te storten); *kasoo-soo*, het stortte rrrt.... naar beneden, *ma'ai linoeogi*, *kasoo' liso*, *sako toekoe manawoe*, de aardbering was hevig, rrrt.... vielen de neten (uit het haar), zelfs de luizen vielen er af, *kasoo' oe' matanja*, hij schreide tranen met tuiten, *kasoo' inosa*, de adem kwam er hoorbaar uit; *mosoo*, neervallen, neerdruppelen.

njoo, rommel, vuilnis, boeltje, spullen, goederen, zaken, aanhangsels, versierselen; *pakoroka njoomoe*, ruim je spullen op; *i sema da mangkeni wa'a njoota*? wie zullen al onze goederen vervoeren? *bingka djamo njoo*, 't zijn maar oude votten van mandjes; *monjoo*, rommel maken, alles maar laten slingeren, niet opruimen, *ananggoadi dja monjoo*, *dja momparoposi*, de kinderen maken maar rommel, vuilen boel; *mompennjooti*, vuilnis opvegen, rommel aan kant maken, opruimen; *manjoopaka*, onverschillig met de dingen omgaan, ze niet opruimen of inpakken, maar laten slingeren, *dja ndanjoopaka takoe mbo'o*, *be ndapakoroku*, *kasondonja*, de schedels liet men maar slordig verstrooid liggen, men deed er niets mee, zoo talrijk waren ze.

sanjoo, *winjoo*, *woenjoo*, het geluid van een harden slag, worp of houw, *sanjoo naringko gauda*, bom, sloeg hij op de trom, *winjoo*, *woenjoo koetaso*, *marimbo kandjo'enja*, *dja live motala'pipi*, flang! gooidde ik hem, 't kwam hard aan, terstond lag hij te spartelen.

noo, *menoo*, vanzelf verdwijnen, bv. een kwaal die overgaat, *boetiti menoo*, *sa'e osa*, *sa'e-nacali bisoe*, wratten verdwijnen vanzelf, sommige genezen, sommige worden ~~waren~~, *boegisi paja menoo*, *bemo nacali-mpebote*, de

ichthyosis is verdwenen, ze is niet meer opgekomen; *mate menoo*, *mate noo*, ofenkel *menoo*, zelfmoord plegen, door ophanging, verdrinking of hoe dan ook; *to melambi mangkoni noo*, *be naintjani mampe'ontoka pangkoninja*, *narata ngkapatenja*, boschbladluizen eten zich dood, ze weten niet van ophouden met eten, totdat ze dood zijn; *mampenooki koronja*, zich zelf om 't leven brengen, zelfmoord plegen, *napenoo'ki modjanaa*, hij heeft zich als 't ware dood gewerkt met den landbouw, *wongo siko*, *da koepenooki*, je bent stout, ik zal je van kant maken.

so'o (Boeg. *sio'*, Mak. *siko'*), band, bindsel, bos, bundel, *pae patantjo'o*, 4 bos rijst, *paemoe setoe sangkoetja so'onja*? die rijst van je, hoe veel bossen zijn dat? *ledemo so'onja*, maak het bindsel los; *so'o ntongo*, gordel; *so'o ngojo*, zie *kojo*; *so'o-so'o*, buikband.

mantjo'o, binden, tot een bos maken, *naso'o mbajaa*, hij heeft het met een liaan gebonden, *bare'e naso'o ico'onja*, zij heeft geen hoofddoek op, *so'okakoe baola setoe*, bind mij dien buffel vast, *pai kapantjo'o taoe wando*, *maka mesajoe*, dat we den krankzinnige hebben gebonden, is omdat hij met een mes ging hakken; *moso'o*, buffels opvangen en ze binden (syn. *moloeloe*); *mampeso'oka*, binden aan of om, *ajapa napeso'oka ri lompenja*, hij bond zich een doek om de lenden, *pakoeli ndapeso'oka ri pae*, toovermiddelen worden aan de rijst vastgebonden; *mamposiso'o*, met een ander samen iets binden.

no'o, *mano'o*, *mangano'o*, trekken, voorttrekken, *baola nano'o ri ikoenja*, hij trok den buffel aan zijn staart, *bare'emo korpelamba baola*, *kueno'omo*, ik heb den buffel niet meer bereiden, ik heb hem voortgetrokken; *mono'o*, buffels voorttrekken, een vaartuig over land slepen, *djaja mpono'o*, een pad, gebaad door 't bosch door het slepen eener prauw; *mano'osaka*, aan iets trekken, bv. om het te rekken, *nuno'osaka karabanja*, zij trok haar jakje naar omhoog, *pavenja dja nano'osaka*, hij rekte zijne toespraak; *mamposino'oka*, helpen met iets voort te trekken, *mamposino'oka*, iets voorttrekken te zamen met; *teno'o*, voortgetrokken, voort-

gesleept, *teno'o² ikoenja*, zijn staart sleept achteraan; *teno'osaka pouotoenja*, hij heeft een gerekte uitspraak der woorden, *teno'osaka poe*, de zaak wordt nog verder besproken, in hooger beroep gebracht.

Amp. *soso'o*, gordel; *poso'o*, w. t. v. *tangali* (een buideldier), wellicht omdat men *tangali* afleidt v. 1. *tali*.

1. *sooe* (Nap. id. „huis”, Soend. *saoeng*, Sang. *soeang*), PmB. w. t. v. *kandepe* (hut); Tog., hut, tijdelijk verblijf.
2. *sooe* (vgl. *so'oe*); *montjooe*, *mentjooe*, zich uitspreiden op de wijze van een bezem, aan het eene eind dicht opeen, aan het andere eind veel verder uit elkaar, *montjooe*, *mentjooe kamboeka*, de bundel vezels v. d. suikerpalm is aan 't eene eind dicht opeengepakt, aan 't andere los en breed uitgebreid; *kantjooe²*, zich op de wijze v. e. bezem uitspreidende; *mampapontjooe*, *mampapentjooe*, vezelstof of iets derg. bezemsgewijze bij elkaar binden en zich laten uitspreiden.

mamposoee ojo, laten vallen tusschen de vloerlatten door, op de plaats waar men gaat poepen, als men daarvoor niet uit 't huis gaat, bv. bij ziekte, *i sema mamposoee ojo kind'akoe?* wie gaat er poepen van mijne rijst? m. a. w. wie heeft mijne rijst opgegeten? ik wensch hem toe dat hij er buikloop van krijgt.

sooea, de korrels van sommige rijstsoorten, die als ze rijp zijn, vanzelf uit de aar vallen, *baroebi sooea*, P., kokosnoten die vanzelf zijn afgevallen, *pae sooea*, de rijstsoorten welker kleine, puntige korrels gemakkelijk uit de aar vallen, zoodat men ze zeer voorzichtig moet oogsten; van deze soorten maakt men den bedwelmenden drank *pongusi*; Tor. II, 210.

Wairo Masooe, een heuvel met zeer breed bovenvlak, een niet hoog tafelland, ten W. der Poena-monding, de vroegere woonplaats der To Pajapi.

Amp. *masooe*, vallen, *pone woeu*, *ngana*, *djoku ma'i nakasooe ma'i*, klim in den pinang-boom, jongen, stoot de noten af, dat ze hierheen vallen; *rasooe djole*, de maïs wordt van den stengel gehaald; *oemba ree kasooenja?*

waar is het gevallen? *pesooenaka balango, mosompomo kita*, laat het anker vallen, we zullen landen; *metingkasooe ndjo rao*, zich in de ruimte laten vallen, omschr. v. „in zee steken”.

so'oe (vgl. 2. *sooe*); *maso'oe*, afgehaald, afgerukt, *maso'oe auca melemba*, mijn schouder is van mijn lijf gerukt door het dragen, *kita se'i maria gaga motoenda ri kadjo*, da *maso'oe ra'anja*, wij zitten in te groot aantal op den boom, de tak zal erafgaan; *mantjo'oe*, *mantjo'oeti*, afrukken, aftrekken, met nederwaartsche beweging, *so'oe ira mpapaja*, trek papajabladeren van den boom, *ira ndjole dja naso'oe*, de bladeren der maïs-planten rukt hij zoo maar af, *pai napantjo'oeti iranja*, da *nakamara mpoesoena*, dat hij de bladeren aftrekt is, om de vruchten te ontblooten, *ne'e ndate-ngkoesi*, *ndaso'oeti jaoe*, niet opwaarts, maar nederwaarts aftrekken.

so'oe loe djole, de maïs-vruchten zijn al zoo droog, dat zij dreigen af te vallen.

so'oe-so'oe lolo, een spelletje als ons „torentje, torentje bossekruijt”, waarbij men elkaar aan den wijsvinger vasthoudt.

saro'oe, frequent. vorm; *rasaro'oeki ira nggoa*, de maïsbladeren worden afgerukt, *bar'e natoico ra'anja*, *dja ndjo'oe nasaro'oeki*, hij heeft de takken niet afgehakt, hij is ze maar gaan afrukken; *ane tondo tangkoede kateosoe mpangkiro*, *nakantjaro'oe baso langkeda pai todoe*, *ewa pongkooe polo*, als de draagbanden losschieten in de richting van den nek, dan schaaft de draagmand je binnenknieën en je hielen (dat ze zoo rood worden) als schrapel van roodhout (waarmede men rotan kleurt); *tekantjaro'oe pale ntaoe mepone*, de handen der menschen die de trap opgaan raken geschaafd.

so'oti, Tog., zweet.

1. *sopa* (Loin., spruit), verlengstuk, tevens sluitstuk eener scheede (onderscheiden van de *pandora*, die vleugelvormig uitsteekt), doordat het in de lijn der scheede blijft; vaak loopt het in 2 of 3 tanden uit; *pesopa*, handvat van een zwaard, dat den vorm v. e. *sopa* heeft; *ndapesopa*, naar dit model gemaakt. pr. t. ri *simpa noe Molokoe*, naar het uiterste

eind van Ternate, d. i. naar het eind van de wereld.

2. *sopa* [Mor. *sopa*]; *masopa*, *mantjopa*, iets met den bek grijpen, *nasopa noe booe toepako metopa ri oe²*, de visch grijpt een veenmol die op 't water is neergestreken; *monjopa*, *manjopa*, met den bek grijpen, gulzig happen naar, *kasoboe² baee monjopa*, al plonzend grijpt de visch zijne prooi.

3. *sopa* en *sopali*, half verbrand, goed aangebrand, van spijzen, zoodat men een gedeelte niet kan eten, *ane bar'e ndawolili*, da *sopa(li) koera*, als de kookpot niet wordt omgedraaid, dan brandt hij (nl. de rijst er in) aan.

sope (vgl. *sobe*); *masope*, afgebroken, afgerukt, *masope toeka edja*, *matopoe kadjo*, er is een trede van de (uit een boomstam gehakte) trap afgebroken, het hout is bros; *ndasopeti*, *nda-reapi*, *nakajali moeni*, 't is uiteengerukt, uit elkaar gehaald, opdat het er weer uitgenomen zou worden; *mesope tadali*, het gemunt hebben op den hiel v. d. tegenstander, bij het knuitschoppen.

sopi (Mal. *sépit*), smal, nauw, beëngd, beklemd, hardlijvig, *bar'e pa tenaisi riti*, *timpo*, *tingkado*, *todoe noe ananggodi*, *bepa sopi*, voet, kuit, enkel en hiel van het kleine kind komen zich nog niet af te teekenen, ze zijn nog niet begrens, *sopi sampole boere setoe*, het stuk zout is smal aan den eenen kant, *sopi*, *be lo'oe ta'inja*, hij is hardlijvig, zijn poep komt er niet uit; *boengkoe baboeno*, *ra'oe*, *wajatoe*, *gopoe*, *paka naposopi ntaoe*, pitten van lansat, *ra'oe*-vruchten, ramboetan, *gopoe*, van die alle wordt men hardlijvig; *mumpakasopi*, hardlijvigheid veroorzaken; *tesopi*, verstopt, hardlijvig geworden.

kasopi, w. t. v. *ra'oe*, *gopoe*, *wajatoe* (ramboetan), *baboeno* (lansat), omdat men, deze vruchten etende, de pit wel eens doorslikt en daardoor verstopt raakt (*ndapokasopi*).

1. *sopo* (Nap. *hopo*), w. t. v. *poera*, klaar, gereed, spec. gebruikt bij het sago-kloppen; *sopomo posakoe mumi*, we zijn klaar met sago-kloppen; *kami anoe mampasopo konao se'i*, wij zijn het die uit dezen suikerpalm de sago hebben geklopt.

mantjopo towoe, *masa loka*, de toppen van suikerriet, de spruiten van pisang afhakken (om ze te planten), *mantjopo doe ngkonaoe*, de bloemkolf van den suikerpalm afsnijden; *ane ndasompi masa loka*, *be djela ri poe'oena*, *bara da ndapo'inaoe*, *sangaja² da towoe moeni*; *ane ndasopo*, *bara laboe ndapontjopoka*, *be towoe moeni*, *maka ndasopo ri poe'oena*, *majali pai tauoenja*, als er een stukje van een pisangspruit wordt afgesneden, dan komt de snede niet tot onderaan, dan is het om 't stukje tot groente te gebruiken of zoo, maar dan loopt ze weer uit; als ze wordt afgehakt, bv. met een hakmes, dan loopt ze niet meer uit, want ze is onderaan afgesneden en er met voet en al afgehaald; *monjopo*, stekken, spruiten afhakken.

saropo; *mantjaropoti*, -ki, takken, knobbels of uitwasen van een stam afhakken, om hem glad te krijgen, *ndasaropoti woeke mbojo*, de geledingknobbels van de bamboe worden er afgehakt, *ndjo'oe mantjaropoki ri bonde*, uitloopers van boomtronken gaan afhakken op den akker (opdat zich geen struiken vormen).

2. *sopo* (Bim. *opoe*, slikken; (vgl. *sipi* enz.)); *tesopo*, verslikt, *ane tesopo ananggodi*, *ndato'o: dota²*, *ndate boekaka*, *silaoe manoe boeja*, als een kind zich verslikt, zegt men: o jij gulzigwaard, daar boven is een spin, daar beneden is een witte kip, of: *doko²*, *ndate tojoe mpapamoe*, *petingara nduti woeemboe*, o jij schrokker, daar boven zijn de testes van je vader, kijk op naar den dakbalk; *anoe masago baroekoe da naposopomo*, wie mijn palmwijn heeft gestolen, laat die er zich in verslikken.

sopoe (Mak. *sapoe*, Boeng. Sang. *sépoet*, Tomb. Tontmb. Tond. Tons. *sépoet*, Gor. *intoepo*; (vgl. *sipi* enz.)), blaasroer. Tor. II, 361, 388; *mata ntjopoe*, pijl v. h. blaasroer; *monjopoe*, *montjopoe*, met het blaasroer schieten, *pae poeloe bemo da ndakoni*, *dja ndaponjopoe*, de kleefrijst zal niet meer worden opgegeten, men zal er maar mee uit 't blaasroer schieten (ze verkwisten); *mantjopoe*, *masopoe* (tr.), iets met 't blaasroer schieten, *maria tuntji nasopoe*, hij schoot veel vogels met 't blaas-

roer, *nasopoe ntjajae jakoe*, hij heeft op mij geschoten uit een blaasroer van ééne geleiding (dat dus geheel glad was van binnen, zoodat de pijl regelrecht voortschoot), d. i. hij heeft regelrecht, zonder omwegen tot mij gesproken; *kaliga doeanga, eira ndapesapoeka*, het vaarttuig ging zoo snel alsof het uit een blaasroer geschoten was.

tamantjopoe, een slang die, naar men zegt, gevaarlijk is (zie *pana*).

sopoeto (vgl. *sapor, sapoe*; uit een vorm *sēpoe-tēn* „ingepakt, ingewikkeld”; *sopoeto* is P., elders *sipoeto*, omdat men er 't pef. si in gevoelde), beklemd, benauwd, angstig, *sopoeto raja, masipoeto raja*, door een angstig gevoel bevangen, *masipoeto rajakoe madonge bambari taoe napere ngkadjoe*, de angst sloeg me om 't hart toen ik de tijding hoorde van de lieden op wie een boom was gevallen, *ne'e jakoe da motjanggo, da sopoeto rajakoe*, ik zou geen baard willen dragen, dan zou ik het benauwd hebben.

1. **sora** (vgl. *lora* en Mak. Boeg. id. „tatoe-eeren”), vlammen in het hout, vlechtpatroon waarbij de reepen rechthoekig op elkaar staan, terwijl bij het doorsteken 2 of 3 reepen worden overgeslagen (Tor. II, 333, 334), *djoia mboemboe sora to'onia, muka rasora eira ena doekoe*, de zoldering onder het dak heet *sora*, want ze is gevlochten op de wijze v. e. rijstwan; *toko sora* „de versierde mast”, benaming v. d. *ambarale* (zie aldr.); *kadjoe rasora, rajali pelanja, eira uwojo roengka eo karasoranja*, een versierde paal, bij welken de bast (hier en daar) is weggesneden, de teekening is zooals gewoonlijk op bamboe wordt aangebracht.

PmB. *kadjoe sora*, ben. v. h. ebbenhout (*toe*), dat bont is door de bruine vlammen.

2. **sora**, Amp., geven, *sorakakoe etoe, da koesoraka siko bara kusua*, geef mij dat, dan zal ik je het een of ander geven.

sorái (vgl. 2. *sora*), geschenk van een stuk sago-koek en een stukje kokosvleesch, of een *utinaloe* en een stukje kippevleesch, gegeven door den eigenaar v. e. akker bij het plantfeest aan degenen die palmwijn voor het feest

inbrengen. Tor. II, 251. And. ben. *kaso baroe*, zie *kaso*.

soraja, zie *raja*.

sorapi (vgl. 2. *sojo*, enz.); pr. t. *nggasorapi*, het Westen, de zonsondergang.

sora-sora (vgl. *lora*², veelkleurig), een soort gras.

sore (vgl. *ore, lore*), bovenop iets gemaakt, uit 't water op 't droge gekomen, opgehaald, opgetrokken, *soremo doeanga*, het vaarttuig is op 't droge gekomen; als bijw.: gelijkelijk, evenzeer, de een zoo goed als de ander, *inenja pai papanja sore tapoana, maka anoe mampooana sore dja'ita*, zijne moeder en zijn vader zijn gelijkelijk onze kinderen, want hunne ouders zijn evenzeer familieleden van ons, *dja montombombe porotoenja, sore mpompaoe*, hunne woorden gonzen door elkaar, ze praten ieder voor zich, *sore roepa, sore ndoepe*, vele soorten, alle mogelijke soorten; *soreka* (vgl. *sondaka*), veel, overvloedig, *ma'i mamo-ngo, laembe dja soreka*, kom pruimen, er is sirih in overvloed.

mesore, uit het water op 't droge komen, *taoe montjango ri Dongi mesoremo poera*², de menschen die in den plas Dongi met fuiken hebben gevischt (endaarbij in 't water hebben geloopt) zijn allen teruggekeerd, *poera mandioe ri koronja, mesoremo si'a*, na in derivier gebaad te hebben, kwam hij er weer uit, *mesoremo taoe oengka ri poboere*, de menschen zijn teruggekeerd van 't zoutzieden (aan de zeekust); *mentjore*, opstijgen, van damp of nevel, *pasoa ntana mentjore, narara ndeme*, de damp stijgt op uit den grond, als de zon er op brandt, *mentjore sola eira posirara*, de schurft breekt uit (met etterende wondjes) als de boom *posirara*; *sintjore paoe*, 't is gepraat door elkaar, de een praat tegen den ander in, langs den ander heen.

mboesore, iets wat telkens weer van den grond in huis, of uit 't water op 't land is gebracht.

montjore, mantj, masore, ophalen, opbrengen, naar boven brengen, uit het water aan wal brengen, *anoe manaoe ri oe², ndasore*, wat in het water is gevallen, wordt er uit-

gehaald, *montjore dange, da ndaparibono, maka ndasore oengka lai raja ngkoeua*, sago uitscheppen, om ze in het vat te doen, want ze wordt uit de sleuf gehaald, *ndasore pae ri topo, lo'oe ndatoedja ri montjoe*, de rijst wordt opgetild van de rookvlëring en dan gaat men ze stampen in 't blok, *rengko ndaboese ndajali ri pawontje, ndasore, ndadika ri kamooenja*, het waschgoed wordt van de drooglijnen gehaald, opgenomen en onder dak gebracht, *woeroe ndasore*, de fuiken worden opgehaald; *pakoeli pontjore nana*, medicijn om den etter op te nemen; *pantjore noe olinja*, het voldaan zijn van den prijs; in Ond. en Pak. is *pantjore* de naam v. e. klomp ruw ijzer (*pinoengkoe*), die tot de stukken van den bruidschat behoort; het woord wordt opgevat als „wat uit den grond naar boven wordt gebracht”.

mantjorepaka, er bovenop helpen, iem. die in 't ongeluk is gestort, *ane manaoe kami, komi da mantjorepaka*, als wij in 't ongeluk zijn gestort, dan moet U ons er bovenop helpen; *masorepaka karatoe*, van tijd tot tijd bij het slaan op de trom den rand raken, *masorepaka iajoe ri wobo nontjoe*, bij het rijststampen nu en dan (ter afwisseling) op den rand van 't blok tikken met den stamp; [*mantjorepaka* „(den doode) uit het lijkecht op het droge halen”, PmB. = *moombe oe²*].

pr. t. *sinore*; *mentjinore*, opstijgen.

sori (vgl. *soedipi*, [sogi] en Loin. *sohipi*, Boeg. *sédde*, Mak. *sa'ri*, Sob. *sohing*), zijde, flank, *ri sori*, ter zijde van, *motoenda ri sori ngkubosenja*, naast het hoofd zitten, *sori ndeme*, *sori eo*, de zijden der zonnebaan, N. en Z.; *mosori*, veelal *mosori²*, zij aan zij, *mosori² pelindjanja*, zij loopen naast elkaar, *mosori katoeoenja*, zij zijn even oud; *samosori*, nevenman, *samosorikoe melindja, motoenda, motoeroe*, die naast mij loopt, zit, ligt, *taoe samosori*, twee menschen naast elkaar, *samosori pai inenja*, aan de zijde harer moeder, *samosori ngkubatikoe*, mijn tijdgenoot, wiens wieg naast de mijne heeft gestaan, d. w. z. die tegelijkertijd met mij in de wieg heeft gelegen; *sintjori taoe mompaka*, zij aan zij zijn

de menschen aan 't poten; *mombesori, mombesori², mosintjori*, zich aan elkaars zijde bevinden.

sorintji(ngi) (vgl. *sorisi*, [1.] *sisi*), de rugvin der visschen, *napapeboerengge ngkosa sorintjinja, ane ndatima*, de klimbaars zet zijn rugvin op als men hem aanpakt; *mosorintji*, een rugvin hebben, *mosorintji oe²*, het water lekt, druip uit.

sorisi, waterpokken, uitslag die daarop gelijk, ook wel *koemobo* gend., *sorisimo sanga*, het vleesch komt op (bv. wild vleesch in eene wond).

1. **soro** [Mor. id.]; *mantjoro*, zorgen voor, denken aan, maatregelen treffen voor, *da mantjoro paoe*, je moet passen op je woorden, *mantjoro laembe*, zorgen voor de sirih, maken dat er genoeg is, *da mantjoromo komi silaoe, ntaumpamo djaja*, past op jullie daar, er zijn voetangels op den weg geplant, *mantjoro komi ire'i, toema'i icala*, weest gijl. hier op uwe hoede, er zijn vijanden in aantocht, *soro, soro kadjelakoe*, weest voorbereid op mijne komst, *soro palemo², maucela naini*, denk om je hand, ze zal zich kwetsen, *ndasoro posoesa*, er wordt voor 't feest gezorgd, het noodige voor 't feest wordt in gereedheid gebracht, *nasoro pesononja*, hij heeft gezorgd dat hij behoorlijk kon antwoorden, *pae saogoe ndadika, ndasoro²ka oro ngkompo*, een hoop rijst wordt bewaard, om daarmee te zorgen voor den honger, *bare'e koesoror² kadjelamoe*, ik had niet gedacht dat ge komen zoudt, *ane be ndapasaror², djelamo ntjoroba*, wanneer men 'er niet op is bedacht, komt hij plotseling, *bawela masii da ndasoro²*, *boi na'ilaue kita*, tegen kwaadaardige buffels moet men op zijne hoede zijn, opdat ze ons niet achternazitten, *nainoe pakoeli, rapasoro karameda ndaja*, hij drinkt medicijn, om te zorgen dat hij geen koorts krijgt, *ndjaoemo anoe ndapontjoro²ka*, het noodige is er om daarmee de vereischte maatregelen te treffen.

nato² to io²: napapasaroka paoenja, muka to² setoe paoe mpepapasoro, papasoro mpawe, hij zei: och ja! hij versterkte er zijne woorden mee, want dat „och” is een woord ter ver-

sterking, een versterking der uitdrukking; *mampapasoro joenoe*, anderen waarschuwen, zeggen dat zij op hunne hoede moeten zijn.
 2. *soro* (Boeg. *soro'*, uitscheiden), naar huis gaan, teruggekeerd, *soromo taoe momota*, zij die geoogst hebben gaan naar huis, *mesoro anangodi mosikola*, de schoolkinderen gaan naar huis.

samāsoro, de geheele troep, *samasoro taoe poera*², de geheele troep menschen allemaal.

Amp. *soromo soesa*, het feest is geëindigd.
 Lal. *masoro*, naar huis gaan, thuiskomen.

3. *soro* (Jav. *sērat*), PmB., kernhout v. boomen.

4. *soro* (uit het Boeg. *sorong*), *soro njara*, telgang v. e. paard; *mosoro njara*, het paard telt, gaat in telgang.

soroba (vgl. 1. *soba*), *ntjoroba*, bijw., plotseling, eensklaps, *mate ntjoroba*, plotseling gestorven, *pangoni da poera ntjoroba*, dan zal het voedsel ineens op zijn; *mantjorobangi*, plotseling doen, ineens overvallen, verschrikt maken met eene plotselinge daad, *madago noetimo-soeki njara setoe*, *dja ne'e ndasorobangi*, ge kunt wel naar dat paard toe gaan, maar niet met plotselinge bewegingen.

sorobibi, zie *bibi*.

soroboeboe, zie *boeboe*.

soroeë (vgl. *toroe*), pr. t., hoed, alleen door vrouwen gebruikt.

a) *soroeë ntonde maragi*, kleurige hoeden,
 b) *pinekapoeinja bandi*, omzoomd met lapjes katoen.

sorolja, massief, plomp van bouw, zooals een mensch wiens middel bijna geen versmalling vertoont, *iajoe sorolja*, *bar'e tongaua pole-djonja*, een plompe rijststamper, waaraan geen versmalling is te zien, *sorolja we'a setoe*, *eua bar'e re'e polompenja*, die vrouw is plomp gebouwd, 't is alsof ze geen heupen heeft.

soromboe ([Mor. id.]; vgl. *solomboe*, *saramboe*), ingezakt, ingezonken in de modder, *soromboemo witi ri tana doemando*, de beenen zijn ingezakt in het drasland.

soronditi: Ond. *mbosoronditi*, riekend naar gebrand, lucht van toebereide vleeschspijs hebbend; syn. m. *mborondisi* [zie *rondisi*].

sórongi (vgl. 2. *sojo* en Mal. *sarong*, Tontmb.

solong), staatsielans, met een lemmet als een dolk (breed van onderen, aan 't einde puntig), gestoken in eene lange schacht, die bij het lemmet is omsloten met een koker van zilver, koper of tin; het lemmet is met een scheede (de eig. *sorong*) bedekt; Tor. II, 194; *taoe nakoni mpamoso*, *ndadika ri sorongi*, *ndasorongika taoe*, iemd. die aangetast is door toovergif, dat aan een sierlans was gesmeerd, waarmede hij is gestoken.

sóropi (vgl. 1. *sarapi*); *montjoropi*, ophappen, met den bek opscheppen, zooals krokodillen doen met kleine vischjes.

sorórangi; *ndasororangi*, haastig gedaan, haastig afgemaakt, *dja nasororangi*, *dja napeole sarai*, *melimba moeni matanja*, hij heeft het maar haastig gedaan, hij heeft er maar even naar gekeken en toen keek hij weer naar iets anders.

sorúsagi, opzet v. e. vlechtwerk, eerste schema van een vlechtstel dat om iets heen gelegd wordt, bv. een lijfband (*ale*), en dat nader wordt afgemaakt als het verder doervlochten (*soea*) wordt.

sorowajo, overal even dik, zoodat het lijkt op een bamboekoker (*icojo*), zooals beenen die gezwollen zijn door *tiba*, zoodat ze den vorm van palen hebben, *bar'e re'e kanengkonja*, *dja lo'oe mpajoa witinja anoe ketiba*, zijne beenen, die aan zwelling lijden, hebben geen smalle gedeelten, ze loopen maar in denzelfden vorm door; *bar'e rapotontiga solenja*, *bar'e re'e poengkonja*, *dja sorowajo*, haar onderlijfje is niet uit 3 geknpte stukken genaaid, er zit geen model in, het loopt maar recht toe recht aan.

sosabe, pr. t. = B. *sabe*, aannemen.

sosangke, pr. t. = B. *sangke*; *mesosangke*, in de vlucht grijpen.

[*sosara*, zie 2. *sara*.]

sosi; *masosi*, dichtbij, nabij, *masosimo posoesa*, het feest is op handen; *ngoedjoenja napesosika soesor noe inenja*, met zijn mond tracht hij bij de borst zijner moeder te komen.

1. *Soso* (vgl. *sasa*, *sonja*, [nasa] en Mak. Boeg. id.); *montjoso*, kappen, hakken in de ridding van zich af, takken, dorens, bladeren,

schillen van iets loskappen, afhakken, zooals men bv. bij suikerriet doet, *da koesosoka siko toroe*, ik zal suikerriet voor je schillen, *montjoso ata*, (oude) dakbedekking (weder van de stijlen) loskappen, *penanga nasoso noe lu-boenja*, hij kapte het bindsel der dakbedekking met zijn kapmes los; *masoso* (intr.), afgeschaafd, afgeschraamd, *masosomo pela ngkorokoe*, mijne huid is afgeschaafd.

saroso; *montjaroso*, met een mes langs takken, dorens, bladeren hakken om ze af te halen, *koja noe doa ngkonaoe ndasaroso*, *boi makodoe*, de vruchten worden van de bloemkolf van den suikerpalm afgehakt, opdat ze niet doorbreke, *iranja nasaroso*, *nakajali*, hij kapte de bladeren er af, opdat ze er af zouden zijn.

2. *soso* (Minah. t. *sésel*, Bal. *sěsel*, Tob. Bik. *solsol*, Sang. *sěsilé*, Pang. *sěsel*, Ibn. *tattāl*, Bis. *holsoł*, Tag. *sisi*, Ibat. *sejsej*, Mal. *sěsal*); *montjoso raja*, spijt hebben over iets dat men of een ander heeft gedaan, bv. over een onvoordeeligen koop of verkoop, *koesosoi ndajakoe pompaekoe oci*, ik heb spijt van wat ik vroeger heb gezegd, *ne'e noepobaloe*, *boi montjoso rajamoe raneo*, verkoop het niet, opdat ge er later geen spijt van hebt; *pesosoi*, *montjoso ndaja*, spijt, berouw; *to pesosoi*, *baintjoso*, iemd. die spijt heeft over iets dat gebeurd is; *mombesoso*, elkaar verwijten doen, zich over elkaar beklagen, elkaars gedrag afkeuren.

3. *soso* (vgl. 2. *oso*, [siso] en Mal. *sěsak*, Boeg. *sěsē*, Mad. *sěsēk*, Jav. *sěsēk*, Sang. *sěsē'*); *masoso*, dicht opeen, stijf in elkaar, *ata banoeamoe bar'e masoso*, de dakbedekking van je huis is niet dicht opeen, *masoso pompatoe nTo Ampana*, de Ampanaers spreken snel (de woorden klinken dicht opeen, bv. *pesari* voor *pesari*, *kjoekoe* voor *kjoekoe*), *masoso poananja*, zij krijgt snel op elkaar kinderen, *masoso potenda ntaoe ri banoea kodu se'i*, de menschen zitten benauwd in dit kleine huis; *ropo ntjoso*, dicht opeenvolgende golven; *mampakasoso*, dicht op elkaar doen zijn, *pakasoso mompeta*, leg de dakbedekking dicht opeen; *nasoso joenoe*, hij maakt het anderen lastig, dringt bij hen aan, laat hen niet met rust, *bar'e nuwice*² i Dutoe *masoso kami*, de

vorst van Loewoe' houdt niet op het ons lastig te maken.

ponoso, 1) waterkeering, bestaande uit schuin (tegen de stroomrichting in) geplante staken, die opeen staan langs een terrein dat men tegen het water wil beveiligen; de stroom brengt er drijvende takken, enz. tegen aan, zoodat zulk een waterkeering zich vanzelf opvult; *tana ndaponoso*, een stuk land dat door eene waterkeering is beschut; 2) stikvol, propvol, *ponoso sangkani wo'o ntaoe ri banoea*, de hoofden der menschen in het huis zijn als tegen elkaar aangepropt van de volte.

sosolili, zie *lili*.

Amp. *mantjoso moana*, snel op elkaar kinderen krijgen.

pr. t. *wei ita nasomoso*, daar komen ze 't ons plotseling benauwd, lastig maken.

4. *soso* [Mor. *soso*], nab. v. e. kreet v. d. *tengko*, die ongunstig is (vgl. 2. *soso*); deze vogel wordt daarom ook wel *soso* genoemd; Measa 76, 9. *sosodoe*, zie 2. *sodoe* [en *lodoe*].

sosoka (uit het Boeg. *sosokēng*), knoopsgat in den vorm v. e. tres van koorde gemaakt, zooals bij mannen-kabaja's; *badjoe ndasosokani*, een jasje met knoopslussen.

sosóki (L.) en *sosóki* (Mal. *tjějak*, Kar. *tjiktjak*, Gor. *toto'o*, Bes. *asā*², Boeg. *tjítja*, Mak. *tja'tja*, Tob. *ausosak*, Jav. *tjětjěk*, Tomb. *soso*), *Hemidactylus frenatus*, huishagedis; zie ook *sokisoki*; over de omineuze bet. zie Tor. I, 266, 311.

sosoligo, zie *ligo*.

sosopo, een groote struik met zacht hout, die witte bloemen draagt, gelijk op de *boengi*.

sosora (uit 't Mak. *sosorang*), van de voorouders overgenomen, als erfstuk overgegaan, *irali sosora*, erfviand.

sosora'a („dicht v. takken"), een boom, die om den naam tot tooverkruid bij den oogst dient.

sosoroa (vgl. 1. *soro*), boodschapper, afgezant, iemand die wordt vooruitgezonden, bv. om iemands bezoek aan te kondigen, *i sema da nortpososoroa*? wien zult ge als boodschapper vooruitzenden? *djela wo'oe sosorya i Dutoe*, *mompérapi pepé*, er zijn weer afgezanten v. d. Vorst van Loewoe' gekomen, om schatting te vragen.